This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 1,086,361

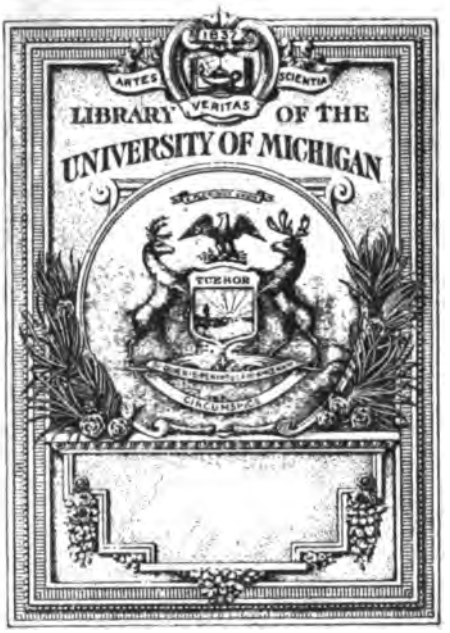
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

BJ
401
.B7
T23

unde,

TAXANDRIA.

m.

n.

n.

ALEXANDRIA.

TIJDSCHRIFT

VOOR

Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde,

ONDER REDACTIE VAN

W. J. F. JUTEN, te Bergen-op-Zoom.

Lid en Correspondent van verschillende Geleerde Genootschappen.

Met welwillende medewerking van vele deskundigen.

Zevende Jaargang.

BERGEN-OP-ZOOM,
JAN A. G. JUTEN.
1900.

INHOUD.

Bldz.

Voorwoord 1

Van de oorlogen tusschen Brabant en Gelderland, medegedeeld door J. C. A. Hezemans 3; 54; 102; 152

De Ruwenbergen *(met platen)* door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt 8; 37; 80; 113; 162: 192

Grafkelders te Breda, megedeeld door L. J. Kuyck . 15; 60

Het geslacht van Oetelaer, door Mr. J. B. J. N. ridder de van der Schueren 18

Oorsprong van het Karthuizerklooster te Vucht, door J. B. H. 22

Noordbrabantsche Schepenzegels, door Ch. C. V. Verreyt en W. J. F. Juten 26; 65; 124; 205; 254

De glas- en kunstschilders Jan Roelofszn. van Diepenbeeck en Abraham van Diepenbeeck *(met een portret)* door Ch. C. V. Verreyt 45; 88; 138; 173; 215

Een Vastenavondlied en een paar Spotnamen, door Jhr. Mr A. F. O. v. Sasse v. Ysselt 69

Staat van Bevolking van de Hoeven in 1727 door H. N. Ouwerling 71

Het Geslacht de Nobelaer, door W. J. F. Juten . 72; 129

Surmont, door W. J. F. Juten 99

Liste van de Borgemeesters, die binnen Helmont gedient hebben enz., medegedeeld door F. Donkers Hz. 147

Jac. v. Ravesteyn en Franc de Wijse, door P. Cyrillus 149

Extract uyt de genealogie van de Familie van Veen, gesproten uyt den Huyse van Heusden, door Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland 196

Een paar schepenakten betreffende den Schilder Theodoor van Tulden, door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt 210

Eenige grafzerken te Chaam, door W. J. F. Juten . . . 233

Eenige bladzijden uit de geschiedenis van den Patriottentijd te 's-Hertogenbosch, medegedeeld door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt 234

Bracco, door W. J. F. Juten 249

373415

Inhuldiging van Maarten Christiaan Sweerts de Landas, als heer van Oirschot in 1672, door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt 268
Muiterij van het garnizoen van Breda in 1623 265
Eenige akten van Schepenen te Oirschot, betrekkelijk de familie Beelaerts, medegedeeld door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt 273
Onsenoort en Nieuwkuik, door W. J. F. Juten 277
Verbeteringen en bijvoegingen 299
Alphabetisch register op de Namen van Personen, Familiën, Plaatsen en Zaken, die in dezen jaargang voorkomen.

ALPHABETISCHE NAAMLIJST

van inteekenaren op „Taxandria",

Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde.

ZEVENDE JAARGANG.

HARE MAJESTEIT DE KONINGIN.

Aa (G. van der)		Amsterdam.
Abdij van Berne.		Heeswijk.
Allard S. J. (H. J.)		Maastricht.
Ammers (Ytsma, firma F. L. v.)	Boekhandel.	's-Hertogenbosch.
Asselbergs (C. J.)	Rector.	Bergen-op-Zoom.
Asselbergs Az. (J. P.)	Lid der Prov. Staten.	Bergen-op-Zoom.
Backx (J. P.)	Notaris.	Wieringerwaard.
Barel (C. P.)	Gemeentesecretaris.	Oosterhout.
Basten Batenburg (Mr. W. H. J. Th. van)	Rechter en Lid der Tweede Kamer.	's-Hertogenbosch.
Beckhoven (G. M. van)	Kapelaan.	Bergen-op-Zoom.
Beelaerts van Bloklahd (Jhr. Mr. F.)		's-Gravenhage.
Beers (C. van)	Architect.	Bergen-op-Zoom.
Bère (Ph. F. L. C. Lach de)	Kapitein der Infanterie.	Serang (Bantam).
Bergen (F. van)	Pastoor.	Budel.
Bergh (Mr. J. de)	Notaris.	's-Hertogenbosch.
Bergmann (Mr. E. H. J. N. v. Zinnicq)	Lid van de Eerste Kamer der St. Generaal.	's-Hertogenbosch.
Bekker (F. H. M. de)		Vucht.
Beurden (A. F. van)	1e Sec. „Limburg", Prov. Gen.	Roermond.
Bevin (J. F)	Hoofdcommies ter Secr.	Bergen-op-Zoom.
Bibl. der Onderw. in het Arrondissement Osch.		Osch.
Bibl. der Onderw. in het Arrondissement Waalwijk		Waalwijk.
Bibliotheek der Universiteit		Amsterdam.
Bibliotheek der Gemeente		Haarlem.
Bibliotheek der Gemeente		Rotterdam.
Bibliotheek (Koninklijke)		's Gravenhage.
Bijl de Vroe (D.)	Technisch Ingenieur.	Würzen (Saxen).
Bijvoet (H. A. H.)	Notaris.	Berchem (N.-B.).
Bogers (J. A.)	Kapelaan.	Teteringen.
Bont (Bern. J. M. de)		Amsterdam.
Bovens (C. A. L. J. H.)	Pastoor.	Roermond.
Brandeler (Jhr. Mr. P. A. J. v. den)	Officier v. Justitie.	Nispen.
Brink S. Th. Dr. (J. A. H. v. d.)	Kapelaan.	Utrecht.

Brom (Dr. G.)	Rector.	Utrecht.
Capucijnen (E. E. P. P.)		Velp (bij Grave).
„ (E. E. P. P.)		Tilburg.
Coolen-Donkers (Mevr. W. A.)		Helvoirt.
Cooth (Mr. P. F. van)	Oud-Griffier der Provinciale Staten.	's-Hertogenbosch.
Colff (W. A. C. van der)	Notaris.	Fijnaart.
Corthals (Henri)		Roosendaal.
Corput (Mgr. A. H. van den)	Huisprelaat van Z. H., Vicaris-Generaal.	Breda.
Coudenhove (Mevr. de gravin van)		Stockerau (bij Weenen.)
Court van Onsenoort (Jhr. Jos. de la)	Lid der Gedep. Staten.	's-Hertogenbosch.
Cuypers-Storm (F. P. C. J.)	Particulier.	Ginneken (Huize Anneville).
Daniëls (Polydore.)	Priester, oudheidkund.	Zolder (kast. Vogelsanck.)
Donckers Hz. (Frans)	Directeur der Gasfabr.	Beverwijk.
Dijck (A. van)	Seminarie.	Haaren.
Eerens (J. S. P. W.)	Ontv. der Registratie.	Dordrecht.
Evers (A. W.)		Bergen-op-Zoom.
Eyck van Zuylichem (W. G. M.) Fritzen.	Burgemeester.	Nijeveen.
Gastel (W. van)	Notaris en lid v. d. Gemeenteraad.	Aarle-Rixtel.
Gilse (Victor van)	Lid der Prov Staten.	Wouw.
Görlitz (P. C.)	Leeraar aan de H. B. S.	Roosendaal.
Graaff (J. J.)	Deken en Pastoor.	Nijmegen.
Grez (Jhr. Mr. J. de)		Ouderkerk a/d. Amstel.
Gruting (W. J. van)	Notaris.	's-Hertogenbosch.
Guljé (Ed.)	Burgemeester.	Bergen-op-Zoom.
Guljé (F. W. A.)	Particulier.	Breda.
Haas (W. de)	Burgemeester en Lid der Prov. Staten van Gelderland.	Breda.
Hal (Jos. A. J. W. van)	Lid der Prov. Staten en Wethouder.	Yzendoorn.
Hammen Nz. (J. v. d.)	Secretaris-kerkvoogd.	Breda.
Hanegraaff (Mr. J. J.)	Ambten. v. h. Openbaar Ministerie.	Besoyen.
Hartmann (K. P.)	Hoofd der School.	Rotterdam.
Hees (Dr. W. J. M. H. du Toy van)		Vorstenbosch.
Hemptinne (Graaf de)		Breda.
Heyst (Mr. G. J. van)	Kantonrechter.	Gent.
Heyst (P. A. J. van)	Pastoor.	Bergen-op-Zoom.
Heyst (P. C. A. van)	Lid v. d. Gemeenteraad.	Altforst.
Hezenmans (J. C. A.)	Gemeente-archivaris.	Bergen-op-Zoom.
Hoogland Ord. Praed. (J. J.)	Kapelaan.	's-Hertogenbosch.
Hora Siccama (Jhr. Mr. J. H.)		Rotterdam.
Iweyns d'Eechoutte (Jhr. Adr)		's-Gravenhage.
Jacobs (J.)	Kapelaan	Yperen.
Jezuïeten (E. E. P. P.)		Kaatsheuvel.
Juten (A. M.)	Pastoor.	Oosterhout.
Juten (G. C. A.)	Kapelaan.	Koewacht.
Juten (J. G.)	Leerlooier.	Sluis.
		Wouw.

Kerstens (J. W. B.)	Notaris.	St. Michielsgestel.
Kerstens v. Leeuwen (J.)		Tilburg.
Key (P.)	Pastoor.	Baarle-Nassau.
Klokken (H. F. J. van der)	Pastoor.	Ewijk.
Koopmans (J. A.)	Heraldicus.	Bemmel.
Krijnen (Jos.)	Boekhandel	Vught.
Kuyper (Jhr. Mr. J. L. E M. de)	Griffier bij het Gerechtshof	's-Hertogenbosch.
Kuyper (P. de)		Amsterdam.
Kuyck (L. J.)	Kapitein der Veldartillerie	Utrecht.
Laane (Ernest)	Cameriere d'onore d. S. S. Lid van den Gemeenteraad.	Roosendaal.
Laane (J. Hyp.)	Kapelaan	Bavel.
Lamsweerde geb. baronesse Hacfort tot ter Horst (Mevrouw douairière F. baron van)		Boxtel.
Lanschot (A. J. A. van)		's-Hertogenbosch.
Lanschot (Mr. F. A. J. van)	Oud-Raadsheer in het Gerechtshof.	's-Hertogenbosch.
Lanschot (F. J. van)	Jur. cand.	"
Lanschot (G. L. H. van)		"
Leesgezelschap „Oefening kweekt wetenschap"		Oosterhout.
Leeuwen (J. F. van)	Burgemeester.	Esch.
Leeuwen (J. W. van)	Uitgever.	Leiden.
Leeuwen (M D. van)	Boekhandel.	Roosendaal.
Lith (G van)	Gemeente-Secretaris.	Empel.
Loeff (J.)	Burgemeester.	's-Gravemoer.
Maas (A. J. L.)	Lid v. d. Gemeenteraad.	Bergen-op-Zoom.
Maatschappij van Nederl. Letterkunde.		Leiden.
Meeuwen (Jhr. Mr. L. C. J. A. van)	President der Arrond. Rechtbank.	's-Hertogenbosch.
Meeuwen (Jhr. Mr. P. L. van)	Advocaat-procureur.	"
Meeuwen (Jhr. Mr. P. M. F. van)	President van bet Gerechtshof.	's-Hertogenbosch.
Mens (J. P. A. van)	Pastoor.	Woensdrecht
Mes (G J F.)	Commies ter secr., Gemeente-Archivaris	Bergen-op-Zoom.
Meylink (J. A. J. M.)		's-Gravenhage.
Mies (A.)	Pastoor	Zuiddorpe.
Mierlo (L. van)	Lid v. d Gemeenteraad.	Breda.
Ministerie v. Justitie (Afd. Adel.)		's-Gravenhage.
Moonen (J. A.)		's-Hertogenbosch.
Mortel (H. van de)		"
Mosmans (C. J. H. J.)		"
Mosmans Zoon (G.)	Boekhandelaar en Uitgever.	"
Muré (E. A A M.)	Pastoor.	Loon-op-Zand.
Mutsaers (Mr. V. Th. J.)	Griffier.	's-Hertogenbosch.
Neiszen (Dr. J. H.)		Nijmegen.
Nieuwenhuyen O. F. M. (A. F.)	Archivaris.	Weert.
Obreen (C. M. C.)		Rotterdam.

Oldeneel tot Oldenzeel (Mr. W. J. G. baron van)	Kantonrechter.	Oosterhout.
Oldeneel (Besse van)		
Oomen (P.)	Commies-Verificateur.	Rotterdam.
Ouwerling (H. N.)	Hoofdonderwijzer.	Deurne.
Pape (Mr. C. P. D.)		'sGravenhage.
Philips (Wed. C. M.)	Particulier.	Bergen-op-Zoom.
Philips en Zonen (P. M.)	Bierbrouwers.	Wouw.
Piere (M. F. van)	Boekhandel.	Eindhoven.
Poll (Mr. W. van de)		Nijmegen.
Prov. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant.		's-Hertogenbosch.
Raaymakers (E.)	Pastoor.	Biervliet.
Raaymakers-Doggen (J. B.)	Lid v. d. Gemeenteraad.	Wouw.
Raedt (J. Th. de)	1e Secr. der Belg. Maatsch. van Oudheidkunde.	Brussel.
Ram (F. P. J. D. de)	Wethouder	Halsteren (Huize de Beek.)
Ram (L. D. J. L. de)	Lid v. d. Tweede Kamer en Gemeenteraad v. B. o. Z.	's-Gravenhage.
Ram (Mej. M. J. C. F. de)	Huize „Lievensberg"	Bergen-op-Zoom.
Ranst (J. F. van)		Niel.
Redemptoristen (E. E. P. P.)		Roosendaal.
Rijckevorsel (Jhr. Mr. F. van)	Secretaris v. h. Prov. Genootschap	's-Hertogenbosch.
Rijckevorsel van Kessel (Jhr. H. V. M. van)	Rector.	Groot-Linden.
Rijke (V. A. J.)	Oud-Pastoor.	Boxmeer.
Rijksarchief in de Prov. Noord-Br.		's-Hertogenbosch.
Rijks-Archief.		's-Gravenhage.
Rogier (H)	Industrieel.	Oosterhout.
Roovers (A. J. C.)	Onderwijzer.	Bergen-op-Zoom.
Rossum (A. A. J. van)	Pastoor.	Benschop.
Royen-de-Geep (Mevr. Wed. Mr. M. J. van)		Groningen.
Rutgers van Rosenburg (Jhr. D.)	Secretaris v. d. Hoogen Raad v. Adel.	's-Gravenhage.
Ruwenberg.		
Sasse van Ysselt (Jhr. Mr. A. F. O. van)	Raadsh. i/h. Gerechtshof, Lid v/d. Gemeenteraad en v. d. Prov. Staten.	's-Hertogenbosch.
Sasse van Ysselt (Jhr. Mr. A. J. J. van)	Rechter.	Breda.
Sasse van Ysselt (Jhr. Mr. C. van)	Auditeur.	's-Hertogenbosch.
Sassen (August H.)	Notaris en Lid v. d. Gemeenteraad.	Helmond.
Sassen (Mr. A. M.)	Rechter en Lid der Eerste Kamer.	Breda.
Schellens (Alph.)	Koopman.	Eindhoven.
Schevichaven (H. J. L. M. van)	Hoofdingenieur v. d. Prov. Waterstaat.	's-Hertogenbosch.
Schmid (L. J. F. A.)	Notaris.	Gilze.
Schoenmakers (H. J.)	Pastoor.	Eersel.
Schouten (H. J.)	Predikant.	Ommeren.
Schröder (Gebrs.)	Boekhandel.	Amsterdam.

Schueren (Mr. J. B. J. N. ridder de van der)	Raadsheer.	's-Gravenhage.
Schueren (K. ridder de van der)	Burgemeester.	Waalwijk.
Schulten-Cuypers (Mevr.)		Brussel.
Seminarie „Ypelaar."		Ginneken.
Seminarie van het bisdom Breda.		Hoeven.
Seminarie v. h. bisdom 's Bosch.		Haaren.
Simon (L.)	Oud-officier der cavalerie.	Teteringen.
Smit (Dr. L. J. W.)	Rect. van het Gymnasium, Voorz. Prov. Gen-	's-Hertogenbosch.
Smits (A. J.)	Oud-Pastoor.	Oosterhout.
Smits (Mr. A. J. M.)	Lid der Prov. Staten.	Oosterhout.
Smits (J. W.)	Pastoor.	Asten.
Smits (M. P. W.)	Rector der St. Josephskerk.	Bergen-op-Zoom.
Smits (A. D.)	Kanunnik, Deken en Pastoor.	Tilburg.
Smits van Oyen (Dames)		Eindhoven.
Smits van Oyen (Mr. Th. G. M.)	Lid van Gedep. Staten van Noord-Brabant.	Eindhoven.
Snoeck (Jhr. M. A.)		Hintham bij 's-Bosch.
Snoeks (J.)	Rector.	Bergen-op-Zoom.
Sprangers (J. B. P.)	Pastoor.	Aalst. (Noordbr.)
Spilbeeck O. Praem. (Fr. W. van)	Subprior en Archivaris.	Tongerloo.
Stadsarchief.		Utrecht.
Stadsbibliotheek.		Haarlem.
Stargardt (J. W.)	Boekhandel.	Berlijn.
Stegen de Schrieck (Ph. Graaf van der)		Wespelaer (Kast. Beeck.)
Stevens-Cuypers (Mevr. Wed.)		Laeken.
Stuers (Jhr. Mr. Victor de)	Referendaris.	's-Gravenhage.
Tavenraat (Mr. J. J.)	Gemeentesecretaris.	Rotterdam.
Testers-Verbeek (Mevr. de Wed. A. H.)		Halsteren.
Thiel (W. van)	Rector.	's-Hertogenbosch.
Tielen (Ant.)	Boekhandelaar.	Waalwijk.
Timmermans Wz. (J.)		Waalwijk.
Tombe (J. W. des)		de Bilt.
Troostembergh (Max, ridder de)		Brussel.
Verhagen (P. A.)	Oud-Burgemeester.	Schijndel.
Verheyen (A. P.)	Pastoor.	Dongen.
Verheyen (C. J.)	Lid der Prov. Staten.	Roosendaal.
Verheul (Ch.)	Koopman.	Bergen-op-Zoom.
Verreyt (Ch. C. V.)	Oudheidkundige.	Rotterdam.
Verschuuren (C.)	Kapelaan.	Oudenbosch.
Visart de Bocarmé-Cuypers (Mev.)		Brussel.
Vlekke (J. F.)	Lid v. d. Gemeenteraad.	Oud-Gastel.
Voeten (E. A. C.)	Notaris.	Ossendrecht
Vrancken (Jac.)	Pastoor.	Reuver (Limb.)
Wagner (J. D.)	Majoor der Artillerie.	Gorinchem.
Weegenaar (A. J. C.)		Rotterdam (Kralingen.)
Weel geb. Besse van Oldeneel tot Oldenzeel (Mevr Wed. Mr. H. M. F. van)		Oosterhout.

Wellenberg (H. J.)		Oosterbeek.
† Wiel (W. van de)		Vlijmen.
Wildeman (M. G.)		's-Gravenhage.
Willebois (Jhr. A. A. A. van der Does de)	Notaris.	's-Hertogenbosch.
Willebois (Jhr. P. J. J. S. M. van der Does de)	Burgemeester en Lid der Eerste Kamer.	's-Hertogenbosch.
Wijtvliet (A. F.)	Kapelaan.	Breda.
Wintershoven (Edm. van)	Pastoor.	Emael. (Luik.)
Wirtz (Dr C. G. H.)		's-Hertogenbosch.
Wustenhoff (D. J. M.)	Predikant.	Sassenheim.
Zuylen (E. V. G. E. van)	Oud-Kolonel der Genie O. I. L.	's-Gravenhage
Zuylen van Nyevelt (Besse van)		Namen.

Het tijdschrift wordt in ruil geschonken aan:

„Algemeen Nederl. Familieblad" te Rijswijk (Z.-H.)

„Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique" te Leuven.

„L'ancien pays de Looz" te Hasselt.

„Maandblad van het Genealogisch-Heraldiek Genootschap „de Nederlandsche Leeuw" te s-Gravenhage.

„Oudheidkundige Kring van het land van Waas" te St. Nicolaas.

„Reale Academia Araldica Italiana" te Pisa.

„De Wapenheraut" te 's Gravenhage.

„Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen" te Middelburg,

Bergen-op-Zoom, Januari 1900.

VOORWOORD.

Wij gelooven niet, dat de lezers van „Taxandria" over den zesden jaargang ontevreden zullen zijn. Zoomin wat het uiterlijke aangaat, ais wat het innerlijke betreft.

Het zware, betere papier, dat de uitgever gebruikte, maakt het tot een degelijk werk; het aantal platen en illustraties was bijzonder groot.

En waar zoovele mannen van naam op 't gebied onzer gewestelijke geschiedenis hunne medewerking bleven verleenen, daar is de inhoud van zelf belangwekkend en belangrijk.

Hen zij opnieuw onzen dank gebracht!

Onzen dank, die luider spreken moet, naarmate de belangstelling langer sluimeren blijft, die, beter dan onze woorden, hen door daden toonen kon, dat hun werken en streven om de geschiedenis van het oude Taxandrië meer algemeen bekend te doen zijn, wordt op prijs gesteld.

Maar wat zullen wij langer daarover klagen!

Aan onverschilligheid en lauwheid is niet veel te doen!

En er zal heel wat water door de Maas en de Schelde moeten vloeien eer men in de provincie, wier grenzen zij besproeien, zal gaan begrijpen, dat de kennis van het verleden noodzakelijk is om veel te begrijpen van het heden, wat anders duister blijven zal.

De Redactie.

VAN DE OORLOGEN TUSSCHEN BRABANT EN GELDERLAND.

I.

In het Bossche gemeente-archief berust het afschrift eener kroniek der oorlogen die met tusschenpoozen zestig jaar tusschen Brabant en Gelderland hebben gewoed; zij werd in 1543 overgegeven aan de Landvoogdes, de koningin van Hongarije, met een breedvoerig betoog, dat de achteruitgang van Den Bosch en de Meyerij, welke reeds een dertigtal jaren in het verborgen had voortgewoekerd en toen niet meer te stuiten scheen, aan die oorlogen was te wijten en het dus geen onwil was maar onmacht, dat zij zich onttrokken aan het opbrengen der zware beden, die Karel V jaar op jaar met verdubbelde kracht van Brabant vorderde.

De koningin kwam persoonlijk den toestand onderzoeken en op stads geldmiddelen betere orde stellen; het verpachten der accijnzen werd door haar ingevoerd, maar dit had niet het beoogde gunstige gevolg: de kwaal school dieper. Tot den achteruitgang van Den Bosch had in nog hoogere mate dan die oorlogen bijgedragen het teniet gaan van haren handel, die vroeger zeer bloeiend was en daarvoor was geen herstel te vinden.

Vroeger kwamen de Oostersche waren in Venetië aan en werden van daar door Duitschland naar de Nederlanden gezonden; een aanzienlijke tak van dien handel liep over Den Bosch, die daardoor tegelijk aftrek vond voor de voortbrengselen harer fabrieken. Maar zoodra de nieuwe zeewegen naar de Indiën ontdekt werden, koos de handel van het vaste land zich eene geheel andere richting; de koopvaarders kwamen voortaan rechtstreeks van het Oosten de Nederlandsche zeehavens binnen en hierdoor geraakte Den Bosch buiten de handelsbeweging en liep achteruit.

Voor de Meijerij zijn de Geldersche oorlogen een ramp geweest, die zij in jaren niet is te boven gekomen. Gesteund door Frankrijk, dat de macht der Bourgondische hertogen en van het huis van Oostenrijk wilde ondermijnen, zond Gelderland zijne woeste benden van huur-

lingen en boosdoeners op dat gewest los, die er roofden en brandden, de weerlooze landlieden gevankelijk medesleepten en moord en doodslag pleegden telkens met grootere wreedheid en barbaarschheid, zooals in de Christenwereld nog nooit iets gezien was.

Die oorlogen zijn bekend in de historiën, breedvoerig zijn ze van beide zijden beschreven, maar toch blijft onze kroniek voor de kennis daarvan een belangrijk stuk. Aanteekeningen of aanmerkingen zijn door mij niet bij de uitgave gevoegd, dit zou tot in het oneindige leiden. Naarmate de opsteller zijn tijd nadert wordt hij uitvoeriger, de victoriën van keizer Karel vervullen hem met dankbaarheid, maar Den Bosch en de Meijerij hebben den last en den arbeid gedragen en geen loon hebben zij ontvangen voor de uitstekende diensten welke zij aan het vaderland bewezen; integendeel zij zijn door deze oorlogen verarmd en in verval geraakt. Van de rechtvaardigheid der Koningin verwacht hij dat zij stad en gewest zal te hulp komen en opbeuren.

J. C. A. Hezenmans.

DECLARATIE ENDE CRONIJCKE VAN DIVERSEN OORLOGHEN BIJ DER STADT VAN DEN BOSSCHE GESUSTINEERT TEGEN DLANDT VAN GELRE.

Primum Bellum.

Dyet lange naerder doet van wijlen hooger memoriën hertoge Karle van Bourg. hertoge van Brabant etc. ende terstont naeder huldinge ende incompste van wijlen seer hooger memoriën keyser Maximiliaen, alsdoen eertshertoge van Oistenrijck ende als man ende momboir van wijlen zaliger ende hooger memorië Vrouwe Marie etc. sijn de Geldersche wederomme gevallen geweest van desen huyse, hebbende voir hueren Scherm-heer gecosen ende geaenverd hertogen Fredericke van Bruynswijck; de welcke mitten volcke dat hij met hem brachte ende mitten Gelderschen innegesetenen,

tot VI^{m} mannen toe, omtrent Vastelavont anno XIIIJ^{c}LXXVIIJ quam vuyter stadt van den Grave, brandende ende roovende in der Meyerije van den Bossche, tot inder vrijheyt van Oss, die welcke hij meer dan d'een helft verbrande; allet metter haest, bevreest weesende voer die van der stadt voirschreve, die 't selve vernemende, van stonden aen mit heurder geheelder macht vanden borgeren vuyttoogen ende quaemen nae den vianden, die all vertrocken waeren mitter zonne; lijdende deselve borgeren grooten schade inder nacht tot Hedel, aldaer zij benachten mosten ende terstont daernae die van der stadt beset hebbende de frontieren van der Meyerije, besunder Maeslant, met luyden van oorloghe, tot meer dan VII^{c} knechten toe, zijn die van der selver stadt ende van hueren quartieren met hueren geheelder macht getrocken voer die stadt van den Grave aldaer zij twee groote zwaere stercke blockhuysen voer sloegen, die zij wel met volcke van oorloghe bezetten, doende alsulcke diligentie ende exployten van oorloghe zonder eenige costen te spaeren ende zonder behulpe ende bijstant vanden anderen steden ende innegesetenen van Brabant, dat binnen den tijde van drie jaeren nyet alleen de stadt van den Grave, maer oyck alle de andere rebelle ende overgetreden steden ende vlecken des lants van Gelre, worden wederomme gebracht ter subjectiën van wijlen Maximiliaen ende Vrouwe Marie, dewelcke tselve overleeght ende aengemerckt hebbende ende besunder overmits den grooten costen, schaden ende interesten, bij die vander stadt daeromme gehadt ende geleeden, hebben als hertoge ende hertoginne van den lande van Gelre denselven vander stadt int jaer daernae, te wetene van negen ende tseventich, in de maent van Meye, geconfirmeert, geratificeert ende geapprobeert huere vrijheyt ende privilegie van hueren tolle allomme bijnnen den lande van Gelre, te watere ende te lande, hen bij wijlen Greve Otto van Gelre verleent.

Secundum Bellum.

Zekeren jaeren na dezen, op eenen donderdach, des anderen daeghs nae St. Lucasdach, int jaer van M IIIJ^{c} zeven ende tnegentich, wijle heer Karle van Egmondt die terselver tijdt met onrechtverdigen titule occuperende was het hertochdomme van Gelre, is gecomen ten tijde van vrede ende sonder ontseggen of inthimatie van oorloghe ende sonder eenige actie oft redenen te hebben, subitelijcken ende 's morgens vroech mit zijner geheelre macht bijnnen de vrijheyt van Oss, die hij teenemaele affbrande mit oyck een deel van den dorpe van Geffen, dootslaende, vangende, pilleerende ende uyten gronde bedervende d'ondersaten van den zelve ende meer andere exployten van oorlogh doende daernae bijnnen der Meyerijen; dwelck die vander stadt bij hulpe van den hertoge van Saxe swaerlicken hebben gewroken en de hebben ter eeren van hueren natuerl. prince ende ter defensie van den lande van Brabant helpen afbreken de stadt ende sloot van Batenborch, die zij expugneerden ende innamen, verbranden de vele dorpen ende plaetschen in den lande van Gelre, in sulcker vuegen dat na vele schaden bij partijen ter eenre ende ter andere zijde geleden, om verdere schaden te beyder zijden verhuedt te wordden, opten Kersdach daernae wederomme zekere bestant gemaect is geweest.

Tertium Bellum.

Hier nae, in den jaere van M. vijfhondert ende vier. de XVI dach Septembris, is gecompareert geweest bijnnen die stadt vanden Bossche wijlen zeer hooger memoriën hertoge Philips, eertshertoge van Oistenrijck, hertoge van Brabant etc. ende naderhant coninck van Castiliën, vader van onzen aldergenadichsten heere den Keyser, met zeer grooten state van diverschen groote heeren ende personagiën, hebbende onder d'andere in zijn geselscappe ende met hem, wijlen heere Janne van Hoerne, doen tertijt bisscop van Ludick, de hertogen van Clevo

ende van Gulick, ende den XXIIIJ dach daernae wairdt ten bevele ende ordinantien van de voirs. eertshertoge mit eender trumpette ter puyen affgeroepen ende gepubliceert openbaer oorloge tusschen zijne genaden ende heeren Karle van Egmondt ende den lande van Gelre; nae welcken ontsegge opstont een groot oorloghe ende die Geldersche inden voertoege wesende, vueghden hen van stonden aen te invaderen ende met brande, rove ende gevanckenisse te bederven zeker dorpen bijnnen der voirs. Meyerije, in Maselandt ende elders opten uytersten frontieren gelegen, als Groot Lith, inden lande van Heusden, Buydel, Vucht, Roesmalen ende meer andere plaetschen, behalven diegheene die zij brantscatten ende in verdinge brachten, lijdende die arme ondersaten van de Meyerije overmidts denselven oorloghe groote onvernumelicke schaden, zoewel van den vrienden als vanden vianden ende besunder inden winter, want luttel oft nyet veele exploiten van oorloghe gedaen waeren, totter tijt toe dat int naestvolgende jaere, inden zomer, den XIX dach van Meye, de voirs. eertshertoge, doen tertijt coninck van Castiliën, Leons ende van Grenade, overmits der aflivicheyt zeer hooger memorië wijlen vrouwe Ysabeau van Spaengnen, moeder van vrouwe Johanna zijnre gesellinne, wederomme gecomen was met zeer groote triumphe ende macht van grooten personnagiën, edelen, ruyteren ende knechten, binnen der stadt van den Bossche, reysende voirts nae den lande van Gelre tot voer die stadt van Arnhem, die hij zeer sterckelijck beleeghdt ende bijnnen corten tijt tot zijnen wille ende obediëncie vercreegh, mit meer anderen steden ende vlecken, die al samen hen in sijnen handen gaven ende waert daernae, te weten den XXVIII dach van Julio intselve jaer, opten huyse ende sloote van Roosendale bij Arnhem peys ende tractaet gemaict, overmits den haeste die zijnre Majesteyt hadde om sijn reise nae Spaengnen te doen ende onder geloefte bij den zelven heeren Karle van Egmondt int tracteren van

den voirs. peyse gedaen, te weten dat hij mit sijnder Majesteyt nae Spaengnen reysen soude, dwelck hij nyet alleen achter en liet te volbrengene, maer daerenboven violeerden ende brack bijnnen cortte tijde daernae ende terstond nae der aflivicheyt van wijlen coninck Philip, den voirs. peys, tot neyuwen grooten bederffelijcke schade ende verdriete van die van der stadt ende quartier van den Bossche, die wel gehoopt hadden te behouden eenen eewijgen vrede met hueren nabueren, om bij dyen middele ende bij langheyt van tijde, huere groote bederffelijcke schade inde voirgaende oorloghen geleden te verhalen, maer en heeft hen tselve nyet moegen gebueren.

(Wordt vervolgd).

's Hertogenbosch. J. C. A. HEZENMANS.

DE RUWENBERG'EN.

I.

Onder St. Michiels-Gestel stonden vroeger verschillende kasteelen of adellijke huizen. Zoo trof men er aan Oud- en Nieuw-Herlaer, den Grooten en den Kleinen Ruwenberg, Zegenwerp, Haanwijk en de Brouwmeer. Enkele dezer huizen bestaan thans niet meer, terwijl de andere hunne gedaante van kasteel grootendeels verloren hebben. Van Oud-Herlaer vindt men eene beschrijving in mr. Robidé van der Aa „Oud-Nederland," eene beschrijving, die echter met veel omzichtigheid te raadplegen is, omdat zij niet vrij is van fouten, zooals o. a. blijkt uit het werk van Joh. Theod. de Raadt Duffel, Gheel en hunne Heeren, en uit hetgeen ik in dit tijdschrift mededeelde over het Kasteel te Boxmeer. Van Nieuw-Herlaer gaf ik in dit tijdschrift eene beschrijving, waarbij ik nog het een en ander mededeelde over Haanwijk, waaraan kan worden toegevoegd,

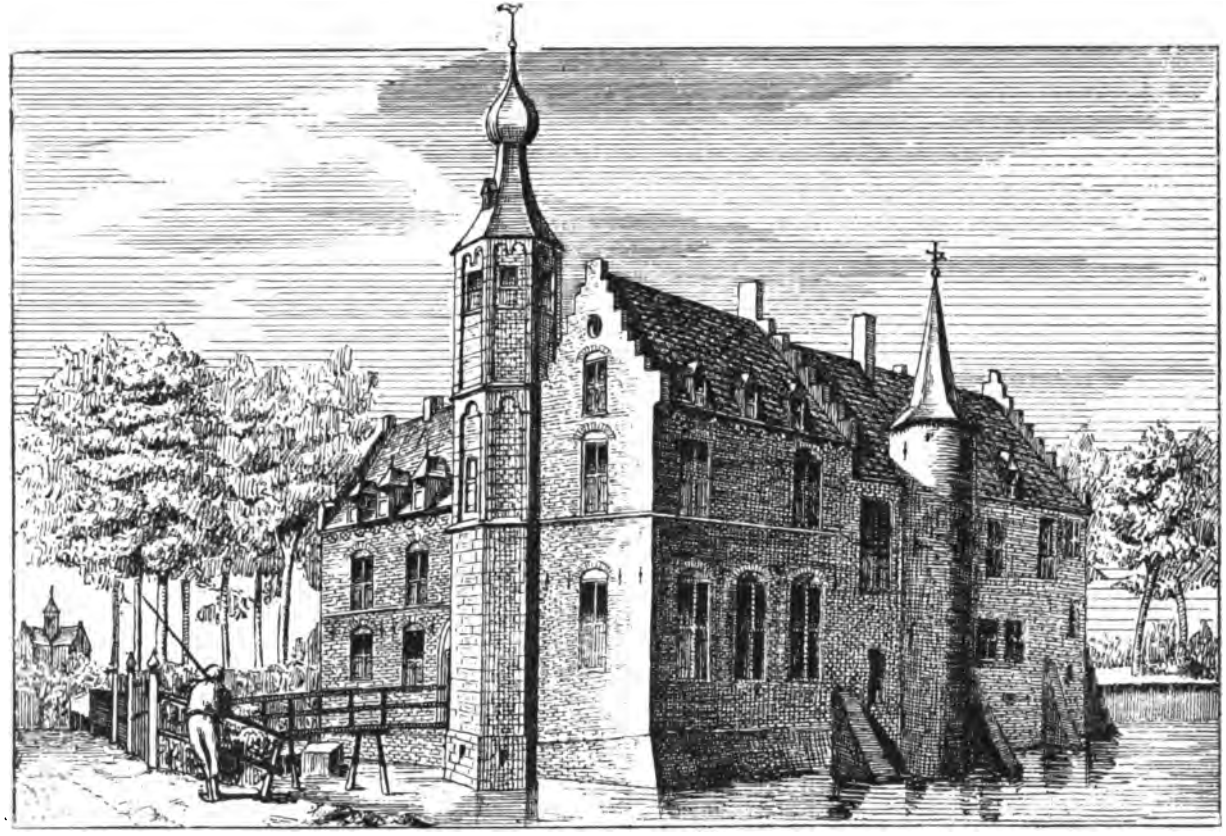

DE GROOTE RUWENBERG 1720.

dat, blijkens eene oorkonde, berustende in de Bibliotheek van het Prov. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in N. Brabant Mathijs Reynderszoon van der Meer den 12en Januari 1599 voor Schepenen van 's-Hertogenbosch aan Gregorius van der Meer Dirkszn. overdroeg de hoeve te Haanwijk met toebehoorende landerijen. Over Zegenwerp kan men het een en ander vinden in de genealogie der familie van Randerode genaamd van der Aa, welke ik ook in dit tijdschrift publiceerde en in het Tijdschrift van Sassen I, blz. 228; hetgeen aan deze beschrijvingen nog ontbreekt hoop ik in dit tijdschrift later te kunnen mededeelen. Van „de Brouwmeer" is mij niets anders bekend geworden dan dat omstreeks 1660 daarvan eigenaar was Jacob Sybert van Syburg, drossaard van St. Michiels Gestel; dat blijkens schepenakten van St. Michiels-Gestel in 1739 er eigenaars van waren de minderjarige kinderen van Isaacq Hermanus Elsevier, over wie toen voogd was Isaacq Elsevier, drossaard van St. Michiels-Gestel; dat in 1743 dit huis toebehoorde aan Jean Louis Verster, raad en schepen van 's-Hertogenbosch;

Verster.

dat Franciscus Jacobus van de Mortel en zijne huisvrouw Johanna Maria Ransecremer, wonende op het huis Brempt onder Wenekendonk bij Uedem, de stamouders van de thans nog te 's Hertogenbosch bloeiende familie van de Mortel, den 3 Sept. 1782 *de adelyke huizing de Brouwmeer, staande te St. Michiels-Gestel ter plaatse Theede,* verkochten aan Anthony Mathias Suyskens, wonende te 's-Hertogenbosch; dat den 24en Januari 1786 Lambertus Gerardus Antonius Schenk van Nijdeggen, ook wonende aldaar, als in huwelijk hebbende Isabella Helena van Baalen, weduwe van voornoemden Suyskens, de Brouwmeer verkocht aan

van de Mortel.

Hermanus Martinus van Ermel, ritmeester wonende te Vught; dat deze laatste den 7 December 1807 de Brouwmeer weder verkocht aan mr. Hugo Bowier, president der crimineele vierschaar te 's Hertogenbosch [1]) en dat later dit huis het eigendom was van Jan Diepen, eveneens aldaar wonende, wiens weduwe Jeannette Heeren het afbrak.

Heeren.

Van de Ruwenberg'en bestond tot nu toe in het geheel geene beschrijving behalve het weinige wat Schutjes daarvan meldt. Ik zal daarom hier ter plaatse mededeelen hetgeen ik daarover heb kunnen vinden.

De Groote Ruwenberg.

Het belangrijkste der beide Kasteelen de Ruwenberg was *de Groote Ruwenberg*. Het blijkt niet, wanneer en door wien dit Kasteel is gebouwd geworden. Daar dit huis leenroerig was aan de heeren van Oud-Herlaer, zoo is uit het leenregister van dit goed na te gaan, wie achtereenvolgens heeren van den Grooten Ruwenberg waren. Volgens dat register werd het eerst daarmede beleend Gooswijn van Thuyl, die het verkregen had van Marcelis van Os. Na zijnen dood werd er mede verleid zijn zoon Willem van Thuyl. Na dezen werd 7 April 1421 met den Grooten Ruwenberg beleend Dirck van Thuyl; Henrick van Hoorn, heer van Oud-Herlaer enz., gaf hem 29 April 1449 vrijdom van schattingen, tienden enz. bij het navolgend charter, dat nog op de kostschool „de Ruwenberg" berust: *Wy Henrick van Hoirne, heer van Perweys, van Duffele ende van Herlaer, doen condt allen luyden, dat wy geconsenteert*

[1]) Hij was de stamvader der tegenwoordige adellijke familie Bowier. Hij overleed te 's-Hertogenbosch 11 Juni 1834; zijne vrouw Theodora Elisabeth Baert Verspyck stierf op de Brouwmeer 18 Mei 1832.

Zie de genealogie der familie Bowier in „Jaarb. v. d. Nederl. Adel", 1891, bldz. 43.

hebben ende consenteren by desen Dierck van Tuyl, dat hy sijn huys genaempt ten Ruwenberch, met allen die appendentien ende dependentien, erffenissen, goederen daer om en aen sijn huys, erffenisse voirs. ende voirts allen anderen goederen in onse heerlyckheyt van Gestel gelegen ende oyck mede syne erffenisse gelegen in onse heerlyckheyt van Gestel ter plaetse ende in het gehuchte Ruymel genaempt, sal wesen vry, exempt, voir hem selven ende allen synen oiren, erven ende nacomelinge, nu ende eeuwigen dagen, iets te geven ofte te betalen aen onsse Rentmeesters ofte ontfangers, nu synde ende naemaels wesende, — van syne erffenisse ten Ruwenbergh, soo op onsse gemeyne straeten als andre quartieren binnen onse heerlyckheyt Gestel gelegen. Wel verstaende dat hy daer nu tegenwoordich heeft ende naemaels vercrygen sal, 't sy by coopen, successien ofte anderssins, hoedanig dat gebeuren sal, vry ende exempt wesen van alle houtscatten. Item verleenen wy hem alnoch, dat hy sal wesen vry ende exempt van alle thienden van syne erffenisse gelegen by syn huys ten Ruwenbergh ende voorder nyet. Item verleenen wy hem alnoch, dat daer nyemant van onsen wegen sal mogen vangen om synen hoff ende erffenisse ten Ruwenbergh, van wat qualiteyt ofte conditie sy bennen, eenige patrysen ofte wiltbraet, 't sy roet of swardt, dan by consent van Dierck van Tuyl ende anders nyet. Item verleenen wy hem alnoch, dat hy sal mogen maecken, legghen ende houden voir ende omme syn casteel op syne erffenisse ten Ruwenbergh een warande om conynen te houden tot syns huyshouwens behoeff voir hem ende alle syne oiren, erven ende naecomelinghen ende dat dese voirsr. warande nyemant sal moghen molesteren om te jaghen ofte fretteren, van wat qualiteyt ofte conditie sy syn. Item verleenen wy hem alnoch, dat hy sal moghen visschen op onse riviere van Gestel ende Herlaer, van e ffenisse van Jor Ghysbert Pels aff streckende tot die waeteren van Vucht toe ende wederom van erffenisse voirsr. aff tot die waeteren van Boxtel toe streckende, sonder iemant

aensiens, te weten met segenen, paeckgaren, aelsacken, worpsacken, fuycken ende voirts met allerhande instrumenten, die men nu tegenwoordich vindt ofte hier naemaels vinden moghte, egeene uuyt besprocken. Sal denselven van Tuyl alnoch moghen legghen, maecken, hebben ende houden drye geweeren om visschen te moghen vanghen van erffenisse van Gysbert Pels aff streckende tot onse kercke van Sinte Jans Evangeliste off onse kercke van Sanctus Willbrordus [1]) *toe, geleghen in onse gehuchte van Rumel, in onse heerlycheyt van Gestel by Herlaer ende voorder nyet ende sal hy geweeren moghen hebben, legghen ofte maecken. Item noch verleenen wy hem alnoch, dat hy sal moghen vanghen allerhande wilde vogelen ende wilde beesten daer wy spreken in, aen ende overich hebben sonder iemans aensien ofte toesegge. Item verleenen wy hem alnoch, dat hy op syn huys, casteel ende erffenisse ten Ruwenberg sal moghen verleenen allen delinquenten ende misdedigde menschen geleyde soo langhe hem gelieven sal. Item wy willen, begeeren ende verleenen hem, dat onse geminde Jor Dierck van Tuyl allen desen boven geschreven articulen sal houden, hebben ende genyeten voir hem selven ende alle syne oiren, erven ende naecomelinghen nu ende ten eeuwighen daghen, want onse gelieffte sulxe is. Des t'oirconde hebben wy onsen seghel hier aen doen hanghen. Opten 29sten dagh der maendt Aprilis anno 1449.*

Na doode van genoemden Dirck van Thuyl werd 7 October 1452 met den Grooten Ruwenberg beleend zijn zoon Jan van Thuyl, behoudens den tocht van diens moeder Catrijn. Voornoemde Jan van Thuyl en zijne moeder Catrijn droegen den Grooten Ruwen-

[1]) Zie over deze kerk Schutjes Bisdom van 's-Bosch V blz. 75 en Dr. Hermans, Geschiedk. Mengelwerk I, blz. 305 en vlgd. Blijkens eene schepenakte van St. Michiels-Gestel van 14 Febr. 1654 stond toen nog te Ruimel eene kapel, daar toch de Schepenen van dat dorp daarbij verklaarden, dat die kapel gerechtigd bleef op de kleine klok der parochiekerk van die plaats, welke op hunnen last kerkmeesters uit de kapel gehaald hadden.

berg over aan Andries van der Strijpt Lodewijksz., die daarmede op St. Jan Baptistdag 1455 werd beleend. Deze laatste droeg dit goed wederom over aan Dirck van der Aa Gerritsz., die er mede verleid werd 15 April 1456; deze Dirck was blijkbaar dezelfde als die, welke vermeld wordt in Taxandria III, blz. 111. Den 11en December 1499 hebben Johan van Vladeracken, namens de erfgenamen van Dirk van der Aa en Hubrecht Monix met Merten van Campen [1]), namens de erfgenamen van Lysbeth Monix, de huisvrouw van Dirck van der Aa voornoemd, den Grooten Ruwenberg verkocht aan Hillen Willem Zegerszn. van Kuyck. Jan Pels Gijsbertszn. [2]) benaderde echter dit goed, waarna hij daarmede werd beleend; hij heeft het daarop verkocht aan Henrick van Broeckhoven Gieliszn., na wien er mede werd beleend Nicolaas van Beeck. Deze droeg het op zijne beurt over aan Jan van Raveschot, heer van Capelle en Groot Waspik, die het 23 Maart 1527 in leen ontving.

van der Aa.

v. Vladeracken.

Monix.

Pels.

v, Raveschot.

---

[1]) Hij was gehuwd met Geertruid van Dommelen, dochter van Ywan, stadhouder der leenen van Oud-Herlaer en was zoon van Aerd Gooswijnszn. van Campen, kastelein, rentmeester, schout en stadhouder der leenen van Oud-Herlaer (wiens moeder was Posteluyn Berwout) en Agnes Monix; zijne zuster heette Mechteld van Campen en trouwde met Kerstiaan Coenen, heer van Zegenwerp.

Coenen.

[2]) Wellicht dezelfde als die vermeld staat in Sassen's Jaarboekje 1891 blz 557.

Deze Jan van Raveschot [1]) werd geboren 10 Augustus 1501 en stierf 2 September 1552. Zijne vrouw was Agnes van Eynthouts, dochter van Arnold en Sophia van Bruhese; zij schonk hem deze kinderen: 1° Margaretha, non te Coudewater bij 's-Hertogenbosch; 2° Ardt, *die volgt;* 3° Barbara, welke huwde met Rasse van Greven-

Bruheze.

[1]) Blijkens het „Supplément Généalogique etc. à l'histoire chronologique des évêques et du chapitre etc de S. Bavon à Gand" (Gent 1777) is de familie van Raveschot een Gentsch geslacht en waren de voorouders van Jan van Raveschot de volgende:

I. Boudewijn van Raveschot, schepen van de Keure te Gent in 1311, stierf 1360, h. Catelijne van Steelandt, gestorven 20 April 1366, dr. van Boudewijn, ridder en Margaretha van Vaernewijck. Hunne kinderen waren: Levina, religieuse te Brugge; Willem, *die volgt sub II* en Jan, die zonder nakomelingschap overleed.

II. Willem van Raveschot, gest. 16 April 1410(?), h. 1o. Machtilde Borluut Jansdr, die stierf 16 April 1468. 2o. Margriet van Utenhove. Hem werden geboren, ex 1ma Jacob, *die volgt sub III* en ex 2da Boudewijn, Simon, Jan en Sophie, non te Gent.

III. Jacob van Raveschot, schepen te Gent in 1438, stierf 11 Maart 1475, h. Joosyne Vilain, die stierf 13 Sept. 1466. Hunne kinderen waren Jacob, *die volgt sub IV*; Margaretha, die trouwde met Joost de Ghistelles, schepen van de Keure te Gent en Boudewijn.

IV. Jacob van Raveschot, schepen van Gent in 1435, huwde Beatrix Schrevel, erfdochter van Willem, heer van Capelle, Groot-Waspik, 's Gravemoer en Raamsdonk, van wie hij had Jan, *die volgt sub V* en Agnes, de vrouw van Cornelis van den Broecke.

V. Jan van Raveschot, heer van Capelle, Groot-Waspik, 's Gravemoer, Raamsdonk en Knoppenambacht, huwde 1458 Antoinette van Furnes, bij wie hij verwekte Adolf, heer van voorschreven heerlijkheden, kinderloos gestorven voor Nancy en Adriaan, *die volgt sub VI.*

VI. Adriaan van Raveschot, heer van voorschreven heerlijkheden, na doode zijns broeders, stierf 1499, huwde Alaïde van den Velde Jansdr., welke hem schonk Jan van Raveschot, den eersten heer van zijn naam van den Grooten Ruwenberg.

broeck; 4° Catharina, gehuwd met *a* Jan van Weerdenborch, heer van Gansoyen *b* Jan van Blommendael; 5° Johan, heer van Capelle, die huwde met Margriet van de Merwede, bij wie hij verwekte: *a.* Maria van Raveschot, welke trouwde met Willem van Steenhuys, heer van Bekesteyn, drossaard van Montfort en *b* Agnes van Raveschot, die trouwde met Karel van Surmont, schout van Waesmunster, gestorven 16 Januari 1624; en 6° Anna non te Waalwijk.

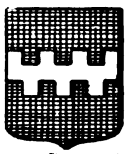

v. Surmont.

v. Steenhuys.

(Wordt vervolgd.)

's-Hertogenbosch. A. VAN SASSE V. YSSELT.

GRAFKELDERS TE BREDA.

I.

Vrouwe Adriana Johanna Vereyck [1]) wed. wijlen Dhr. Anthony Vereyck heeft haer begraeffplaets ofte kelder in de groote kerck sijnde het 5e Coirken [2]) aan de zuytzyde groot 100 voeten, volgens veste in dato den 8en October 1717.

Modo vrouwe Maria J. Vereyck, huisvr. van Dhr. en Mr. Lubertus Stuerman, juff. Quiryna Vereyck, vrouwe Cornelia Vereyck wede van Dhr en Mr. Cornelis van Erffrenten, ende vrouwe Adriana

---

[1]) *Overluidingen:* Jh Corn. Verreyck Schouteth ende Secretaris in de Hoeven, gest. 27 Mey, begr. 30 Mey 1672.
den Secretaris Vereyck van Ginneke gest. 9 Sept., begr. 12 Sept, 1670.

[2]) Capel van St. Joris.

Daniel Middelhoven, Dhr. Dirck van der Schoot, Vereyck wede van Dhr. W. van Heusden [1]) K^ren en Erffgen. van haer voors. moeder.

Modo d'hr. en Mr. Jacobus van Heusden, Adriaen van Heusden en vrouwe Adriana Johanna van Heusden huysvr. van I. Soutman het 1/4 part als K^ren en Erffgen. van haer voors. moeder.

Modo vrouwe Bartha Johanna Stuerman huysvr. van Dhr. en Mr. Carel van Bommel het 1/4 part als Kint en Erffgen. van haer voors. moeder.

Vrouwe Elisabeth van der Schoot [2]) wed. Dhr.

---

[1]) *Overluidingen:* de vrouw van Frans van Heusden, cleermaecker, begr. 26 Nov. 1657.

het kind van de heer Meerman, geh. met de dochter v. d. Schepen van Heusden, begr. 7 Nov. 1691.

Simon van Heusden, gest. 17 April, begr. 20 April 1669.

Jan Baltus van Heusden, gest. 19 Aug. begr. 22 Aug 1663.

de huysvr. van Peeter van Heusden tavernier, gest. 19 Juni, begr. 23 Juni 1696.

Bartholomeus van Heusden, gest. 10 Dec., begr. 14 Dec. 1671.

de huysvr. van Bartelmeus van Heusten gest. 7 Febr., begr. 11 Febr. 1669.

de wed. van Jan Baltus van Heusden, gest. 9 Oct., begr. 12 Oct. 1669.

Jacob van Heusden, gest. 20 Dec., begr. 23 Dec. 1661.

Anthonis Adriaenssen van Heusden stadts sunt (?) was begr. 1 Nov. 1603.

Anthonis van Heussden der stadts sunt dochtere, begr. 11 Mey 1604.

Anthonis Adriaenssen van Heusden, begr. 21 January 1605.

[2]) *Overluidingen:* de Heer Schepen van der Schoot gest. 13 Maey begr. 19 Maey 1671 de dochter van den commissaris Schagen begr. 16 Oct. 1694 de heer commissaris Schagen oudt

en vrouwe Jacoba van der Schoot wed. van Dhr. Collonel Lafontaine en vrouwe Johanna van Schaegen huysvr. van Dhr. en Mr. Johan Geerard van Goor, sijnde de Erffgenamen van Dhr. Adriaen van der Schoot, hebben haer graftplaetse ofte kelder Langh 13 en breet stijff 9 voeten bedragende 't samen 119 voeten gelegen aen de suytzijde van de kerck, sijnde het 6e Coirken [1]) naest de Vunt [2]) aldaar noordw. waerinne de voors. hr. van der Schoot als man en vooght van Juff. Elisabeth Thelder syne huysv. ende mr. Johan Thelder haere broeder als Erffgen. van Juff. Elisabet Stockmans [3]) heure moeder zal[r] op den 13e November 1655 daerinne gevest ende geërft sijn.

—o—

De kelders in de Coirkens aen de Noortsyde van de kerck te beginnen naest het heyligh grafft. [4])

Vrouwe Anna Henneken [5]) wed. wylen Dhr. Pieter Snellen in sijn Ed. Leven schouteth der vrijheid Oosterhout, heeft haer graftplaets ofte kelder, Leggende in de groote kerck aen de noortsyde nevens het heyligh grafft en alsoo aldaer het 2 coirken [6]) volgens veste in date den 23en January 1655 119 voeten.

Utrecht. L. J. Kuyck.

Schepen dezer stadt gest. 31 Jany begr. 31 Jany 1692.

Pieter van Schagen gest. 12 April begr. 15 April 1678. De wed. van Hendrik Shagen gest. 11 Meert begr. 14 Meert 1684 Marselis Shagen gest. 9 Aug. begr. 12 Aug. 1684 Juffe Scagen gest. 24 Nov. begr. 27 Nov. 1679.

[1]) Capel van St. Huybert.

[2]) Doopvont welke staat in het choor van het H. Kruys en dagteekent ± 1565.

[3]) *Overluidingen:* Barent Stockmans gest. 4 Mey begr. 7 Mey 1687.

[4]) St. Antoni Capel.

[5]) Zie de eerste grafkelder in de coirkens aan de suytzijde.

[6]) Capel van de H. Maagd Maria.

HET GESLACHT VAN OETELAAR.

Wijlen A. C. Brock, die vele aanteekeningen gemaakt heeft over Noordbrabantsche geslachten, noteerde het volgende over het *„Geslacht van Outelaar of Oetelaer, welke oudtijds te St. Oedenrode zeer gebloeid heeft, uit onze dorpsschriften overgenomen.*

v. Oetelaar.

I. Jan van Oetelaar, woonachtig te St. Oedenrode, omtrent het jaar, 1500, vermoedelijk op het slot te Rijsingen. Hij liet na een zoon:

II. Eimbert v. O.; uit een akte van 23 Januari 1532 blijkt, dat deze gehuwd was met Heilwich, dochter van Jan Scheers en bij haar drie kinderen had.

Voor de tweede maal huwde hij Oda, dochter van Willem van Echeld; hij verwekte bij haar ook kinderen, gelijk blijkt bij akte van 4 Februari 1565, waarin hij besluit al de kinderen van beide bedden te legitimeeren; de akte geeft echter de namen niet; uit het eerste huwelijk sproten:

1o. Maria v. O.

2o. Jonker Willem v. O., *die volgt onder III.*

3o. Agnes v. O., gehuwd met Dirk Anthony Roefs.

III. Jor Willem v. O., was Stadhouder van Peelland en kocht het slot en adellijk goed de Voort.

Uit zijn huwelijk met Juffrouw Geertruid, dochter van Jonker Nicolaas van Berckel[1]), had hij:

---

[1]) v. Berckel azuur met 3 zespuntige sterren van goud. Volgens Brock (geslacht van Berckel te St. Oedenrode) was zij de dochter van Nicolaas v. B. en had zij een broeder Jonker Hugo van B. Schout van Peelland, wonende op het adelijk slot ten Hout, die kinderen naliet (zie Sassen's Tijdschrift II. 167).

1o. Jor Eymbert v. O., die na den dood zijns vaders Stadhouder van Peelland werd en eigenaar van de Voort. Hij was gehuwd met Anna Beckx en bij haar vader van

Beckx.

A. Joannes v. O, geboren 27 Juli 1610, die in 1641 ongehuwd stierf.

2o. Jor Arnoldus v. O., bezat het adellijk slot te Rijsingen, huwde Juffrouw Margaretha van Blocqueryen en verwekte bij haar verschillende kinderen, [1]) waaronder slechts twee *die tot hun jaren zijn gekomen*, en wel:

A. Jor Hugo v. O., geboren 15 Februari 1614, overleed ongehuwd in 1657.

B. Juffr. Arnoldijn v. O., geboren 25 Mei 1616, werd religieuse in het Klooster te Zoeterbeek.

3o. Jor Nicolaas v. O., *volgt onder IV.*

4o. Jor Albert v. O., licenciaat, huwde 4 Juli 1609 te St. Oedenrode juffrouw Duvette (Soetje) de Leeuw of le Lyon. [2])

le Lyon.

IV. Jr Nicolaas v. Oetelaer kocht den 16en Maart 1621 het adellijk slot de Henkenshage; hij was gehuwd met juffrouw Barbara de Leeuw of le Lyon.

---

[1]) Zie een ervan in Taxandria V 284.

[2]) Zij was een dochter van Jor. Elias Le Lyon, drossaard van Bergen-op-Zoom op het einde der 16e eeuw en aldaar in 1604 begraven. Zij en haar man, die genoemd wordt: de heer en meester Albertus van Outeler, Licenciaat in de Rechten en Raadsheer van den Doorluchten Huyse van Bergen-op-Zoom komen in 1609 voor. Maria Le Lyon, denkelijk een zuster van Soete, wordt in 1619 genoemd weduwe van den heer Herry Balfour.

(Reg. Allerh. Akten van Gastel, thans in het R. A. te 's Bosch en eenige bundels kerkelijke (?) rekeningen in het Archief te Bergen-op-Zoom).

De genealogie Balfour bij V. v. Oyen, Stam en Wapenboek, maakt van dezen Herry B. geen melding.

Uit dit huwelijk [1]):

1o. Juffr. Dimphna v. O.

2o. Juffr. Barbara v. O., geboren 23 December 1610, huwde Jor Johan Coradin [2]), Raad van Oorloge van Z. K. M. van Spanje, die bij haar had:

A. Jor Nicolaas Coradijn.

B. Juffr. Joanna Geertruid Coradijn, gehuwd met Ferdinandus Reichart, heer van Groenhoven, kapitein ten dienste van den Koning van Spanje. Hij kocht 3 Maart 1685 de drie vierde parten der hoeve op 't Schoor, uit den geabandonneerden boedel van Jor Willem v. Oetelaer, heer van Asten, zijn oom. Uit dit huwelijk:

a. Jor Nicolaas Reichart.

3o. Juff. Maria v. O., geb. 4 Sept. 1613.

4o. Jor Willem v. O., geboren 13 Februari 1617; na zijns vaders dood en erfscheiding bij acte van 20 Augustus 1667 werd hij heer van den Henkenshage; hij was Drossaart van Diest en wegens zijn huisvrouw Agnes van Merode, heer van Asten. Den 24en October 1678 stierf hij kinderloos.

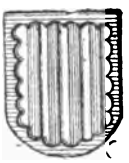

v. Merode 3).

5o. Jor Johan Bruno v. O *volgt onder V.*

V. Jor Johan Bruno v. Oetelaer, geboren 2 Augustus 1621; Na dood zijner ouders en na erfscheiding van 20 Augustus 1667 met zijn zuster juffr. Dymphna v. O. werd hij heer van Vroonhoven bij Diest; hij was drossaart van Diest en getrouwd met

---

[1]) Zie Taxandria V, 284, waar nog meer kinderen van dat echtpaar worden vermeld.

[2]) Coradin: van keel, met een zespuntige ster van azuur in den rechterbovenhoek en twee klimmende leeuwen van goud, de een in den linkerbovenhoek, de andere in de punt.

[3]) Door een vergissing is het veld van dit wapen *zilver* gelaten, terwijl het *goud* moet zijn.

juffr. Maria Carolina de Clerck, gezegd Beuvekercke.[1]) Uit dit huwelijk sproot een dochter

van der Stegen.

1o. Juffr. Maria Helena v. Oetelaer, getrouwd te St. Oedenrode 17 December 1692 met Heer Johannes den Magdengaal, luitenant-colonel ten dienste dezer landen; zij hertrouwde J^or^ Johan Ferdinand van der Stegen.

Brock schrijft verder nog:

„In een schabinale Acte van 3 Maart 1617 vint men gemeld Jonker Nicolaas zoon wijle Willem van Oetelaar, wettige man en mombour zijner huisvrouwe Heilwich dogter wijlen Adriaan Nicolaas Daniels van de Rijt en Juffrouw Anna van Ameroyen zijn wettige huisvrouw te saamen verwekt.

Of nu dezen Willem van Oetelaar een der nakinderen van Eimbert van Oetelaar en Oda, dochter wijle Willem van Echeld geweest zij, of wel een der nakomelingen van eenen anderen Eymbert van Oetelaar gehuuwd met Oda, dochter wijlen Mr. Henrik Ansems, welke volgens Acten van 19 November 1548 kinderen bij haar hadt verwekt, hebben wij niet kunnen vinden, eveneens leveren onze dorpschriften geene bewijzen op van de kinderen en nakomelingen van gemelde Jonker Nicolaas van Oetelaar."

Mr. J. B. J. N. ridder de van der Schueren.

's-Gravenhage.

---

[1]) De Clerck gez. Beuvekercke: van azuur met een faas van goud, vergezeld van 3 zespuntige sterren van zilver, 2 boven en een onder de faas.

OORSPRONG VAN HET KARTHUIZERKLOOSTER TE VUCHT.

De geleerde D. A. Mougel heeft in zijn *Denys le Chartreux 1402—1471, Sa vie, Son rôle,* in 1896 verschenen als inleiding op de volledige uitgave (in 48 vol.) der werken van dezen geleerden Nederlandschen Karthuizer, een afzonderlijk hoofstuk, getiteld: *Denys à Bois-le-Duc.* [1])

Ik meende, dat het nuttig was deze bladzijden ook in Noordbrabantschen kring meer bekend te maken, zoowel om de nieuwe bijzonderheden, die daar worden medegedeeld over de stichting van het klooster te Olland, Eyckendonk en Vucht, als om de aandacht te vestigen op eene onuitgegeven kroniek door genoemden schrijver voor dit hoofdstuk gebruikt. Deze kroniek wordt aangehaald als: *Annales Cartusianorum S. Sophiæ* en is samengesteld door *Gerardus Eligius*, die, zooals uit een citaat blijken zal, ten tijde van Miræus geleefd heeft.

De kroniek berust tegenwoordig in de bibliotheek van het Karthuizerklooster Notre Dame des Prés te Montreuil sur-Mer.

De aangehaalde schrijvers, buiten Schutjes, zijn overgenomen uit Mougel; de Latijnsche citaten worden hier weergegeven om een begrip te geven van de taal der kroniek, „qu'il ecrit avec une rare elégance."

Een kanunnik van St. Jan van 's-Hertogenbosch, die later zelf de orde der Karthuizers binnentrad, *Ludolphus van den Waeten*, bood zijn klein erfdeel den eerbiedwaardigen Dionysius van Ryckel aan, wiens wetenschap en deugd hij bewonderde, om daarmede een klooster dier orde te stichten. [2]) Uit Schutjes weten wij, dat zijne schenking bevatte twee hoeven te Olland onder St. Oedenrode, één te Son, twee te Casteren en één te Gemonde. [3])

[1]) bl. 63—66.

[2]) Ger. Elig. § X; Raissius, *Orig. Cartus. Belg.* Duaci 16 32 bl. 128.

[3]) Sch. V 857 noemt dezen kan. *L. van de Water.*

Met blijdschap nam de generaal, toen *Joannes van Roosendael* deze schenking aan. Hij vroeg verlof aan hertog Karel den Stoute om een huis te stichten, en deze gaf met blijdschap zijne toestemming op het verzoekschrift van Dionysius. [1])

Het plan van den kanunnik was het nieuwe convent den naam te geven van de H. Maria van Egypte, maar aan het verlangen van den vorst werd toegegeven en het huis gesteld onder de H. Sophia: „le Duc, plus expert en faits d'armes qu'en science hagiographique prenait sainte Sophie (Sophia, la Sagesse éternelle) pour une Vierge martyre, et lui avait voué la plus naive comme la plus tendre dévotion."

Uit hoogachting voor Dionysius wilde de hertog als beschermer optreden; hij stond hen toe het wapen van Bourgondië in den gevel te plaatsen en zou ook het klooster krachtdadig hebben geholpen, zoo de dood het hem niet had belet [2]).

Zelden was een stichting met beter vooruitzicht begonnen en met vertrouwen mocht men de toekomst tegemoet zien, toen Dionysius belast werd met de oprichting van het nieuwe huis. Volgens Eligius werd hij 3 Juli 1466 door den generaal als overste (*rector*) aangesteld, daar hij van het begin af voor deze stichting had gewerkt en dus meer dan anderen bekend was met de omstandigheden. [3])

Hij kreeg algeheele vrijheid van handelen en mocht uit de huizen zijner provincie drie vrome kloosterlingen

---

[1]) De *Libellus Supplex* van Dionysius aan den hertog met diens lakoniek antwoord: „Fiat ut petitur, in honorem S. Sophiæ Constantinopolis civitatis, Charles," in Raissius bl. 131; Tromby, *Storia del P. S. Brunone,* Napoli 1779 t. IX App. I n. XXVIII.

[2]) G. Eligius, *Annales* § IX.

[3]) „Quia nova plantatio indiget uno bono Rectore, auctoritate nostra et cum consilio totius Domus nostræ, constituimus in Rectorem novæ plantationis D. Dionysium, qui in dicta plantatione a principio laboravit, et præ ceteris facta ejus cognoseit pariter et intelligit." Trombly t. a. p. n. XXVII.

en twee ijverige *conversi* kiezen, die in het nieuwe convent den goeden kloostergeest zouden overbrengen.

Waren de vooruitzichten bemoedigend, de werkelijkheid bleek verre van bevredigend. De plaats in Olland was te klein van uitgestrektheid; gelegen tegen de helling van een heuveltje had men gebrek aan water en recht door het terrein liep een publieke weg. Na een jaar moesten de kloosterlingen deze plaats verlaten. Daarna beproefde men het te Eyckendonk (Quercetus) onder den Dungen. Het was eene moerassige, lage bodem vol veen en met zoo overvloedig water, dat men in een boot de bezittingen van het klooster moest rondvaren en in plaats van muren had men grachten (et erant pro mœnibus undæ). Stuk voor stuk moest men de materialen van het vorige gebouw overvoeren en zoo werd veel gebroken; de afbraak der kapel werd met meer zorg vervoerd [1]). Dionysius had alles wel tegelijk kunnen overbrengen, door een wonder te verrichten, zegt de annalist, maar hij wilde liever den natuurlijken weg volgen. [2])

Na tal van waterloopen of kanalen te hebben gegraven, om het overtollige water af te voeren, slaagde men er eindelijk in om in dien wrakken en moerassigen grond zes cellen en eene kapel gevestigd te krijgen. Bij de inzegening dezer kapel geraakte de eerbiedwaardige Dionysius in eene extase.

Nog meer moeite had de overste om dit gering gesticht te onderhouden; alles ontbrak. Kan men begrijpen, zoo verhaalt de annalist, dat de man, tot wien koningen en vorsten met eerbied op zagen, aan wien uit alle oorden der wereld vragen werden gesteld en oplossingen gevraagd, dat die man moest vragen om „vorken en

---

[1]) . . . quæ integra, integra, et quæ convulsa, convulsa; lapides in primis sanctuarii, quia sanctificati Domino, separatim, non tumultuarie sicut cetera, deportati sunt. *Annales* § XII.

[2]) *Annales* § XII.: sed maluit consueta via naturæ procedere quam per insolentiam tale aliquid moliri.

pannen". En telkens, dat ik het *Liber quæstorius* van dit huis doorblader, zie ik hem voor mij, vragende om zulke geringe zaken. Aldus werd een man, wiens gelijke onze Orde niet heeft, gedwongen voor keukengereedschap te zorgen. [1])

Wel kwam de liefde der geloovigen toen ter hulp in hunne uiterste behoeften maar toch de zes kloosterlingen zagen zich gedwongen te kiezen tusschen een rassen dood tengevolge van het gebrek en de kosten en een nieuwe verplaatsing.

Dionysius had alle menschelijke middelen gebruikt; nu wendde hij zich tot God, die hem de plaats aanwees, waar de Karthuizers zich nu vast zouden kunnen vestigen. Maar zelf zou hij het nieuwe huis niet meer aanschouwen. In den driejarigen strijd om het bestaan van het klooster te verzekeren was zijne gezondheid, sinds lang reeds zwak door de strenge verstervingen, geknakt. Het Algemeen Kapittel gaf Dionysius in 1469 een opvolger en zond hem naar Roermond terug. Op zijne reis daarheen geraakt hij bij het orgelspel in de St. Jan te 's-Hertogenbosch in eene geestverrukking, waarvan al zijne levensbeschrijvingen verhalen

Eenige nachten vóór zijne terugkeer aldaar werd zijne komst den Broeders aangekondigd door een wonderbaar licht, dat de kapel van het klooster verlichte op het uur der Metten. Twee jaren later stierf hij aldaar, den 12 Maart des morgens om 11 uur. In het obituarium van Roermond

---

[1]) *Annales* § XII.: Vidisses virum infulis dignum, et ad quem reges et principes provinciarum respiciebant, ad quem ex toto propemodum orbe deferebantur dubia et quæstiones, supplicantem pro fuscinulis et ollis. Et adhuc etiamnum videor mihi videre illum pro minutiis illis talibus rogantem, quoties quæstorium librum Domus hujus revolvo, in quo notantur omnia et singula diligentissime quæ corrogavit, etiam usque ad cacabos et lebates. Ita plane vir tantus, cui similem noster Ordo non habebat nec habebit fortassis umquam, maxima laus sui sæculi, et quem Miræus dicit non habuisse suo sæculo parem aut secundum, cogebatur servire rei culinariæ.

staat zijn overlijden aldus aangeteekend: *XII Martii Dionysius a Rickel, professus et quondam Procurator hujus Domus, et Rector Domus quondam Sophiæ, decus hujus Domus.*"

Zijn opvolger was Hendrik Heswich of van Heeswijk. Deze was prior van het klooster van Utrecht en was op verzoek van Dionysius als procurator van de nieuwe stichting opgetreden. Hij was de rechterhand van Dionysius (eum addextrabat in omnibus) en werd in 1469 zijn opvolger. Een jaar later werd hij vervangen door Joh. de Monte, oud-prior van het klooster te Wesel. Eerst onder dezen vestigden de Karthuizers zich te Vucht. Uitgeput door de vermoeienissen stierf hij niet als prior, want in het eerstvolgend Kapittel wordt hem een opvolger gegeven: Joannes Merius een afgeleefde grijsaard (senex et moribundus). In 1472 volgde op Walterus de Eleende, (Leendanus) die, wijl de stichting toen geheel in orde was, den titel van prior verkreeg.

Bij het vergelijken van dit verhaal met dat van Schutjes bemerkt men veel overeenkomst. Wellicht heeft Coeverincx, wiens handschrift door Schutjes gebruikt werd, inzage gehad van de Annales van Gerardus Eligius.

J. B. H.

NOORDBRABANTSCHE SCHEPENZEGELS.

I.

Met de groote belangstelling dien de Bossche Schepenzegels bij de lezers van *Taxandria* mogen vinden, dacht het ons niet beter te kunnen handelen dan weêr een twaalftal dezer afbeeldingen te geven.

1. Zegel van Willem Coptiten, schepen in 1339.

2. Zegel van Jacob Coptiten, schepen in 1347, 1348, 1351 en 1352.

3. Het zegel van Jacob Coptiten.

Hij werd tot schepen benoemd in 1366 en 1371 en bezette in 1376 den presidents- of voorzitterszetel.

Als lid der Lieve-Vrouwebroederschap vermeldt het obituarium dezer vereeniging zijnen dood op het jaar 1383.

4. Zegel van Egidius (Gilles) Coptiten, schepen in 1402 en 1406.

De Coptiten behoorden tot een adellijk geslacht, dat reeds een halve eeuw vroeger dan eerstgemelden Willem door eenen anderen Willem in 1289 in den schepenstoel kwam en door verschillende leden tot het begin der 15e eeuw vertegenwoordigd bleef.

Mag men geloof hechten aan het veel op een legende gelijkend verhaal van broeder Albertus Cuperinus in zijne *Cronicke van Tsertogenbosch,* dan zou dit geslacht reeds rond 1200 aldaar zijn gevestigd geweest en de twist van een hunner met eenen anderen edelman aanleiding tot groote oneenigheid onder de burgerij hebben gegeven; welke verdeeldheid door bemiddeling van den hertog werd bijgelegd, te welker gedachtenis men jaarlijks op Vastenavond hanengevechten hield.

Cuperinus schrijft daarvan: „Op die selve tide dede die hartoghe van Brabant Henrick timmeren op die merct twee plaisante huzen, te weten Royenburch ende tcasteel op die Moriaen.

In dese twee huzen woonden twee alte mechtige ende rycke jonckers of borgers, die zeer groot ende geacht waren int hof van Brabant bij hartich Henrick, die eene was genaemt Jacob Coppetyt, ende woonden in den Moriaen, die andere was genaemt Henrick Beckerlyn ende woonden op Royenburch.

Tussen dese twee jonckers was groote minne ende vrintscap ende aten ende droncken dicwils te samen seer minnelyck ende in grooter vreuchde; mer namaels is tussen dese twee jonckers gevallen, door duvels

ingeven, alsoo groote viantscap, dat die ganse stat om haer viantscap viel in groote partyscap ende tweedracht, daer groote moorderye, rooverye ende dootslagen om quamen onder die borgers.

Dese groote viantscap ende tweedracht heeft opgenomen in syn handen hartoch Henrick mit syn heeren van den hove ende heeft die partijen wederom vereenicht ende een accordt gemaect mit zekere condiciën ende articulen, ende onder al soo werdt gedetermineert ende gesloten, dat men van dese voorseyde tweedracht ende party een jaerlicxe gehoechnis (geheugenis) houden sal opten vastelavont met gevecht van hanen op der stadthuys, dat welck tot desen tyt toe noch onderhouden is tussen die (partijen der) Beckerling ende Coptyding." [1])

In de bijvoegselen op Cuperinus worden drie dezer hanengevechten beschreven, het laatste zou in 1566 zijn gehouden.

Hoever bij dit verhaal waarheid en verdichtsel samengaan, is bij gebrek aan bescheiden niet gemakkelijk op te helderen.

Dit staat echter vast, dat de Coptiten eerst in 1289 in de regeering kwamen, wat niet pleit voor hun verblijf reeds rond 1200 te 's-Hertogenbosch, daar deze edellieden anders ongetwijfeld veel vroeger als schepenen zouden optreden.

5. Zegel van Jan van Craenendonck Lodewijkszn., schepen in 1442 en drie-en-dertig jaar later en wel in 1475 nog eenmaal presidentschepen. Het groote tijdverloop tusschen beide jaren zal waarschijnlijk daarin moeten gezocht worden, dat van Craenendonck de stad metterwoon heeft verlaten en later daar is teruggekeerd; als geboren Bosschenaar kon hij zulks doen zonder zijn poorterrecht te verliezen en was dadelijk weer benoembaar tot schepen.

---

[1]) v. Oudenhoven, *Beschrijv. van 's-Bosch*, 1670, blz. 49-51, geeft ook een nog meer in romantiek gehuld verhaal van deze hanengevechten.

Hij maakte zijn testament 15 Maart 1469 en fundeerde volgens den uitersten wil zijner overleden echtgenoote Ida Cuper (Cuyper) Godfriedsdr., bij de Predikheeren een gezongen mis alle Woensdagen op het hoogaltaar ter eere der H. Drievuldigheid en twee jaargetijden, waarvoor hij aan die kloosterlingen vermaakt een half stuk land te Udenhout, de pacht van een mud rogge op een huis en erve te Vucht, item uit een stuk land op de Braake te Drunen, item van anderhalf mud rogge uit een stuk land te Waalwijk, een rente van 4 pond payement op een huis op den Vuchterdijk en een rente van hetzelfde bedrag op een huis aan de Vischmarkt.

De vader der vrouw, Godfried Cuper, testeerde 20 December 1420 en legateerde o. a. aan de gemelde geestelijken de som van 3 gulden.

6. Zegel van jonker Jan Dachverlies.

Bij den dood van den schepen Roelof (Rudolf) Dickbier kwam hij in 1483 in den schepenstoel en nog eens vier jaar later in 1487.

Op zijn verzoek beveelt hertog Filips, 3 April 1495, den deurwaarder der raadkamer van Brabant, den eersten der gezworen boden of ander officier daartoe verzocht, om de regeering van den Bosch, hare klerken en anderen te gelasten af te geven zekere protocollen, registers en brieven betrekkelijk eene aan Dachverlies behoorende rente.

Hij stierf in 1531.

7. Het zegel van jonker Hendrik Dachverlies.

Hij kwam in 1515 in den schepenstoel, volgde 16 September 1523 jonker Everard van Doerne, heer van Deurne, als hoogschout der stad en meyerij op, in welk ambt hij 25 September 1527 door jonker Arnold Heym vervangen werd, en zag zich weer in 1530, 1531 en 1535 tot schepen benoemd.

Op 8 October 1530 reisde hij met Gijsbert Pels, gezworen, jonker Mr. Dirk de Borchgrave, raads-

heer en Mr. Marten de Greve als pensionaris naar Breda, om van wege de regeering graaf Hendrik van Nassau en gemalin bij hunne thuiskomst van eene buitenlandsche reis „welcoem theyten ende sijnder blyder toecompst te gratuleren, soe dese stat ende meyerye synen persoen ter welvaert derselver stat ende meyery grotelic behoevende is."

Bij deze begroeting meende de regeering het niet te mogen laten, maar besloot in navolging van andere steden den baron van Breda ook een geschenk aan te bieden.

Merkwaardig is, wat men daarover vindt aangeteekend, waaruit blijkt dat men de vriendschap met den graaf wenschte te versterken, om ze zoo noodig in het belang der stad en meyerij bij den keizer te gebruiken.

Wat goede diplomaatjes waren die beschreven vaderen van voor ruim drie en een halve eeuw reeds!

„Alsoe die Grave van Nassouwe met synder gesellinne van den Keyser uut Spangien ende voirts uut Duytslant binnen desen landen is gecomen, altyt geweest synde ende alnoch is groot vrient by den Keyser, soe hebben sekere steden van Brabant om syn vruntscappe ende benevolentie te captiueren, ende die saken diese by den Keyser mochten hebben te doene, doer middel van synder genade gevordert ende gerecommandeert te hebbene, deselve syn genaden hoclick willecom geheyten ende scencken gedaen.

Ende zoe dan dese stat met huer meyerye mits deselve opte frontieren van vreemde Heeren geseten ende gelegen is, men syn genaden ymmers meer dan anders behoevende, soe is byder selver stat ende gedeputeerde vander plattenlande deser meyerye (besloten), dat men tot Antwerpen soude doen maken off coopen een juweel van eenen vergulden nappe off ander cleynoyt, om synder genaden bynnen deser stat comende, dairmen deselve wachtende is, te presenteren ende te scencken.

Dewelcke naegaende, heeft Joris Sampson, dair toe

1

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

beveel hebbende, tot Antwerpen gecoft een rijckelycken heerlycken vergulden nappe, wegende acht marck, 1 onze 10 engelsche."

Voor dit kleinood, met een doos om het te bewaren, betaalde de stad de som van 165 carolusguldens; voor het versieren met het stedelijk wapen nog 14 stuivers.

De baron van Breda op 17 Maart 1531 te Heusden vertoevende, werd hem het geschenk van wege de stad en meyerij aangeboden door de edellieden Hendrik Dachverlies, Jan van Erp, Gerard van Vladeracken, Christiaan Coenen en den secretaris Mr. Jan Lombaerts.

Dachverlies was lid der Lieve-Vrouwebroederschap en stierf in 1536.

8. Het zegel van jonker Walraven Dachverlies.

Jonker Jan van Berckel Gerardszn. als presidentschepen in 1522 overleden zijnde, kwam Dachverlies in den schepenstoel.

Men vindt dezen naam ook van Dachverlies geschreven. [1])

9. Zegel van jonker Willem van Hencxthum, genaamd van Delft, schepen in 1600, 1603 en 1604, en vervolgens stadsrentmeester tot 1615.

Tijdens het twaalfjarig bestand werd hij in 1612 met Mr. Gerard van Someren naar den Haag afgevaardigd, om bij de Staten aan te dringen den dam in de rivier de Dieze bij de schans Crèvecœur te doen wegnemen, daar hierdoor de handel en de scheepvaart uit de stad op Holland sterk belemmerd werden en de landerijen rond de stad het opperwater niet konden lossen.

Van Delft is getrouwd geweest met Jonkvrouw Anna Coenen.

Twee zijner zonen, Gerardus en Melchior, waren

1) Sassen's Jaarboekje geeft een en ander over dit geslacht op bldz 540 (1891) en 765 (1892).

priesters van de Sociëteit van Jezus, een ander, Jan, kapitein in dienst van den koning van Spanje. 1)

10. Zegel van jonker Herman Prouning, genaamd van Deventer, schepen benoemd in 1519, 1521, 1525, 1526, 1529, 1530, 1533, 1534, 1538, 1539 en 1548, waarvan hij de laatste vijf jaren (1548 niet medegerekend) den presidentszetel bezette.

In 1525 werd hij commissaris van wege de stad voor de haardstedentelling met de schepenen jonker Mr. Dirk de Borchgrave en Mr. Gosewijn van der Stegen, de raadsheeren jonkers Everard van Doerne en Christiaan Coenen.

Op 2 Maart 1534 reisde van Deventer te paard met jonker Walraven van Erp, Mr. Marten de Greve en Mr. Goyaart Tynnagel naar Arnhem bij hertog Karel van Gelder, om te spreken over den tol te Batenburg, waar de Bossche burgers vrij van tolgeld waren, op welken vrijdom de heer van Batenburg inbreuk maakte.

Zij slaagden zoo goed in hunne zending, dat zij van den hertog een nieuwen brief, bekrachtigd met zijn groot zegel, waarbij de tolvrijheid der Bosschenaars te Batenburg nader bevestigd werd, medebrachten.

Door den echt is van Deventer verbonden geweest aan Hillegonda van der Does, die 23 Augustus 1545 op 55-jarigen leeftijd kwam te overlijden.

Hij stierf als zwanenbroeder der Lieve-Vrouwebroederschap 16 September 1550 in den ouderdom van 66 jaren en werd bij zijne gade in de St. Janskerk begraven.

Hij en zijne twee volgende broeders waren zonen van Gerard Prouning van Deventer en Elisabeth Pelgrom, genaamd Ketelaers.

11. Zegel van jonker Hendrik Prouning, genaamd van Deventer, schepen in 1528, 1535, 1541 en 1542.

1) Mevrouw Bex, geb. Henxt van Delft, 22 Sept. 1656 overleden, wier blazoen in de kerk te Berlicum hing was wellicht een dochter van hem. (Zie Sassen's Jaarboekje, 1891, blz. 556.)

In 1548 werd hij andermaal tot schepen benoemd, doch den stads-bieraccijns gepacht hebbende, mocht hij geen zitting nemen, waarop zijn broeder Herman in den schepenstoel kwam.

Onderscheidene malen heeft van Deventer de eer genoten in zijne ruime huizing bij de St. Jorisstraat vorstelijke personen te ontvangen

Zoo logeerden bij hem, tijdens hun verblijf te 's-Hertogenbosch, in 1539 de landvoogdes, in 1540 en 1545 keizer Karel V en in 1549 diens zoon Philips bij zijne inhuldiging daar ter stede als hertog van Brabant.

Boven de poort der huizing van van Deventer was tot in de tweede helft der vorige eeuw een geharnast beeld des keizers in steen te zien, dat waarschijnlijk aldaar was geplaatst ter gedachtenis van het tweemaal verblijf van Karel; men wil ook dat die straat daarnaar de Keizerstraat is genaamd.

Tijdens den oorlog met Gelderland was van Deventer belast met het beheer der gelden voor de krijgsverrichtingen vanwege de stad.

Hij is getrouwd geweest met Catharina van den Kerckhoff, Lambertsdr., die 28 Mei 1564 overleed.

Hij was met zijn broeder Albert (die volgt) medeheer van Nieuw-Herlaer onder St. Michiels-Gestel; diens weduwe werd in 1554 in plaats van haar man beleend.

Van Deventer was zwanenbroeder der Lieve-Vrouwebroederschap en verwisselde het tijdelijke met het eeuwige 22 Augustus 1556.

Hij ligt met zijne echtgenoote in de St. Janskerk begraven.

12. Zegel van jonker Albert Prouning. genaamd van Deventer, schepen in 1531 en 1537.

In 1532 werd hij eigenaar van het kasteel Nieuw-Herlaer bij St. Michiels-Gestel, welk adellijk goed door de familie van Baexen e c. aan van Deventer op 21 December van gezegd jaar werd overgedragen. Hij woonde in 1541 te Antwerpen en was in 1554 reeds

overleden, daar toen zijne weduwe, vrouwe Anna Vijge Jansdr., en zijn broeder Hendrik, wiens schepenzegel ook op blz. 31 is afgebeeld, met gemeld goed beleend werden.

Deze dame staat bekend als eene weldoenster van armen en weezen. Het besloten testament van „juffrouw Anna Vijge, weduwe van Albert van Deventer," werd 8 September 1575 door den notaris Gerard Colen te 's-Hertogenbosch geopend.

Bij dezen uitersten wil vermaakte zij, behalve onderscheidene legaten aan hare schamele vrienden, aan het Groot-Gasthuis, aan de Blokken (wijken) en Huisarmen, aan het Weeshuis en aan de Mannen- en Vrouwengasthuizen meest behoeftelijk zijnde, ieder een vijfde gedeelte harer goederen.

Het aandeel voor het Weeshuis in deze erflating bedroeg de som van 1077 gulden 18 stuivers 2 oirt.

Blijkens aanteekening van den kunstschilder Quirinus van Amelsfoort was bij het begin dezer eeuw de heer Hendrik de Wijs, lid van het bestuur en ontvanger der stad 's-Hertogenbosch, in bezit van een triptiek met de beeltenissen van van Deventer en gade.

Het middelstuk verbeeldt den stervenden Heiland aan het kruis met Maria, Johannes en Maria Magdalena.

Het rechterluik geeft van Deventer in biddende houding te zien, met zijnen patroon, den heiligen martelaar Albertus, achter zich. Het linkerluik vertoont Anna Vijge, eveneens geknield en lezende in een boek, naast haar staat de heilige moeder Anna met de kleine Maria aan de hand.

Aan de buitenzijden der luiken staan met gouden letters in het latijn de namen en de wapens der twee echtgenooten.

Bij het middelstuk is aan de onderzijde een zwart ord bevestigd, waarop met gouden letters het volgende gebed staat te lezen:

„O Lieven Jesu mijnen Al,
Ick min, ick lovet·U boven al,
Ick hoop in U barmhartichheyt,
Daer Ghij de goedtheyt selver sijt.
In U gelovet ick allen tijt,
Daer Ghij selver de Waerheyt sijt.
Ick wil geloven Heer in U,
Ick wil oock hopen Heer om U
En boven al beminnen U
Tot dat ick geef mijn geest aan U!
Amen."

De schilderij was afkomstig uit een der katholieke bidplaatsen te 's-Hertogenbosch, waaraan het bord met gebed herinnert

Waar berust tegenwoordig dit schilderstuk?

CH. C. V. VERREYT.
W. J. F. JUTEN.

DE RUWENBERG'EN.

II.

Henrick van Merode verleende aan Jan van Raveschot, nadat deze heer van den Grooten Ruwenberg geworden was, denzelfden vrijdom als aan een zijner genoemde voorgangers, en nog meer bij een charter, dat luidt als volgt:

Wy Henrick van Merode, Baanderheer van Perweis, tzoe Peterssum, Waelhem, Westerlo, tzoe Diepenbeeck, Rossem, Noorderwyck, Ryderkercke, Yzelmonde, tzoe Oirschot, tzoe Herlaer ende Gestel etc. Doen condt allen luyden, die dit sullen sien oft hoiren allen saluyt. Dat wy ter uytmoediger beden en supplicatien van onsen lieven ende getrouwen Jor Jan van Ravenschot, sone wylen Adriaens van Ravenschot, heere in Capelle ende Groot Waspyck, den suppliant aen ons versocht heeft by requeste hoe dat hy suppliant bevynt by deese diversche

brieven ende munimenten hier neffens gaende, dat alle voorgaende prædecesseuren van huysse, erffenisse te Ruwenberch genaempt, te weten J^or^ Dierck van Tuyl, J^or^ Jan van Tuyl, Andries van Strijpt, J^or^ Dirck van der Aa, Hillen Willems Zegers van Kuyck, Hendrik Gillissen van Broeckhoven, Nicolaas van Beeck, hebben altijt gehadt sekere articulen van privilegie, van vrydomme, als hier met dese requeste breder wordt gebleecken aen unse genade. Soo ist dat wy hem, suppliant, georloft, gewillecort ende geconsenteert hebben, oirloven, willecoren ende consenteeren uuyt onse sonderlinge gratien by desen onsen brieven voir ons, onse erven, oiren ende nacomelingen, heeren en vrouwen van Out-Herlaer ende Gestell, nu ende ten eeuwigen daghen, ende dat om syne getrouwen diensten, die hij alreede gedaan heeft ende — oft Godt wil onse naercomelinghe noch doen sullen ; Item in den yersten verleenen wy hem, dat hy sijn huys ende casteel met allen die appenditien ende dependitien, erffenissen daertoe behoorende, genoempt den Grooten Ruwenbergh, altyt aen ons, onse oiren, erven ende nacomelinghen sal verheffen ende verheerghewaden, soo dickwils alst vervalt, aen onsen Stadthouder van die Leenen om thien Karl. guldens eens, elcken gulden gereckent tot twintich St. oft die weerde daervoir. Item dat hy syn huys genaempt den Grooten Ruwenbergh met alle die appenditien ende dependitien, erffenissen daerom ende aan syn huys erffenisse voiscr. ende voirts allen andere goederen egeene uuytgesondert in onse heerlyckheyt van Gestel gelegen, ende oyck mede syne erffenissen, gelegen in de heerlyckheyt van Gestell ter plaetse ende in het gehuchte van Ruymel genaempt, sal wesen exempt ende vry voir hem selven ende alle syne oiren, erven ende nacomelinghen nu ende ten eeuwighen daghen yets te geven ofte betalen aen onse Rentmeesters ofte ontfangers, nu sijnde ende die hier naemaels wesen sullen, van syne erffenisse ten Ruwenbergh, soe op onse ghemeyne straten als andere quartieren binnen onse heerlycheyt Gestell gheleghen, wel verstaende,

dat hy daer nu tegenwoordich heeft ofte hiernamaels vercrygen sal, 't sy by coopen, successien oft andersins, hoedanich dat geschieden sal, vry ende exempt wesen sal van allen onsen houtschatten. Item verleenen wy hem alnoch dat hy sal wesen vry ende exempt van allen die thienden, die wy met onse Pastorye van Gestell verleenen van syne erffenisse, geleghen by syn huys genaempt den Ruwenberch ende voorder nyet, dat nu alreede gemaeckt is oft noch by hem ofte syne naercomelinge gemaeckt sal worden tot saylant. Item verleenen wy hem alnoch, dat daer nyemant van onsent wegen ofte uuyt den naem van eenige anderen nyet en sal mogen vanghen om syn hoff ofte erffenisse ten Ruwenbergh, van wat qualiteyt ofte conditien sy bennen, eenighe patrysen ofte wildbraet, tsy root ofte sweert dan by consent van Jan van Ravenschot ende anders nyet.

Item verleenen wy hem alnoch, dat hy sal moghen maecken, legghen, houden ende hebben een warande om conynen te houden voir ende omme syn casteel op syne erffenisse ten Ruwenberch, dat hy daer nu tegenwoordich heeft ofte noch by coope van onse oiren, erven ende naercomelinghen van onse gemeyne straten vercryghen mochte ofte wel by coope van eenighe van syne naeste bueren ende hem, suppliant, annex syne erffenisse waer geleghen, dat die oyck soo vrye wesen sall als syne andere erffenisse ten Ruwenberch. De warande sal wesen om conynen te houden tot sijns huyshouwens behoeff voir hem selven ende alle syne erven, oiren ende naecomelinghen en dat dese voirscr warande nyemant sal mogen molesteren om te jaghen ofte fretteren van wat qualiteyt ofte conditie sy bennen. Item verleenen wy hem alnoch, dat hy buyten syne erffenissen ten Ruwenbergh op onse gemeyne straten ofte wildernisse sal moghen beplanten met alderhande boomen, haghen soo hem dat believen sal, drye hondert roeden lanch neffens syne erffenisse, streckende op onse gemeyne straten ende breet tweehondert roeden, streckende van syne erffenisse aff tot den Placke toe ende die vruchten, comende van syne

geplante boomen, sal moghen gebruycken tot onderhout van syne bestialen sonder yemants tegensegghen van onse dorpe. Ende sal .... suppliant op dese voirnoemde lenghde ende breede moghen haelen soe velle sant ende vlaggen om syne stallasie van syne bestialen altyt mede te stroyen ende op syn .... snyen om syne neerhuysing mede te versien ende voirts rossen, aerde, sant .... syne leege velden mede op te hoogen ende mede te dycken als hy syne grachten van het casteel ten Ruwenbergh veeghen ende rhynigen wil, soo veelen hem believen sal, sonder yemants tegenseggen van onsen dorpe. Item verleenen wy hem alnoch, dat hy sal moghen visschen op onse rivieren ende stroomen van St. Michiels-Gestel ende Out-Herlaer, van erffenisse van J^or^ Nicolaas Spieringk aff streckende tot die wateren van Vught toe ende wederom van erffenisse voirscr. aff streckende tot die wateren van Boxtell toe, sonder yemants aensiene ofte teghenseggen, te weten met segenen, packgaren, aelsacken, worpsacken, fuycken ende voirts met alderhande instrumenten, die men nu tegenwoordigh oft hiernamaels vynden mocht, egeene uuytbesprooken. Sal denselve van Ravenschot alnoch moghen leggen, maecken, hebben ende houden drye geweeren om visschen te moghen vangen van erffenisse van J^or^ Nicolaas Spierinck voirsr. aff., streckende tot onse Kercke van St. Jans Evangeliste ofte onse Kercke van Sanctus Wilbrordus toe, ghelegen in onse gehuchte van Ruymel in onse heerlycheyt van Gestell by Herlaer ende voirder nyet ende sal hy vermogen geweeren te hebben, leggen ofte maeken. (wat in het charter hierna volgt, betreft het recht van de jacht, dat reeds verleend was door Henrick van Hoorn bij zijn voormeld charter van 29 April 1449). — 24 Juni 1531.

François de Rouillé, die, zooals later zal blijken, ook heer van den Grooten Ruwenberg was, procedeerde naar aanleiding van het charter van 1531 met den heer van St. Michiels-Gestel over het recht van de jacht, omdat hij aan dat charter meende het recht te kunnen ontleenen om binnen het geheele gebied der voormalige

heerlijkheid St. Michiels-Gestel te jagen; hij verloor echter het proces in 1748.

Jan van Raveschot, de eerste van zijn geslacht, die heer van den Grooten Ruwenberg werd, schijnt voor dit kasteel eene poort te hebben gebouwd, omdat boven den ingang van die poort de wapens van hem en zijne vrouw hebben gestaan. [1])

Na zijnen dood werd 28 October 1555 met den Grooten Ruwenberg beleend zijn zoon Ardt van Raveschot behoudens den lijftocht van diens moeder van Eynthouts.

Ardt of Aernt van Raveschot was 8 Mei 1530 geboren op den Grooten Ruwenberg, alwaar hij stierf 31 October 1570. Hij huwde 25 October 1559 Anna Schellaert, dochter van Jan, drost van het land van Altena, welke hem deze kinderen schonk: 1o Jan, *die volgt;* 2o Antonetta, religieuse bij de Arme Clarissen te Boxtel; 3o Adriaan, stierf in den ouderdom van 22 jaren als student te Parijs; 4° jong gestorven.

Jan van Raveschot, de oudste zoon van Ardt, werd 9 Sept. 1560 geboren; hij erfde van zijnen vader den Grooten Ruwenberg, waarmede zijn voogd Johan van Raveschot Janszn. ten zijnen behoeve 8 Mei 1573 werd beleend; den 22 April 1587 huwde hij met Anna van Gendt, dochter van Robbrecht, heer van Nederveen en Maria Schoeff (volgens de kwartieren van v. Raveschot, die abt van Postel was, was zij eene van Salland). Hij schijnt met zijne vrouw niet, althans niet lang, op den Grooten Ruwenberg te hebben gewoond, want in eene akte van 1631 wordt getuigd,

---

[1]) Ik vermoed, dat hij dezelfde was, als Jan van Raveschot, die in 1521 schepen van 's-Hertogenbosch was. Het wapen op diens schepenzegel wijkt af van het familiewapen der Raveschots op bladz. 13 afgebeeld, volgens verschillende beschrijvingen. Het vertoont n.l. slechts 2 opvliegende raven, boven elkander geplaatst.
RED.

dat alstoen 10, 12 of meer jaren geleden de Karthuizers van Vught reeds gedurende ongeveer 17 jaren van hem, Jan van Ravenschot Ardtszn., den Grooten Ruwenberg in huur hadden. Genoemde Karthuizers waren op dat kasteel gaan wonen, omdat hun klooster Sophiæ Domus den 1en Maart 1577 door de Staatschen afgestookt was (Schutjes, Bisdom van 's-Bosch V, blz. 858 en 859).

Anna van Gendt schonk haren man Jan van Raveschot Ardtszn. deze kinderen:

a. Arnout van Raveschot, *die volgt.*

b. Maria van Raveschot, die trouwde met J^or^ Adolph van der Voort, kolonel der cavalerie ten dienste van den Hertog van Lotharingen.

c. Johan van Raveschot, die in 1639 op den Grooten Ruwenberg woonde en in 1657 reeds dood was. Hij liet drie natuurlijke kinderen na, voor wie verbonden was een stuk land onder Dussen-Muilkerk.

Hij had ook een wettigen zoon, Adolph van Raveschot genaamd, die in 1662 69 jaren oud was en toen te St Michiels-Gestel woonde Deze verklaarde 5 October 1663 voor Schepenen van St. Michiels-Gestel, dat hij 25 jaren te voren getrouwd was met Geertruid Gevers en dat, terwijl hij in het leger was, zijne vorige vrouw Susanna, bij het beleg van Hulst door de Staatschen, met den Schout van Lier *als eene hoer* van hem was weggeloopen.

d. Adolph van Raveschot, die in 1647 te Herenthals alpheres in Spaanschen dienst was onder den kapitein Kroon. Hij had eene dochter Maria, die gehuwd was met Hugo de Roy, welke denkelijk te Lier woonde, alsmede een zoon Robbrecht, die in 1648 25 jaren oud was en toen testeerde ten behoeve van zijnen oom Johan van Raveschot.

e—f. jong gestorven.

Arnout van Raveschot werd na doode zijns vaders met den Grooten Ruwenberg beleend en was ook

heer van Groot-Waspik. Hij huwde met Josina Agnes van Haestrecht, dochter van Diederik, heer van Drunen en Gansoyen en Anna (of Adriana) van Malsen.

v. Malsen.

Tijdens dat hij heer van den den Grooten Ruwenberg was, viel daarbij in 1629 het volgende voor, hetwelk vermeld staat in het Dagboek der belegering van 's-Hertogenbosch in 1629, gehouden door den schepen Robbert van Voorne: 30 Juny. *Desen dach heeft ons legers volck gaen recognosceren op den Dungen ende St. Michiels-Gestel, waerover den vyant* (de troepen van prins Frederik Hendrik nl.) *wel 30 scheuten canons heeft gelost, ende hebben 't samen mette musquetten omtrent J^or Raveschote huyse seer geschermutseert. Het leger was in roeren.*

Volgens het Jaarboekje van Sassen, 1891, blz. 543 stierf Arnout van Raveschot 3 October 1653 en werd hij begraven in de kerk te St. Michiels-Gestel, alwaar de navolgende kwartieren en grafschrift boven zijn graf stonden:

Raveschot . . .	Gent.
Schellaert . . .	Schoeff.
Eynthouts . . .	„
Schooff	„
Van den Velde .	„
Hornes	Daesdonck [1])
Bruheze	Roelants.
Erp	„

Joncker Arnout van Raveschot, heer van Cappel, Wasbeeck, Neederveen, Coppenambacht en van 't casteel van Ruwenburg etc, obiit den 3 October 1653.

Het overlijdensjaar 1653 kan echter niet juist zijn, omdat 16 December 1640 zijne vrouw reeds weduwe was,

[1]) In Le Roy's Théâtre sacré de Brabant worden tusschen dit kwartier en dat van Schoeff nog vermeld die van Zoudenbalch en Erp.

als wanneer zij legaten maakte aan hunne vier dochters Johanna·Theodora, gehuwd met Johan Brust genaamd Loen; Adriana Maria, non te Hooydonk; Charlotte Josina, Ursulien te Roermond, en Elisabeth Francisca van Raveschot, gehuwd met Jan van Corswarem en tot voogden over deze kinderen benoemde J^or^ Adolph van der Voort.

Behalve genoemde dochters had Arnout van Raveschot ook nog een zoon Rotbertus Paulus van Raveschot, alsmede een ouderen zoon Hubert Engelbert van Raveschot van Capelle, heer van Waspik, voor wien tijdens zijne minderjarigheid op 27 Mei 1642, *na doode zijns vaders*, met den Grooten Ruwenberg werd beleend zijn curator Arnoult van Bommel, secretaris van Drunen.

Blijkens Schutjes, t. a. p. V blz., 79 en 87 werd tijdens dat Hubert Engelbert van Raveschot heer van den Grooten Ruwenberg was, in de huiskapel van dit Kasteel de R. K. godsdienst uitgeoefend, toen na den vrede van Munster de parochiekerken aan de Katholieken ontnomen waren of voor hen gesloten bleven en verschool Jacob Meuter, die in 1648 pastoor van St. Michiels-Gestel was geworden, zich op dat Kasteel, van waaruit hij in het geheim zijne parochianen bezocht. Schutjes deelt daarbij nog mede, dat Meuter op Nieuwjaarsdag 1654 door Isaac Elsevier, [1]) den

---

[1]) In 1725 was een Isaac Elsevier, denkelijk een andere, drossaard van St. Michiels-Gestel. Deze, die toen weduwnaar was van Johanna de Jong, hertrouwde dat jaar met Maria Vermeulen, weduwe van Abraham Elsevier, raad en vroedschap van Leiden, en wonende te 's-Hertogenbosch. Zijne kleinkinderen waren in 1742, omtrent welk jaar hij overleed: Pieter Elsevier, schepen van St. Michiels-Gestel en klerk ter secretarie te 's-Hertogenbosch; Isaack Willem Elsevier, vaandrig te Grave, gehuwd met Cornelia Bocks; Cornelis Elsevier, cadet te Deventer en Catharina Elsevier gehuwd met mr. Anthony Versfelt, advocaat en notaris te 's-Hertogenbosch.

stadhouder der heerlijkheid St. Michels-Gestel op het houden eener *paepsche* bijeenkomst op den Grooten Ruwenberg werd betrapt.

Het was echter niet alleen de Stadhouder Elsevier die hem daarop betrapte, ook de manschappen van Jan van Ravensway, den eerstbenoemden landdrossaard der Meierij deden zulks. [1]) Er ontstond ten gevolge daarvan tusschen dezen een hoog loopende twist, daar zij het met elkaar oneens werden over de beantwoording der vraag, wie hunner nu het recht had te onderzoeken welke personen zich schuldig hadden gemaakt aan de overtreding der Plakkaten der Staten-Generaal, waarbij het uitoefenen van den Katholieken godsdienst verboden was verklaard; beide partijen toch hadden daarbij geldelijk belang, vermits hij, die de overtreding constateerde, ook recht had op de daartegen bedreigde boeten. Door het kabaal, dat zij over deze kwestie maakten, werden de Katholieken, die zich op Nieuwjaarsdag 1654 op den Grooten Ruwenberg bevonden om Gods zegen over het pas begonnen jaar af te smeeken verwittigd van het gevaar, dat hen dreigde en konden zij daarom nog tijdig aan hunne vervolgers ontkomen.

(Wordt vervolgd.)

's-Hertogenbosch. A. VAN SASSE VAN YSSELT.

DE GLAS- EN KUNSTSCHILDERS JAN ROELOFSZN. VAN DIEPENBEECK EN ABRAHAM VAN DIEPENBEECK.

I.

Wie heeft niet, hetzij in zijne woonplaats, hetzij elders de geschilderde ramen der katholieke kerken met hunne prachtige kleurschakeeringen en heerlijke groepeeringen bewonderd, die, vooral, wanneer het zonlicht er door heen

[1]) Zie over de landdrosten der Meierij van Heurn III blz. 5 en 6.

schijnt, zulk een betooverend lichteffect te weeg brengen. Er was een tijd — en die ligt nog niet ver achter ons — dat de glasschilderkunst onder het volk als een soort van legende uit vroegere eeuwen voortleefde en slechts enkele bevoorrechten voortbrengselen dier kunst in deze of gene oude kerk met eigen oogen aanschouwd hadden.

Vrij algemeen heerschte toen de meening. dat het „geheim" van het glasschilderen verloren was gegaan.

Thans is wel zoo goed als algemeen bekend, dat er van een verloren en weêrgevonden geheim, niet kan gesproken worden ; wèl dat de belangwekkende en schoone kunst eenigen tijd buiten gebruik is geweest, als het ware gesluimerd heeft, doch als een Phenix uit haar asch herrezen — de talrijke geschilderde ramen der katholieke kerken bewijzen zulks — en zooal niet overal in haar vroegeren luister, dan toch in haar oude eer hersteld is.

De glasschilderkunst werd in ons vaderland in de 15e, doch vooral in de 16e eeuw — die men als haar bloeitijd beschouwd — met voorliefde en geluk beoefend, aangemoedigd en gesteund door onze vorsten, voorname personen en familiën, welke er eene eer in stelden de kerken met geschilderde ramen te begiftigen.

Van onze glasschilders — glasschrijvers werden ze in die dagen meestal genoemd — hebben zich verscheidenen als eerste meesters in deze kunst doen kennen.

Vooral was dat het geval met de gebroeders Dirk en Wouter Crabeth te Gouda, die van 1555—1571 onderscheidene ramen voor de Groote- of St. Janskerk daar ter stede schilderden, waarvan Rubens betuigde nooit iets schooners gezien te hebben en welke tot de voortreffelijkste voortbrengselen dezer kunst worden gerekend ; terwijl Wouter op eene kunstreis door Italië en Frankrijk, ook daar menig bewijs van zijn genie achterliet.

Zoo vervaardigde hij o. a. voor den hertog van Toscane verscheidene glasschilderingen naar teekeningen van Vasari.

Een ander Nederlander Gerard van Hoorn of Horne, die zijne kunst te Florence uitoefende, schilderde omstreeks 1575 naar kartons van denzelfden meester schoone glasvensters voor de St. Pieterskerk te Bologna.

Het was namelijk meer en meer regel geworden, dat bekwame, zelfs vermaarde schilders kartons, zijnde uitvoerige teekeningen of ontwerpen op de grootte van de uit te voeren werken, voor de glasschilders leverden, waardoor deze laatsten al hun aandacht aan het technische gedeelte van de uitvoering konden wijden en hunne voortbrengselen zooveel mogelijk de volkomenheid nabij brengen.

Van de vermaarde meesters die teekeningen voor glasschilders geleverd hebben, dienen vooral genoemd: Michaël Angelo Buonarotti, Raphaël Sanzio, Leonardo da Vinci, Tiziano Vicellio, Lucas Cranach, Johan Rottenhammer, Albrecht Durer, — die ook zelf deze kunst beoefende en onder wiens vele werken uitmunten twintig ramen voor de oude kerk van den Tempel te Parijs geschilderd, onbeschrijfelijk schoone voortbrengselen van zijn machtig genie, forsch van teekening, bewonderenswaardig van koloriet en ver ven — Hans Holbein de Jonge, Jan van Eyck, Hugo van der Goes, Hieronymus van Aken of Bosch en Rubens.

Deze namen doen ons zien, dat de glasschilderkunst in de voornaamste landen van Europa hare beoefenaren vond.

Het zou mij te ver van mijn doel afleiden, moest ik hier een beknopt overzicht van deze kunst in ons vaderland geven: van haar vooruitgang in de 15e, haar bloei in de 16e, haar geleidelijken teruggang tijdens de tweede helft van de 17e, haar verval en buiten gebruik raken in de 18e en eindelijk haar herleving omstreeks het midden dezer eeuw, zoomede van hare beoefenaars, wier levens en werkzaamheden meerendeels nog in het duister liggen.

De namen van een aantal dezer kunstenaars mogen hier een plaats vinden: in de 16e eeuw waren werkzaam Hendrik Digman, Bleville de Quentin en Cornelis Cussens te Amsterdam, Anthonie Wttewael en Dirk van Zijl te Utrecht, David Joris (later vooral bekend als berucht geestdrijver onder de herdoopers) en Laurens Kool te Delft, Adriaan Crabeth (broeder van de twee bovengenoemden) en Adriaan de Vrije te Gouda, Maarten Jacobszn. van Heemskerck (bekend kunstschilder) en Willem Tybout te Haarlem, Gilles Franssen te Nijmegen, Lucas Huygenszn. of van Leyden (kunstschilder en graveur) te Leiden, Reyer Gerbrants te Leeuwarden; in de 17e eeuw Dirk Both, Jan van Bronckhorst (ook kunstschilder), Herman van Bijlert en Willem van der Stoopen of Stoop te Utrecht, Klaas Janse te Rotterdam, Gilles de Geest te Deventer, later te Utrecht, Gerrit Cuyp te Dordrecht, Cornelis Klock, Douwe Jansz. (vader van den vermaarden kunstschilder Gerard Dou) en Abraham Torenvliet te Leiden, Hendrik Smids en Gerard Vredeman de Vries te Leeuwarden, Jan Duyve, Gijsbert van der Kuyl, Daniel en Willem Tomberg te Gouda, Jacob van der Ulft (bekend kunstschilder) te Gorinchem, Mozes Hoet te Zalt-Bommel, Jelle Reyners of Reyniers te Sneek later te Leeuwarden. Van onderscheidene dezer mannen mag gezegd worden, dat zij zich als bekwame meesters hebben doen kennen.

Wat de glasschilders der 18e eeuw betreft, hunnen arbeid bepaalde, met enkele uitzonderingen, zich tot het schilderen van wapens.

De gulden tijd dezer kunst met de groote en heerlijke beeldengroepen was voorbijgegaan, — eenmaal de zuster van de schilder- en beeldhouwkunst was zij afgedaald tot knutsel- en versieringswerk.

Tot de laatste glasschilders in ons land behooren

Thomas en Tjalling Gonggrijp en Titus Staak te Sneek, die tusschen 1760 en 1788 wapens voor de ramen van de kerken te Akkrum, Oudemirdum en andere plaatsen van Friesland vervaardigden.

Mede verdient de aandacht, dat de Nederlander Bernhard van Lingen, tijdens de regeering van koning Jacobus (1603—1625) in Engeland eene school voor de glasschilderkunst stichtte, welke niettegenstaande het verval en buiten gebruik raken der kunst zich staande gehouden heeft, waarom sommigen hem als de vader van de herleefde glasschilderkunst beschouwen, waartoe de Neurenberger Sigmund Frank bij het begin dezer eeuw zeker veel bijgedragen heeft.

Beoefenaren van deze schoone kunst, — wat ook is schooner, dan deze doorschijnende, van glans en kleuren fonkelende schilderijen, die door de eeuwen heen blijven schitteren in onuitwischbaren gloed — heeft ook 's Hertogenbosch verscheidenen opgeleverd.

Bij den aanvang der 15e eeuw vindt men aldaar voor het eerst van een glasschilder melding gemaakt.

Zeer waarschijnlijk is het echter, dat deze kunst er reeds vroeger is uitgeoefend. Den Bosch, destijds de vierde hoofdstad van het hertogdom Brabant en de hoofdplaats van de naar haar genoemde meyerij, een stad en landstreek met een bloeienden handel, nijverheid en landbouw, met eene ijverige en rijke bevolking, voorzien van een groot aantal kerken, kapellen, kloosters, kasteelen en andere stichtingen, dat alles waarborgde immers aan een of meer glasschilders veel arbeid en een ruim bestaan, en waar deze zijn te vinden, hebben de belanghebbenden zich nooit lang laten wachten.

Dezen eersten glasschilder leeren wij als gevolg eener zeer tragische gebeurtenis kennen.

Op 30 April 1419 brak op het Hinthamereind in het huis *de Valk*, dicht bij de St. Antoniuskapel, een zware brand uit; het vuur deelde zich spoedig aan de belendende huizen mede; deze, meerendeels van hout en gedekt met

riet, boden aan het vernielende element een gemakkelijke prooi, zoodat spoedig met het gebrekkig materiaal dier dagen niet meer aan blusschen viel te denken.

Het grootste deel van het Hinthamereind, de Hinthamerstraat, benevens al de huizen aan de Noord- en Oostzijde der Markt werden in asch gelegd. [1])

Onder de voornaamste gebouwen, die in rook en vlammen opgingen, behoorden het H. Geesthuis, het Predikheerenklooster, het Begijnhof en het Groot-Gasthuis, terwijl de St. Janskerk sterk door het vuur werd geteisterd.

De kapel van de Lieve-Vrouwebroederschap aan dat godshuis verbonden, had daarbij, gelijk te begrijpen is, zeer veel geleden.

De broeders namen dadelijk maatregelen om hunne bedeplaatsen te herstellen.

Aan „Gielis de glaesmaecker" werd opgedragen ramen ervoor te schilderen, waarover men juist eenigen tijd voor den brand met hem gesproken en hem het patroon opgegeven had. [2])

Rond de helft dier eeuw was de glasschilder Jan van Lent voor de kerk werkzaam. [3])

Bij het einde der 15e en begin der 16e eeuw zien wij Hendrik Bucking en Lambert de glazenmaker geschilderde ramen voor de kerk en de nieuwe kapel van de broederschap vervaardigen naar de patronen van den kunstschilder Hieronymus van Aken of Bosch [4])

Claas de glazenmaker herstelde in 1496 het geschilderd

(1) v. Heurn, Hist. van 's Hertogenbosch, I, blz. 271.

(2) Rekening der broederschap 1420—21.

(3) Archief St. Janskerk.

(4) Blijkens de rekeningen der broederschap van 1494, 1510, 1511, 1512 en elders waren, behalve de twee genoemde glasschilders, in de St. Janskerk werkzaam onder hoofdleiding van van Aken en den bouwmeester Alart du Hamel of du Hameel, de bouwmeester Jan Heyns, de kunstschilders Jan Claessen Gijsbert Tijssen, Arnt van Campen en Augustijn, van Oerschot, de beeldsnijders Wouter Doseler, Barend de beeldsnijder, Aart Joerdens, Gerrit Hannis, Arnt van Oerschot (broeder van Augustijn voornoemd) en Adriaan Fioler.

glasraam, verbeeldende de vijftien landsheeren, in de raadkamer op het stadhuis (1)

Deze persoon zal ook glasschilder zijn geweest, anders zou men hem dat werk niet hebben opgedragen.

In hetzelfde jaar vereerde de stad een geschilderd venster aan het Predikheerenklooster, wegens den last, welke deze geestelijken dagelijks hadden door de vergaderingen van de ambachten en de gemeene dagvaarten in dat convent gehouden. Het werd door Willem Lombaerts geschilderd en bevatte „vele verscheydene wapenen, te wetene ons genedigen Heer Roemsch Conninc, Hertoige Philips, sijnre gesellinne dochter van Spaengiën, onser Heeren ende deser stadt wapenen ende meer anderen"; — of met andere woorden het venster vertoonde de blazoenen van aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk, Roomsch-Koning (2), van zijn zoon Philips, bijgenaamd *de Schoone*, en van diens gemalin Johanna (dochter van Ferdinand V, koning van Arragon en Isabella, koningin van Castilië), die hij in October 1496 te Antwerpen gehuwd had; benevens de wapenen der schepenen, zijnde dat jaar de heeren Gosewijn van den Heesacker, president, Willem van Bockhoven, Jan Kanapart, Antonius Spierinck, Martinus van Campen, Hendrik Gijsselen, Lambert van den Heesacker en van de burgemeesters jonker Jan Heym en Mr. Gerard Kuysten, alsmede der stedelijke rentmeesters Martinus van Elmpt en Wouter Bolcx en het stadswapen.

Het raam werd Lombaerts met 9 rijnsguldens betaald (3)

Bij den aanvang der 16e eeuw vindt men ook den „seer konstighe glaesschryver" Jan Buck vermeld, die „sijn

(1) van Zuylen, *Stadsrekeningen van 's Hertogenbosch*, blz. 28.

(2) Sedert 1220 werd het gebruikelijk, reeds bij het leven van den Duitschen keizer diens opvolger te benoemen. Deze voerde, tot dat hij als keizer optrad, den naam van Roomsch-Koning.

(3) v. Zuylen, A. w., blz. 30.

meester niet hadde in het wesen van den mensch uit te drucken". [1])

Na den beeldenstorm en de daarop gevolgde troebelen, waardoor vooral de kloosters van de Predikheeren en Minderbroeders veel geleden hadden, besloot het stadsbestuur in 1567 aan deze twee gestichten ieder een geschilderd raam te schenken, om geplaatst te worden achter het hoogaltaar in beide kloosterkerken.

De ramen hadden dezelfde voorstelling: Christus aan het kruis met Maria, Johannes en Maria Magdalena (dus een kruisberg), verder drie wapens en het jaartal.

Dat van de Predikheeren, bestaande uit veertien vakken, werd vervaardigd door Arent Jorissen voor 45 gulden en nog 6 potten wijn, beloopende bijeen de som van 46 gulden, 10 stuivers. [2])

Het raam voor de Minderbroeders, dat uit negentien vakken bestond, schilderde Jan van Deventer tegen betaling van 39 gulden 10 stuivers.

Meester Gerrit de Schilder teekende de kartons voor beide ramen, wiens werk met 2 gulden 10 stuivers beloond werd. [3])

Een ander glasschilder, Herman Janssen, de nieuwe leer toegedaan en lid van het consistorie, nam deel aan de godsdienstroebelen binnen de stad in 1566 en '67 voorgevallen; bij het herstel der orde nam hij de vlucht en deed zich 24 Maart 1568 te vergeefs indagen, wel beseffende dat het voor zijn gezondheid en leven beter was niet in den Bosch te verschijnen. [4])

---

[1]) v. Oudenhoven. *Beschrijv. van 's Hertogenbosche*, 1670, blz. 40.

[2]) Blijkens een manuscript, berustende bij den WelEerw. Heer Rector J. J. Hoogland alhier, verzochten de Predikheeren toen zij bij den overgang der stad in 1629 aan de Staten hun klooster moesten verlaten, dit raam te mogen medevoeren Dit billijk verzoek werd echter geweigerd.

[3]) v. Zuylen, A. w., bldz. 807.

[4]) Cuypers van Velthoven, *Troubles religieux* en *Verzameling van kronijken betrekkelijk 's-Hertogenbosch*. blz. 293.

De torenbrand van de St. Janskerk op 25 Juli 1584 bracht met andere verwoestingen ook groote schade toe aan de geschilderde ramen.

De Lieve-Vrouwebroederschap deed de ramen harer kapel herstellen door Peter Janssen (vermoedelijk een bloedverwant van den vorige) op den Vuchterdijk, die reeds eenige jaren vroeger voor de vensters „verscey-den troniën, figueren ende wapenen mit diversen coleuren daertoe dienende gebacken hadt."

Hij werd nu geroepen om „de glaesen int choor, die seer verdestrueërt ende ondicht sijn te loeden ende alle na de voergaende coleuren te voersien, ende om int sesde glas achter den autaer een heel nieuw pandt te maecken". [1])

Nu diende ik de glasschilders van Diepenbeeck te bespreken, doch wensch liever eerst iets omtrent onderscheidene personen van dezen naam te 's Hertogenbosch mede te deelen.

Twee dezer mannen hebben als glasschilders uitgemunt en de meesten hunner kunstgenooten van dien tijd overtroffen.

Ik plaatste reeds hunne namen aan het hoofd van dit artikel, nameiijk, Jan Roelofszoon van Diepenbeeck en Abraham van Diepenbeeck, vader en zoon, wier levensloop hier besproken en een **350** tal hunner werken vermeld worden.

Blijkens de mededeelingen in den eersten jaargang van dit tijdschrift zijn beide artisten bij hunne stad- en gewestgenooten nog weinig bekend.

Zij verdienen evenwel beter en mogen met recht aanspraak laten gelden op meer bekendheid.

Zoo hetgeen hier gaat volgen daartoe iets mag bijdragen, zal het doel waarmede dit stuk geschreven werd, — bereikt zijn.

(Wordt vervolgd).

Rotterdam. Ch. C. V. Verreyt.

---

[1]) Rekening der broederschap 1584 – 1585.

VAN DE OORLOGEN TUSSCHEN BRABANT EN GELDERLAND.

II.

(*Vervolg*).

Quartum Bellum.

Want waerachtig ende notoir is dat zeer corts nae der aflivicheyt van wijlen zeer hooger memoriën coninck Phs. van Castiliën voirgenoemd, die den XXVI dach der maent van Septembris bijnnen der stadt van Bourges Gode almachtich zijn ziele offerde ende van dezer werlt scheijde, wederomme oorloghe ende twist gemaect is geweest bij wijlen heeren Karle van Egmondt tegen deze landen, contrarie den peijse van Roosendale, in sulcker voegen dat wijlen heer Robbert van Arenborge mit grooter macht gecomen is geweest vuyt Vranckrijcke tot Rueremunde, begijnnende den tweeden dach van October int jaer van zesse de voirs. Meyerije te invaderen met roove, brande ende gevanckenisse, ende yerst tot Heze ende Leende, aldaer groote menigte van huysluyden gevangen wordden ende hij eenen grooten rooff met hem dreeff, reysende voirts van daer nae die vrijheyt van Loemele, deselve over het meestendeele verbrandende ende de reste brandscattende ende pijllerende, verbrandende insgelijcx de dorpen van Dessele, Rethy ende meer andere dorpen aldaer, met allen den scaepscoyen van Postele, reysende van daer voirts des avonts, te wetene den zevenden dach van October, tot Tuernhout, alwaer alle manspersonen gevloden waeren, verdingende ende brantscattende deselve vrijheyt; comende des anderen daighs wederomme binnen de Meyerije van den Bossche tot Eersele ende Bercheyck, die zij ocyk pijlleerden ende verdinghden, reysende alsoe wederomme met eenen zeer grooter roeff nae Rueremunde ende voirts nae Vranckrijcke; blijvende alsoe die van der stadt ende Meyerije desolaet ende onversien van ennige assistencie ende provisie van volcke van wapen tegen de macht van den Gelderschen, lijdende dagelijcx daeraff grooten

schaden, last ende commere, ter tijt toe dat eenen merckel. langen tijt daernae, wijlen van zeer hooger memoriën keyser Maximiliaen, alsdoen noch Rooms coninck, voegt ende momboir van onsen aldergenadichsten heer den keyser, alsdoen noch zeer jonck ende onmundich wesende, van der grooter bederffelijcker schaden bij wijlen heeren Robbrechte voergenoempt den lande van Brabant ende besunder bijnnen der armer Meyerije gedaen, geadverteert wesende, uyt Duytschlant gecomen is geweest in desen Nederlanden, met hem brengende eenen vromen ende experten capiteyn, te weten heeren Roodolff Furst tot Anholt, greve tot Aschaniën enz., dewelcke capiteyn generael geordineert ende bijnnen der stadt van den Bossche gecomen wesende opten Sinxdach anno XV^{c} zeven, ende geadverteert wesende van de schade ende overloope die heer Karle van Egmondt doende was in den lande van Valckenborgh met brande, roove ende gevanckenisse, des anderen daeghs reysde met deligencie nae den lande van Valckenborgh ende want hij nyet sterck genoeg en was om den vianden wederstant te doen, heeft versocht aen die van der stadt voirs. assistentie van volcke, die daertoe terstont willich ende bereet zijnde, hebben hem nae geschict IIIJ^{c} van hueren besten borgeren ende achtien hondert van den besten lantsaten, zoedat overmits derselver diligencie bij die van der stadt ende Meyerije ter selver tijt gedaen, zonder ennighe costen te spaeren, heer Karle verdreven wardt ende wijcken moste uyt den lande van Valckenborgh bijnnen Ruermunde.

Is oyck waerachtich ende notoir dat in den jaer van XV^{c} ende zeven, den achtsten dach van Julio, het huys ende sloot van Poederoyen opter Masen tusschen Gorcum ende den Bossche gelegen, daer een genoempt Henrick van Eussche, alias Sneeuwindt, drossaet oft capiteyn was, bij den Hollanders beleeght waert, die voer heuren principalen capiteyn hadden wijlen heer Janne van Egmondt, aldaer sij bleven liggen legervast tot in de

maent van September ende daernae heeft heer Karle hem sterck gemaict mit volck ende geschutte, om 't voirseyde sloot te ontsetten, comende met diligencie den XII dach derselver maent van Nijmmegen nedergedreven te water tot Wouderick, aldair hij sijn scepen liet, comende alsoe voirts te lande mit zijn volcke tot in die Voerene, aldaer die Hollanders huer scepen van oorloghe liggende hadden, mit knechten ende andere luyden van oorloghe, ende aldaer hij dyen nyet tegenstaende mit zijn volck van oorloghe tot XV^{c} toe int getale sterck wesende, mit gewelde passerende ende voer Poederoyen comende ende vandt hij aldaer neymande, aengesien den geheelen leger was omtrent twee uren daer te vorens opgebroecken, achterlatende alle haer groot ende veel cleyne gescutte, d'welck heere Karle in den walle aldaer dede vueren ende bewaeren.

Ende d' welck in der nachte ter kennisse van die van den Bossche gecomen wesende ende besundere dat heer Karle zijn scepen tot Wouderick gelaten hadde, hebben smorgens vroech raedt gehouden ende geadviseert om metten clockenslach hen opte beenen ende gereet te maecken ende mit heurder geheelder machte nae Wouderick mit diligencie te reysen, den vianden onder oogen, gelijck zij als goetwillige getrouwe ondersaten teenemale gedelibereert om d' eere van heuren prince te bewaeren ende sijn vianden te crencken, 't selve geachtervolgt hebben; in sulcker voegen dat die van der stadt tot Wouderick ennige van den Gelderschen scepen namen, benauwende die vianden soe dat sij die andere scepen zelve verbranden, vliende ende ontcomende heer Karle mit zijn knechten ter nauwernoot bijnnen Wageninghen ende keerden die van der stadt wederomme nae huys.

Item om te doen blijcken boven allet gheene des voer verhaelt is, van der grooter getrouwheyt ende goetwilligheyt die deselve van den Bossche alnoch bewezen hebben heur natuerlijcken prince, zonder heur eygen persoenen oft goeden ennichsins gespaert oft 't verlies

van dien vermijd te hebben, zoo is waerachtig ende notoir, dat loopende ende gedurende den beleghe van den sloote van Poederoyen die van de stadt hebben den voirgenoempde Greve ende Furst van Aenholt mit gelde, ruyteren ende knechten, mit oyck quantiteyt van heuren bequaempsten borgeren ten oorloge alsulcken assistentie ende behulp gedaen, om den vianden nyet alleen wederstand te doen maer oyck te invaderen ende ter subjectie van hueren prince te helpen brengen, dat deselve Furst mitten voorscreven ruyteren, knechten ende borgeren is gereyst geweest den XVII dach in Julius in 't selve jaere van zeven, vuyter voirs stadt nae den quartier van Nijmegen, mit hem nemende vele zeysen ende sichten, verbranden in den quartier van Maze ende Wale in den rijcke van Niemege nyet alleen die huysen, maer oyck het coren opten velde staende, reysende van daer voirts nae Wachtendonck, winnende met gewelt ende slichtende de twee blockhuijsen die heer Karle daer voer hadde doen maecken ende stellen; van daer voerts reysende nae Aldekercke, winnende aldaer stormenderhant een zeer stercke gebolwerckte moelen, doetslaende ende verbrandende daarinne veele volcx, ende alle de dorpen ende het coren op ten velde daeromtrent staende insgelyckx verbrandende; comende voorts voer Wildenborch, winnende aldaer oyck twee stercke blokhuysen, die tot benauwinge van dezelver plaetsche aldaer bij heer Karle geslagen waeren, spysende ende ontsettende voerts Wildenborch, comende alsoe wederomme doert quartier van Nijemegen nae der stadt van den Bosche; ter cause van welcke reyse ende exployten, deselve stadt mit hueren quartier zeer groote excessieve costen gedaen heeft gehadt.

Aenmerckende de groote schade, achterdeele ende interesten die nyet alleen hen en hueren medeborgeren, maer oyck vele ende diversche andere innegesetenen soewel van Holland als van Brabant, dagelijcx hoe langer hoe meer geschiedden ende aengedaan wordden bij den

voorgenoempden drossaert Sneeuwindt ende bij den garnizoen op ten huyse Poederoyen wesende; oyck overleggende dat tselve sloot zeer sterck was, mit eenen grooten breden walle omset ende alle daegen stercker gemaeckt werdt, hebben alsulcke sollicitatie ende nerstigcheyt gedaan aan den voernoemden Furst van Anholt, dat hij ten coste ende laste van die van de stadt ende Meyerije voirs sijnen leger maeckte voer 't selve sloot, op den XXVII dach van Aprille nae Paesschen anno acht, waartoe hem doer die van der stadt alle behoeften van busschen, cruyt, loot ende andere artillerie ende van grevers ende van 't ghene dat hem totten belege van noode was besorght wordt. De welche Furst van Anholt nyet lange voor 't selve huys gelegen hebbende, vant maniere ende practijcke om dyen van den sloote huere water te nemen, doende successieve ondergraven den walle van den huyse.

Ende heer Karle van der grooter benautheyt ende stercke belege des sloots geadverteert wesende, heeft hem sterck ende gereet gemaeckt om 't selve te ontsetten; waer aff gewaerschuwt wesende de Furst voers. ende insgelijckx die van den Bossche, wel wetende dat hij tselve nyet en conste gedoen zonder voerbij den Ham tot Lith op eenen hoeck van der Mazen, aldaar eene groeten keere nemende, te moeten passeeren, hebben die van de stadt van den Bossche ter begeerte en de bede van den Furst voers. een groote quantiteyt van hueren besten ende bequaemsten borgeren gezonden, mit een groot getale van huysluyden vuyten quartier van Oisterwijck ende van Maselant op ten Hamme, bij de welcke hem oyck voeghde de drossaet van Breda mit vierhondert mannen, dewelcke gesamenderhant zijn gearriveert den VII dach van Meije in 't selve jaer van achten ende bleven liggen totten XX dage toe, benemende alsoe die passagie wijlen heere Karls ende dieselve daarnae wederomme nae huijs vertreckende, hebben die van der stadt op hueren costen in de plaats van den

borgeren ende huysluyden aldaer op ten Hamme geleegt ende onderhouden, vijf-hondert knechten ende alnoch daeren boven LXXV knechten opten huyse van Oyen zoe lange dat Poederoyen by den Furst bij opgeven gewonnen was; dwelck geschiedde opten derden dach der maent van Junio smorgens omtrent zesse ueren; ende welcke huys met allen zijn wallen, grachten ende andere fortressen worden terstont gemineert, geslicht ende gevult, oyck ten coste van der stadt ende Meyerije, zonder hulpe van den anderen steden ende zonder recompense van hueren prince.

In welcken oorloghe die van der stadt ende quartier zijn gebleven tot dat den peys gemaeckt was tot Camerijck, tusschen wijlen hooger memoriën keyser Maximiliaen, als momboir van dezen landen ende wijle van hooger memorië vrouwe Margriete van Oistenrijcke, douaigiere van Savoyen, als regentes ende gouvernante ter eenre ende den coninck van Vranckrijck ter andere sijde, daerinne oyck begrepen was heer Karle van Egmondt en sijne landen.

Denwelcken heer Karle nyet volbrengende noch achtervolgende, maer nae sijn goetduncken interpreterende, denzelve daeren boven brekende ende violerende cortten tijt daernae, tot nyeuwen schade ongeneuchte ende verdriet van die van der stadt ende quartier van den Bossche, nemende wederom inne die stadt van Boemele, den XXVIII dach van Junio, int jaere van elfve, mit loosen practijcken ende quaden toesicht ende bewaernissen van den gheenen dien deselve bevolen was.

(Wordt vervolgd).

's-Hertogenbosch. J. C. A. HEZENMANS.

GRAFKELDERS TE BREDA.

II.

OSTIUM MONUMENTI
DOMINI JOHANNIS VAN RIETHOVEN
ET
DOMICELLÆ CATHARINE VAN DE LEUR
CONJUGUM
TRIUM CORUM PROLIUM DUARUM MURUUM,
UNIUS GENERI, CORUMQUE DESCENDENTIUM.

Dat is in 't nederduytsch getranslateert:

Den ingangh van den Graffkelder
van de Hr. Johannis van Riethoven
en van
Juffe Catharina van de Leur
man en vrouw,
van hunne drie kinderen,
van twee schoondoghters, von een
schoonsoon, ende van derselver affkomelingen.

Uytleggingh van 't voors. Graftschrift.

hunne drie kinderen waeren:

De Hr. Joannes van Riethoven den jonge.

Den Advt Mr. Cornelis van Riethoven.

En Juffr Elisabeth van Riethoven.

De twee schoondoghters waeren:

d'eene Juffr Hendrina Ida van Riel vrouwe van de Hr. Joannes van Riethoven den jonge.

En d'ander Juffr Adriana Maria Stickers vrouwe van den Advt Mr. Cornelis van Riethoven.

Den schoonsoon was:

De Hr. Advt Mr. Gerardus Ignatius van Dunne man van de voors. Juffr Elisabeth van Riethoven.

Wat belangt d'afkomelingen van de Hr. Johannes van Riethoven den jonge en sijn vrouw Juff. Hendrina Ida van Riel sijn,

De Hr. en Mr. Johannis Jacobus Cornelius

van Riethoven Licentiaet in beyde de Reghten, nogh jonghman.

Ende mevrouwe Joanna Maria Bernardina van Riethoven[1] *vrouwe van de Hr. Theodorus Josephus Gerardus van Beeck met haer Edelens kinderen.*

D'affkomelinge van den advocaat Mr. Cornelis van Riethoven en syne vrouwe, vrouwe Adriana Maria Stickers sijn twee doghters.

D'eene mevrouwe Maria Catharina van Riethoven, vrouwe van de Hr. en Mr. Ludovicus Judocus van Halewijck, Raedsheer in den souverainen Raede van Brabant tot Brussel met haere kinderen.

En d'andere mevrouwe Elisabeth Joanna van Riethoven, vrouwe van de Hr. en Mr. Hendrik Josephe van der Maesen, Schepen tot Maestright met haere dogter.

D'affkomelingen van de Hr. Advt Mr. Gerardus Ignatius van Dunne[2] *en sijn vrouw Juff. Elisabeth van Riethoven sijn,*

---

[1]) Een M. S. genealogie der familie van Beeck noemt haar Johanna Catharina Maria van Riethoven, en dochter van Adrianus Johannes v. R. bij Anna van Riel, zijn 1e vrouw. Een andere M. S. genealogie van hetzelfde geslacht zegt, dat zij was *„een brouwersdochter"*. Th. J. van Beeck (bedoelde M. S. gen. noemt den naam Gerardus er niet bij) was 27 Juli 1699 geboren en overleed 8 Aug. 1748 te Breda. Hij was een zoon van Gerard Ignatius, rentmeester van Thorn bij diens 2e vrouw Christophorina Breeman, vrouwe in Melissant en Elisabethspolder.

[2]) Zie over een familie van Dunne: Sassen Noordbr. Almanak 1892, bldz. 772. RED.

Overluidingen. De soon van Johannes Riethoven, brouwer gest. 13 begr. 17 April 1692.

De huysvr. van Sr. Johan Riethoven gest. 27 begr. 30 Nov. 1673.

Adriaen Riethoven zoon van Johannes Riethoven gest. 18 Nov. begr. 21 Nov. 1680.

De vrouw van Sr. Johan van Riethoven gest. 17 Juni begr. 20 Juni 1690.

Mevrouwe Anna Ida van Dunne, vrouwe van de Hr. Adv^t Mr. Petrus Gerardus Montens met haere kinderen.

Mevrouwe Maria Francisca van Dunne, vrouwe van de Hr en Mr. Cornelius Ludovicus Montens met haere kinderen.

Mevrouwe Catharina Josepha van Dunne, vrouwe van de Hr. en Mr. Petrus Josephus Stickers Raedt en Reeckenmr. van den huyze van Bergen op Zoom.

Den Eerw. Hr. Joannes van Dunne, Religieus tot Tongerloo modo Pastor in de Nieuwe Moeren omtrent een uer van West Wesel.

Juff. Elisabeth Cornelia van Dunne nogh jonge doghter.

Den Eerw. Hr. Hubertus van Dunne onder Pastor in Vorselaer.

D'Hr. Adv^t Mr. Cornelius Franciscus van Dunne nogh jonghman.

Mej. Jacoba Joanna van Dunne nogh jonge doghter.

De Hr. Franciscus Henricus van Dunne nogh jonghman.

De soon van Jan Riethoven gest. 15 Oct. begr. 18 Oct. 1669.

Zekere Hans v. R. was in 1400 schepen v. Antwerpen, terwijl eene Machteld v. Riethoven gehuwd was met Thibout v. Delft, en hare dochter Cecilia trouwde met Jan van der Dilft (Goethals in voce v. d. Dilft). RED.

Overluidingen.

Cathelijn Stickers	*begr.*	*3 Dec.*	*1613.*
Marten Stickers	„	*25 Aug.*	*1631.*
Heyltken Peeter Stickers	„	*7 Nov.*	*1602.*
Peeter Stickers	„	*20 Nov.*	*1602.*
Wouter Stickers	„	*15 Juny*	*1593.*

Henrick Stickers gest. 4 Juny begr. 6 Juny 1678.

De soon van Nicolaes Stickers gest. 17 Nov. begr. 19 Nov. 1662.

De huysvr. van Adriaen Stickers gest. 5 Mey begr. 9 Mey 1663.

Sr. Adriaen Stickers gest. 7 Febr. begr. 10 Febr. 1674.

Gijsbrecht Stickers gest. 5 Dec. begr. 8 Dec. 1689.

Mr. Franciscus Stickers, J. U. L., zoon van Adriaan huwde 16 Sept. 1674 Josina Maria van Beeck, geboren 1656, 20 Augustus, dochter van Pieter van Beeck, meyer van het stift Thorn bij Cornelia de Bruyn. Hij overleed in 1711; uit dit huwelijk sproten kinderen.

De Hr. Henricus Martinns van Dunne nogh jonghman.

Ende haere vordere Descendenten hieraff Copie autentiecq aen Dhr. Mr. Cornelis van Riethoven den 14e January 1741.

Het 4e Coirken [1]) *is van Dhr. Assendelft.*

D'Heer Otto Jan Willem Du Faget van Assendelft [2]) *heer tot Heynenoort majoor te Paert ten dienste deser Landen cum suis hebben haer grafft ofte kelder leggende in de groote kerck aen de noortsyde aldaer en sijnde het vierde Coirken van de thoorn seyde te reeckenen*

Modo jonckvrouw S. L. Du Faget [3]), *vrouwe van Heynenoort eenigh kint en Erffgen. van haer E voors vaeder.*

Het 5e Coirken [4]) *Nihil*

Van Dhr. Renesse.

Is daer de studenten van de Latijnse school sitten.

Is volgens resolutie in dato den 31 July 1741 vervallen aen de kerk.

Het 6e Coirken. [5])

Den WelEd. Heer stadthouder Johan Hendrick Damisse heeft sijn kelder ofte begraeftplaets, aen de noortsyde van de kerck, sijnde het 6e Coirken volgens reste in dato den . . . . . .

Modo vrouwe Piettronella van der Punte wed

---

[1]) Capel van St. Franciscus.
In den zijmuur van deze capel is een grafteeken aangebracht van Dirck van Assendelft, Heer van Cralingen, Besoyen en Heynenoord, schout van Breda (sterft 1553) en van vrouwe Adriana van Nassau, Pauwelsdochter (sterft 1558) wier grootvader was Jan, bastaard van Graaf Engelbrecht II.

[2]) Zie over hem Alg. Ned. Fam. bl. I 66, 1. Hij overleed te 's Gravenhage en zijn lijk werd vervoerd naar Heynenoord 14 Febr. 1763, hij was 76 jaar oud, (Mdbl. Ned. Leeuw, 1895, kol. 183.)

[3]) Sara Louize d. F. v. A., overleden te 's Gravenhage, 90 jaar oud, haar lijk werd 6 Nov. 1807 naar Heynenoord vervoerd. (Mdbl. t. a. p kol. 188.)

[4]) Capel van St. Michiel.

[5]) Capel aan de H. Maagd gewijd door den Heer Wouter de Gouda.

ende Testamentair Erffgen. van haer Ed. voors. man, groot 117 voeten.

7e Coirken.

N.B. van Dhr. Rossum. Hetwelk is vervallen aen de groote kerck volgens resolutie van de heeren van de Magistraet deser stadt Breda, in date den 31 July 1741.

De heer Jon^r Adriaen van Rossum voors., Capiteyn ten dienste deser Landen was, is in gemelte kelder gevest 1 Mey 1654, groot 117 voeten soo lenghte als breete daer by begrepen de trappe of inganck van 't selve graff sijnde drie voeten buyten 't koorken, aen de noortsyde van de kerck, namentlijck het eerste korken [1] *aen de reghterhant aen de noortsyde, comende in de kercke, ende sluytende oostw., noortw. ende westw. op den kerckemuer, ende suytwaert benevens de trappe.*

Scheydende onder op den muer van den omganck ofte pandt van de kerck, voorts sal hy heere Rossum aldaer vermogen te doen maecken een doorluchtich affschuetsel cierlijck voor de kerck ende niet ondienstich voort gehoir van de predicatie ende Godsdienst, alsoo de kerckmeesters geconditioneert hebben 't voorgemelte koorken altijts dairtoe te mogen employeren ende gebruiken, ende midsdien daer van altijts een sleutel sullen hebben.

En dit alles alhier tot naricht en naluyd van gemelte vest brieft.

Volgens resolutie van de heeren van de Magistraet deser stad in date den 31 July 1741 is verklaerd aen dese kerck vervallen te sijn. Een kelder van Dheer De Bie. [2]).

De kelders en graven soo in den omgangh, als in den Buyck van de kerck. *(Wordt vervolgd).*

Utrecht. L. J. Kuyck.

---

[1]) De Nispens capel.

[2]) *Overluidingen.*

Mechtelt de Bie	*begr.*	*8*	*Mey*	*1586.*
Nelken de Bie	„	*27*	*April*	*1593.*
Adriaen de Bie	„	*4*	*Nov.*	*1620.*
Jan de Beye	„	*14*	*April*	*1625.*
Leysken de Bie	„	*6*	*Oct.*	*1604.*

NOORD-BRABANTSCHE SCHEPENZEGELS.
II.

De volgende twaalf zegels zijn van 's Hertogenbossche schepenen.

1. Het zegel van Hendrik Dickbier, schepen in 1434 en 1439.

2. Zegel van Hendrik Dickbier, tot schepen benoemd in 1462.

Hij was een zoon van Willem Dickbier Janszn., schepen en raad, heilige geestmeester van 1447—1454, lid der Lieve-Vrouwe broederschap, overleden in 1455, en Luitgard Schilders.

Deze droeg 22 September 1459 al hare goederen over aan Pieter van Arennest, schepen en raad, en Nicolaes Waerloes Janszn. Over deze opdracht ontstond een proces dat jaren geduurd heeft en waarvan onderscheidene stukken in het stedelijk archief berusten.

De stad sloot 30 October 1466 eene overeenkomst met Wijnand Schoenhals, kanunnik te Keulen, aangaande eene lijfrente van 36 kronen 's jaars ten laste der stad, staande ten lijve van Luitgard voormeld, verleden voor den notaris Gosewijn van Lienden.

3. Zegel van Roelof (Rudolf) Dickbier.

Hij werd tot den schepenstoel geroepen in de jaren 1469, 1474 en 1483, in welk laatste hij kwam te sterven.

4. Zegel van Godfried Dickbier, schepen in 1479.

Hij volgde in gezegd jaar Christiaan van den Meeracker als gasthuismeester op en werd in 1484 door Willem Steenwech in deze bediening vervangen.

Van dit adellijk geslacht hebben van het begin der 13e tot het einde der 15e eeuw leden zitting in den schepenstoel gehad.

Zij waren vermaagschapt aan de Dickbiers, graven van Megen en heeren van Mierlo.

5. Het zegel van Barthold Dirckx (Dircxszn.,)

schepen in 1335, 1344, 1348, 1352 en 1360, waarvan hij in 1344 voorzitter was.

Met deze namen komt hij in verscheidene acten voor, doch hij heette Barthold Postel Dirkszn.

Meer personen van dezen naam hebben het schepenambt bekleed. [1])

6. Zegel van Gijsbert van Dooren, schepen in 1347, 1353, 1357 president, 1358, 1362, 1364 en 1367.

7. Het zegel van Gijsbert van Dooren, tot schepen benoemd in de jaren 1395, 1399 en 1404. [2])

8. Zegel van Heimerik van Dordrecht, schepen in 1351 en 1352.

9. Het zegel van jonker Albert van Dungen, ridder. Hij zag zich tot den schepenstoel geroepen in 1616, 1619, 1622, 1623, 1626 en 1627.

Bij brieven van koning Philips III, gegeven te Madrid 25 Maart 1618, werd aan van Dungen, behoorende tot het gardekorps van dien vorst, den titel van ridder verleend.

De regeering kende hem bij besluit van 27 Augustus 1621 eene vereering van 240 gulden toe voor het opzicht houden bij den bouw van het ammunitiehuis aan de Orthenpoort, welk gebouw eenige jaren geleden gesloopt is.

Na het overgaan der stad in 1629 aan de Vereenigde

[1]) Zie Taxandria, II, blz. 331, No. 7.

v. Dooren.

[2]) Zie over de Bossche familie van Dooren of de Spina „Taxandria" I, 21 en 22; Coppens, Gesch. v. h. Bisd. 's Bosch II, 89; Schutjes, IV, 256, en Sassen's Jaarboekje 914 (1893).

De afdeeling van het wapen hiernaast is volgens een afbeelding op perkament in 't bezit van den heer van Hagens te 's Hertogenbosch. Het komt daar voor in verbinding met een vrouwelijk wapen, vertoonende 3 roode hertekoppen en halzen in zwart; er bestaat vermoeden dat dit het wapen is van een familie de Vos.

Het helmteeken van van Dooren of de Spina bestaat in een klaverblad uit het schild tusschen een goud-zwarte open vlucht.

Herald. Bibl. 1876 kent op blz. 265 aan deze familie hetzelfde wapen toe, doch de klaverbladen zijn daar *groen*.

1

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

Nederlanden vestigde zich van Dungen te Breda, waar hij in 1630 tot weesmeester en in 1632, 1633 en 1636 tot schepen benoemd werd.

10. Zegel van Daniël van Dijck Hendrikszn., schepen in 1312, 1314, 1321, 1324, 1328, 1330, 1333 en 1334.

Hij wordt onder de leenmannen van hertog Jan III van Brabant vermeld. Zijn vader is ook schepen geweest.

11. Het zegel van Hendrik van Dijck.

Hij was een zoon van den vorige en zag zich in 1340, 1345, 1353' en 1354 tot schepen benoemd. In 1353 bezette hij den presidents- of voorzittersstoel.

12. Zegel Jan van Dijck, schepen in 1381, 1382, 1388, 1392 en 1398.

Men vindt dezen naam ook van den Dijck geschreven.

Ch. C. V. Verreyt.
W. F. J. Juten.

EEN VASTENAVONDLIED EN EEN PAAR SPOTNAMEN.

Vroeger was het te Erp en omstreken algemeen gebruikelijk, dat de armen, zoowel volwassenen als kinderen, doch meestal deze laatsten, op de vastenavonddagen met de rommelpot van huis tot huis gingen en daarvoor het volgend lied zongen:

Ja het is Vastenavond!
Ik kom niet thuis voor 't avond —
't Avond in den maneschijn,
Als vader en moeder naar bed toe zijn.
Boven in den schoorsteen
Hangt een lange varkensbeen.
Geef den lange
Laat den korte maar hange!
Ik heb gezongen en niets gehad
Snijd een stuk van 't varken zijn g.t.
Snijd maar diep, snijd maar diep
Maar in de kleine duimpjes niet.

De boeren gaven dan aan de zangers spek en meel. Sedert een dertig of veertig jaren heeft dit gebruik aldaar opgehouden te bestaan, omdat de gemeentebesturen toen het rondgaan met de rommelpot verboden hebben; het zijn dan ook alleen de ouden van dagen, die het bovenstaand liedje [1]) nog kennen.

De inwoners van Erp dragen in hunne buurt den bijnaam van *beren*. Dezen scheldnaam hebben hunne buren hun gegeven, wijl omstreeks het jaar 1750 te Erp drie gebroeders woonden, de Beer genaamd, welke van daar uit de streek onveilig maakten door te moorden en te stelen. Deze gebroeders, die volgens de overlevering uit den vreemde zouden zijn gekomen, werden eindelijk door de politie gevangen genomen en naar 's Hertogenbosch overgebracht, alwaar zij ter dood veroordeeld werden. Steph. Hanewinkel in zijne *Reize door de Majorij van 's Hertogenbosch* II blz. 81 zegt, dat hij te 's Hertogenbosch in de Rariteit-kamer [2]) hunne geraamten heeft gezien; twee daarvan zaten er met kaarten in de handen, terwijl het derde er achter stond met eene kan en een glas in de hand evenals of het voor de anderen wilde inschenken; deze skeletten droegen den naam van *de Beiren van Erp*. Hij zegt daar verder, dat die naam geheel verkeerd en ten onrechte op alle Erpenaars is toegepast, welk oordeel nu nog gaarne een ieder zal onderschrijven, die weet hoe vreedzaam en eerlijk de inwoners van Erp thans zijn.

De plaats, waar te Erp eens de woning der gebroeders de Beer stond heet nog steeds *de beeren huisplaats*.

De inwoners van Veghel worden door hunne buren

---

[1]) Van Vloten in zijne Baker- en Kinderrijmen blz. 67 vermeldt een soortgelijk liedje.

[2]) Deze bevond zich op de Vughterbinnenpoort, eertijds de H. Kruispoort genaamd, welke in 1799 is gesloopt. De rariteiten, welke er geborgen waren, zijn het volgend jaar publiek verkocht. Zie hierover Dr. Hermans, Gesch. der Ill. en Latijnsche scholen te 's Hertogenbosch blz. 7.

de Kalveren genaamd. Dezen bijnaam moeten zij gekregen hebben, omdat zij zich sterk toeleggen op het fokken van kalveren.

Dat het toevoegen der spotnamen *beren* en *kalveren* tusschen de inwoners van Erp en Veghel en hunne buren nog wel eens aanleiding geeft tot twist, zal wel niet behoeven te worden gezegd.

's Hertogenbosch. A. VAN SASSE VAN YSSELT.

STAAT VAN BEVOLKING VAN DE HOEVEN IN 1727.

Kwartieren	boven 16 j.	beneden 16 jaar.
't Dorp	276	153
Heul, Hei en Bovenstraat	119	112
Achter h. Hof en Bosschenhoofd	128	110
Het Gors	112	179
	635	454

Totaal 1089.

Boven de 80 jaar waren:

In 't dorp:

Jenneken Philipse, oud 84 j.

Maria Anthonis, huisvrouw van Joris de Bruyn, oud 80 j.

Cornelia Mattysen, oud 81 j.

Jan Hopstaken, oud 81 j.

Jacomijn de Bruyn, oud 88 j.

Marijn Gelijns, oud 81 j.

In 't Tweede kwartier:

Jenneken van Hoof, oud 86 j.

In 't Derde kwartier:

De vrouw van Corstiaan Mosselaers, oud 80 j.

Marynes Hoppenbrouwer, oud 84 j.

In 't Vierde kwartier:

Geene.

„*Van den arme leefden*" boven de 16 j. 8. en beneden de 16 jaren 19 personen, zoodat de totale bevolking bedroeg 1089 + 27 = 1116 zielen.

Deurne. H. N. OUWERLING.

HET GESLACHT DE NOBELAER.

I.

Tot heden ben ik er niet in kunnen slagen den oorsprong te ontdekken van dit geslacht; en daar vele zijner leden in Holland gewoond hebben, aarzelde ik geruimen tijd eer ik er toe besloot zijn genealogie in „Taxandria" op te nemen, intusschen trachtende mijn gegevens aan te vullen.

Ik zou daarin zeer zeker niet zoo goed zijn geslaagd, indien niet de heer raadsheer Ridder de van der Schueren te 's Gravenhage zoo welwillend geweest was mij tal van inlichtingen te geven, meest aan familiepapieren ontleend.

Alle beoefenaars der geschiedenis zullen hem daar dankbaar voor zijn.

Het feit evenwel, dat de Nobelaers het fraaie kasteel van Etten en ook de heerlijkheid Burgst onder Prinsenhage bezaten, is, dunkt mij, reden genoeg hun geslachtslijst hier te plaatsen.

Tot den hoogen adel hebben zij klaarblijkelijk niet behoord.

't Is zelfs de vraag of zij wel tot de edellieden gerekend kunnen worden, al noemden zij zich later „Jonker."

Dat ze niet van aanzienlijken huize waren, blijkt ook — komt mij voor — daaruit, dat de eerste leden, welke wij van dit geslacht ontmoeten, niet eens een vast wapen voerden.

Zoo gebruikte Zacharias (de) Nobelaer, — die dadelijk genoemd zal worden — in 1585 een wapenzegel, dat

De Nobelaer. [1])

[1]) De kleur van de binnenzijde der dekkleeden zal goud moeten wezen.

een gevierendeeld schild vertoont; het eerste kwartier is gebalkt; het tweede bevat een keper, vergezeld van drie . . . . . .; in het derde komt een vogel voor, in het vierde drie zwaarden, schuinbalksgewijze tegen elkaar geplaatst, met de punten naar beneden; het helmteeken bestaat uit een vogel.

Later voerde de familie het wapen, gelijk het hier is afgebeeld.

Voor tal van belangwekkende bijzonderheden, omtrent verschillende leden van het geslacht verwijs ik gaarne naar het zeer lezenswaardig opstel, dat pater Allard in het „Jaarboekje van Alberdingk Thijm" (jaarg. 1896) plaatste en dat met een portret van Cornelis de Nobelaer prijkt.

Wat hier gegeven wordt zal eenige vergissingen, daar gemaakt, herstellen en verschillende leemten aanvullen.

De eerste, dien ik vermeld vind, is:

I. Cornelis de Nobelaer, wiens zoon

II. Zacharias, ambachtsheer was in Grijsoirt.

Hij betaalde 22 November 1577 aan jonker Cornelis Oem van Wijngaerden, man van Aleyd van Weyburch de koopsom van een zesde deel in de heerlijkheid Melissant en 19 September 1585 kocht hij van Huybrecht van Couwenoort Corneliszoon, baljuw en schout van Melissant, een achtste deel dierzelfde heerlijkheid ten behoeve van zijn nicht Margaretha Hendriksdochter, weduwe van Adriaen Lenaertsz, baljuw van Sommelsdijk, welke nicht reeds een zesde deel bezat.

„Sacharias Nobelaer" komt in 1613 voor als peter van Jacobus van Oswaerde, Petrus'zoon, bij Josina van Cuyck, die 24 Januari van dat jaar in hdt groot doopregister der Pastoorskerk te 's Gravenhage staat ingeschreven. [1])

---

[1]) Mdbl. Ned. Leeuw, 1887, bldz. 37.

Denkelijk is hij in 1617 overleden.

v. Bereveld.

Volgens een kwartierstaat was zijne echtgenoote een dochter uit het geslacht van Bereveld.

Twee kinderen ken ik van hem:

1o. Cornelis d. N., *die volgt onder III.*

2o. Johannes d. N., *die volgt onder III*[bis].

III. Mr. Cornelis de Nobelaer, Licenciaat in de beide rechten, was ambachtsheer in Grijsoirt en met zijn neef Johan eigenaar van een zesde deel in de ambachtsheerlijkheid Melissant, afkomstig van zijn vader en Johans grootvader Zacharias, waarmee zij den 13en Januari 1617 werden verleid. Hij kocht omstreeks 1630 de heerlijkheid Burgst onder Prinsenhage.

Hij woonde in dat jaar te Oosterhout, toen hij zich het kasteel te Etten kocht van ridder Chritoffel van Etten, heer van Gomignies. [1])

Toen pater Thomas Dekens in 1650 de verschillende staties bezocht, welke door zijne medeleden der Sociëteit van Jezus werden bediend, en dus ook Etten, was hij kort te voren overleden. [2])

Stalpaert v. d. Wiele.

Hij was gehuwd geweest met Anna Stalpaert van der Wiele, dochter van Herbert, rentmeester-generaal van Kennemerland en hoogheemraad van Rijnland, bij Catharina van Wamele. [3])

Beide echtgenooten hadden zich in 1617 een graf gekocht in de Groote of St. Jacobskerk te 's Gravenhage, [4]) waar op hun laatste rustplaats een zerk moet hebben gelegen of een ander monument gestaan. Althans P. Timareten vermeldt in zijn *Verzameling van gedenkstukken in Nederland*" II, blz. 53, dat zich in de Groote Kerk te 's Gravenhage in

---

[1]) Zie de acte d.d. 19 April 1630, Taxandria III, bldz. 45.

[2]) Tax. III, blz. 45.

[3]) Bat. Ill. 1171.

[4]) Jaarb. v. Alb. Thym, 1896 bl. 143.

het koor aan de Noordzijde hun grafkelder bevond, waarboven dit opschrift.

D. O. M.
COR. NOBELAER TOPARCHA IN GRISOIRT
ET
ANNA VAN DER WIELEN
CONJUGES.
HOC SIBI SUIS QUE MONUMENTUM
F. F. A°. 1617.

Uit hun huwelijk zijn de volgende kinderen geboren:

1o. Justus d. N., *die onder IV volgt.*

2o. Mr. Cornelis de N., ambachtsheer in Grijsoirt, advocaat aan het Hof van Holland, was de aan de meeste Vondelverklaarders onbekende *„heer van Cabau,"* aan wien de groote dichter zijn Zungchin opdroeg.

Hij huwde 11 November 1640 Bertha Theus, vrouwe van Cabau en kinderlooze weduwe van Jor Cornelis van Teylingen, [1]) een *„afstammeling der Graven van Holland,"* zooals de la Torre hem noemt in zijn „Lijst van den Katholieken adel." [2])

Bertha of Bartha Theus was een dochter van Jor Cornelis Theus, heer van Cabau, bij Maria van Sonnevelt. [3])

Uit het huwelijk van Cornelis werd geboren:

A. Maria d. N., welke 3 November 1641 te 's Gravenhage gedoopt werd. Misschien is zij dezelfde als *Jouf. Maria van Nobelaer van*

---

[1]) Hij wordt Jan. v. T. genoemd in de M. S. Genealogie v. Sonnevelt in de noot hieronder aangehaald.

[2]) Zie deze lijst achter Nuyens, Gesch. der Nederl. Beroerten, 1e deel.

[3]) Zij had twee broeders: Gerard Theus, heer van Cabau, en Willem Theus; beiden zijn waarschijnlijk vroeg overleden. Ik dank deze gegevens over de familie Theus aan de welwillendheid van den heer van Blaauw Sonnevelt v. d. Bergh té Haarlem, die ze ontleende aan zijn M. S. Genealogie van het „Edel Geslacht van Sonneveld."

Kerckwerve, die 30 Mei 1668 overleed en in het klooster der Victorinen te Antwerpen werd begraven; al heeft de heerlijkheid Kerkwerve nooit aan dezen tak harer familie toebehoord.

van Dam.

B. Jor. Cornelis de Nobelaer, heer van Cabau, huwde Jw Jacoba Agnes Theresia van Dam. [1])

Cornelis overleed in 1681 en zij hertrouwde daarop 15 October 1684 Nicolaas van der Duyn, heer van Rijswijk, zoon van Nicolaas, heer van Rijswijk, de Mey en den Burg, bij Anna Machteld van Berchem. [2])

v. d. Duyn.

van Arckel.

3o. Maria d. N., huwde (katholiek) 5 Juni 1631 te Antwerpen Floris van Arckel, ridder, heer van Tricht en Hoeft, edelman bij Frederik Hendrik, prins van Oranje

Hij was in 1607 te Culemborg geboren uit het huwelijk van Jor Roelof van Arckel, drost, eerst van Buren en later van het land van Arckel, met diens tweede echtgenoote Anna van Steelant. [3])

Maria d. N., overleed in 1632 te 's Gravenhage en werd 24 December van dat jaar te Antwerpen begraven. [4])

---

[1]) De genealogie van Dam bij *de Stein d'Altenstein, Annuaire de la Noblesse de Belgique* 1862, (16e jaar) vermeldt haar niet. Ik vermoed, dat zij een dochter was van Jan Theodoor van Dam, heer van Moreausart, vaandrig in de compagnie der Oude Gardes van Holland bij Adriana van Naaldwijk, dochter van Adriaan bij Francisca van Oldenbarneveldt.

[2]) De genealogie v. d. Duyn bij v. Leeuwen en Kok vermeldt dit huwelijk niet.

[3]) Ned. Heraut 1892, 123.

[4]) Graf- en Gedenkschr. der Prov. Antw. Ik heb het werk niet bij de hand om deel en bladz. na te slaan; zie echter ook Ned. Her. t. a. p., die haar te 's Gravenhage laat begraven worden.

Floris hertrouwde daarop in 1650 te 's Gravenhage Jw Sophia Elizabeth Dimmer, weduwe van Ægidius Ekama de Vriese, heer van Melis- en Mariakerke en dochter van Dimmer. [1]) Jor Willem Dimmmer, rentmeester van IJselstein bij Elisabeth van der Linden, gezegd Lambroeck. De eerste huwelijksafkondiging voor dit 2de huwelijk had plaats ten stadhuize op 28 Augustus van dat jaar.

Floris stierf 17 Augustus 1652 te Schoonderwoerd en werd te IJselstein begraven, waar ook zijn weduwe den 23sten Januari 1676 overleed.

Uit het huwelijk van Arckel-de Nobelaer sproot een zoon, Jor Roelof van Arckel, die 20 November 1685 Burgst erfde van zijn oom Jor Justus de Nobelaer, te Etten overleden.

Zijn getuige was o.a. zijn neef Jor Diederik de Nobelaer, heer van Melissant, Noorderschouwen en Wellestrijpe.

Misschien is hij dezelfde als „de heer van Zinsenburch," die in 1656 te 's Gravenhage woonde, volgens de aangehaalde lijst van de la Torre, die van hem zegt: „*de Arckel, mater erat Nobelaer.*"

4o. Henricus d. N., geboren te 's Gravenhage, 12 Februari 1602, trad te Mechelen den 2en October 1618 in de Sociëteit van Jezus, was achtereenvolgens rector der colleges te Duinkerken, Yperen en Gent, secretaris van den Provinciaal Willem de Wael van Vronesteyn, en overleed 22 Juli 1654 te Antwerpen. [2])

5o. Daniël d. N., eveneens te 's Gravenhage geboren en wel 6 December 1604, werd 27 September 1628 lid

---

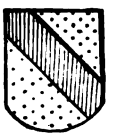

Dimmer.

[1]) Aldus werd het wapen mij opgegeven door den heer ridder de van der Schueren. Elders vond ik het, zooals hiernaast.

[2]) Jaarb. Alb. Th. t. a. p. bl. 144.

der Sociëteit van Jezus, deed 2 Februari 1645 zijn laatste kloostergeloften, was rector te Aalst, Lier en Halle en overleed 1 Juni 1675 te Brussel. [1])

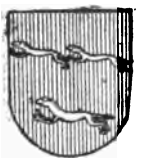
v. d. Honert.

6o. Baltina d. N., huwde Thomas van den Honert, wagenmeester-generaal der Staatsche legers; hij was een zoon van Rochus van den Honert, ridder, [2]) lid der Dordtsche regeering, raadsheer in den Hoogen Raad van Holland, buitengewoon gezant bij de Hoven van Polen en Zweden (overl. 1638) bij Margaretha Halling, gezegd Pauli.

Volgens het Diarium van Huygens stierf Baltina d. N. 10 December 1679 te 's Gravenhage, haar echtgenoot was in 1672 kinderloos overleden. [3])

W. J. F. Juten.

(Wordt vervolgd).

DE RUWENBERG'EN.

III.

Adolph van Raveschot Johanszoon, die toen op den Grooten Ruwenberg woonde, kon het echter niet ontgaan, dat hij in eene boete van twee honderd gulden verviel, waarschijnlijk als hebbende hij op den Gr. Ruwenberg het houden dezer *paepsche* bijeenkomst toegelaten. Deze boete werd blijkens de navolgende akte van van den Heuvel, notaris te St. Oedenrode, van 26 Januari 1654 door dezen Adolph van Raveschot gestort in handen van Mr. Stans Molemaeckers Stanszn., president-schepen van St. Michielsgestel:

---

[1]) Jaarb. Alb. Th. t. a. p. bl. 144.

[2]) Hij werd in 1635 tot die waardigheid verheven door koningin Christina van Zweden. (Balen bldz. 1274 en '75.)

De familiën v. d. Honert en de Nobelaer waren in 1656 in een proces gewikkeld (zie Gonnet, „Briefwisseling tusschen de Gebr. v. d. Goes" I 5.)

[3]) Jaarb. Alb. Thijm t. a. p. blz. 160.

„Mr. Stans Stanssen Molemaeckers, president der Heerlykheid St. Michiels-Gestel, verklaart ter instantie van Isaack Elsevier, secretaris en stadhouder der heerlykheid, dat op 19 Januari l.l. onder hem als schepen door Jor Adolph van Raveschot syn geconsigneert die somme van tweehonderd gl. tot behoeff van dengene daertoe gerecht synde ende dat tot betalinghe van seeckere boete ofte pene die geeyscht werd des vorscr. Raveschots huysinge ter saecke van seecker vergaderinghe van volcke op synen huyse opten yersten Januarii bevonden. Nu moest uitgemaakt worden, wie op deze boete recht had: de stadhouder van St. Michiels-Gestel of de manschappen van den Landdrossaard? Om dit tot klaarheid te brengen werden ten overstaan van genoemden notaris van den Heuvel verschillende verklaringen afgelegd, die ik hier in haar geheel laat volgen, omdat men daarin omstandig verhaald vindt, wat op den eersten Januari 1654 bij den Grooten Ruwenberg plaats had, toen men daar van overheidswege wilde bekeuren Katholieken, die niets anders deden dan vervullen de verplichtingen van hunnen godsdienst.

De verklaringen luiden als volgt:

Compareerden:

Mr. Adriaen van de Ven ende Adriaen Janssen van Kessel, inwoners van St. Michiels-Gestel, die getuigden enz. *ten verzoeke van Isaack Elsevier, secretaris ende stadhouder van St. Michiels-Gestel, dat op ten eersten dach der maendt Januarii 1654 des morgens omtrent der sonnen opganck voor den huyse oft castele van Raveschot genaemt Ruwenberch is gecomen de voirscr. Stadtholder geassisteert met Willem Adams syne substituet ende voor deselve huysinge gevonden de corporael met noch twe soldaten van des heere Landtdrossaerts oft r yroysvolck, waartegens de voirscr. Stadtholder heeft geseyt: „mannen gy syt mede te vroech op geweest" daerop de corporael antwoordde: „jae hier is eene vergaederinghe van volcke," repliceerde de Stadthouder: „daer ben ick dese morgen mede op uyt geweest," vorders*

hier byvoegende: „wel corporael ick sal volgens de Placcaten van hare Ho: Mo: nu vorder die executie hier van doen ende ondersoecken watter vorders van is ende voor sooveel als gy gedaen hebt, compt tot mynent, ick sal u part ende deel van de boeten geven," waerop de corporael antwoorde: „dat (volgens d'ordre van hare Ho. Mo. dyen hy seyde te hebben) d'executie niet aan den Stadtholder maer aen hem stondt te doen," waerom de Stadtholder gemelte corporael heeft affgeeyscht om te sien d'ordre die hy hadde uyt crachte van de welcke hy corporael soodaenighe executie soude mogen doen, daer die officier van de plaetse present was ende hem in executie presenteerde ende nochtertyt van wege de roy roye int minst egene executie oft exployt en was gedaen, maer dat partyen soo wel d'een als d'ander simpelyck buyten die poorte stonden, waerop de voorscr. corporael uyt sijn sack heeft gehaeldt seecker papier ende tselve den voirscr. Stadtholder laeten lesen, dewelck by den Stadtholder gelesen synde heeft daerop geseyt: „dit is maer simpelyck een instructie waernaer dat gy u luyden hebt te reguleeren maer niet om in eene vryheerlyckheyt als dese is ende aldaer den officier selffs vigileert ende present is, dat gyluyden aldaer eenighe executie soudt doen," antwoordde de corporael: *„onsen lutenant die heeft naerder ordre aff," soo heeft de voirscr. Stadtholder geseyt: „soodanighe seggen niet te achten maer dat tselve moste werden verthoont ende dat hy dyenthalven aen haer rayde hem Stadtholder int minste egene oppositie oft beledt thegens syne execulie te doen," antwoordde de corporael: „Neen by Godt wy hebben om soldaten te Bosch gesonden," heeft de Stadtholder geseyt: „Gy sulter met u soldaten affblyven, also ick my selffs tot executie presenteer ende tselvighe sonder soldaten wel machtich ben off ick salt u doen ende wacht oick watter aff comen sal ende protestere van cracht, gewelt ende infractie van jurisdictie," alwelck de attestanten gehoordt hebben dat de voirscr. Stadtholder heel luyde riep ende protesteerde; dat oick van gelycke de corporael met sijn volck seer luyde tegenriepen:*

„daer hebben wy de bruy aen, doet all u best, wy sullen al affwachten watter van comen mach"; ende oversulx den Stadtholder aen Willem Daemen (in de akte staat hier duidelijk Daemen), *synen substituet, belast heeft thien off twelff schutten te halen, opdat hij int volvoeren van syne executie met geweldt van soldaten niet en soude werden geturbeert, met welcke woorden de Stadtholder een luttel achterwaerts is gegaen naer het hecken op den voorhoff van den voirscr. huyse, alwaer een partye jonck volck, die het nieuw jaer quaemen singen vergadert was, — om eenige schutten tot syne assistentie te haelen, verclaeren mede oick waerachtich te sijn, dat soo geringe de voirscr. Stadtholder naer het voirscr. hecken was gegaen, het volck, dat op den huyse vergadert was, tsamentlyck is affgeloopen ieder naer sijn huys ende oock den corporael met syn volck mede wech gegaen ende het huys verlaeten, op welck gherucht van 't wechlopende volck de voirscr. Stadtholder van stonden aen met synen substituet is comen toegeloopen ende hem selven datelyck op het huys begeven ende een deurweerder in huys geleedt in executie met eenen assistent.* *26 Jan. 1654.*

Bovenstaande verklaringen werden door twee andere getuigen bevestigd.

Daarentegen werd door of vanwege de manschappen van den Landdrossaard blijkens de protokollen van notaris van den Heuvel getuigd als volgt:

Compareerden:

*Jan van Dieffholt, corporael, Adriaen Pyl, Peter Olifier ende Jan Franssen, synde alle in dienst van den heer Landdrossaert Raveswey, dewelcke ter instantie ende versoucke van Sr. Werner van Keppelfox, Stadtholder van Heere Landdrost voorn*t*, getuigden* enz. *dat sy comparanten op ten yersten dach der maendt Januarii 1654, wesende nieuwe jaersdach, 's morgens vroech omtrent seven ueren syn gecomen omtrent den Casteele van Raveschot binnen deser heerlyckheyt van Sinte Michiels Gestel ende siende, dat een groote gesel-*

schap van volcke op de voirscr. casteele opginck ende vergaederinghe maeckte tegens de Placcate harer Ho: Mo:, sijn de voirscr. comparanten soo aenstonds naer de voirscr. castele geloopen, welcke die van den casteele gewaer wordende hebben ierst de poorte van den castele voor de comparanten toegeslooten ende de brugge oock opgetrocken, waerop de corporael eene van de bovengescr. met naeme Peeter Olifier naer 's Hertogenbosch heeft gesonden om volck te haelen, blyvende met hun dryen voir de porte van den voirscr. casteele. Ende aldaer soo wel anderhalf uer gebleven hebbende, is de secretaris, die hem qualificeerde Stadthouder der voirscr. heerlyckheyt te wesen, met Willem Daemen ende den Vorster van Gestel voirnt oick aldaer bij hun comparanten gecomen, vraegende wat aldaer te doen was, waerop by den corporael werde geantwoort, dat hy bevonden hadde eene vergaederinghe tegens de Placcate van Hare Ho: Mo: ende dat hy daerop quam calaingeren volgens d'ordre van den heer Landdrost Raveswey, waerop de secretaris ende stadtholder repliceerde: „waer is u last of ordre daeraff," dewelck de corporael heeft verthoont ende aen den Stadtholder gelevert, die 't selve oick heeft gelesen ende deselve gelesen hebbende, heeft de voirscr. secretaris ende stadtholder geseyt: „ick en acht dat ordre niet, ick kenne geenen landdrossaert Raveswey off Keppelfox nochte ick en acht se niet," cloppende op syne borst ende seggende: „ick ben hier heer ende meester ende verstae dat niemant hier onder myn jurisdictie comen mach om sulcx te doen," bevelende mede aen den corporael met syn volck te sullen vertrecken, hy soude ieder daervan geven dat hem competeerde,, waerop de corporael weder heeft geantwoort niet te sullen vertrecken sonder last van syn officier, waerop de voorscr. secretaris ende stadtholder seer hefftich seyde tegen Willem Damen: „Tsa capiteyn, haelt my daer thien of twelf schutters, ick sal se wel van daen jaepen," met welcke woorde de voorscr. Willem Damen is ewech gegaen; — allet welcke die van den casteele horden ende aensiende

hebben de brugge nedergelaeten ende met een gedruys comen affloopen met stokken, langhe houten ende waterboomen ende buyten of beneden de brugge synde is elck synen wech geloopen ende die noch op den castele waeren de brugge wederom opgetrocken ende dese comparanten alnoch affgekeert, die, siende dat sy niet conde boven op ten casteele comen, syn op costen van ongelycken vertrocken in eene herberge binnen Gestel voirscr., aldaer verwachtende op ordre van haeren officier, den stadtholder Keppelfox, naer dewelcke sy eene expresse hadden toegesonden; verders verklaerdt die voirscr. Peter Olifier alleen, dat de voirscr. corporael (siende nu de brugge van den castele opgetrocken als voirscr. staedt) hem naar 's Hertogenbosch heeft gesonden om volck te haelen; dat de secretaris ende stadtholder van Gestel met noch eenen persoon hem onderweghen omtrent Heirlaer ter plaetse genoempt „aen den balck" is te gemoet gecomen, gaende naer den castele van Raveschot voornoempt ende dat hy, Peter Olifier, in de herberge wederom by syn ander geselschap is gecomen.

14 Febr. 1654.

Compareerden:

Willem Adriaens Smidt, Jan Claessen Cuyper, Corstiaen Corstiaenssen Vercuylen, Aerdt Ariens, Cornelis Ruth Willems ende Laurens Claess, al te samen ingesetenen der heerlyckheyt van Sinte Michiels Gestel, die welcke ter instantie ende versoucke van Sr. Weirnaer van Keppelfox, Stadtholder van den heere Landtdrossaert Raveswey verclairden enz., *dat op Nieuwe Jaersdach lestleden seeckere vergaderinge van volcke is geweest op het Casteele van Raveschot, staende binnen deze voorscr. heerlyckheyt Gestel en dat sy den corporael met eenighe soldaeten van den heere Landrossaerts volck ierst voor den voorscreven castele hebben gesien om te stooren ende dat omtrent een halff ure ombegrepen daernaer oock is gecomen de secretaris Elsevier, stadtholder der heerlyckheyt Gestel met Willem Daemen,*

tot redenen van wetentheyt allegerende, dat sommige van de vurscr. attestanten syn geweest binnen den castele ende sommige buyten den castele. *14 Febr. 1654.*

Depos. ter instantie als voir Jan Everssen, oudt omtrent 22 jaeren, oick ingeseten der voirscr. heerlyckheyt Gestel, dat hy op Nieuwe jaersdach smorgens lestleden met meer andere jonge gesellen is gecomen voir den castele van Jor Raveschot binnen dese voirscr. heerlyckheyt om het nieuwe jaer te singen ende verclaerde in syn aencomen voir den vurscreven castele gesien ende gevonden te hebben den corporael met eenige soldaten van den heere Landdrossaerts volck, siende de poorten van den castele gesloten, ende aldaer vertoeft hebben omtrent een halff ure, verclaerdt in het wederom gaen naer huys toe den secretaris Elsevier doen ierst gesien te hebben aen de schuere van den vurscr. castele.

Als voir.

De manschappen van den Landdrossaard schijnen het noodig gevonden te hebben om nog meer te doen blijken van hun ijver in het opsporen van *paapsche* bijeenkomsten, want zij getuigden blijkens de protocollen van denzelfden notaris van den Heuvel ook nog als volgt:

Compareerden etc.

Jan van Dieffholt, corporael, Adriaen Pyl, Peter Olifier, Jan Franssen ende Hendrik van Boxtel, synde alle in dienst van den heere Landtdrost Raveswey, die welcke ter instantie ende versoucke van Sr. Werner Keppelfox, stadtholder van den voirscr. heere Landdrost hebben enz. *verklaerdt waerachtig te syn, dat sy comparanten op ten achtsten dach der maendt februarij, geweest synde lestleden Sondach, smorgens tussen seven ende halff acht uren syn gecomen omtrent het clooster tot Ommelen onder de heerlyckheyt van Asten ende hebben aldaer een groote mennichte van mans ende vrouwen naer het vurscreven clooster sien gaen ende deselve vervolcht*

hebbende hebben tussen den vurscr. clooster ende seeckere cappelle, staende aan het clooster, binnen de heyndinge gevonden (naer henne gissinge), all over de twee hondert persoonen, de vrouwen hebbende huycken op ende paternosters in de handt, die welke dese soldaten ende comparanten in dese gewaer wordende hebben gemeynt met een gedruys te ontloopen, waerop dese comparanten eenige huycken hebben affgenomen ende die huyslieden dit siende hebben het staecketsel in stukken gebroken, ende de stucken oft holte in de handt nemende, hebben desen comparanten met gewelt de huycken wederom affgenomen ende vorder beleät, dat sy de naemen niet en costen aenteeckenen, dan hoorende noch een groot gedruys van volck, die uyt de kercke gingen. over de gaelderye in het clooster heeft Peter Olivier perfect gehoort, dat sommige van dyen clompen aen hadden, waer naegels onder waeren.

14 Febr. 1654.

Van den ijver van den luitenant of stadhouder Keppelfox in het vervolgen van de Katholieke Kerk getuigt eene akte van den dikwerf genoemden notaris van den Heuvel, volgens welke Keppelfox op 18 Juli 1658 met behulp van eenige personen te Liempde heeft gevangen genomen den priester Henrick Swolffs, ten huize van diens vader Hendrick Joordens Swolffs, oud-schepen van dat dorp.

Lang zal er over de boete van Adolph van Raveschot wel niet geprocedeerd zijn door de personen, die daarop als voorzegd aanspraak meenden te kunnen maken. Evenals volgens het spreekwoord de wolven elkander niet verscheuren, zoo deden het ook niet de bovenbedoelde kerkvervolgers; zij vonden het toch beter dit maar met den president-schepen Molemaeckers te doen, in wiens handen de boete geconsigneerd was. Hij werd daarom zoowel door den stadhouder van St. Michiels-Gestel als door den Stadhouder van den landdrossaard, ofschoon hij aan ieder hunner de door Adolf van

Raveschot gedane consignatie had doen beteekenen, bedreigd met executie als hij elk hunner niet de geheele boete betaalde In de akte van den notaris van den Heuvel van 26 Jan. 1654 komt daarvan nog het volgende voor: *Ende verclaerdt den voorscr. Molenmaeckers, president, dat dyenniettegenstaende* (de insinuatie der consignatie n.l.) *den meergemelte luitenant van den Landtdrossaert hem door twee deurwaarders, eenen gesuspendeerde vorster ende twee soldaeten van des voorscr. Landtdrossaerts elck wesende vijff int getall viermael naer de consignatie ende insinuatie heeft doen executeeren, daer echter den stadthouder van Gestel met syne executie terstont naer de gedaene insinuatie van de consignatie was supercederende,* [1]) *ende verclaert mede dat die deurwerders van den luitenant van den Landtdrossaert voir henne gedaene executie hebben gheeyscht die somme van vyff en twintich guldens, die doir veel tusschenspreken deselve deurwerders heeft betaelt metter somme van seventien guldens.*

's-Hertogenbosch. A. VAN SASSE VAN YSSELT.

(Wordt vervolgd.)

DE GLAS- EN KUNSTSCHILDERS JAN ROELOFSZN. VAN DIEPENBEECK EN ABRAHAM VAN DIEPENBEECK.

II.

De familienaam van Diepenbeeck dankt zeer waarschijnlijk zijn ontstaan aan het dorp van dien naam, tusschen Hasselt en Bilsen in het tegenwoordig Belgisch Limburg.

Personen met dezen naam worden reeds in de eerste helft der 15e eeuw te 's Hertogenbosch aangetroffen.

Men vindt Jan van Diepenbeeck Willemszn., in 1446 deken der leerlooiers genoemd.

[1]) Dat wil zeggen: opschortende.

Deze persoon had toen den leeftijd van 38 jaar bereikt en stond als eigenaar van een huis aan den Hoogensteenweg en een stuk land buiten de Pieke (Vuchter) poort bekend.

Zijn zoon, mede Jan geheeten, bekleedde in 1479 dezelfde bediening. [1])

In 1494 trad Dirk van Diepenbeeck met Jan van der Steen als stadsrentmeester op. [2])

Het volgende jaar onderhandelden Staas van Diepenbeeck, Aart de Smit en Peter Claeszn. van Waelwijck, als dekenen van het smidsgild, met Simon van Gheel, Hendrik van Uden en Albert Ketelaer, fabriek (kerk) meesters van de St. Janskerk, om een geschil uit den weg te ruimen, ontstaan over een offerbus bij het altaar der smeden in de kerk geplaatst, en over een oud gebruik, hetwelk ieder nieuw meester in het gild oplegde twee oude grooten aan de kerk te geven, waarmede de smeden sedert 23 November 1443 waren achtergebleven. [3])

Willem van Diepenbeeck werd in 1528 tot luitenant van den blok (wijk) der Vischmarkt benoemd.

Adriaan van Diepenbeeck was in 1567 ambachtsdeken. [4])

Volgens de ordonnantiën der hertogen van Brabant mochten deze bedieningen alléén door geboren Bosschenaars, tevens gegoed, bekleed worden, waardoor dus blijkt dat deze personen aldaar het levenslicht zagen.

Anthonis van Diepenbeeck Anthoniszn. kocht 6 Februari 1544 een huis en erf aan de Botermarkt te 's-Hertogenbosch, genaamd *de Witte Helm,* van Jan Maartenszn. Moens. [5])

Bij de promotie van 1550 aan de hoogeschool te Leuven

---

[1]) Aanteekeningen van R. A. van Zuylen.

[2]) Naamlijst der regeering van 's Bosch. Stadsarchief.

[3]) Kerkarchief van St Jan.

[4]) Cuypers van Velthoven, *Troubles religieux.* blz. 156.

[5]) Dit perkament bij het Noordbrabantsch Genootschap.

behaalde Johannes van Diepenbeeck van 's Hertogenbosch onder 179 studenten de 43e plaats en trad waarschijnlijk in 1579 als pastoor te Budel op. [1])

Meer bekendheid dan deze mannen kreeg Mr. Gerard van Diepenbeeck, alias Brilleman (omdat hij een bril droeg), welke bij de godsdiensttroebelen van 1566 en '67 binnen de hertogsstad een groote rol speelde en de gewone afgevaardigde van het consistorie bij het centraal-consistorie te Antwerpen was.

Hij deed een linnenhandel in het huis „*de Jonas*" aan de Ververstraat en stond bij zijne medeburgers als een welgesteld man bekend.

In laatstgemeld jaar verliet hij den Bosch en vestigde zich in de Scheldestad. [2])

Het aannemen der vredehandeling van Keulen in 1579 door de Bossche regeering, spoedig gevolgd door een verzoening met den koning van Spanje, gaf velen burgers aanleiding de stad te verlaten.

Onder de vertrokken burgers behoorde ook de koperslager Laurens van Diepenbeeck, die met vrouw en vier kinderen zich naar het land van Ravenstein begaf.

Een der cijnsplichtigen aan het klooster der Wilhelmieten te 's Bosch was Theodorus van Diepenbeeck Tielmanszn., wonende aan de Hinthamerstraat aldaar. [3])

Hij wordt als zoodanig van 1590 tot 1602 vermeld.

Ik meende dit twaalftal van Diepenbeecken te moeten laten voorafgaan, alvorens de glasschilders van dezen naam te bespreken, om te doen zien dat deze familie aldaar geen vreemdelinge of onbekende was, maar

---

[1]) Schutjes, *Gesch. van het Bisdom 's Bosch*,, III, blz. 374.

[2]) Cuypers van Velthoven, A. W., blz. 125, 176, 304, 309, 315, 351. 407, 455 enz

[3]) Recepta Hynthamerstraet. A Theodorico Tielmanni de Diepènbeeck. Archief van gezegd klooster voor een deel berustende bij het Seminarie te Hoeven.

er reeds in de eerste helft der 15e eeuw — wellicht nog vroeger — werd aangetroffen.

Slaan wij de nog voorhanden en met 1555 beginnende naamlijst open van het schilders-, glazenmakers-, beeldsnijders, legwerkers en borduurwerkersgild, dan vinden wij daar op gezegd jaar onder de meesters „Roelof Ghijsbertszn. glaesmaker" aangeteekend. [1])

Deze glazenmaker, volgens de gewoonte dier dagen in het dagelijksch leven met zijn voornaam en, om hem van andere Roeloffen te onderscheiden, met achtervoeging van zijn vaders voornaam aangeduid, werd evenwel, wanneer hij voor de heeren moest verschijnen, — d. w. z. trad hij in een officieel stuk op, — bij zijn familienaam genoemd.

In 1556 zien wij hem optreden als getuige in een zaak voor de schepenbank, die ons een eigenaardigen blik doet slaan in het volksleven dier dagen en in de oude Bossche rechtsbedeeling.

Dit stuk leert ons tevens dat Roelof Gijsbertszn. van Diepenbeeck ook de glasschilderkunst beoefende, daar het hem „gelaesscryver" noemt.

Op den tweeden Paaschdag [2]) was in de herberg *„het Moriaenke"* aan de Colperstraat bij de Groote Markt twist ontstaan onder de bezoekers, spoedig gevolgd door een hevige vechtpartij.

De kastelein riep de hulp in van een der dienaren van den schout, Jan Peters, alias Pluym geheeten, om de vechtenden uit zijn huis te helpen verwijderen, wat evenwel gemakkelijker was gezegd dan gedaan.

Peters riep daarop twee burgers, die met anderen het stichtelijk tooneel op straat stonden aan te zien, binnen en eischte toen — Vrede!

Hij handelde aldus naar aanleiding van artikel 2,

[1]) Dit manuscript berust bij het Noordbrabantsch genootschap. Het bevat meer namen van glasschilders dan ik boven gaf. Ik heb alléén diegenen vermeld, waarvan ik iets kon meêdeelen.

[2]) Paschen viel in 1556 op 5 April, — dus 6 April.

titel 6 der stads costuimen, welk artikel zegt: „Die Schouteth, off een Poorter, in absentie van den Schouteth, siende twee off meer Persoonen kijvende off twistende, mach in absentie van den Schouteth, in tegenwoordicheyt van twee Poorteren van den selven persoon, omme meer quaet te verhueden, — Vrede eysschen; ende die alsulcken Vrede weygerde te geven, een werff, ander werff, derd werff versocht sijnde, verbeurt, soo dicwils als hij dat weygert, thien ponden payements tot proffijt van den Heer."

Blijkens de afgelegde verklaringen voor de schepenbank waren Roelof Gijsbertszn. van Diepenbeeck, „gelaesscrijver," en Dirk Janszn. de Hase, „harnaesmaeker," de twee poorters door Peters binnen geroepen om Vrede te maken.

De vechtendë personen hadden echter zich aan dien eisch niet gestoord, zoodat andere poorters om de justitie te helpen handhaven, zich met de zaak bemoeiden en de vechtersbazen met geweld verwijderden.

Het einde der historie was, dat de ruziemakers, als zijnde schamele lieden, die de verbeurde boeten niet konden betalen, aan den lijve werden gestraft. [1])

Roelof Gijsbertszn. van Diepenbeeck had twee zonen, Gijsbert en Jan, die, gelijk hun vader, ook de glasschilderkunst beoefenden.

Gijsbert werd 14 Februari 1565 als „geboren porter en vrijmeester" in het gild toegelaten. [2])

Hij woonde aan de Vuchterstraat.

Hij herstelde in 1569 vensters van het Wilhelmietenklooster.

In de rekeningen van dat convent wordt hij glazenmaker genoemd, welk vak bijna altijd samenging met het glasschilderen.

---

[1]) Extracten van merkwaardige vonnissen van de Schepenbank van 's Hertogenbosch. Handschrift van Mr. W. C. Ackersdijck in mijn bezit.

[2]) Boven aangehaalde naamlijst.

In 1571 plaatste hij een venster in den omgang van het Predikheerenklooster. [1])

Dit venster was een cadeautje van de Wilhelmieten aan de Predikheeren en dus hoogst waarschijnlijk beschilderd geweest.

Gijsbert had een zoon, Gerrit, die ook glasschilder was.

Van dezen vindt men in een der Amsterdamsche kerkregisters aangeteekend: „*Uyt crachte van de acte van Servaes Jansz., Dienaar tot Dordrecht, sijn Gerrit van Diepenbeeck Gijsbertsz., glasschryver, van 's Hertogenbosch, ende Susanna Noorcy Jansdr., van Antwerpen, hare drie Sondaechsche uytroepinghe in de kerck ingewillight, 22 Martij 1592.*" [2])

Uit welke woorden men zou opmaken, dat Gerrit de hervormde leer was toegedaan, of — wat waarschijnlijker is — een protestantsche vrouw heeft getrouwd.

Thans komen wij aan Jan Roelofszn. van Diepenbeeck.

In bovengemelde naamlijst staat op 12 Juli 1573 aangeteekend: „Ontfanghen bij de dekens Dierick Janssen, Peter Janssen, Aert Jorijssen, [3]) als tot der tijt Dekene des Ambachts van den schilders, glaesmakers etc. Jan Roeloffs, sijnde eens meesters soene ende sijn gerechticheyt betaelt."

Toen Jan in het gild kwam, zal hij ongetwijfeld nog een jonge man zijn geweest, zoodat zijn geboortejaar omstreeks de helft der 16e eeuw zal vallen.

---

[1]) Rekeningen van het Wilhelmietenklooster.

Nov. 1569. *Reparatione vitrearum fenestrarum Ghijsberto, Rodolphi van Diepenbeeck.*

Jan. 1570. *Ghijsberto vitrifici in platea Vuchtensi dedi etc.*

Mart 1571. *Ghijsberto van Diepenbeeck vitriario pro fenestra vitria in ambitu Praedicatorum donato.*

[2]) *Oud-Holland,* III, blz. 140.

[3]) Zie over de glasschilders Peter Janssen en Aert Jorissen boven

Blijkens het boek der ontvangsten en uitgaven van het gild woonde hij in 1577 op den Vuchterdijk, omstreeks 1590 vestigde hij zich in het huis *de Druive* aan de Hinthamerstraat bij de Geerlingsche brug. [1])

Hij wordt in 1579 en 1609 deken van het gild genoemd.

Gelijk zijn broeder Gijsbert heeft hij ook voor de Wilhelmieten gearbeid.

In de rekening van dat convent over 1590 is op 24 April aangeteekend: *„Gegeven Jan Roeloffsz. van de glaesen — XXVI stuyvers."*

Behalve het glasschilderen beoefende van Diepenbeeck ook het malen in olieverf en was tevens bedreven in het plaatsnijden, welk een en ander getuigt van zijn veelzijdig talent als kunstenaar.

Dat van Diepenbeeck inderdaad een artist en geen gewoon vakman was, bewijzen de belangrijke werken door hem uitgevoerd.

Wat mij van zijne werkzaamheden is bekend geworden, zal ik naar tijdorde — zijnde de gemakkelijkste manier van overzicht — bespreken.

Het behoeft zeker niet gezegd, dat van Diepenbeeck behalve deze werken wellicht nog honderd andere glasvensters heeft geschilderd en hersteld. De oorlogsgebeurtenissen tijdens zijne levensdagen met de treurige gevolgen, als het belegeren van steden, branden en plunderen van dorpen, kasteelen, kloosters en kerken, — later het twaalfjarig bestand, toen men met ernst aan herbouw en herstel begon te denken, moeten den glasschilders, meerendeels tevens glazenmakers, veel arbeid hebben aangebracht.

Deze rampspoedige gebeurtenissen, voorafgegaan van den beruchten beeldenstorm, zijn in hoofdzaak de redenen

---

[1]) 1577. *Ontvangen van Jan Roeloffs op ten dijck eenen gulden van eenen leerjongen.*

Sijn 17 meesters te weten: Jan Roeloffs op ten dijck, enz. Dit manuscript bij het Noordbrabantsch Genootschap.

waarom zoo uiterst weinig van de glasschilderkunst der 15e en 16e eeuw in ons vaderland is bewaard gebleven.

Van Diepenbeek heeft voor de regeering zijner geboortestad veel werk verricht; hare rekeningen bevatten onderscheidene betalingen aan den meester, die van zijn veelzijdig ontwikkeld talent getuigen.

In deze rekeningen, evenals in die der Lieve-Vrouwebroederschap, wordt hij ook meestal Jan Roelofsz. genoemd.

De eerste dezer betalingen is van 1583.

Hij maakte toen een paar teekeningen voor twee zilveren schalen, welke (door den zilversmid Arent van Meurs Janszn. vervaardigd,) de stad vereerde aan de heeren Mr. Joris van der Steen en Cornelis Franssen te Keulen voor bewezen diensten.

Hij kreeg voor deze teekeningen 25 stuivers betaald. [1])

Eene belangrijke krijgsgebeurtenis bij het begin des volgenden jaars leert ons van Diepenbeeck als plaatsnijder kennen.

De graaf van Hohenlohe trachtte in den morgen van 19 Januari 1585 zich van den Bosch bij verrassing meester te maken; geholpen door een verrader overweldigde de vijand de Vuchterpoort, kwam met eenige duizenden te voet en te paard binnen, en bezette een paar belangrijke punten der stad.

Men moet zich verwonderen over de weinige waakzaamheid van de regeering en burgerij, die uit de volheid des harten, sedert den vrede van Keulen, met den koning van Spanje verzoend, zich lieten verrassen en zoo onverhoeds in de macht der Staten zagen.

Doch hun bekende krijgsmansgeest ontwaakte: de schutterijen vochten als één man, onder leiding van Claude de Barlaymont, heer van Haultepenne en Adolf van Cortenbach, heer van Helmond, gouverneur der stad, tegen den vijand en verdreven hem, gelijk een rederijker de *Bossche Maagd* doet spreken:

[1]) v. Zuylen, A. W., blz. 1038.

„Hoe den jagher Hollach (Hohenlohe) met
. [grooten hoochmoet
In dese mijn warande hem heeft gequeten,
Hoe hem den rugghe met spiessen wert gemeten,
Colonellen, capiteynen hier bleven int velt,
Hoe sijn crijchs-heyr wert ter neder ghesmeten,
Zijn ruyters en peerden ter eerden ghevelt."

De regeering was over dezen gunstigen uitslag zoo te vreden, dat zij deze mislukte overrompeling door van Diepenbeeck in koperplaat deed brengen, waarvoor hij 25 gulden mocht ontvangen. [1])

Bij het verdrijven van den vijand onderscheidde zich vooral luitenant Hendrik van Gestel Franszn. van de Kloveniersschutterij; in het heetst van den strijd ging hij zijn manschappen voor en moedigde hen door woord en voorbeeld aan, zoodat aan hem, naast de Barlaymont en van Cortenbach, het grootste deel van de eer van dien dag toekwam.

De regeering vereerde het volgende jaar een glasraam met het stedelijk wapen versierd aan die schutterij voor het vergaderlokaal in den bogaard; welk werk van Diepenbeeck voor 10 gulden uitvoerde. [2]) Van een dergelijk geschenk aan de andere schutterijen wordt geen gewag gemaakt, waardoor het al den schijn heeft of dit venster eene onderscheiding voor den luitenant en zijne schutters is geweest.

In 1588 maakte van Diepenbeeck andermaal eene afbeelding van deze gebeurtenis, die met 3 gulden voldaan werd. [3])

Voor de St. Catharina- of Kruisbroederskerk schilderde hij in 1595 een raam, verbeeldende den H. Nicolaas benevens de wapens van Brabant, Tongerloo en Mutsaerts. Voor dit raam, een geschenk van Nicolaas Mutsaerts,

[1]) A. W., blz. 1054. Bij Muller, *Beschrijv. der Nederl. Historieplaten*, wordt deze prent niet vermeld.

[2]) A. W., blz 1068.

[3]) A. W., blz. 1072.

abt van Tongerloo, bedong de meester de som van 48 gulden. [1])

Met de benoeming van Gijsbertus Masius, kanunnik en plebaan der St. Janskerk, tot vierden bisschop van 's Hertogenbosch, toonde het stadsbestunr zich zeer ingenomen; het vereerde den prelaat verscheidene geschenken, o. a. in 1599 vier geschilderde glazen voor een kruisraam van zijn paleis, door van Diepenbeeck voor 39 gulden uitgevoerd. [2])

Het volgende jaar schilderde hij op last van het bestuur een kapitaal stuk, verbeeldende een gezicht op de Markt met het gevecht tusschen de burgerij en het Schermersgild, voorgevallen 1 Juli 1579.

Deze schilderij moest dienen ter versiering van het altaar, dat jaarlijks bij de plechtige dankzegging en processie ter gedachtenis van de overwinning der katholieke burgers op de kalvinisten, bij de Gevangenpoort aan de Markt werd opgeslagen.

Dit stuk is nog aanwezig. Het wordt bewaard in 't museum van het Provinciaal Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant. [3])

In de tweede helft der vorige eeuw is 't in het koper gebracht door C. J. de Keyzer naar een teekening van J. Everts, welke koperplaat is opgenomen in 't 2e deel der *Historie van 's Hertogenbosch*, door J. H. van Heurn.

Mag men naar dit penseelvoortbrengsel van Diepenbeeck's bekwaamheid als kunstschilder beoordeelen, dan moet deze niet bizonder groot zijn geweest. De compositie toch is vrij stijf en het perspectief laat te wenschen, welke gebreken evenwel bij onderscheidene zijner tijdgenooten voorkomen.

---

[1]) Aanteekeningen van Prosper Cuypers van Velthoven

[2]) v. Zuylen, blz. 1123.

[3]) Volgens mededeeling van Mr. Antonie Martini in de *Bijroegselen en aanmerkingen voor het 7e dl. der Vaderl. historie van Jan Wagenaer*, blz. 94, was dit schilderstuk in 1792 bij den Heer Althuyzen, schepen en raad te 's Bosch.

Hij bracht ook op paneel het stadhuis met twee aangrenzende huizen, *de Gaffel* en *St. Nicolaas*, zooals dezen tot één gebouw zouden veranderd worden.

Tevens teekende hij een plattegrond der stad met omliggende schansen, om aan 's lands regeering te Brussel den staat der vesting te doen kennen. [1])

Terwijl aartshertog Albertus in 1601 Ostende belegerde, besloten de Staten der Vereenigde Nederlanden door het belegeren van de een of andere stad, hem daarvan te doen opbreken.

Men wierp daarvoor het oog op 's-Hertogenbosch, waarbinnen maar twee vaandels voetvolk en een kornet paarden garnizoen hield.

Op 1 November verscheen prins Maurits met een groote macht krijgsvolk voor de stad.

De *Bossche Maagd* wilde van dezen vrijer, die op zulke ongalante wijze tot haar kwam, echter niets weten.

Hoor haar zelf spreken:

„Niet nae d'auw gebruyck oft crijchs manieren,
Hebdy mij opgeheyscht met ridderlijck bescheet,
Maer u heraulten waren, noyt vremder bestiren,
Slangen, cartouwen oft canonnen wreet;
U posten waren cogels ende vierballen heet.
Dit waren die boden aen mij ghesonden.
Salmen soo een maecht op eyschen, die wijt en breet,
Als een peirle vermaert is? Hoort mijn vermonden:
Neen, dit en is den wech niet tot geender stonden:
Met soeticheyt salmen de maeghdekens aengaen:
Die als vrient niet en clopt, hem en wort niet open
[gedaen." [2])

Dat begreep Maurits spoedig, en niet gewend bij de dames het hoofd te stooten of een blauwen schoen te beloopen, brak hij 27 November met zijn leger voor de stad op.

---

[1]) v. Zuylen, blz. 1130.

[2] *Ballade op de belegeringhe van 's Hertogenbossche in 1601.*

[3]) v. Zuylen, blz. 1141.

Het bestuur deed de wallen, schansen en loopgraven door de Staatschen tegen de vesting aangelegd, door van Diepenbeeck in teekening brengen.

(Wordt vervolgd).

Rotterdam. CH. C. V. VERREYT.

SURMONT.

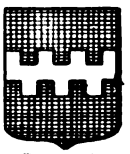
Surmont.

Over het geslacht Surmont, dat in Noord-Brabant lange jaren op verschillende plaatsen gezeten was, doch van Gelderschen oorsprong schijnt geweest te zijn, wordt in verschillende werken een en ander medegedeeld.

Eenige leden ervan werden tot de aanzienlijkste Katholieken van Amsterdam gerekend en de nazaten van deze behooren thans nog, als graven de Surmont de Vlooswijck, tot de aanzienlijkste familiën van België.

De hier volgende leden vond ik nergens vermeld:

I. Jonker (de doop- en begraafboeken noemen hem Nobilus Dominus) Henricus Tilmanus Surmont, was gehuwd met Anna Petronella Havermans; zij werd 25 Juli 1699 te Gastel begraven, hij den 19en September 1705, waarbij wordt aangegeven, dat hij weduwnaar en 62 jaar oud was.

Proost.

Ik vermoed dat zijn vrouw een dochter was van Adrianus Havermans, [1]) bij Maria Proost [2])

In dat geval heette zij alleen Petronella en was 3 Januari 1649 te Groot-Zundert gedoopt.

Uit dit huwelijk werden geboren:

---

[1]) Gedoopt 10 Jan. 1625 te Zundert als zoon van Gerard en Petronella Christiaansdr. van Vechelen.

[2]) Dochter van Jor Petrus Proost bij Henrica van Steenhuys, en gedoopt 18 Januari 1615 te Oud-Gastel.

1o. Fredericus Maurus S., gedoopt te Roosendaal 18 December 1668.

Als peter en meter stonden over hem Jor. Wilhelmus Gerardus van Lamsweerde [1]) en Anna Maria Havermans [2]), in de plaatsen van Frederik Maurits de la Tour d'Auvergne en van Elisabeth van Bergh, vorstin van „Hogesolre" (Hohenzollern.)

Frederik Maurits Surmont werd in 1684 door den markies van Bergen op Zoom aangesteld tot penningmeester van Heer Jansland of Nieuw-Gastel. Bij zijn overlijden op 24 April 1685 wordt hij ingeschreven als: Mauritius Fredericus Surmont.

2o. Joannes Adrianus S., *volgt onder II.*

3o. Adrianus Tilmanus S., gedoopt 24 Maart 1672 te Roosendaal.

4o. Maria Theresia S., gedoopt 10 September 1674 te Oudenbosch. Jor Guillielmus Proost en Jow Antonia van Diepenbeeck [3]) stonden over hem als peter en meter.

5o. Elisabeth Catharina S., gedoopt 11 Augustus 1676 te Oudenbosch; als peter stond over haar de allerverlichtste (Clarissimus) heer Petrus Geeyvaarts, der rechten doctor, en Vrouwe Anna Vaeck, religieuse van Binderen.

6o. Marcellus Antonius S., gedoopt te Gastel 9 Oct. 1678, waarbij Marcellus van der Lee [4]) en Antonetta 's Graeuwen peter en meter waren.

---

[1]) Hij was houtvester en jagermeester van het Markiezaat van Bergen op Zoom.

Zie over hem en zijn familie Taxandria I, 197 en 268 v.

[2]) Gedoopt te Zundert 3 Sept. 1650 als dochter van Adrianus H. bij Jow Maria Proost.

v. Severdoncq.

[3]) Jow Antonia of Antonetta van Diepenbeeck was (1660–1666) de vrouw van Franciscus van Severdoncq. Een ander (of dezelfde?) huwde 10 Sept. 1671 Jor Nicolaas v. Berckel.

[4]) Marcellus Antonius v. d. Lee J. U. Lic. was ontvanger

7o. Guillielmus Antonius Joannes S., gedoopt te Gastel 30 Juni 1679; peter en meter waren J^or^ Guillelmus Proost uit naam van J^or^ Joannes Proost en Catharina Beckers uit naam van Anna Brouwers.

8o. Fredericus Emanuel S., gedoopt te Gastel 4 April 1685, waarbij Frederik Emanuel en Anna de la Tour d'Auvergne als peter en meter stonden.

9o. Antonia Maria S., gedoopt 31 Juli 1691 te Gastel. Peter en meter over haar waren J^or^ Henricus Proost en Henrica 's Graeuwen, in wier plaats Adriana Stellaerts optrad.

Zij huwde Gerardus Knipscheer, [1]) uit welk huwelijk sproten:

A. Fredericus Joannes Kn., 24 September 1718 te Gastel gedoopt, in bijzijn van J^or^ Elias Huininga van Oostwolt, [2]) en Johanna Theodora de Witte.

B. Cornelis Kn. gedoopt 4 Februari 1721 te Gastel, waarbij Henricus en Maria Theresia Knipscheer peter en meter waren.

II. Joannes Adrianus Surmont, werd 15 Juli 1670 te Roozendaal gedoopt; J^or^ Willem Endenvoet en J^w^ Elisabeth van der Eyck, in wier plaats Susanna Comans optrad, waren zijn peter en meter.

de Witte.

Hij huwde 17 Juli 1707 te Hoeven J^ow^ Joanna Theodora de Witte, [3])

van den Markies van Bergen op Zoom te Oudenbosch, hij was gehuwd met Anna Maria Lintermans.

[1]) Zie over haar Taxandria II, 92.

[2]) Denkelijk een zoon van J^or^ Johan H. v. O. bij J^ow^ Anna Maria Havermans, die een zuster was van Petronella H., bovengenoemd.

[3]) Paulina Petronella Knipscheer huwde Cornelis van Weel te Roosendaal en overleed 22 Augustus 1828.

Zij was de grootmoeder van den heer van Weel, die nog daar gevestigd is. Zie de genie v. Weel in Taxandria I, 222.

Meer is mij omtrent deze familie niet bekend.

dochter van Franciscus bij Lucia Theresia van Steenhuys. Joannes Adrianus S. overleed te Gastel; zijne nalatenschap werd 9 Sept 1722 geschat. Zijne weduwe stierf er in 1723, terwijl hare goederen 20 April werden geschat.

Hunne kinderen:

1o. Lucia Adolphina Henrica Francisca S., 11 Juli 1708 te Gastel gedoopt; J^or Adolphus Franciscus de Witte en J^ow Lucia Theresia van Steenhuys waren peter en meter.

2o. Maria Adolphina Francisca Josina S., gedoopt 20 Juli 1710 te Gastel.

J^or Nicolaas Wolfangus Endevous en J^ow Maria Francisca van Steenhuys waren peter en meter; daar de laatste afwezig was trad Constantia Schuytincx voor haar op.

W. J. F. Juten.

VAN DE OORLOGEN TUSSCHEN BRABANT EN GELDERLAND.

III.

(Vervolg).

Quintum Bellum.

Vuyt welcken reden ende meer andere consideratiën wijle Vrouwe Margriete, Eersthertoginne van Oistenrijck, douaigiere, regente ende gouvernante voirs. heeft bij ordonnantie van den voirs. Keyser Maximiliaen, momboir ende vooght ende bij advise van den heeren van den bloede ende van den ordene ende andere van hueren raede, aangeverdt openbaer oorloge tegen heeren Karle van Egmondt, doende daeraff denzelven behoirlijck inthimacie in de maent van Julio int jaere van elfve, om dlandt van Gelre mit feyten ende exployten van oorloge te brengen ter subjectie ende gehoirzaemheyt van onzen aldergenaedichsten heere den Keyser, doen

ter tijd alnoch onmundich ende jonck van jaeren wesende, als heuren gerechten geboeren heere ende prince; comende tot dyen eynde bijnnen der stadt van den Bossche opten avont van den hoochtijde van St. Peter apostels ad vincula, mit grooter macht van luden van oorloge te perde ende te voete, mit oyck XV^{c} vrome Engelsche voetknechten, bij den coninck van Engelandt tot defensie ende assistencie van dezen lande tot sijnen costen gesonden; dewelcke toegen nae 't dlant van Gelre, nemende voirt belech van Venloo diverse sterckten inne, als Grebbenforst, Arssen ende Stralen, commende daerna opten XXVII dach van Augusto voer Venloo dezelve stadt mit diverse legers beleggende. Ende want sij totten zelven belege noch nyet volcx genoech en hadden, hebben die van de stadt ende Myerije ter begeerte van Vrouwe Margriete opgeset ende vuytgemaent, zoe vuyter borgeren der stadt als oyck vuyten quartieren van Kempelant, Pedeland ende Oisterwijck, duysent goede wel gewapende ende geschicte mannen van oorloge, daer capiteyn aff was heer Jan van den Wijngaerde, doen tertijd hoochschoutet der stadt, de welcken sij sonden nae den leger voer Venloo ende die hen seer vroemelijck in den belege hielden ende aldaer bleven ten laste ende coste van de stadt ende Meyerije.

Item nadyen de stadt van Venloo op St. Huybrechts dach int selve jaere den geheelen dach ende nacht tot sanderen daechs toe beschoeten was, is die bestormpt maer nyet gewonnen geweest; in welcken storme vele goede vrome lueden van eere van deze sijde bleven, daermede den moet van de Bourgoentschen seer failleerde ende den moet van de Gelderschen accresseerde; dewelcken nae het opbreecken van den leger ende nae den vertreck van de ruyteren ende knechten vuyt den quartier van den Bossche, tselve arme quartier, van te voren genoech bedorven doer de menichvuldige lang voergaende oorlogen, in allen houcken invadeerden mit roeve, branden, gevanckenisse etc. boven die groote

schaden van vuytteringe van den vrienden int passeren ende repasseren geleden. Want is waerachtich dat na desen de Gelderschen sijn vuyter stadt van Rueremunde ende Venloo de Ven dach van Januario int jaere van elfve gecomen geweest in der Meyerij, hebbende vuytgebrant het dorpe van Bakele ende een deele van Dorne ende deselve dorpen gespolieert van allen hunnen goeden ende beesten ende veele van den huysluijden gevangen.

Daernae den XXIIen dach van Januario, hebben de Gelderschen Asten vuyt Rueremunde gebrant ende vuyte Boemele hebben sij den XXVIen dach van Januario tusschen den maendach ende dynstdach des nachts verbrant Gyfen ende Nulant. Ende hebben vele andere dorpen bynnen dese Meyerije ter selver tijt gebrantscat ende gepilleert, vangende ende vervolgende de arme huysluyden ende doende voirts allet quaet dat hen beliefde, tot geheelder desolatiën ende bederffenisse van den armen innegesetenen, sonder eenigen wederstant, overmits dat die Meyerije zeer qualick beset was mit luden van oorloge.

Ende hoewel bynnen derselver Meyerije in de Lange strate Vrouwe Margriete hadde tot defensie van den quartier van den Bossche gelaten vijff vaentkens knechten, die omtrent X hondert oft elff hondert wesende, nochtans niet eene voet vuyt hueren leger vertrecken en wouden noch den vianden onder oogen trecken, seggende veele ten achter te zijn ende egheen gelt te hebbene, anders nyet doende dan den armen huysman aldaer vuytterende ende van sijn coren, scapen, beesten, gansen, hoenderen etc. beroven.

Ende die van der stadt van den Bossche aensiende dat sij ende heur bedorvene quartier van nyemande troost en hadden ende dat die vianden deden all dat hen beliefden, sonder ennighe resistentie, hebben daeraff groote mishagen ende displicencie gehadt ende nyettemin eenen moet ende couragie genomen, bedenckende hoe sij hen het best souden moeten wreken tegen hun vianden, om de eer van hueren princen te moegen

bewaren, kiesende ende ordineerende ten dyen eynde een zeker getall van hueren alder bequaemsten borgeren ende innegesetenen totter oorloge, ende daertoe mitten gemeynen clockenslach vergaderende oyck een deel van den bequaemsten ende best gewapende huysluyden, die te samen maeckten meer dan twee duysent, daar inne gerekent ennighe knechten in den dienste van der voirs. stadt wesende, daeraff hoeftman was eenen ervaren crijchsman, borger derzelver stadt, genaempt Leeuwe van Ratingen, dewelcke opten lesten dach van Januario int jare van elfve sceepten tot Heele over de Mase om Boemelerweerdt op te slaen ende te verbranden, meynende aldaer egheen vergaderinge van knechten gevonden te hebbene, vuyt dyen alle de macht van den Gelderschen was voer een blockhuys, dwelck de heere van Bockhoven hadde doen maecken ende stellen over de Wale ter plaetse Tuyle genoempt, dwelck ter zelver tijd opgegeven ende gewonnen werd; ende die van den Bossche ten landewaert inne barnende ende hen voer den Gelderschen hoepe Tuyle by opgeven gewonnen hebbende nyet huedende, noch van den gewinne des blockhuys wetende, is den Gelderschen hoepe van der compst van de Bosschen geadverteert wesende, mit diligence over de Wale gesceept, die van alle sijden die van den Bossche (vuyter ordenen ende hueren exploiten doende) geïnvadeert ende onversienlijck overvallen heeft, in sulcker vuegen, dat dieselve teenenmale nedergeworpen, gevangen ende mit hen gebracht sijn geweest in der stadt van Boemele; aldaer sij zeer wredelijk getracteert, gepijnt ende zwaerlijcken boven huer machte sijn gerantsoent ende gescat geweest, tot huerder geheelder bederffenisse.

Deze jammerlijcke ende zeer scadelijcke nederlage aldus gesciet wesende, en hebben die van den Bossche nochtans daerdoere nyet teenemaele hueren moet verloren noch hen ende haeren quartier den viant te roeven willen geven ende abandoneren, nyettegenstaende den cleijnen bijstande

ende secours hen geghaen, maer hebben bij finance mit diligencie tot Antwerpen aen de coeplieden gewonnen ende opgebrocht de somme van XV^{c} Rijnsguldens oft Lib. Artoys, die sij den knechten van den vijff vaentkens gaven, in afcortinge van den penningen die sij aen den Prince ten achter waeren, waermede sij deselve na lange sollicitatie ten leste willich gemaeckt hebben, om met zekeren getale van anderen knechten die welcke die stadt voerscreven eenen seeckeren langen tijt in huere soldije onderhouden hadden, te reysen over de Mase nae Boemele en deselve stadt te beleggen ofte benauwen ende huere victualie te benemen; dewelcke ten dyen einde sijn vuyter Lange strate mitten knechten van der stadt gereyst nae Boemele, den Vden dach van Meerte int tjaer van elfve, den welcken die van der stad besorchde artillerie hen totten benauwen der selver stadt van noode, te weten een cartouwe, acht oft tien slangen ende meer ander cleyn gescutte, mit loodt, cruyt ende alle andere munitiên van oorloge, egheen cost noch arbeyt sparende om een goet exployt te moegen doen opten vianden. Die welcke over de Mase wesende ende in Boemeler Weerdt comende, branden ende bedorven alle die dorpen aldaer rondsomme Boemele, maer want die knechten van den vijff vaentkens altijt van den begintsele onwillich waeren geweest om wat goets te doen ende hen te quijten gelijck sij geloeft ende geswoeren hadden, soeckende meer tgeldt dan d'eere, soo en hebben zij aengaende den belegge oft benautheyt van Boemele nyet veel proufijts gedaen; ende de maent geëxpireert wesende, hebben sij die stadt verlaten ende sijn wederomme in hueren ouden leger in die Lange strate gecomen, hoewel nochtans de costen bij die van der stadt daeromme gehadt ende geleden zeer groet ende excessieve zijn geweest, ende mosten huere obligatie daeromme den coeplieden t' Antwerpen geven ende die bij vercoepe van losrenten lossen ende betalen, die welcker sij alnoch geldende sijn.

Nae desen, te weten den derden dach van September int jaere van XV^{C} ende twaelf, hebben de Gelderschen wederomme innegecregen de stadt van Thielt, die wijlen heer Karle van Egmondt overgaff vermits den tractaet van Roesendael ende die te bewaren hadde een geboren Gelderschman, Jan van Balveren genoempt, jagende daer vuyt alle deghene die van desen sijden daer inne waeren.

Item deselve stadt wederomme in handen van heere Karle wesende ende de Gelderschen aenmerckende dat sij in alle saecken voorspoet hadden, ende overleggende den cleynen troest ende bijstant die der stadt ende Meyerije gedaen waert ende genoech versekert wesende van den vijff vaentkens voirschreven, de welcke vuyt hueren leger in de Lange strate vertrocken waeren, gaende vuytteren ende bederven d'een dorpe voer en d'ander nae, sonder te willen doen eenich resistentie den vianden, soe hebben de Gelderschen gemaeckt een groete vergaderinge van knechten ende huysluyden, in getalle van omtrent XIV^{C} ende van omtrent III^{C} perden, waervan overste, veltheer ende capityen was een bastert, die hem liet nuemen een grave van Moers ende al tsamen vergadert wesende bynnen der stadt Thielt, sijn sij opten XXIVen dach Septembri int selve jaer van twelfve te scepe gegaen ende affgedreven die Voeren inne, tot opten Litschen hamme, aldaer sij opt landt traeden mitten geheelen hoepe, omtrent den avont; innenemende voer d'eerst 't huys des heeren van Bucstele, tot Kessele, aldaer sij hen onthielden dien nacht, reysende des anderen daeghs vroeg recht tot deur 't broeck van Roesmaelen ende alsoe voert na der stadt van den Bossche, brandende Hyntham ende van die negen wyntmoelen aldaer omtrent die stadt staende, branden sij er zeven ende tselve gedaen hebbende, toegen sij wederomme terugge naer Middelroede ende Schijndele, die sij vuyt branden, ende aldaer te Schijndele benachtende die kercke oyck in brande gestelt hebbende, vertrocken sij

smorgens vroech nemende hueren wech duer Lieshout, Stiphout ende Geldrop, die sij altsamen duer branden ende roeven te neyte brachten, sonder de kercke van Geldrop te spaeren, die sij oyck verbranden, met vele huysluyden die opten thoeren waeren geweecken, hoewel daeruyt egheen weere gedaen ofte geschoeten en wardt; ende vandaer voerts tot Nederweert, aldaer sij benachten, treckende van daer alsoe mit grooten roeve van beesten ende andere goeden ende vele gevangenen, zonder wederstoet oft rencontre, te Rueremunde bijnnen.

Deesen jammerlijcken tocht bij den vianden gedaen wesende ende die van der stad aenmerckende den cleynen troest ende hulpe die sij hadden tegen hunne vianden, die alle dage meerder van couragie ende machte worden, beducht wesende de reste van den ongebranden dorpen huerder Meyerije te verliesen ende int einde teenemale overvallen ende te nyet gebracht te werden, ende overleggende dat sij van den vrienden ende van den gheenen die de arme Meyerije souden helpen defenderen, wordden voirts vuyt geteert ende bedorven, hebben die steden, vrijheden ende dorpen huerder Meyerije bescreven ende daermede sij in 't lange gecommuniceerd hebbende, overdroegen ende concludeerden opten XIden dach van October tsaemen, te vercoepen lossrenten totter somme toe van XVI^{c} Rijnsgulden 's jaers, soe verre sij totter selver somme coepers souden kunnen vinden, om de voirs. vijff vaentkens daermede te betalen, om te verhuedene allen voirderen schade ende vuytteringe der selve vyff vaentkens, om oyck deselve, betaelt wesende, te moegen te werck stellen tegen den vianden; ende hebben alsoe vercocht versceyden lossrenten ende tsamen versegelt diversen persoenen soe tot Loeven, Bruessele, Antwerpen ende elders, vuyt dyen bijnnen die voirs. stadt egheen penningen doen ter tijt waeren te gecrijgen, totter somme toe van duysent Karolusguldens sjaers; mit welcken penningen bij die van der stadt van Antwerpen daerbij geleeght, naevolgende seeckeren accoirde

tusschen deselve twee steden gemaect, de voirs. vaentkens teenemaele op betaelt sijn, wordende bij die steden vuyten vaentkens aengenomen tot hueren laste duysent knechten ende alnoch een duysent knechten van die tot Wessem bij Rueremunde gelegen hadden, ende daertoe noch vijff hondert perden, dewelcke bij deselve twee steden aengenomen wesende, wordden geleeght ende gedeylt alomme in de vlecken ende plaetsen daert meest van doen was, tot defensie van den lande, om meerdere ende voerdere schade ende overloep van den vianden te verhueden; ende dwelck sij benodicht waeren te doene, aengesien dat hoewel Keyser Maximiliaen omtrent desen tijt hadde ontfangen ende gehult gehad desen landen als voeght ende momboir van onsen aller genedichsten heer den Keyser, soo moeste nochtans deselve Keyser Maximiliaen terstont nae der huldiging nootelijck reysen ende keeren wederomme na sijn Duytsche landen, latende de frontieren van den lande van Brabant tegen de Gelderschen onbeset van volcke van wapenen. Ende die van Bruesele ende Loeven, omdat zij verre van den lande van Gelre geseten waeren en wouden mitter steden van Antwerpen ende den Bossche nyet contribueren noch hen dier saecke onderwijnden, latende die van Antwerpen ende den Bossche alleen in den laste; dwelck die van den Bossche zeer swaer ende lastich viel, aengezien sij nyettegenstaende alle hueren groeten scaden hiervoer sommarie verhaelt, mosten soevele contribueren als die stadt van Antwerpen ende mosten voer huere portie de penningen bij contributie-capitale ende oyck bij vercoopinge van erflosrenten furneren, welcke renten sij tot nochtoe nyet en hebben kunnen gequyten, overmits nyeuwen grooten lasten ende commeren hen sijndert ende daerboven overcomen, soe bij oorloge, soe by diverschen groeten consenten hueren Prince gedaen.

Die van den Bossche in absencie van Keyser Maximiliaen wesende in groete banghicheyt, last ende periculen

van wederomme overvallen te wesen van den viande, nyet tegenstaende de groete costen die sij mit die van Antwerpen gedaen hadden eenen tijde ende alnoch continueerend waerende, overmits der groeter macht van luden van oorloge die huere vianden alle dagen meer ende meer tot hueren dienste gecregen, soe heeft ten leste daerna Keyser Maximiliaen gesonden vuyt Duytslant hertogen Henrijcke van Brunswijck ende hertogen Ericen sijn bruedere, om 't land van Brabant tegen den Gelderschen te helpen defenderen; derwelcke hertog Henrick is gecomen binnen der stadt van den Bossche op St. Hubrechtsdach int jaer van twelfve, omtrent drie uren na middach, mit vijff hondert perden ende V^{c} voetknechten, gelaten hebbende den hertoge Eriqve tot Goch in den lande van Cleve, met een deel volcx, daeraff die van der stadt seer wel tevreden ende verblijt waeren; hoewel derselve nyet veel van gelde waeren versien, als hier naer blijcken sal.

Dewelcke hertoch Henrick des anderen daechs reysde mit diligencie, sonder langen raedt te houden, met sijn volcke ende drie hondert knechten onder Hans Keyser, hoeftman in den dienste der selver stadt, nae 't quartier van Tielre Weerde ende voirts in de Neder betuwe die hij bijnnen vyer dagen teenemaele afbrandde ende spolieerde ende 't selve exployt gedaan hebbende, quam hij mit alle syn volck wederomme binnen der voirs. stadt, besettende ende bewarende na zijn beste alomme de frontieren van den lande van Brabant, mit ruyteren ende knechten; ende want hij daertoe nyet volcx genoech en hadde, hebben die van der stadt goetwillichlijck, nyet tegenstaande alle anderen hueren groeten scaden daertoe noch opgebracht den XXen Novembri, IIIJ^{c} knechten daeraff Jherominus Nyefs hoeftman was ende seeckeren langen tijt onderhouden. Daernae den XXVIIen dach Novembri reysde de hertoge mit sijn volck ende luyden van oorloge ende mitten knechten die die van den Bossche

hem daerbij gedaen hadden, nae sijn broeder int quartier van Venloo ende van Rueremunde, innemende Straelen ende meer andere vlecken ende verbrandende vele dorpen int Over-Vierdele.

Ende daernae hertoch Henrick wesende in den lande van Holland mit alle sijne machte, hebbende de frontieren van deze Meyerije onbeset gelaten vuyt dien hij aldaer nyet en peynsde soe lange te blijven, hebben de Gelderschen wederom eenen tocht ende entreprinse gedaen, verbrandende op ten XVIen dach van Januario Hesewijck ende Dinther ende meer andere schaden doende, bij vangen ende fulleren opten armen huyslieden.

Ende want deselve Hertoge nyet gefurneerd en was van gelde ende die andere van de Staten ende steden van Brabant ende oyck van Hollant nyet willich en waeren denselve ennige bijstant te doen van gelde ende volcx, nyet tegenstaende diversche dachvaerden ende vergaderingen daerop gehouden, vertrock de hertoge wederomme vuyt desen lande nae keyser Maximiliaen den XXVIen dach van Februari, bij fault van gelde ende assistentie, omme te adviseeren hoe hijt aenstellen soude voer den toecomende soemer; blijvende aldaer totten IXen dach van Aprille, latende sijn volk leggen bijnnen Brabant ende in den quartier van den Bossche, onbetaelt, bijnnen welcken middelen tijde die van de stadt ende quartier van den Bossche van de selve nyet alleen egheen bijstant oft behulp en hadden, vermits sij onbetaelt wesende hen ledich hielden van alle exployten, latende den viant doen dat hij wilde, maer bedorven ende vuytteerden teenemale de Meyerije.

Ende daernae de hertoge opten IX^{en} dach van Aprille wederomme gecomen wesende in der stadt van den Bossche, is gereyst mitten bescheede dwelck hij van keyser Maximilaon brachte nae Mechelen, aldaer de Staten van Brabant vergaedert waeren; maer want hij in sijn heysch daermede nyet en accordeerde, soe is hij wederomme gereyst mit sijn volck vuyt desen lande,

blijvende hij en sijn luden den armen borgeren ende innegesetenen van der stadt ende Meyerije daer sij gelegen hadden schuldich vele groete sommen, daeraff deselve luttele oft nyet vele gecregen en hebben.

Ende de hertoge van sijn Capiteynscappe verlaten wesende, soe werdt in sijn plaetsche de XXen dach van Meye gemaect ende geordineerd Capiteyn heere Henrick Greve te Nassouwe, dewelcke veel exployten van oorloge soe in de Velue, soe int Over-Vierdele ende elders in den lande van Gelre gedaen hebbende, ende de frontieren van Brabant aen d'ander sijde met dye van Hollant ende besundere de Meyerije groetelicx beschadigt vuytgeteert ende andersins bedorven wesende, in sulcker vuegen dat byede de partijen des oorlogen muede waeren bij faulte van gelde, soe werdt ten leste doer tusschen spreecken van vrienden gemaeckt tusschen onsen heere den Keyser ende heer Karle van Egmondt een tractaet van bestande voer den tijt van vyer jaeren, die inne gingen den lesten dach van Julio an. XV^{c} XIII ende dewelcke heere Karle beswoeren hadde te onderhouden in alle sijn puncten, nyet langhe daernae tot Herderwijck in de groete kercke, ende daertegen hij onlancx daernae dede, innenemende wederomme omtrent Paeschen de stadt van Arnhem, bannende ende scattende alle de gheene daerinne wesende, die de partije van dese sijden houdende waeren.

J. C. A. Hezenmans.

(Wordt vervolgd.)

DE RUWENBERG'EN.
IV.

J^or^ Adolph van Raveschot schijnt slechts met groote moeite het geld tot betaling der boete bijeen gekregen te hebben, wat niemand verwonderen zal, wien nog voor oogen staat de treffende schildering, die Hezenmans in zijn opstel *Nieuw-Herlaer in verval* (Taxandria V blz. 249) ons gegeven heeft van den slechten financieelen toestand, waarin de Katholiek gebleven adel der Meierij verkeerde na den vrede van Munster. En toen het er op aan kwam om de personen schadeloos te stellen, die voor hem waren borg gebleven, was hij niet meer in staat aan die verplichting te voldoen, zoodat zijne goederen daarvoor in beslag moesten worden genomen, zooals blijkt uit de navolgende akten van den zoo menigmaal reeds genoemden notaris van den Heuvel.

Compareerden:

Sr. Jan van Berck, borger der stadt 's Hertogenbosch, Willem Adamsse de Gestel, openbaer notarius ende Goyaert Goyaertzn., beyde wonènde binnen der heerlyckheyt van Sinte Michiels Gestel, versekerende hoe dat sy met hun dryen borghe syn gebleven voor J^or^ Adolph van Raveschot, woonachtich binnen de heerlyckheyt Gestel vurscr., hebbende daervoir verbonden hunne personen ende goederen. *11 Mei 1654.*

Compareerden.

(Voornoemde personen) *die welcke hebbe geconstitueert ende gemachticht* enz. *den heere Gosuinus Bernagie, advocaet ende Sr. Johan Beris, procureur, postulerende voor wethouderen van Breda, om in hunnen naeme ende van wegen der constituanten te vervolghen alsulcke proces als aldair voir den Leenhove van Breda onbeslicht is hangende tegens J^or^ Adolph van Raveschot nopende seeckere arrest by de vurscr. constituanten gedaen op*

goederen des voorgenoemde J^or Adolph van Raveschot genoempt om te geraecken tot indemniteyt van de borgtochte by de voirscr. constituanten voir de gemelte J^or Adolph van Raveschot gedaen ende gelooft.
11 Juni 1654.

Robbertus Paulus van Raveschot, de jongere broeder van den hiervoor reeds genoemden Hubert Engelbert van Raveschot, heer van den Grooten Ruwenberg, is blijkbaar eveneens beboet geworden wegens de verboden bijeenkomst, die op Nieuwjaarsdag 1654 door de Katholieken van St. Michiels-Gestel op voorzegd kasteel gehouden werd, waarschijnlijk ook, omdat hij haar had toegelaten; hij zal toen eveneens op den Ruwenberg gewoond hebben, want zijne moeder had nog in 1659 te St. Michiels-Gestel hare woonplaats. Ongelukkigerwijze kon hij de hem opgelegde boete niet betalen en werd hij daarom door Jacob Sybert van Syburg, drossaard van St. Michiels-Gestel, achter slot en grendel gezet. Den 27 November 1654 verklaarde hij in hooger beroep te komen van het vonnis, dat te dier zake op den 18n van die maand door Schepenen van St. Michiels-Gestel ten voordeele van genoemden drossaard tegen hem was gewezen, consigneerende hij te dien einde, zoo staat in de schepenregisters van St. M. Gestel vermeld, goud, zilver en tin en stellende hij tot borg zijnen broeder Hubert van Raveschot de Capelle, Waspick, waarna hij protesteerde van *onnutte costen, die hem, appellant, in cas van voordere detentie mochten worden aengedaen.* Genoemde Hubert van Raveschot heeft toen dadelijk zich als borg voor zijnen voorzegden broeder verbonden en daarbij zijn *casteel de Ruwenberg* tot onderpand gesteld. De drossaard verklaarde echter met dezen borgtocht geen genoegen te nemen, omdat Hubert van Raveschot niet te St. Michiels Gestel woonde en *protesteerde mitsdien van dat hy J^or Robbertus de Raveschot niet en zal laten gaen vor en aleer hy borg heeft*

gesteld, die der dingbancke en judicature onderworpen is als in materie van appel behoorende is. Robbertus van Raveschot moest dientengevolge gevangen blijven zitten, hoe onrechtvaardig ook de vervolging zal zijn geweest, die tegen hem was ingesteld.

Eerst op 2 December 1654 kwam voor den armen jongen redding opdagen, want toen gelukte het hem, bijgestaan door zijnen curator Mr. Aerdt van Bommel, om met den Drossaard (in de daarvan opgemaakte akte heet deze J^or^ Jacob Sywert van Syburch), eene dading te treffen, waarbij de Drossaard verklaarde van alle verdere vervolging af te zien, mits J^or^ Robertus van Raveschot hem voor de gemaakte proceskosten 400 Caroli guldens betaalde en zijn appel introk. Robertus van Raveschot heeft daarop voor de betaling van die som borgen gesteld; zij werd eerst op 30 Januari 1655 aan den Drossaard betaald.

Zijn broeder Hubert Engelbert zal hem wel die som hebben voorgeschoten en daardoor genoodzaakt zijn geworden zijn kasteel den Grooten Ruwenberg te verkoopen, want er blijkt toch niet van eene andere reden, waarom deze slechts enkele maanden later, zooals later blijken zal, dit kasteel verkocht.

Van dezen Robbertus Paulus van Raveschot de Capelle, heer van Voorde, zooals hij zich zelven noemde, zij nog vermeld, dat hij tot zijne vrouw nam Maria Catharina Standaert, dochter van Werner en Aletta Hendrina van Boecop (wier vader Arend van Boecop, drost van Wisch was); en dat hij stierf 14 Februari 1718; hij is begraven in de kerk van de Abdij van Postel onder eene grafzerk, waarop zijne acht kwartieren stonden. Bij zijne vrouw had hij deze kinderen verwekt:

v. Boecop.

1°. Arnoldus van Raveschot, geboren te Vierlingsbeek 10 Juli 1659, was eerst pastoor te Luiksgestel, daarna onder den kloosternaam Hieronymus abt van

Postel, alwaar hij 7 Febr. 1726 overleed; hij is in de kloosterkerk aldaar begraven onder eene grafzerk met zijne 16 kwartieren (zie de afbeelding daarvan bij Welvaarts, Gesch. der Abdij van Postel blz. 318.)

2°. Carolus, kanonik-regulier der Abdij van Berne, geboren te Vierlingsbeek 1660, was eerst pastoor te Lithoyen, daarna te Berlicum (N. Brabant), alwaar hij stierf 16 Oct. 1719.

3°. Josina Francisca, priorin van het stift St. Gerlach te Houthem, stierf te Knechstede 2 Mei 1733.

4°. Louis François huwde Adriana Catharina van Ruelo, die denkelijk Protestant was. In den inventaris, welke 7 Sept. 1717 van zijne nalatenschap werd opgemaakt (Sassen Protoc. blz. 96), komt voor het adellijk kasteel Op Strijp onder Aarle.

Na zijnen dood hertrouwde zijne vrouw (zie Sassen alsvoor blz. 93) met Cornelis Krayenhoff, predikant van Erp en Veghel, weduwnaar van Gerharda van Dingeren en van Sara Christina Biemans. Haren eersten man schonk zij deze kinderen: *a.* Sophia Magdalena van Raveschot, o erleden 1748, huwde 1727 Cornelis Hanewinkel, predikant te Gemert. (Hunne zonen waren Jacobus en Lodewijk Frans Hanewinkel, gewoond hebbende te Bladel, alwaar men thans nog Hanewinkel's aantreft); *b.* Louis François van Raveschot, die 1718 op jeugdigen leeftijd te Veghel verdronk.

5°. Frans Dominicus, in Staatschen dienst.

6°. Josepha Adriana.

7°. Ferdinand, in Staatschen dienst.

8°. Mechtildis Charlotta, huwde Vitus Willem van Flodrop, secretaris van Blaerthem, Zeelst en Veldhoven.

9°. Isabella Francisca.

Hubert Engelbert van Raveschot, de oudere broeder van Robbertus Paulus van Raveschot,

was behalve heer van den Grooten Ruwenberg ook nog heer van Groot Waspik; hij trouwde met Anna van Boedtberg, vrouw van Maasbommel, dochter van Jan en Agnes N., die hem een zoon schonk Jan van Raveschot, heer van Waspik, uit wiens huwelijk met Maria Margaretha van Steek geboren werden, voor zoover bekend, twee kinderen: Huybert Arnold van Raveschot, heer van Waspik, waarmede hij 4 April 1693 is beleend, en Maria Charlotta van Raveschot, 19 Maart 1720 met Waspik beleend, die huwde 1o met N. von Bönninghausen 2o Huibert Gerard van der Cluse. [1])

Den 16 Juli 1655 verkocht Hubert Engelbert van Raveschot den Grooten Ruwenberg aan J^or^ Henrick Le Lyon en daardoor geraakte dit kasteel voor altijd uit de familie van Raveschot, waarvan Schutjes t. a. p. V blz. 87 getuigde, *dat het was een zoowel adellijk als godsdienstig geslacht.* Pastoor Meuter, die wel de indirecte oorzaak van dien verkoop zal zijn geweest, zooals hiervoor reeds breedvoerig is vermeld, overleefde dien niet lang, want reeds in 1656 was hij overleden. Als men mag gelooven, wat mr. Adriaan van de Ven, oud-schoolmeester en koster van St. Michiels-Gestel, in 1653 hem in den mond legde, dan was hij geen liefdevol herder voor zijne parochianen. Uit de navolgende akte van den notaris van den Heuvel kan men zien waarvan hij door van de Ven werd beticht:

Compareerden:

Frans Cornelissen Roscam ende Frans Peters Haerwasser, scepen, beyde gelooffwairdige persoonen ende ingeseetenen deser vryheerlyckheyt van Sinte Michiels Gestel, die welcke ter instantie ende versoucke van de scepen in den naeme en tot behoeff van de gemeynte van

[1]) In 1680 wordt vermeld een Gerhard Huibert van der Cluse, heer van Waalre, Aalst en Valkenswaard; zou deze soms dezelfde persoon zijn?

Gestel verclaerden, dat sy attestanten in September lestleden deses jaers (sonder den preciesen dach onthouden te hebben) sijn geweest ten huyse van Marten Teurkens, ingeseten deser vurscr. vryheerlyckheyt, op een kinderdoop, alwaer oick is geweest Jan Hermans Schuermans, oudtscepen en schoonvader van mr. Adriaen van de Ven, voir dese schoolmr ende custer der gemelte vryheerlyckheyt ende heeft die voorn. Jan Hermans Schuermans aldaer publyckelyck verteldt ende vor de waerheyt verclaert, dat mr. Adriaen van de Ven, syne schoonsoone, hem hadde verclaerdt, dat hy, van de Ven, in den voirleden somer was geweest by heer Jacob Meuter, pastoor deser vursc. vryheerlyckheyt, dyertyt comende van buyten, waernae de voirscr. van de Ven gemelte Meuter, pastoor, heeft willecom geheeten, seggende: „Willecom myn heer, ick ben bly dat gy weder hier syt," op welcke woorden die vurscr. Meuter, pastoor, vraegde: „waerom," antwoordde mr. Adriaen van de Ven: „het volck wordt hier soo subitelyck sieck ende sterft, soe dat gy hier groot van doen syt," waerop de vurscr. Meuter, pastoor, antwoordde: „dat mogen sy doen, laat die van Gestel all sterven als honden ende crengen als sy syn. 25 Oct. 1654.

Op 28 October 1654 bevestigde voor notaris van den Heuvel Jan Hermans Schuermans bovenstaande verklaring, voorbehoudens dat van de Ven hem zeide, dat pastoor Meuter tot dezen gezegd had: *Ick heb de bruy van die van Gestel, willen se sterven, dat se sterven als honden.*

Volgens het archief der leenkamer van Oud-Herlaer procedeerde pastoor Meuter in 1653 over een leengoed tegen den priester Willem van Duppen; hieruit blijkt, dat hij in elk geval geen zachtzinnige pastoor zal zijn geweest.

le Lyon.

Jor Henrick Le Lyon, die, als gezegd, den Grooten Ruwenberg kocht, was luitenant in het regiment Thuyl, alsmede kastelein,

rentmeester en stadhouder der leenen van Oud-Herlaer. In de akte, waarbij hij den Grooten Ruwenberg kocht, staat die omschreven als volgt:

Een schoon adelyck huys ende casteele met dubbelde grachten, leenroerich aan het huys Oud-Herlaer, gelegen op de riviere de Dommel, genaempt de Ruwenberch, hebbende veerthien besondere viersteden met verscheyde schoone uytnemende camers ende vertrecken, daertoe verscheyde gemacken oft secreten, al te saemen op het waeter uyttreckende; hebbende daerenboven eenen seer schoonen opgetrocken thoren met noch drie andere thorenkens, al te samen met het voorscr. casteel uyt het waeter opgemetselt, binnen een viercante pleyn met een gaelderye ende buyten een optreckende brugge ende daertoe noch schoone neerhuysinge met veele schoone opgaende eyckeboomen, alle tot dreeven gemaeckt, enz., *geland aen de erffenis J^or Christoffel van Boecop*; enz.

Henrick Le Lyon, die later ook als drossaard van St. Michiels-Gestel vermeld wordt, werd 16 Juli 1655 met den Grooten Ruwenberg beleend; den 15^en September van datzelfde jaar werd dit ook Anna van Heesvelt huisvrouw van Rijnshoven; deze laatste beleening zal echter wel geen effect hebben gehad.

Henrick Le Lyon stierf 14 November 1667 en werd te St. Michiels-Gestel in de kerk begraven. Zijne tweede vrouw Anna van den Heuvel (ook wel van den Hoevel genaamd) is daarop 27 Juli 1671 met den Grooten Ruwenberg beleend. Zijne eerste vrouw was Anna van Weeze; deze laatste had hem de navolgende kinderen geschonken: Adriana, welke trouwde met Arnold van Breugel[1]); Barbara en Maria Le Lyon.

v. Breugel.

Arnold van Breugel als gehuwd met

[1]) Taxandria V, blz. 77. J^or Henrick Le Lyon en Joffer Dingena Le Lyon wede van Françoys Doublet de Marginy machtigden 1657 J^or Johan van Weeze tot transport van goederen onder Rumpt.

Adriana Le Lyon werd op 27 Juli 1671, dus op denzelfden dag als de stiefmoeder zijner vrouw, met den Grooten Ruwenberg beleend. Na zijn overlijden verkocht zijne vrouw den 10 Maart 1692 dit goed aan Philippe de Rouillé, kapitein in het regiment van den luitenant-generaal Slangenburg en kommandant van het buiten 's-Hertogenbosch gelegen fort Isabella. De van dezen verkoop opgemaakte akte luidt als volgt:

Vrouwe Adriana Le Lion, naergelaeten weduwe van wylen Joncker Arnout van Breugel, gemechticht in dier qualiteyt tot 't geen naervolgende door crachtte van den testamente, lesten ende uittersten wille by haer metten voorschreven haeren man gemaeckt ende voor Udo Melchior Verwey als openbaer notaris ende seekere getuygen gepasseert, wesende van der dato den 22 October 1677 ende alsnogh uyt crachtte van authorisatie van Heeren Schepenen dezer stadt ('s Hertogenbosch) gestelt op de marge der requeste aen hen ten dien fine overgelevert, wesende van der dato 21 January 1692 ende dat voor sooveel aengaet de Leengoederen, die sy in tochtte is besittende ende van wylen Juffrou Maria van Breugel ende dit alles met consent ende ten behoeve der crediteuren volgens acte daervan synde ghemaeckt ende gepasseert, soo sy verclaerde, ende uyt crachtte der machtte haer daerby respective, soo alles blyckende was, gegeven ende verleent metten momboir by haer daertoe vercooren ende aen haer by den Richter deser stadt ('s Hertogenbosch) naer gewoonte gegeven, Een schoon adelyck huys ofte casteel met dobbele grachten omwatert, genoemt Groot Ruwenbergh, hebbende eenen Toren met noch andere drye Torentiens, met neerhuysinge, hoven, schoone welbeplante Boomgaert, acker ende weylanden met de plantagie daerop soo binnen als buyten staende soo van opgaende eyckenboomen als andere boomen met eene poorte ofte helmeye besloten, ses morgen ofte daeromtrent in de groote begrypende of soo groot ende cleyn als al 't selve met alle synne appendentien van dien gelegen is tot Michielsgestel, d'een syde nevens de Reviere

de Dommel, d' ander syde d'erffgenaemen Joncker Boeckop d'een eynde nevens de gemeynte genaemt de Lokersche bergen ende d' ander eynde nevens erve eertyts d' erffgenaemen Cathalijn Anthonissen van der Waerden ende nu Jacobus de Bloer, tsaemen oock met de gerechticheyt van de visserye op de voorscr. reviere ende vrydom van de thiende ende houtschat, voor sooveel het huys daertoe is gerechticht volgens de brieven ende bescheiden daervan synde, ende allen voordere rechten ende gerechticheden soo ende gelyck 't voorscr. adelyck huys mette landeryen ende voordere appendentien syn leenroerich aen den Leenhove van Oudt Herlaer, Joncker Henrick Le Lion by coop en opdrachte vercregen tegen J^or^ Huybert Engelbert van Raveschot, heere van Capel, Wasbeeck etc. ende de voorscr. van Breugel als man van de voorscr. op draegersse by successie aengecomen, hem sy mits desen wettelijck ende erffelyck opgedraghen ende overgegeven d'hr. en Mr. Wilhelmus Karsmans, der rechten licentiaet ende advocaet alhier, tot behoeff van de heer Philippe Roulié, capiteyn onder het Regiment van de heer Luytenant-generaal Slangenborch ende Commandeur op het fort Isabella. gelegen buyten dese stadt. Enz.

's Hertogenbosch, 10 Maart 1692.

Van Philippe de Rouillé, die op den Grooten Ruwenberg was gaan wonen, kwam dit goed aan zijnen zoon François de Rouillé, kapitein in Staatschen dienst, die na doode zijns vaders daarmede 14 December 1715 werd beleend. Hij verbond den Grooten Ruwenberg voor schuld. [1])

Volgens eene oude penteekening, waarvan eene copie

---

[1]) François de Rouillé, die in 1760 kolonel wordt genoemd, was gehuwd met Elisabeth Cornelia van Bueren dochter van Frederik Ignatius van Bueren bij Charlotta Juliana de Huyter. Hare kwartieren kan men vinden „*De Navorscher*" XXIII, bl. 36 en 366.

Zij was weduwe van Adolf van Hellenberg, luitenant te voet. Red.

thans in het bezit is van Jhr. mr. F. van Rijckevorsel te 's-Hertogenbosch, stonden bij het leven van François de Rouillé in de ruiten der ramen van den Grooten Ruwenberg de volgende wapens:

In het groot salet:

deze kwartieren

Isendoorn	Ingen Nieulant
Giessen	Daesdonck
Persyn	Gent
Polanen	Bruhese

alsmede het mannelijk wapen van Vladeracken (gequarteleerd: 1 en 4 de rozen, 2 en 3 de molenijzers) met het vrouwelijk wapen van Haestrecht.

Op eene bovenkamer:

de wapens van van der Voort en van Raveschot in een gedeeld (parti) schild, met het onderschrift: Joncker Adolf van der Voort en Juffrouw Maria van Raveschot;

het wapen van Boshuysen (waarin de punten van het vaar naar bovenstaân en niet naar onder, zooals dit wapen in Taxandria staat afgebeeld) met het onderschrift: Joncker Willem van Boshuysen.

Op eene andere bovenkamer:

de wapens van Bruheze en (?; drie ruiten 2 en 1) in een gedeeld schild, met onderschrift: Juffrouw Maria van Bruhese;

de wapens van Coenen en Campen in een gedeeld schild, met onderschrift: Juffrou Mechtelt Coenen;

de wapens van van Gerwen en (?; een staande leeuw) in een gedeeld schild;

het wapen van van Gerwen, met onderschrift: Jonker Dirk van Gerwen;

het wapen van van Raveschot, met onderschrift: Jonker Jan van Raveschot, 1629;

een gedeeld schild, hebbende links een wapen, bestaande uit drie molenijzers (2 en 1) en rechts een

wapen, bestaande uit drie hoorns (2 en 1), in het midden, waarvan zich eene roos bevindt;

een gequarteleerd wapen (1 en 4 van der Aa; 2 en 3 een gedeeld schild, bestaande links uit drie leliën (2 en 1) en rechts uit twee faasen. Zie over dit wapen Jaarboekje van Sassen 1891, blz. 544); onderschrift: Jonker . . . . van der Aa;

een gedeeld schild, bestaande links uit drie vogeltjes (2 en 1) en rechts uit drie boven elkaar geplaatste kepers; een gedeeld schild, bestaande links uit het wapen van van Raveschot en rechts uit dat van van Gent, met het onderschrift: Jonker Jan van Raveschot en Juffrouw Anna van Gent, heer en vrouw van Capel, Wasbeeck, Knoppen Ambacht en Twaalfhoeven 1580;

een gedeeld schild, bestaande links uit het wapen van van Raveschot en rechts uit dat van Haestrecht, met het onderschrift: Jonker Arent van Raveschot en Juffrouw Agnes van Haestrecht; Lovenseveldenhof 1618; het mannelijk wapen van van Eynthouts met het vrouwelijk wapen van Schellaert, met onderschrift: Eynhouts, Schellaert.

Toen de schuurkerk, welke de Katholieken van St. Michiels-Gestel vroeger in den Stokhoek hadden, in 1756 vernieuwd moest worden, stond Philippe de Rouillé toe dat zij van de huiskapel, die zich op den Grooten Ruwenberg bevond, gebruik maakten. Na de herstelling der schuurkerk ging kapellaan Walterus van Erp, die in 1805 als pastoor van Vught is overleden, voort met in de kapel de H. Mis voor de parochianen te lezen, doch hij werd door de overheid daarop betrapt en deswege veroordeeld tot eene boete van fl 600. [1])

(Wordt vervolgd.)

's-Hertogenbosch. A. VAN SASSE VAN YSSELT.

---

[1]) Schutjes Bisdom van 's-Bosch V, blz. 87.

NOORD-BRABANTSCHE SCHEPENZEGELS.

III.

Om te voldoen aan den wensch van velen onzer lezers geven wij andermaal een twaalftal Bossche schepenzegels.

1. Zegel van Martinus van Elmpt, schepen in 1500.

Met Wouter Bolex nam hij van October 1495 tot die maand des volgenden jaars het rentmeesterschap der stad waar.

Hij was ook rentmeester van het St. Clarakloosler.

Bij een getuigenverhoor voor de schepenbank op 20 Juli 1501, aangaande het recht van ingebod der stad te Ravenstein, Megen, Herpen, Uden enz., verklaart van Elmpt omstreeks 55 jaar oud te zijn.

Hij stierf als lid der Lieve-Vrouwebroederschap in 1518.

2. Het zegel van Hendrik van (van der) Elsvoirt Bartholomeuszn., tot den schepenstoel benoemd in 1598.

3. Het zegel van Leonus van Erp, schepen in 1343.

Hij was lid der meergemelde broederschap en stierf volgens haar obituarium in 1347.

4. Zegel van Walraven van Erp, schepen in 1369 en 1379.

5. Zegel van Leonus van Erp, schepen in 1410.

6. Zegel van Jan van Erp Leonuszn.

Hij was door den echt verbonden aan Christina Dickbier Willemsdr. en werd in 1428 tot den schepenstoel geroepen.

7. Zegel van Rutger van Erp, schepen in 1495.

Bij het getuigenverhoor in 1501 onder no. 1 vermeld, verklaart hij omstreeks 62 jaar oud te zijn.

8. Zegel van Lucas van Erp Hendrikszn., tot schepen benoemd in de jaren 1491, 1494, 1503, 1507 en 1511.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

In November 1503 werd hij met Mr. Hendrik Kuysten vanwege de stad afgevaardigd naar Keulen, om hertog Philips bij zijne komst aldaar na diens terugkeer uit Spanje, met de afgevaardigden der andere steden, prelaten en edelen van Brabant, te begroeten.

Hij trouwde Maria, dochter van Jan van der Aa, heer van Zegenwerp, en Maria Pels, weduwe van Herman Coenen Christiaanszn., die in 1488 was overleden.

Hij was kapitein der schutterij van den Ouden Voetboog en zwanenbroeder der Lieve-Vrouwebroederschap.

9. Zegel van Jan van Erp, schepen in 1504, 1512, 1518, 1519 en 1523.

In Augustus 1529 volgde hij Mr. Hendrik Kuysten als heilige geestmeester op en werd op zijn beurt in 1536 vervangen door Mr. Jan van der Stegen.

10. Het zegel van Jan van Erp, gezegd van Beerse.

Na van 1513 tot 1515 het hoogschoutschap der stad en meyerij bekleed te hebben, werd hij in October van dat laatste jaar tot den schepenstoel geroepen.

Hoewel een geboren Brabanter, doch geen Bosschenaar zijnde, kon hij, volgens het privilegie van hertog Jan III, gegeven op St. Lambertusdag (17 September) 1336, geen zitting nemen.

„Soe murmuratie dairvan was van Jan van Erpe, dat hij egheen geboeren poirter en weer," reisde op 23 October 1515 eene commissie vanwege het bestuur, bestaande uit de heeren Jan van Berckel, Herman Pelgrom en Mr. Maarten de Greve, ten hove te Brussel, om op het handhaven van dit privilegie aan te dringen; zij ontvingen tot antwoord, dat „onsen genedichsten Heer dairop (zal) versien."

De kwestie schijnt later tot genoegen van het bestuur geschikt, aangezien van Erp nog vijfmaal, namelijk in de jaren 1526, 1527, 1530, 1531 en 1534 tot schepen is benoemd, zonder dat men van een protest daartegen vindt melding gemaakt.

11. Zegel van Jan van Erp Lucaszn., schepen in 1517.

Hij was een zoon van den onder no. 8 vermelde, zwanenbroeder van de Lieve-Vrouwebroederschap en kwam 2 November 1557 te sterven.

Hij is door den echt verbonden geweest eerst aan Maria de Haze, later aan Anna van Wijck.

12. Het zegel van Willem van Erp, schepen in 1581, 1585 en 1586.

Tegen zijne toelating tot den schepenstoel bestond het groot bezwaar, dat hij behalve geen poorter, zelfs geen Brabanter was, daar hij te Amersfoort het levenslicht gezien had.

Aan deze zaak schijnt evenwel weer een mouw gepast, als blijkt uit zijne latere benoemingen.

Hij trouwde Margaretha, dochter van Gosewijn van Brecht, ridder [1]), en Geertruida van Bockhoven, welke na zijn afsterven hertrouwde met Maximiliaan Lubbert van Brederode.

Deze van Erpen behoorden tot het bekende adellijk geslacht van dien naam, dat van de 13e tot begin der 17e eeuw door onderscheidene leden in het bestuur der stad vertegenwoordigd is geweest.

Ch. C. V. Verreyt.
W. J. F. Juten.

[1]) Zie zijn schepenzegel: Taxandria VI, blz. 107.

HET GESLACHT DE NOBELAER.

II.

IV. Justus de Nobelaer, heer van Burgst en in Grijsoirt, was — daar hij de beide heerlijkheden zijns vaders erfde — denkelijk de oudste zoon.

Hij huwde 12 Mei 1637 te Leiden Theodora van der Graft,[1]) dochter van Johan Thymanszoon v. d. G. en van (geh. 3 Juli 1609) Marytje Gillisdr. van Heussen.

Justus was een der *„pausgezinden"* bij wie de Leidsche schout Mr. Willem de Bout huiszoeking deed; hij woonde toen *opten houck van de Vrouwesteech.*[2]) Volgens de lijst van de la Torre was zijne echtgenoote in 1656 reeds overleden: *uxor erat van der Graft* staat er.

Zij was waarschijnlijk 3 Juni 1653 te Leiden begraven.

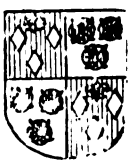

v. Heussen 3).

Voor de tweede maal trad hij in het huwelijk met Beatrix van Heussen, zooals blijkt uit het opschrift, geplaatst in den voorgevel van het St. Paulushofken te Etten.

Beatrix van Heussen was een dochter van Gillis Dirkszoon van Heussen bij Geertruid van Berkenrode.

Zij was — zooals Pieter Nuyts zegt — weduwe van Jacob van der Mey[4]), zoon van Gerrit Roe-

---

[1]) De familie van der Graft zat in de 16e eeuw te Leiden in de regeering o. a. in den persoon van Jacob Jansz. v. d. G., die er 1553, '56, '57 en '62 burgemeester was (Alg. Ned. Fam. Bl. XI, 28).

Mr. Jacob v. d. Gr., schilder, verkreeg in 1643 een graf in de Haagsche St. Jacobskerk.

Deze van der Grafts voerden, volgens mededeeling van Mr. Dozy, een gouden toren in groen.

[2]) Bijdr. v. d. Gesch. v. h. Bisdom Haarlem III, 80.

[3]) De gouden lelie in het 1e en 4e kwartier ontbreekt vaak.

[4]) De familie van der Mey voerde 3 zwarte palen in zilver.

lofs van der Mey en Aachje Jacobsdr.; deze was, als weduwnaar van Marya van Heussen, den 19en October 1602 met haar gehuwd. [1])

Zij had van hem een dochter, Beatrix van der Mey, die huwde met Gerard van Vilsteren, heer van Laerne, Vilsteren, Aersselaer en ter Straten, een Vlaamsch edelman; deze werd 13 November 1672, bij de vernieuwing van de Gentsche magistraat, 3e commissaris, in 1682 schepen der Keure.

v. Vilsteren.

Bij brieven van Koning Karel II d.d. 26 Aug. 1673 werd zijne heerlijkheid Laerne tot eene Baronie verheven. Hij was een zoon van Hubert van Vilsteren, heer van Vilsteren, bij Johanna van Oostendorp, [2]) en hertrouwde 23 October 1683 met Maria Livina de Beer, dochter van Nicolaas Ignatius de Beer, eerste baron van Meulebeke. [3])

Beatrix van Heussen had den 19en van Bloeimaand 1687, bij uitersten wil bepaald, dat — kwam deze dochter kinderloos te overlijden, gelijk ook gebeurde, — hare landerijen te Noordwijk, Noordwijkerhout en Voorhout zouden bestemd zijn tot de stichting van het Hofje te Etten, en daarenboven een som van 25,000 gulden.

Uit het huwelijk van Justus de Nobelaer, en Beatrix van Heussen sproot één zoon:

1o. Jan Louis d. N., *die volgt onder V.*

VI Jan Louis de Nobelaer, heer van Burgst, huwde den 24sten September 1679 te 's Gravenhage

[1]) De gegevens betrekkelijk Th. van der Graft, B. van Heussen en J. v. d. Mey dank ik aan de welwillendheid van den heer Mr. Dozy, archivaris der gemeente Leiden, wien ik daarvoor openlijk dank breng.

[2]) Hist. chron. des Evêques de Gand, Supplément généalogique pag. 103.

[3]) Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne, 1re partie, pag. 465.

Susanna Leonora de Hertoge van Valkenburg. Hij stierf vóór zijne ouders, waarschijnlijk zonder kinderen na te laten.

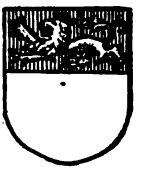
de Hertoge.

Denkelijk overleed zij in 1701, althans den 3en April wordt het lijk van Susanna Eleonora de Hertoghe van 's Gravenhage naar Valkenburg gevoerd;[1]) er werd 30 gulden voor betaald, het hoogste bedrag.

IIIbis. Johannes de Nobelaer, heer van Diepenburch, kreeg 17 Juli 1663 van de Staten van Holland verlof om over zijne leengoederen te beschikken.

Hij was gehuwd met . . . .

Uit dit huwelijk werd geboren:

1o. Johannes d. N., *die volgt onder IV.*

IV. Johannes de Nobelaer, heer van Kerkwerve, ambachtsheer in Grijsoirt, erfde van zijn grootvader een deel der heerlijkheid Melissant, waarmede zijn broeder Cornelis en hij 13 Januari 1617 werden verlijd.

Hij huwde 21 Mei 1626 te Rotterdam, Margaretha van Melissant, vrouwe van Uytwijck, nadat den 3en dier maand te 's Gravenhage aanteekening van dit huwelijk was geschied. Zij werd daarin genoemd „jonge dochter van Rotterdam"; haar vader vas Diederik van Melissant, Willemszoon, bij Margaretha van Nuyssenburg[2]); haar moeder Liduina Muys van Holy.[3])

v. Nuyssenburg.

Bij gelegenheid van dit huwelijk is een gedicht vervaardigd: „*Epitalamium in nuptia Joannis Nobilarii.*

---

[1]) Zie de „Aanteekeningen uit de Oude Impostregisters van begraven te 's-Gravenhage" in Mdbl. Ned. Leeuw 1895, kol. 90.

[2]) Balen, blz. 1168.

[3]) De genealogie Muys van Holy bij Balen en S. van Leeuwen noemt haar niet.

Dom. in Gruysenoort (sic) *et Mariæ Uytwijck, dom. de Melissant, etc.* [1])

In 1647 is hij gestorven.

Zijne weduwe woonde in 1656 nog op het kasteel Bloteghem, Blotinge of de Bloot in de nabijheid van 's-Gravenhage.

Uit dit huwelijk zijn de volgende kinderen geboren:

1o. Adriana de N., die voor de eerste maal huwde met William Sanderlands, sergeant-majoor en kapitein van een compagnie voetvolk en zoon van Jacob Sanderlands, kolonel van een regiment Schotten in Nederlandschen dienst bij Francisca van der Werve van ter Weer.

Als zijne echtgenoote werd zij 2 December 1670 door de Staten van Holland verleid met een zesde deel van Melissant enz., haar aangekomen bij testamentaire dispositie van haar broeder Johan de Nobelaer d.d. 11 Juni 1668.

Na den dood van haar echtgenoot ontving zij 14 Juni 1677 als weduwe verlof om over hare leenen te beschikken. Den 1en October 1679 hertrouwde zij te Middelburg met Assuerus Hendrik, baron des H. R. Rijks en later graaf (bij brieven van Karel II, koning van Spanje van 1698) van Spangen en Uyttern esse, heer van Terlist, kapitein in Staatschen dienst. Hij was 24 December 1641 geboren als zoon van Cornelis van Spangen, heer van Spangen en Baudries, die door keizer Ferdinand II in dato 10 September 1634 tot rijksbaron werd verheven en 19 November 1663 overleed en van Henrica van Brakel (overleden 19 December 1662). [2])

v. Spangen.

---

[1]) Aldus een aanteekening van wijlen Pr. Cuypers v. Velthoven, die als bron aanhaalt Pop. (?) II 824.

[2]) Goethals, Dictionnaire généalogique et héraldique, in voce Spangen.

v. d. Goes.

Assuerus was voor de eerste maal 10 April 1674 te Middelburg gehuwd met Maria Gabriëla van der Goes, die 25 Januari 1675 reeds overleed. Marcelis van der Goes, heer van Nieuwvliet en Agatha Magnus waren hare ouders.

Den 9en Maart 1687 werd bij onderhandsche akte een dading getroffen tusschen Assuerus Hendrik van Spangen, heer van Terlist. als echtgenoot van Adriana van Nobelaer, vrouwe van Melissant voor vijf zesde deelen ter eener en Mathurin Bladin de Duchesne, majoor in het Regiment Dragonders van kolonel Gréon, als man van Christoffelina Breeman, vrouwe van St. Elisabethspolder, de Vijf Gorssen en in Melissant voor één zesde deel, ter andere zijde.

Den 16en Augustus 1688 maken Assuerus van Spangen en Adriana de Nobelaer hun testament, waarbij Adriana tot hare erfgenamen benoemt de kinderen van haren eenigen broeder Willem. In 1709 voerde van Spangen een langdurig proces met Margaretha de Nobelaer, de nicht zijner overleden vrouw over de goederen van den heer van Cabau.

2°. Justus d. N., heer van Clinckerland woonde in 1656 op het kasteel Bloteghem bij 's-Gravenhage. In 1648 deed voor hem en zijne broeders — wegens hunne minderjarigheid — hun oudoom Cornelis de Nobelaer hulde voor de leenen, hen door het overlijden huns vaders aangekomen. In 1668 is hij overleden.

3°. Zacharias d. N., heer van Uytwijck [1]), huwde 11 November 1653 te 's-Gravenhage met Cornelia van Ossewaerde of Ossewaert [2]).

v. Ossewaerde.

Hij had zich een graf gekocht in de St. Jacobskerk te 's-Gravenhage. Zijn

[1]) Waarschijnlijk het kasteel van dien naam bij 's Gravenhage.

[2]) Den 29en December 1629 werd in de St. Jacobskerk te 's Graven-

weduwe woonde in 1656 in die stad en deed er 8 October 1658 ondertrouw met Philippus Ignatius de Rifflart, baron van Ittre[1]), page des Keizers, daarna kapitein in het regiment Wastine.

Hij was een zoon van Florentius de Rifflart, heer van Ittre en Sint Maartenstongeren, eerste baron van Ittre (bij brieven van Koning Philips IV dd. 8 Jan. 1652) en van Ursula de Hamal.

De zoon uit het huwelijk van Philippus Ignatius en Cornelia van Ossewaerde, Leopold Ignatius de Rifflart[2]) werd bij brieven d.d. 25 Juli 1703 door den Spaanschen koning Philips V tot markies van Ittre verheven.[3])

4°. Elias Emilius d. N., huwde eerst . . . . ;

Hannemans.

hij hertrouwde Adriana Hannemans dochter van Pieter (geb. 1581, overl. 1642), griffier van den Hove en meesterknaap der houtvesterij van Holland en van Adriana van Kerckwerve (geb. 1580, overl. 1665).

v. Kerckwerve.

Zij hertrouwde Jacob van der Wiele van de Werve, een zoon van Jan van der Wiele, bij Elisabeth Ruychrok van de Werve[4]), hij stierf 61 jaar oud in 1642.

---

hage een graf geopend voor den heer Oswaert en den 8en Maart 1632 voor „*den soen van Osswaert*" (Alg. Ned. Fam. bl. XI, 58.)

Den 24en Augustus 1630 voor de wed. van den advocaat mr. Cornelis Cuyck en 3 April 1639 datzelfde graf voor Jo. Oswaert, weduwe. Zie ook Mdbl. Ned Leeuw, jg. 1887, blz. 37 e. v.

[1]) In het Mdbl. v. h. gen. de Ned.. Leeuw 1887, blz. 71 wordt hij verkeerdelijk genoemd: Philippe de Vysselaer, baron van Ittre, Tongeren en St. Martin, heer van Tibernon, Blois, Licquez en Gorges.

[2]) Denkelijk dezelfde, die in November 1659 werd geboren en waarover aartshertog Leopold als peter zou hebben gestaan. Zie Briefw. v. d. Gebr. v. d. Goes door Gonnet I, 48.

[3]) Nobiliaire des Pays - Bas et du Cté de Bourgogne I 317.

[4]) Bat. Ill. 1172; Zelandia Ill. II, 241.

v. d. Wiele.

Zij komt dan ook voor als weduwe op de lijst van de la Torre en overleed, 85 jaar oud in 1665; beiden liggen begraven in de kapel van Ruychrok van de Werve in de Sint Jacobskerk te 's-Gravenhage.

5°. Johan d. N., beschikte bij testament van 11 Juni 1668 over een zesde deel van Melissant ten gunste zijner zuster Adriana.

6°. Dirk d. N., geboren omstreeks 1638.

Zijn oudoom Mr. Cornelis d. N., doet in 1648 voor hem eed, hulde en manschap voor de helft der heerlijkheden van Melissant, Noorderschouwen en Wellestrijpe, hem aangekomen door den dood van zijn vader, terwijl hij den 15en Januari 1664, 26 jaar oud, verlijd werd met een zesde deel der ambachtsheerlijkheid Melissant, hem aangekomen, krachtens het testament zijner moeder en de deeling en scheiding 13 Juli 1663 tusschen hare kinderen gemaakt.

7°. Willem d. N., *die volgt onder V.*

Snouckaert.

V. Willem d. N., heer van Clinckerland, Kerckwerve en Blootinge (Bloteghem), ambachtsheer in Grijsoirt, trad 10 April 1668 in het huwelijk met Wilhelmina Maria Snouckaert (van Schauburg) van den Binckhorst.

Zij was een dochter van Jacob, heer van den Binckhorst, (geb. 's-Hage 1614, overleden 4 Aug. 1648, zoon Jacob bij Anna van Brederode) bij (geh. 18 Dec. 1643) Anna van Paffenrode (dr. van Jacob bij Wilhelmina van Arckel, en overleden 1657).

Willem de Nobelaer overleed in 1684, nadat hij 29 Juli 1678 door transport van zijn zwager Jacob Snouckaert den Binckhorst had gekregen; zijne echtgenoote stierf 27 Juli 1705 te Rijswijk. Zij werd in de Groote Kerk te 's-Gravenhage begraven.

Uit dit huwelijk werden geboren:

1°. Joannes d. N., den 14en Februari 1669 te Rijswijk gedoopt; als peter stond over hem Joannes Joannis (de Nobelaer n. l.), heer v. Melissant.

2°. Margaretha Christina d, N., *volgt onder VII.*

3°. Justus d. N., kwam in 1698 op tegen de regeering van Etten, die naar zijne meening zijn rechten verkortte in de bestelling van het St. Paulushofken. De eerste maal — den 2en Mei 1698 — verschenen in zijnen naam Wilhelmina Snouckaert en Assuerus van Spangen, zijn voogden. Den 20en Juni d. a. v. verscheen hij zelf, nu meerderjarig.

De M. S. beschrijving van Etten door Pieter Nuyts, die hiervan mededeeling doet, vermeldt, dat hij priester wordt. [1])

4°. Jacob d. N., heer van Kerckwerve, Diepenburch, Uytwijck enz., kocht in 1705 een klein deel van eerstgenoemde heerlijkheid, dat nooit aan zijn geslacht behoord had. Hij overleed den 16en April 1708 en benoemde zijn zuster Margaretha tot algemeene erfgename.

VI. Margaretha Christina d. N., werd 25 December 1671 te Rijswijk bij den Haag gedoopt. Als peter en meter stonden over haar Jonckheer Zuydewijn Muyssenburch (sic), jonckheer Floris van Dam, heer van Audigny en juffrou Adriana Nobelaer, mevrouw van Terveer.

Zij huwde 24 Maart 1700 te Etten met Jan Jacob van Bruninghausen of Bruyninckhuysen, gesproten uit een Westfaalsch adellijk geslacht. Hij was cornet in het regiment Athlone en hield garnizoen te Heusden.

Bruninghausen.

Hij was (Katholiek) gedoopt in de St. Jacobskerk te Maastricht den 12en Juni 1671 als zoon van Joannes Fredericus van Bruninghausen, kapitein-majoor

---

[1]) Taxandria III, 203.

in het regiment van den graaf van der Lippe [1]) bij Anna Maria Beernharts.

Hij overleed omstreeks November 1709 voor de vesting Rijssel, zij omstreeks 1720.

Hunne kinderen waren:

1°. Willem Karel van Bruninghausen, heer van Kerckwerve en St. Antonie, huwde 27 Januari 1752 Isabella Maria Theresia van Campen. Zij was te 's Gravenhage geboren 17 November 1713 als dochter van Jan van Campen, die bij diploma van 29 October 1725 door keizer Karel VI in den adelstand werd verheven en van Cornelia Catharina Ouderogge. Zij overleed 16 November 1775 te 's-Gravenhage, nadat haar man den 5en Maart 1762 te Etten was gestorven zonder kinderen na te laten.

v. Campen.

2°. Karel v. B.

3°. Maria Anna v. B.

4°. Jacob v. B.

Hij is waarschijnlijk de „Jor Jacobus von Bruninghausen, geboren te 's-Gravenhage, kapitein-luitenant", die huwde Jow Anna Maria van der Meer; zij was geboren te Alphen.

Hij lag te Hulst in garnizoen, toen zij 13 Januari 1744 te Alphen ondertrouw deden. [2])

5°. Charlotta v. B.

6°. Johanna Jacoba v. B., den 8en Februari 1700 te Etten gedoopt; zij was geboren na het overlijden haars vaders. Karel Willem v. B. (haar broer) en Catharina v. d. Donck stonden over haar als peter en meter.

---

[1]) Het doopboek noemt hem Bruninckhoisen en geeft hem den titel: capitaneus Maiorus Legionis Comitis van der Lippe Ik dank een afschrift zijner doopacte aan de welwillendheid van den heer Rijks-archivaris in Limburg.

[2]) „De Navorscher" 28e jg. N. R., blz. 297.

Mocht deze of gene onder de lezers van „Taxandria" in staat zijn de leemten, die nog altijd bestaan in deze stamlijst van het geslacht de Nobelaer, aan te vullen, hij zal er velen mede verplichten.

W. J. F. JUTEN.

DE GLAS- EN KUNSTSCHILDERS JAN ROELOFSZN. VAN DIEPENBEECK EN ABRAHAM VAN DIEPENBEECK.

II.

Bij het einde des jaars 1602 leed de stad een verlies, door de regeering en de burgerij algemeen betreurd.

Op 22 December stierf Gerardus van Breuckelaer, kanunnik van St. Jan en pastoor van de St. Catharina- of Kruiskerk, welk herderschap hij zeven- en twintig jaren bekleed had.

Deze geestelijke, zeer ervaren in de latijnsche, griekse en hebreeuwsche talen, bekend latijnsch dichter, paarde met zijne geleerdheid eene groote welsprekenheid en een onverschrokken moed.

Zijne predikatien lokten steeds een overtalrijk gehoor. Tijdens de woelingen der consistoriemannen, trad hij met kracht op tegen de geweldenarijen van dezen, ontmaskerde hunne geheime bedoelingen en bewees daardoor aan de katholieke burgerij belangrijke diensten.

Het stadsbestuur erkende dankbaar deze diensten in een treffelijk latijnsch lofdicht, dat het bij de grafstede des pastoors in de doopkapel zijner parochiekerk deed plaatsen, geschilderd met gouden letters op een zwart bord; welk grafschrift in 1629 bij den overgang der stad aan de Staten is weggenomen. [1])

---

[1]) Zie dit grafschrift bij Sweertius, *Monum. sepulch.*, blz. 341—342 en Foppens, *Bibliotheca Belgica*, I, blz. 346—347.

Dit werk door van Diepenbeeck uitgevoerd, zag hij 17 September 1605 met 15 gulden voldaan. [1])

Twee jaar later beschonk de stad de St. Pieterskerk met een door den meester geschilderd glasraam. [2]).

Het volgende jaar maakte hij een gezicht op de stad met de St. Janskerk en een plattegrond van de schans Crêvecœur; welke werkzaamheden met 33 gulden beloond werden. [3])

In 1610 herstelde hij de geschilderde ramen van de kapel der Lieve-Vrouwebroederschap en bracht er twaalf nieuwe stukken aan. [4])

Tijdens het twaalfjarig bestand, toen handel en industrie te 's-Hertogenbosch weer begonnen te herleven, drong het bestuur bij de Staten aan den dam in de rivier de Dieze bij de schans Crêvecœur te doen wegnemen, wijl deze den toegang tot de Maas afsloot, wat de scheepvaart uit de stad op Holland sterk belemmerde, bovendien konden de landerijen rond de stad niet van water ontlast worden.

Na veel onderhandelen kreeg men eindelijk in 1613 gedaan, eene opening in den dam ter zijde van de gemelde sterkte te mogen maken. [5])

Voor dat werk teekende van Diepenbeeck plannen en afbeeldingen, welke met 38 gulden 15 stuivers gehonoreerd werden. [6])

De opbouw der kerk te Empel bij den Bosch was in 1613 zoover voltrokken, dat bisschop Gijsbertus Masius 29 Juni aldaar kwam om visitatie te houden, doch daar de kerkramen nog ontbraken, moest hij onverrichter zake heengaan. [7])

---

[1]) v. Zuylen, blz 1163.
[2]) A. w., blz. 1174.
[3]) A. w., blz. 1190.
[4]) Rekening der broederschap 1610—1611.
[5]) v. Heurn, *Hist. van 's-Bosch,* II, blz. 326.
[6]) v. Zuylen, blz. 1210.
[7]) Schutjes, *Gesch. van het bisdom 's-Bosch,* III, blz. 580.

Vrij waarschijnlijk door 's bisschops tusschenkomst besloot het bestuur een geschilderd raam aan die kerk te schenken, hetwelk 20 September aan den meester besteld, 4 Maart des volgenden jaars geplaatst was, daar hij op dien dag voor dit werk 20 gulden uitbetaald kreeg. [1])

Een paar jaar later mocht van Diepenbeeck een belangrijke opdracht ontvangen van wege de stad Roermond, waardoor wij zien, dat hij ook elders als een geacht kunstenaar stond aangeschreven.

Hij ging op 8 April 1616 met de regeering dier stad eene overeenkomst aan binnen den tijd van dertien of veertien maanden vier glasvensters te schilderen voor het Lieve-Vrouwekoor in de St. Christoffelkerk aldaar.

Het eerste raam zou tot opschrift dragen:

DIE STADT RUREMUNDE
ÆQUITAS JUDICIA TUA DOMINE
1616.

Het tweede:

DIE STADT NYMMEGEN
1616.

Het derde:

DIE STADT ZUTPHEN
VÆ BONO UBI MALUS FERT LEGEM
1616.

Het vierde:

DIE STADT ARNHEM.
1616.

Het 2e, 3e en 4e raam waren een geschenk dier steden, waarom ook het stedewapen (zoo ook bij het eerste) daarin werd opgenomen. Verder zouden de vier glasvensters versierd worden met de volgende acht tafereelen uit het leven der H. Maagd:

1. De boodschap des engels.
2. De geboorte van Christus.
3. De opdracht van Christus in den tempel.

[1]) v. Zuylen, blz. 1215.

4. De wedervinding van Christus in den tempel.
5. De afneming van het kruis.
6. Maria met het lijk van haren Zoon op den schoot.
7. Het sterfbed van Maria.
8. De hemelvaart en kroning van Maria in den hemel.

De vensters zouden naar de door van Diepenbeeck overgelegde en goedgekeurde modellen worden vervaardigd van „goeden op den hutten gebranden gelaes van allerhande colleuren, oyck het ander mit vaster verwe, proportie ende allet andersins te maecken, te leveren ende te stellen mit goet dick ende behoirlyck loet, als sich in soedanighen kercken werck gebeurt, oyck om van bynnen ende buyten aen roeden vast te maecken, dat hy des van alle verstendighe ende erfhorene meisters eere ende prys becomen, ende by de selve verclaert sal worden, sijne beloefte ende aengenomen werck volcomentlick voldaen te hebben."

Hij zou voor elk raam 106 Philipsguldens ontvangen en daarenboven nog „tot eene vereeringhe eenen rosenobel in specie."

Het werk werd naar genoegen zijner lastgevers afgeleverd.

Zijn zoon Gijsbert (waarover volgt) verklaart 14 October 1617 van de stad Roermond 212 Philipsguldens ontvangen te hebben voor het raam dier stad en dat van Arnhem, terwijl hij voor beide andere eene assignatie van hetzelfde bedrag ontving op Arend Sweerts, raadsheer te Nijmegen. [1])

De meester zelf was in dien tijd ziek en sedert drie maanden bedliggende, gelijk wij later zien.

Jammer genoeg is van deze kunstwerken niet meer dan de herinnering bewaard gebleven.

Bij den grooten brand te Roermond in de maand Mei

---

[1]) *Archief voor Nederl. Kunstgeschiedenis,* I, blz. 168 en v. Deze mededeelingen heb ik uit het Roermondsche Archief nog kunnen aanvullen.

1665, die drievierde gedeelte der stad in asch legde, werden deze ramen vernield, hoewel de kerk overigens ongedeerd bleef.

Jonker Hendrik van Gestel Franszn., presidentschepen, kapitein der kloveniersschutterij en sergeantmajoor of wachtmeester der stad, schonk in 1619 een geschilderd glasvenster aan de kapel van het Clarissenklooster, waar twee zijner dochters den sluier droegen. Dit venster vertoonde de patroonheiligen van den schenker en van zijne gade, vrouwe Johanna van Vucht, benevens beider familiewapen.

Van Diepenbeeck vervaardigde dit raam en had het vóór September van gezegd jaar gesteld. [1])

Hoeveel hij daarvoor mocht ontvangen, vind ik niet aangeteekend, maar meen uit de bescheiden te kunnen opmaken, dat het 68 gulden is geweest.

In 1621 schilderde hij twee glazen met het stedelijk wapen voor het huis, bewoond door den priester Johannes Beuckelius, van Helmond, zijnde een geschenk der stad. Hij ontving daarvoor 26 gulden. [2])

Op een auctie te Rotterdam bij den boekhandelaar J. Schwaebe in Januari 1871 kwamen de twee volgende teekeningen op perkament van den meester voor:

Afbeelding van een kerkraam. Met de pen, h. 36, b. 24 c.M.

Dergelijk onderwerp. Met de pen en kleuren, h. 32, b. 19 c.M.

Beide zijn gemerkt: *Dat isse gemaeckt van Jan Roelofse van Diepenbeke tot Shartoghenbossche A° D° 1598.*

---

[1]) Bescheiden betreffende dit geslacht in mijn bezit. Hij was de luitenant der kloveniers in 1585. Zie blz. 96.

[2]) v. Zuylen, blz. 1289.

Deze geestelijke stond bij het bestuur goed aangeschreven; zoo ontving hij in 1617 de som van 36 gulden als bijdrage in de kosten van een merkelijk sieraad voor te bereiden, om op de kermis bij den omgang te gebruiken.

Ik geloof aan van Diepenbeeck ook de drie volgende werken te mogen toeschrijven.

Neemt men hierbij in aanmerking, dat hij in dien tijd te 's-Hertogenbosch de man was, welke alles bedisselde, wat iets met kunst gemeen had, dan is die waarschijnlijkheid, vooral wat de twee eersten betreft, zeer groot.

Den 5en Februari 1600 had op de Vuchterheide bij de stad het ruiterduel plaats tusschen 22 Nederlanders en een gelijk getal Franschen, bekend in de geschiedboeken als *de Slag van Lekkerbeetje.* [1])

De bij dat gevecht gesneuvelde Nederlanders: luitenant Gerard Abrahams van Houwelingen, korporaal Antonie van Houwelingen en de ruiters Leonard van den Beele, Hendrik Sommenart en Arnoud van Os, aan zijne wonden gestorven, werden in de kerk der Predikheeren te 's-Bosch begraven; bij die grafstede werd een schilderij geplaatst met hun levensgroote portretten, verbeeld in het harnas, den sabel aan de heup en een rooden sjerp over den rechter schouder, geknield op roode kussens met gevouwen handen voor een kruisbeeld, de helmen en ijzeren handschoenen naast zich.

Dit stuk op paneel is hoogst waarschijnlijk nog in 1600 geschilderd, in welk jaar van Diepenbeeck ook het gezicht op de Markt met het gevecht tusschen de burgerij en het schermersgild maalde, zooals ik boven aanteekende.

In 1609 gaf bisschop Gijsbertus Masius een geschilderd venster cadeau aan de St. Catharina- of Kruiskerk, in welk zijne beeltenis tusschen Christus en Maria met de volgende opschriften geplaatst was: *Hinc pascor a vulnere. Hinc lactor ab ubere. Positus in medio, quo me vertam, nescio.* [2])

---

[1]) Zie over dit duel en 50 schilderijen, daarop betrekking hebbende, mijn artikel in den 5en jaargang van *Taxandria.*

Ik leerde later nog eenige dezer schilderijen kennen.

[2]) Dit raam gaf aanleiding tot twistgeschrijf tusschen Gerard

Van dit venster bezit het Noordbrabantsch Genootschap eene afbeelding op paneel geschilderd, vrij stijf en droog van compositie.

Vermoedelijk mogen wij in dit stuk het model voor het raam, of wel eene copie ervan voor den bisschop zien.

Het Genootschap bewaart ook een portret van dezen kerkvorst, welk door dezelfde schildershand schijnt gedaan.

De mogelijkheid is groot, dat beiden van het penseel van van Diepenbeeck zijn.

Van de besproken geschilderde ramen is niet een meer in wezen; zij hebben het lot gedeeld van duizenden dezer kunstgewrochten, door hunne kwetsbaarheid en breekbaarheid zoo spoedig aan vernieling en vernietiging prijs gegeven.

De geschilderde glazen in de kerken, kapellen en kloosters te 's-Hertogenbosch zijn na het overgaan der stad in 1629 aan de Staten der Vereenigde Nederlanden spoedig verdwenen; geen spoor is er van overgebleven.

Na deze vrij droge opsomming der werken van den kunstenaar wordt het tijd iets omtrent zijn persoon en gezin mede te deelen.

Gelijk wij boven zagen woonde hij in 1577 op den Vuchterdijk en vestigde zich omstreeks 1590 in het huis *de Druive* aan de Hinthamerstraat bij de Geerlingsche brug.

Door den echt verbonden aan Johanna van der Meulen, verwekte hij bij haar, behalve den gemelden zoon Gijsbert, nog de volgende kinderen, allen in de St. Jacobskerk gedoopt.

1. Grietje, 1 October 1591. Peter en meter: Claas Goyaerts en Grietje Laurens.

Livius, predikant te Nijmegen en Christianus Philomasius. Onder dit pseudoniem schreef de priester Johannes Bouckelius, wat den auteurs, die over deze zaak handelen, onbekend bleef. Dit gehaspel ligt buiten ons bestek en kan dus onbesproken blijven.

2. Dirkje, 21 September 1593. Peter en meter: Gijsbert Huberts en Janneke Peters Jacobsdr.

3. Abraham, 9 Mei 1596. Peter en meter: Jan van der Meulen Janszn. en Heilken Stoffels. [1])

Bovengemelde Gijsbert was ook glasschilder.

In 1609 werd hij voor meester in het gild ontvangen.

Gijsbert schijnt toen reeds een eigen atelier te hebben gehad, daar men op 1608 vindt aangeteekend: „Ontfanghen een gulden voor een leerjongen staende bij Jan Roeloffsen; item voor een staende bij Ghijsbrecht soone Jan Roelolfsen."

Later treffen wij hem te Antwerpen aan.

Hij was in 1639 peter bij den doop van het eerste kind van zijn broeder Abraham aldaar.

Jan Roelofszn. van Diepenbeeck met zijne veelvoudige bekwaamheid als glasschilder, kunstschilder, plaatsnijder en teekenaar, zal het zeker niet aan arbeid en goede geldverdiensten ontbroken hebben; zijn woonhuis, staande aan een der voornaamste straten der stad, bevestigt dit vermoeden en bewijst dat hij een man in goeden doen moet zijn geweest.

De afwisselende krijgsgebeurtenissen dier dagen, gepaard met vernieling en verwoesting, maar vooral het in 1609 gesloten twaalfjarig bestand, toen het zwaard in de schede gestoken en het kanon zijn gebulder alléén bij sein- of saluutschoten deed hooren, gaf door herstel aan kerken, kasteelen en andere gebouwen den glasschilders en glazenmakers een overvloed van werk.

Dat blijkt o. a. ook uit een verzoekschrift door van Diepenbeeck in October 1617 bij den raad van

---

[1]) De mededeeling in Taxandria, I, blz. 71, dat Abraham van Diepenbeeck, de later vermaarde kunstschilder een zoon van den glasschilder Jan Roelofsz. van Diepenbeeck en 9 Mei 1596 in de St Jacobskerk is gedoopt, — was niet nieuw.

Men kan dat reeds lezen bij van den Branden, *Geschiedenis der Antwerpsche Schilderschool,* blz. 777, en het eerste ook bij van Zuylen, *Stadsrekeningen van 's Hertogenbosch.* II, blz. 1130.

Brabant ingeleverd, waarbij hij verklaart op verschillende plaatsen in de meyerij van den Bosch gelden te vorderen te hebben, waarvan de betaling achterblijft.

Hij verzoekt wegens zijn leeftijd en eene ziekte, die hem verplicht reeds drie maanden het bed te houden en weinig hoop op herstel geeft, zijne debiteuren voor schepenen van den Bosch in rechten te mogen aanspreken, hetgeen hem zal verschoonen van kostbare en langdurige rechtsgedingen voor andere banken.

Hij wijst er verder op, dat een zijner kinderen blind, een ander lam is, – vermoedelijk zijne twee bovengemelde dochters — en hunne verzorging het onderhoud van zijn gezin zeer verzwaart, en hij op het oogenblik geen andere middelen heeft dan die uitstaande vorderingen. [1])

De raad van Brabant stelde dit verzoekschrift in handen van het stedelijk bestuur, om binnen veertien dagen daarop advies te ontvangen.

Het bestuur adviseerde den meester zijn verzoek toe te staan.

Of zijn toestand wel zoo donker was als van Diepenbeeck wilde doen gelooven, is wel wat aan twijfel onderhevig.

In 1617 toch was hij, gelijk wij boven zagen, aan de belangrijke bestelling bezig voor de St. Christoffelkerk te Roermond, en in dezelfde maand van zijn verzoekschrift werd aan zijn zoon Gijsbert de voor die dagen vrij groote som geld voor die glasvensters uitbetaald.

Hij bezat dus nog wel andere middelen dan de uitstaande schulden!

Het valt immers moeilijk om te gelooven, dat hij zooveel dringende schulden zou gehad hebben, dat die gelden daardoor geheel zouden verzwolgen zijn.

Hoe dit zij, het bestuur heeft dat zeker niet geweten, de oude en zieke meester met twee gebrekkige kinderen, maar vooral de zucht om zooveel mogelijk steeds de

[1]) Zie dit stuk in Taxandria, I, blz. 75 en v.

eigen poorters voor te staan, gaf reden genoeg hem aan zijne gelden te helpen.

In 1619 en 1621 zien wij van Diepenbeeck weer eenige werken uitvoeren, na dien tijd wordt niet meer van hem gesproken, vermoedelijk heeft hij in laatstgemeld of volgende jaar het tijdelijke met het eeuwige verwisseld.

Rotterdam. CH. C. V. VERREYT.

LISTE VAN DE BORGEMEESTERS

die binnen Helmont gedient hebben zedert ick gehouwt ben geweest met mijn huysvr^e^ Maria Huybertse van Liessel.

Afgt. Bamisse 1592 aen gecomen.
Antheunis Willemsen.
Herman van Brecht.
Afgt. Bamisse 1593.
Jan Dierick Claessen.
Adriaen Poirters,
Afgt. Bamisse 1594.
Jan van den Berge.
Adam van Heze.
Afgt. Bamisse 1595.
Joost Custers.
Antheunnis Smols.
Afgt. Bamisse 1596.
Aert Willems.
Antheunis Huyberts.
Afgt. Bamisse 1597.
Antheunis Oyen.
Aelbert Aben.
Afgt. Bamisse 1598.
Willem Vrienten.
Laureys de Valckener.
Afgt. Bamisse 1599.
Henrick Peeters.
Geeraert Gielis.
Afgt. Bamisse 1600.
Cornelis van der Schout.
Aert Poirters.
Afgt. Bamisse 1601.
Antheunis Willems.
Joost Herincx.
Afgt. Bamisse 1602.
Jan Dierick Claesen, Henrick Michielsz. — Bosze.
Lodewijk Peter Mesz, Antheunis Diericx — Henze.
Afgt. Bamise 1603.
Aert Joosten.

Jan van Luytelaer.
Afgt. Bamisse 1604.
Jan Pijnappel.
Nicolaes de Louwe.
Afgt. Bamisse 1605.
Dierick Jan Simons.
Jan Joosten.
Afgt. Bamisse 1606.
Wouter Honts.
Thomas van den Berge.
Afgt. Bamisse 1607.
Peter van Hemstenrade.
Henrick Jacobs.
Afgt. Bamisse 1608.
Lambert Becx.
Jan Goertsz. van Beth.
Afgt. Bamisse 1609.
Lenaert Jan Mertens.
Henrick Josephs.
Afgt. Bamisse 1610.
Mr. Jan Loyen.
Goert Pompen.
Afgt. Bamisse 1611.
Jan de Bercke.
Bernaert Damen.
Afgt. Bamisse 1612.
Wijnant Peeters van Amstel.
Daen Damen.
Afgt. Bamisse 1613.
Dierick Verrijt.
Henrick de Louw.
Afgt. Bamisse 1614.
Daniël Vervlaessen.
Peeter Henricx de Ketelaer.
Afgt. Bamisse 1615.
Goert Becx.
Amelis Jacobs.
Afgt. Bamisse 1616.
Robert Gielis Zweerts.
Lambert Henricx.
Afgt. Bamisse 1617.
Goert Jan Teeuwens.
Gijs Henrick Gijszen.
Afgt. Bamisse 1618.
Aert van Hove.
Aert Jan Teeuwens.
Afgt. Bamisse 1619.
Wouter Laureyss.
Henrick Goben.
Afgt. Bamisse 1620.
Henrick van Vucht.
Joos de Berckere.
Afgt. Bamisse 1621.
Peeter Goertsz. de Louw.
Peeter Willem Vrienten.
Afgt. Bamisse 1622.
Dierck Willems.
Willem Aerdt Willems.
Afgt. Bamisse 1623.
Hendrick de Louw.
Wouter Janssen van *(den)* Berghe.
Afgt. Bamisse 1624.
Jan Joosten Custers.
Luycas Lievens.
Afgt. Bamisse 1625.
Aerdt Hendricx.
Jan Peeters Verhallen.
Afgt. Bamisse 1626.
Frans Wolffs.

Hendrik Goorts.
Afgt. Bamisse 1627.
Claes Aelberts.
Peeter Hanzen.
Afgt. Bamisse 1628.
Jan Peeters Verclaeren.
Frans Poirters.
Afgt. Bamisse 1629.
Goyaart Jan Mattheusen.
Anthonis Campers.
Afgt. Bamisse a° 1630.
Willem van Kerchove.
Peeter Becx.
Afgt. Bamisse 1631.
Jan Diercx Colen.
Goyardt Aerdt Poirters.
Afgt. Bamisse 1632.
Jan Janssen Vaessen.
Thomas Jansen van Geldrop.

Medegedeeld door Frans Donkers Hz., Directeur der Gasfabriek te Beverwijk, volgens origineel in zijn bezit.

JAC. v. RAVESTEYN. FRANC. DE WIJSE.

In „Taxandria" 7e jg. afl. 4 worden een tweetal vragen gesteld betreffende twee Capucijnerpaters Jacobus v. Ravensteyn en Fr. Franciscus v. Breda.

Gaarne wenschte ik op die vragen een antwoord te geven. Ik heb meer geantwoord dan gevraagd is, hopende daardoor nog dezen of genen een dienst te bewijzen.

De ZeerEerw. Heer Schutjes zegt: deel IV blz. 297, nota 4: „Vele bijzonderheden zijn uit het Archief der Capucijnen te Velp getrokken." Zijn Eerw. is inderdaad inzage van het archief komen nemen, doch ging zoo overhaast te werk, dat de Paters het zeer betreurden. Zij lazen dan ook met leedwezen de begane onnauwkeurigheden, vooral der jaartallen. Zoo staat in zijn werk: P. Jacobus van Ravensteyn, geb. te 's-Bosch, als rector der bidplaats te 's-Bosch aangegeven in 1713. Dit jaartal is niet juist. Het moet zijn 1719, terwijl hij niet den 5den maar den 6en Juli 1725 stierf.

Jacobus v. Ravensteyn en Walterus van Ravensteyn is een en dezelfde persoon, te 's-Bosch geboren in 1662. Hij was de zoon van Jacobus van Ravensteyn en Elisabeth van Andel.

Hij wisselde zijn doopnaam Walterus met den kloosternaam Jacobus, toen hij, 19 jaren oud, den 30 Nov. 1683 te Leuven in de Orde der Minderbroeders-Capucijnen trad. Pater Jacobus was reeds als missionaris in de bidplaats „Achter den Boerenmouw" te 's-Bosch, werkzaam, toen Pater Franciscus de Wijs, eerste missionaris te Sluis, aldaar den 26 Dec. 1710 overleed.

De HoogEerw. Pater Tranquilinus van Sint Truijen Minister-Provinciaal riep hem toen uit de missie van 's-Bosch naar die van Sluis, en, dewijl het bisdom Brugge door den dood van den bisschop de Bassery open stond, verleenden de Groot-Vicarissen van het bisdom hem dezelfde aanstelling en jurisdictie als die van zijn voorganger P. Franciscus van Breda (de Wijs). Zulks had plaats in Januari 1711.

Negen volle jaren bearbeidde hij dien wijngaard, toen hij, op zijn verzoek, in 1719, oorlof verkreeg naar de missie in zijn geboortestad, 's-Bosch, terug te keeren. Hij bestuurde daar als rector der bidplaats nog zes jaren deze belangrijke missie. De Heer riep hem den 6 Juli 1725 tot de eeuwige vergelding. Hij werd, evenals de andere missionarissen van 's-Bosch, in de kloosterkerk te Velp bij Grave ter aarde besteld.

De HoogEerw. Pater Alexander van Aalst, Provinciaal, stelde nu aan Herman Josephus van Susteren, XIV^{den} bisschop van Brugge, Pater Fulgentius van Maastricht voor, als Pastoor-Missionaris te Sluis. Ook deze ontving dezelfde aanstelling en Jurisdictie als zijne twee voorgangers, en stierf te Sluis den 11den Maart 1724. Na zijn overlijden verzocht de Provinciaal der Minderbroeders-Capucijnen den bisschop een seculier Priester als opvolger te benoemen, daar de missie te Sluis nu genoegzaam gevestigd was.

De WelEerw. Heer Walrop, seculier Priester, die Pater Fulgentius reeds in zijn geestelijken werkkring ondersteunde, nam toen de missie eenigen tijd waar, totdat de bisschop in 1725 den Z. E. Heer Vermeersch, ook seculier Priester als Pastoor aan-telde. [1]) Sedert is Sluis altijd door seculiere Priesters bediend.

Pater Fulgentius, de derde Pastoor-Missionaris te Sluis, heette Gulielmus Bruëls, zoon van Joannes en Anna Hannaers; hij was in 1661 te Maastricht geboren. Den 26 Aug. 1685 trad hij te Leuven in de Orde der Minderbroeders-Capucijnen. Zijn oudere broeder Gerardus (Pater Bernardinus) ook Capucijn, overleed in 't klooster te Maastricht 25 Maart 1704.

De Katholieken van Sluis hadden geen eigen begraafplaats, maar brachten hunne overledenen naar Hoecke en Middelburg, in West-Vlaanderen gelegen. De Paters Missionarissen Franciscus en Fulgentius, zijn te Brugge bij hunne medebroeders begraven, die bij hun klooster een eigen begraafplaats hadden.

II. Jacobus de Wijs (in ons archief staat: Wijse) was de zoon van Gerardus en Maria van (of de) Sprong. Hij werd te Breda in 1645 geboren en was de jongere broeder van Jan de Wijs, gehuwd met Ida van Rucphen, stichter van het klooster der Minderbroeders-Capucijnen te Meersel. Bij zijn intrede in de Orde (13 Juli 1666) ontving Jacobus den kloosternaam Franciscus. Hij wordt ook bij andere schrijvers genoemd: Franciscus Bredanus, naar zijn geboortestad Breda.

Uit het Archief der Minderbroeders-Capucijnen, Tilburg. P. Cyrillus.

---

[1]) Pieter Warlop werd toen pastoor te Middelburg in Vlaanderen, waar hij sterft 21 Febr. 1735: Geschiedenis van Middelburg door Karel Verschelde, bl. 180. Red.

VAN DE OORLOGEN TUSSCHEN BRABANT EN GELDERLAND.

IV.

(*Slot.*) [1])

SEXTUM BELLUM.

Zeker jaeren na desen, te weten in den jaer van XV^{C} XVII, begonsten de Gelderschen wederomme huere oude gangen te gaen, nyet langer kunnende verdragen in vrede mit dezen landen te leven, sueckende alle middelen ende oorsaecken om wederomme in oorloge daermede te comen; ende voir d'ierste exployt van oorloge namen sij inne, den XXVIIIen dach van Augusto, een vlecke Nijenpoirte genoempt bij Schoenhoeven gelegen, rontsomme brandende ende roovende. Neyt te min sy en waeren der inne nyet lange, want wijlen heer Henrick greve van Nassouwe, doen ter tijt capiteyn-generaal, dreeff deselve wederomme mit confusiën daer uyt.

Ende in October daernae op St. Severijnsdach, waert het dorp van Empele bynnen deser Meyerije uitgeseeght bij die van Bommele, om te comen verdingen.

Ende in 't selve jaer van XVII hebben die Vriesche ende Geldersche knechten, na dyen sij in den Dortschen weerdt, tot Alckmair ende in meer anderen plaetschen in Hollant groeten schaet gedaen hadden, hen sterck gemaeckt tot VII^{m} toe ende hebben Asperen beleedt ende, drie stormen daerop gedaen hebbende, gewonnen stormenderhandt; aldaer sij grooten onmenschelijken moirt ende violencie bedreven, sonder vrouwen ofte kinderen te spaeren; ende daernae zekere jaeren geduerende sijn die van Brabant ende Hollant in onvriendscappe ende veede gebleven mitten Gelderschen, tot grooten schade ende verdriete van die van der stadt ende Meyerije van den Bossche, die dagelijcx ende besundere ten tijde van den winter bevreest waeren van den Gelderschen overvallen te worden, want sy cleynen bijstant

[1]) Blz. 55 staat: Henrich van Eussche, lees van Enssche.

hadden geduerende tselve, totter tyt toe de coninck van Vranckrijke voer Paviën int jaere van XXV gevangen wesende ende bijnae een geheel jaar gevangen geweest hebbende, tusschen onzen aldergenadichsten heere den keyser ende denzelfden coninck peys, bij alliancie van huwelijck tusschen hem ende de sustere van den Keyser, vrouwe Leonora, weduwe weesende doen ter tijt van wijlen hooger memoryën den vader van den tegenwoordigen coninck van Portugaele, gemaeckt, getracteert ende geconfirmeert is geweest; in welcken peyse wijlen hertoge Karle van Egmondt, alsdoen occupateur van den lande van Gelre, oyck begrepen was, groetelijckx tot sijn voordeele, sooverre hij den rechten wech inne gewilt ende hem, gelijck nae vermoegen van denselven tractaete behoirde, gedraegen hadde; aengeziene daerinne merckelijck besproecken was: dat deselve heere Karle, nyettegenstaande hij tot denselven lande van Gelre egheen recht en hadde, blijven soude nochtans sijn leven lanck tselve landt rustelijck ende vredelijck besittende, ende nae sijnen doot soude tselve land comen ende blijven aen den Keyser ende sijn oiren ende erffgenaemen; mit alsulcker conditiën, dat indyen deselve heer Karle ennige wittige kinderen verweckte ende van sijn live achterliete, dat die Keyserlijke Majesteyt ende sijn oiren die eerlijcken onderhouden, gueden ende bestaden souden, na hueren state; maer God betert, gelijck sijn meester den coninck van Vranckrijck gedelibereert ende van bijnnen tegen onzen heere den Keyser ende sijn landen gestelt was, zoo was sijn medegeallieërde heere Karle; die allebeyde den voirser. tractaet van peyse nyet lange gehouden, maer met nyeuwen oorloge de ondersaten van den Keyzer geïnvadeert hebben.

Septimum Bellum.

Want bynnen corten jaeren daer nae, te weten int jaer van XXVII, heeft de voirgenoemde Heere Karle van Gelre mit syn lieden van oorloge, daeraff Marten van

Rossum mairscalck ende conducteur was, nae dyen hij mit subtylheyt de stadt van Utrecht innegenomen hadde ende heuren bisscop daer vuyt verdreven, 's Grevenhage in Hollant gespolieert van huere rijcdomme ende have, ende veel gevangen mit hem gebracht bijnnen deselver stad van Utrecht; welcke oorloge weder omme bij deselve Gelderschen gecontinueert wesende tot int eynde van den jaere van XXVIIJ, ten groeten onverwinnelijcken scade, coste ende verdriete van die van den Bossche, dewelcke mosten bijnnen denselven tyde onderhouden tot bewaernisse van hueren frontieren, een groet getall van ruyteren ende knechten, hebben deselve van den Bossche, om eensdeels te wreecken de groete cleynicheyt die onsen heere den Keyser gebeurde ende de groete onverwinnelijcke scade, die soe langen tijt geduerende hen ende den anderen sijn Majesteyts ondersaten aengedaen was geweest bij de Gelderschen, hen sterck gemaickt ende een groet getall van den innegeseten der Meyerije vergadert, daer mede ende mitten ruyteren ende knechten bijnnen der stadt ende Meyerije ter selver tijde liggende ende onderhouden wesende tot hueren last ende tot laste van die van Antwerpen, sij denselven Gelderschen onder oogen getogen sijn geweest, die opten Pinextdach een groet vergaderinge gemaeckt hadden, vuyten steden van Venlo ende Rueremunde, in meyninge in de Meyerije eene groeten tocht te doen ende die mit roeve, brande ende gevanckenisse wederomme te bederven ende te nyet te doen, gelijck sij tot meer stonden gedaen hadden; ende deselve Gelderschen de Mase gepasseert ende bijnnen der Meyerije wesende, om huere geconcipieerde reyse ende entreprinse te volbrengen ende hen nyet huedende voer de vergaderinge van die van den Bossche en van hueren perden, daeraff joncker Dierick van Batenborch ritmeester ende principael conducteur was, sijn deselve Gelderschen alsoe van denselven perden omreden ende omsedt ende van denselven knechten ende huysluyden vervolgt geweest, dat den meestendeel

van dyen is aldaer doet geslagen ende een groet getaele in der Mase geloepen ende verdroncken geweest, in sulcker vuegen dat voer die reyse den vianden verboden ende benomen is geweest hueren aenslach ende quaet voernemen; allet nochtans mit groeten coste van die van den Bossche, die ogheen saecken noch exployten huere persoene noch goeden aengaende gespaert, maer die vuyt geheelder herten in den dyenste van hueren Prince geëmployeert hebben.

Item int selve jaere van XXVIIJ, int eynde van Julio, die stadt van Thielt van weegen ons heeren des Keysers, bij wijlen saliger memoriën heere Florijs van Egmondt, greve van Bueren beleegt wesende en hebben die van den Bossche hen noch neyt gespaert, denselven heere van Bueren int selve belech gevende alle behulp van artillerije, bussen, volcke ende anderssins daer van doen wesende; tot huerder bewaernisse ende laste gehadt hebbende den weerdt voer Thiele liggende, die sij mit volcke ende artillerije besetten, tot hueren groeten zwaeren costen; hoewel deselve stadt ongenomen bleeff, doende daer vuyt deselve van Thielt, nae d'opbreecken van den leger, die van den Bossche veele overloepen, scaden, spijte ende verdriete, te meer aengesien int opbreken wijlen heere Florijs vertrock mit allen sijnen ruyteren ende knechten van Thielt nae Bueren.

Ende daernae den XIJen dach Septembri, als tot Gorcum tusschen onsen heere den Keyser ende den voernoempten heere Karle van Egmondt getracteert ende communicatie gehouden weert om peys te maeckene, soe hebben evenwel die Gelderschen hen sterck gemaeckt ende tsmorgens vroech gecomen wesende voer die stadt van Megen, hebben deselve stormenderhandt innegenomen, alle de borgeren gevangen ende de stadt teenemaele mitten viere gedestrueert.

Item den XIIIJen dach Septembri was bynnen dese stadt van den Bossche gepubliceert tusschen den Keysere ende den Gelderschen abstinencie van oorloge geduerende

totten IXen dach Octobri; bijnnen welcken middelen tijde die van der stadt, ter begeerte van den heeren van Bueren ende van Hoechstraeten tot Gorcum wesende om den peys te tracteeren, hebben bij financie leeningen onder die borgeren ende andersins opgebracht soe veel penningen, dat alle de ruyteren ende knechten in den dienst van den Keyser ende ten laste van den lande van Brabant int quartier van derselve stadt alsdoen liggende, sijn voer d'expiratie van der nyeuwe maent gemonstert, betaelt ende orloff gegeven geweest; daer aen sij den Keyser ende den lande van Brabant seer grooter dienst ende prouffijt deden, verhuedende daer en boven dlandt van Brabant van vuyteringe ende vorderen schade, die sij gescapen souden sijn geweest den innegesetenen gedaen te hebben ende te trecken opter gaerde van den eenen dorpe totten andere, bij faulte van betalinge, ende soude evenwel huere soldije cours ende loop gehadt hebben; in sulcker vuegen dat ter cause van dyen ende van meer andere partijen, bij die van der stadt ter ordinancie van den greve van Bueren, alsdoen capiteyn generaal van den Keyser verschoten, sij, mit goeder wettiger gevereviceerde rekeninge beweesen, ter selver tijt verschoten ende opgebracht te hebben bij finance leeninge ende andersins, boven alle huere groote beden ende behalve alle huere scaden van brande, roove ende andersins, hen bij den vianden aengedaen, behalve oyck de groote scade bij vuyteringen van den vrienden geleden, over die hondert duysent Karoligulden; daer off hen nyet vele meer dan die hellicht gerembourseert is geweest aen de toecomende beden ende consenten, die daernae bij die Staten van Brabant den Keyser gedaen wordden, ende dat bij termijnen; ter cause van welcker die van der stadt ende quartier hebben moeten vercoopen diversche erflosrenten ende oyck eens deels lijffrenten, de welcke de stadt voor haere portie ende quote alnoch geldende is.

Ende opten IXen dach Octobri waert den tractaet van

peys tusschen den Keysere ende wijlen heeren Karle van Egmondt, tot Gorcum gemaeckt ende gesloeten, bijnnen der stadt van den Bossche gepubliceert ter puyen aff.

Item desen peys alsoe gepubliceert wesende, soe en is bij den voergenoempten heere Karle van Egmont sijn leven geduerende egheen oorloge op die van Brabant, noch van Hollant meer gemoveert geweest, aengesien sijn steden hem daertoe egheen bijstant meer doen en wouden, die hij gerne in sijn leven gebracht hadde aen de croone van Vranckrijcke, doende sijn beste om die daertoe te induceren ofte andersints mit gewelt ofte dreygementen daertoe te dwingen; de welcken dat aenmerckende ende tot dyen eynde te Arnhem bescreven wesende, hebben de bourgemeesters ende andere gedeputeerden tsamen int heymelick eendrachtelick geconcipieert ende geconspireert, elck op eenen geprefigeerden dach de fortressen, bij heeren Karle in de steden gemaeckt, mit practijcke inne te nemen ende te raseren, gelijck sij oyck alsoo gedaen hebben; nemende ende kiesende daernae de Staten van Gelre eendrechtelick tot hueren Schermheer, hertoge Willem, soen van den ouden hertoge van Cleve, om nae der aflivicheyt van heeren Karle van Egmondt denselven te hulden ende te behouden als hueren erffheer, allet onder seeckere conditiën, in den tractaete daeraff gemaeckt ende bij heeren Karle besegelt begrepen, ende dit al nyet tegenstaende dat den Staten van Gelre tot meer stonden geremonstreert was geweest, het goet recht dat onsen heere den Keyser totten selven lande van Gelre hadde; dien alleen met seclusie van allen anderen princen ende fursten tselve landt was toebehoerende; nyet tegenstaende oyck dat hen tot meer stonden van weegen ons heeren den Keyser was gepresenteert geweest, ende besundere nae der aflivicheyt van heere Karle van Egmont, indyen sij haer onder sijn Majesteyt als hueren gerechten heer geven wouden, sijn Majesteyt soude hen laten bij alle

huere oude privilegiën, rechten ende loffelicke costumen ende tracteren gelijck een goet heere schuldich is te doen.

Octavum Bellum.

Item de hertoge Willem van Cleve noch d'innegesetenen van Gelre, nae 'tgoet recht van onsen heere den Keyser, noch op egheene presentatiën achtende, heeft deselve hertoge, nae dyen hij tegen Godt ende sijn consciëntie tselve landt gehuldt ende ontfangen hadde, hem daer nyet mede te vreden houdende, gemaeckt alliancie mitten Coninck van Vranckrijcke tegen onsen heere den Keysere; ende ter begeerte ende instigatie van denselven, gemaeckt in den jaere van XLIJ in den somer een groote vergaderinge van ruyteren ende knechten, daeraff Merten van Rossum, mitten heere van Longevall ende den heere van Well, principael conducteur was, comende alsoe mitten selven volcke van wapenen als vrienden, oft immers sonder eenige reden oft inthimacie van oorloge oft viantscappe gedaen te hebben, bijnnen den lande van Brabant; brandende, brantscattende, spolieerende ende bedervende seer jammerlicke dese arme Meyerije ende d'innegesetenen, de selve vangende ende spannende, ende alsoe voirts reysende nae de quartieren van Antwerpen ende Loeven.

Item want die frontieren van der Meyerije bloot ende onbeset waeren van volcke van oorloge, ende die van Ravesteyn sekere exployten van oorloge opten ondersaten van den Keysere hadden begonst te doen, want oyck die stadt van den Bossche van hueren medeborgeren ende innegesetenen seere ontbloet ende ijdele gemaeckt was, ende dat daeraff een seer groet getall was in den dienste ende soldije van den Keyser ende elders absent, hebben die van der stadt, ter ordinancie ende bij advijse van den heere van Hemert ende van den bailly van Walsche Brabant, als doen bijnnen der stadt bevel hebbende ende aldaer bij die Coninginne geordineert wesende,

moeten aennemen ende seeckeren tijt onderhouden, twee ventkens knechten, soe lange dat sij denselven betaelt ende gegeven hebben bij estimacie omtrent der somme van XXX^{m} Karoli gulden, blijckende bij de monster cedulen, quytancie ende andersins, allet op hoepe dat deselve penningen, als notoirlijck ter defensie van den lande van Brabant verschoeten, souden bij tgemeyn landt van Brabant betaelt oft ten minste hen opten toecomenden consenten gerembourseert worden, daertoe sij tot noch toe nyet en hebben connen gecomen.

Ende boven desen groeten scaden, lasten ende commeren, heeft Merten van Rossum wederomme een groete vergaderinge van ruyteren ende knechten van den vorleden someren in dit tegewoirdich jaere van XLIIJ gemaeckt gehadt, daer mede hij wederomme is gecomen bijnnen dese Meyerije, brandende, rovende, vangende ende spannende de arme innegesetenen, tot voir de poirten van den Bossche, ende doende denselven noch veele meerder scaden dan in den voirgaenden tocht, in sulcker vuegen, dat bij denselven twee togen oft exployten van Merten van Rossum, deselve Meyerije is teenemale vuyter gronde bedorven, want nyet een dorp en is gebleven ongebrant ofte ongebrantscat ofte ongepilleert, ende daerenboven van den vrienden ende garnisoen van den Keyser, met vuytvoederinge, vuytteringe ende mit groote fortse ende overdaet hen bij deselve aengedaen, voirts bedorven.

Hier legt onze kroniekschrijver de pen neder. De gruwelen van Marten van Rossum beschrijft hij niet in de bijzonderheden, zij lagen nog zoo versch in het geheugen dat hij zulks overbodig achtte, in den zomer van dat jaar waren zij gepleegd; voor ons is het een verlies, dat hij het verhaal daarvan niet geeft, ofschoon het door anderen is geschreven.

Karel V, bevrijd van zijne oorlogen in den vreemde en van de oproeren der Vlamingen, snelde toe aan het

hoofd zijner legers, om aan het langdurige verwoestingsbedrijf van Gelderland voor goed een einde te maken; de Geldersche grenssteden waren in korten tijd in zijne macht en die onhandelbare en trotsche landzaten, zoo wreed tegen weerlooze dorpelingen, in plaats van hunne onafhankelijkheid tot het uiterste te verdedigen, kwamen zich voor zijne voeten werpen. Den 7en September 1543 deed Willem, hertog van Gulick afstand van Gelderland aan Karel V.

Dit was het einde der Geldersche oorlogen. Wat den Bosch en de Meyerij er door geleden hebben is onbeschrijfelijk: het verloopen van den handel dier stad paarde zich bij al deze ongelukken, zij en de gewestelijke kwartieren waren te ver verwijderd van de andere Brabantsche steden en kwartieren, om door dezen dadelijk te kunnen worden bijgestaan en daarvan maakte de vijand gebruik: Den Bosch had zelf geen burgers genoeg meer om zich te verdedigen. Toen gingen zij hun heil zoeken bij huurbenden en dit voltooide hun ongeluk. Van die huurbenden hadden zij dikwijls evenveel te lijden als van den vijand; zij wilden niet vechten als het uur daar was, onder voorgeven, dat zij niet betaald werden, en vochten zij, dan was het niet ernstig, want de vijand had ook huurbenden in dienst en deze troepen, welke vandaag dit vaandel volgden en morgen dat, kenden elkander en deden elkander weinig leed.

De Republiek der Vereenigde Nederlanden heeft later dezelfde ondervinding opgedaan. Hare huurbenden plunderden de steden; in 1794 werd eene vesting als Den Bosch door hen aan Pichegru overgegeven, zonder dat zij de burgers of den Magistraat wilden hooren en zonder dat zij de vereischte waarborgen namen, om het leven en de vrijheid te verzekeren van hen, die daardoor in 's vijands handen vielen. „Had, zoo klaagt de Magistraat, de Gouverneur gelieven te doen, zooals hem nog des morgens zoo dringend verzocht was, om namelijk in geen kapitulatie te willen komen, wanneer de voorwaarden door het

burgerlijk bestuur gesteld „(in hoofdzaak: dat een ieder, die wilde, de stad mocht verlaten)," niet werden aangenomen, dan zou dat hoogstwaarschijnlijk wel geaccordeerd zijn: want de faciliteit der Franschen was in deze overbodig (meer dan genoeg) gebleken. [1]) Nu had de Gouverneur den Magistraat en de burgerij volstrekt aan de discretie van den vijand overgelaten, hetgeen in tijd en wijlen ter verantwoording van den Gouverneur overgelaten werd." [2]) Het is bekend welke treurige gevolgen dit had en hoeveel slachtoffers ter oorzake van dien gevallen zijn. [3])

Niet ten onrechte zal de Magistraat den Gouverneur zoo luide aangeklaagd en beschuldigd hebben, dit springt in het oog, want wie had belang daarbij? en daarom mag ook de historie zoo spreken zonder ongerecht te wezen. Met niet minder recht klaagden de burgers, die de onschendbaarheid hunner huizen niet meer geëerbiedigd zagen, die met den dood bedreigd werden als zij aan ongelukkige vluchtelingen eene schuilplaats durfden te verleenen, en zelfs geen paspoorten bekomen konden als zij de veroverde stad wilden verlaten. Dit hadden wij toen aan onze huurbenden te danken, ongelukkiger nog dan onze voorouders in de Geldersche oorlogen.

De eenheid van al de Nederlanden was het ideaal der vorsten van het huis van Bourgondië; tot een groot en sterk geheel wilden zij ze vormen. Karel de Stoute

---

[1]) Vgl. Taxandria VI bl. 294. Jhr. Mr. A. van Sasse van Ysselt over het terdoodbrengen der emigranten en over wie daarvoor verantwoordelijk is.

[2]) Rapport van den Pensionaris Bowier, die voor den Magistraat de onderhandelingen leidde en veel beter dan wie ook weten kon, hoe het met de overgave was toegegaan. (Not. 9 Oct. 1794.)

[3]) De „faciliteit der Franschen" vóór de overgave is verklaarbaar: het water begon te wassen, hetgeen hen noodzaken kon het beleg op te breken, en Daendels en de Patriotten die bij hen waren, wenschten het bloed vergieten niet. Na de overgave werd het anders.

zou het verwezenlijkt hebben, door de stichting van het koninkrijk Bourgondië, dat een schitterend rijk zou geweest zijn, maar Frankrijk wist die vereeniging te verijdelen; de Nederlandsche gewesten bleven altijd van elkander vervreemd, bestreden elkander, ja brachten elkander ten onder; de verschillende kwartieren dier gewesten zelf waren het zelden onderling eens; alleen de vrees voor een overmachtigen vijand, bracht hen soms tot bondgenootschappen, die echter spoedig weêr uit elkander vielen.

Karel V bracht die eenheid tot stand, maar hoe lang duurde zij? Het begin der 19e eeuw zag te herleven en slechts eenige jaren bleef zij bestaan. Het ideaal dier oude vorsten, schijnt een ideaal te moeten blijven.

J. C. A. Hezenmans.

DE RUWENBERG'EN.

V.

Van Philippe de Rouillé werd de Groote Ruwenberg geërfd door zijnen oomzegger Pierre Philippe Joseph Petit, landcommissaris te Roermond, geboren 12 Juli 1716 en gestorven 2 April 1802, zoon van Simon Michel en Marie Octavie de Rouillé; 10 Mei 1764 werd hij er mede beleend. Niet lang bleef hij in het bezit van den Grooten Ruwenberg, want reeds den 27 October 1768 verkocht Hendricus van de Masselaer, pastoor van St. Michiels-Gestel en landdeken van het district Orthen, als gemachtigde, zoo van Pierre Philippe Petit als van Maria Agnes Petit, zijne zuster, dit goed aan Jacob Christoffel Otto graaf van Bylandt, kolonel in Staatschen dienst; deze werd er 7 Augustus 1769 mede beleend. Deze kooper, die 30 Juli 1721 geboren werd en 8 October 1799 ongehuwd te Nijmegen overleed, verkocht 13 Mei 1786 den Grooten

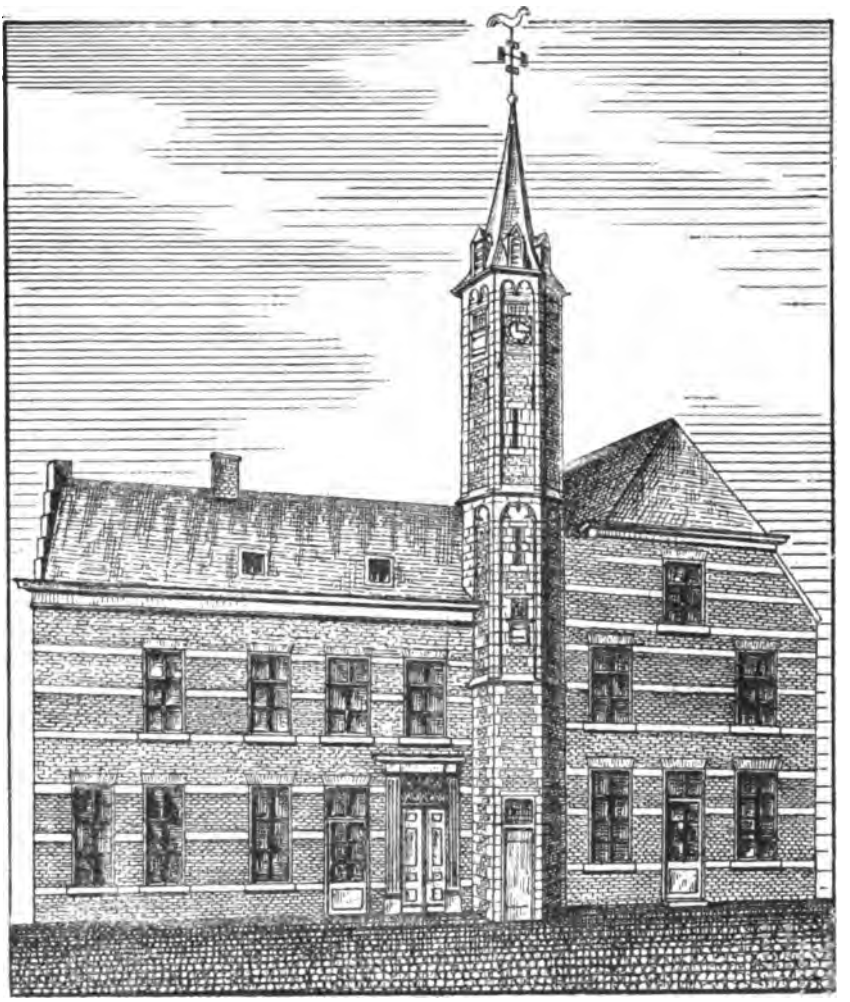

DE GROOTE RUWENBERG IN 1820.

Ruwenberg aan Rudolph Florentius van der Nieuwpoort, gewezen gezaghebber op Java's N. O. kust, welke daarmede beleend werd 22 Juli 1786. Van hem kocht dit goed 15 November 1788 Mr. Willem Quarles van Ufford, die 1 December 1789 er mede beleend is. Hij was gehuwd met Maria van Kuffeler en woonde te 's-Gravenhage; den 23 December 1802 verkocht hij den Grooten Ruwenberg aan Paul Scipion de Jaussaud de Grand Clary, als in huwelijk hebbende Antonia Erbervelt. Toen zij weduwe van hem was. heeft zij den 29 Maart 1819, als wanneer zij op den Grooten Ruwenberg woonde, bij akte van schenking, verleden ten overstaan van Philip Hendrik Meurs, notaris te St. Michiels-Gestel en Jan de Bergh, notaris te 's-Hertogenbosch, dit goed geschonken aan Alexandrine Marie Jeanne Sophie barones de Jaussaud de Grand Clary, echtgenoote van Maurits Jan Willem de Milly, gepensioneerd kapitein, wonende te 's-Hertogenbosch. [1])

De begiftigde wordt in de akte genoemd de dochter van voornoemden Paul Scipion de J. de Gr. Clary, waaruit kan worden opgemaakt, dat de schenkster slechts hare stiefmoeder was. Van genoemde vrouwe de Milly werd de Groote Ruwenberg 20 December 1820 gekocht door den notaris Philip Hendrik Meurs hiervoor genoemd. Van dezen kwam dit goed in 1833 door koop aan Mgr. Henricus den Dubbelden, vicaris-apostoliek, die zich daarop in September 1834 van uit Gemert metterwoon vestigde ten einde dichter bij de R. K. Seminariën te zijn.

De Groote Ruwenberg had toen een zeer breed front, waarvan de eenvormigheid gebroken werd door den grooten toren van het vorige Kasteel, zooals uit de teekening van het Kasteel van 1820 te zien is.

[1]) Hij is de stamvader van de in 1840 in den Nederlandschen adelstand verheven families de Milly en de Milly van Heiden Reinestein.

Denkelijk heeft de Groote Ruwenberg deze gedaante gekregen in het laatst der vorige eeuw, omdat zij is de bouwstijl van dien tijd. Het oude Kasteel zal bij die verbouwing grootendeels zijn afgebroken; zijn uiterlijk kan men zien uit de copie eener afbeelding van 1720, welke ook bij dit opstel is gevoegd.

Toen Mgr. den Dubbelden den 13 October 1851 was overleden, werd de Groote Ruwenberg ingericht tot eene kostschool. Het bestaande gebouw moest daarvoor worden vergroot en daartoe legde Joannes Henricus Smits, regent van het Klein Seminarie te St. Michiels-Gestel, den 13^{en} Mei 1852 den eersten steen; met dezen aanbouw werd zoo vlug voortgewerkt, dat reeds den 6^{en} October van dat jaar de Groote Ruwenberg door een zestigtal leerlingen kon betrokken worden. Later werd het gesticht nog meermalen uitgebreid, doch steeds liet men daarbij in stand den bouw, zooals die tijdens den aankoop van Mgr. den Dubbelden bestond; die bouw is thans zoozeer door andere gebouwen ingesloten, dat die niet meer van den openbaren weg te zien is. De grachten, welke van het oude Kasteel waren overgebleven, werden tegelijkertijd gedempt.

Op den Grooten Ruwenberg past nog steeds de volgende beschrijving, die Schutjes in zijn bekend werk daarvan gaf:

„Het gesticht staat onder de leiding van Fraters der Congregatie van O. L. V. Moeder van barmhartigheid, gevestigd te Tilburg en stelt zich ten doel jongelingen voor te bereiden tot de geestelijke studiën of tot maatschappelijke betrekkingen op te leiden.

„De geest van den Godsdienst is de ziel der geheele inrichting; eene voor de jeugd passende tucht; waakzame zorg zoo voor de goede zeden als voor de gezondheid; eene doelmatige en beproefde leermethode; inprenting van netheid en welgemanierdheid zijn de middelen, die ter bereiking van het doel dezer stichting steeds worden gebezigd.

„Behalve de Christelijke leering omvat het onderwijs de Nederlandsche, Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen en verder alles, wat tot eene beschaafde opvoeding behoort, zooals het teekenen, de vocale en instrumentale muziek enz.

„Het gesticht munt uit door ruime en luchtige localen en speelplaatsen, terwijl zijne gunstige ligging de gezondheid zijner leerlingen bevordert. De leerlingen zijn in twee afdeelingen gesplitst: in de eerste spreekt men steeds de Fransche taal, de andere bevat de jongere leerlingen, zoodat men haast zou kunnen zeggen, dat het twee gestichten zijn onder een dak.

„Een priester staat aan het hoofd der inrichting, die aanvankelijk den naam van directeur en sedert 1869 dien van rector gedragen heeft."

Het getal leerlingen is thans tot 295 gestegen; meer kinderen kunnen niet worden geplaatst en aan vele aanvragen kan niet worden voldaan. Zij staan onder de leiding van 65 Fraters.

Van meer bescheiden aard is:

DE KLEINE RUWENBERG.

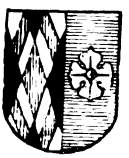
Pels.

Dit goed, dat naast den Grooten Ruwenberg is gelegen, behoorde omstreeks 1449 aan Jonker Gijsbert Pels en omstreeks 1531 aan Jonker Nicolaas Spieringh. Denkelijk is op dit goed omstreeks laatstgemeld jaar een kasteel gebouwd, want eerst in dat jaar wordt gesproken van een Kasteel de Groote Ruwenberg, blijkbaar dus ter onderscheiding van een ander Kasteel de Ruwenberg, dat alsdan de Kleine Ruwenberg zal hebben geheeten.

Mechteld Spieringh, die erfdochter was van den Kleinen Ruwenberg en dochter van Christoffel Spieringh en Margriet Coenen (dochter van het huis Zegenwerp [1]), noemde zich Spieringh tot Ruwenberg;

[1]) Zie Taxandria III, blz. 116.

zij stierf 4 November 1652 en werd te St. Michiels-Gestel begraven. Haar man was Jonker Gerrit van

v. Boecop.

Boecop, die waarschijnlijk te Elburg geboren werd, omdat zijn vader Arend van Boecop aldaar in 1549 schepen was. Hij verwekte bij haar deze kinderen: *a* Arend *b* Helena *c* Margaretha *d* Christoffel *e* Ernest *f* Adriaan van Boecop. Christoffel en Ernest volgden hunne ouders als eigenaars van den Kleinen Ruwenberg op; eerstgenoemde (Christoffel) stierf ongehuwd te St. Michiels-Gestel 28 November 1668 en werd aldaar in de kerk met deze kwartieren begraven, waarvan die zijner moeder niet in de goede volgorde staan:

Boeckop	Spiringh
Wolff	Monix
Oldenbarneveld	Coenen
Mekeren	Campen.

Ernest van Boecop huwde 1° Anna Veronica von der Ehren zu Birgell 2° N. van Meerwijk, die in 1679 stierf. Zijne eerste vrouw schonk hem o. a.

van Doerne.

eene dochter Anna Constantia van Boecop, welke trouwde met Jonker Everard van Doerne, heer van Asten. Deze dochter erfde den Kleinen Ruwenberg, waarna zij daarop een tijdlang met haren genoemden man zal hebben gewoond, want 16 Juli 1675 werd te St. Michiels-Gestel R. K. gedoopt hunne dochter Johanna Catharina van Doerne. Behalve dit meisje hadden zij ook nog tot dochter Anna Wilhelmina van Doerne, die de erfdochter werd van Asten, Ghoor, Birgell en den Kleinen Ruwenberg. Deze huwde Gerardus Assuerus Ludovicus baron de Horion, heer van Colonster en overleed vóór hem op het Kasteel van Asten den 23en November 1720, te St. Michiels-Gestel nalatende *een casteel met de aangelegen*

hoven en boomgaarden groot omtrent 3 lopense 20 roeden, tot Ruymel gelegen tusschen de rivier de Dommel en de gemeente. In den eigendom van den Kleinen Ruwenberg werd zij opgevolgd door Johan Christophorus Bertolf von Belven, hoogdrossaard van het Hertogdom Limburg; hij noemde zich heer van Balen, Asten enz. Caspar baron van Meerwijk, heer van Kessel in Limburg en genoemde baron de Horion legden den 4 December 1724 op den Kleinen Ruwenberg beslag uit kracht van een vonnis, dat zij tegen hem hadden verkregen; waarschijnlijk kon hij het geld niet bijeenkrijgen, dat hij tot de opheffing van dat beslag noodig had, want

v. Beresteyn. [1])

in het begin van 1726 verkocht von Belven den Kleinen Ruwenberg aan den advocaat Mr. Christiaan Paulus van Beresteyn, heer van Maurick onder Vught en aldaar wonende. Blijkens eene akte van Schepenen van St. Michiels-Gestel, den 8 Mei 1726 ten verzoeke van laatstgenoemden kooper opgemaakt omtrent den staat, waarin zij de gebouwen van den Kleinen Ruwenberg toen hadden bevonden, was het Kasteel de Kleine Ruwenberg nog al bouwvallig; zoo waren de buitenmuren daarvan uitgekalfd en zaten de daarom heen gelegen grachten vol modder; waren de leuningen der brug, die naar het Kasteel leidde, vergaan; vereischten zoowel het dak van het Kasteel zelve als dat van den daartoe behoorenden toren herstelling; moesten de trappen, vensters en ruiten van dien toren worden gerepareerd; bevonden zich scheuren in de muren der kamers van het Kasteel; waren de deuren dier kamers onbruikbaar en zonder sloten; was de zolder

---

[1]) Dit wapen der familie van Beresteyn is geteekend naar de beschrijving, die Rietstap ervan geeft.

De wapenkaart van van Zuylen geeft echter op een goud veld een zwart mannetjes varken (beer), staande op de achterpooten; dit wapen prijkt ook op een der palen van het inrijhek van het huis Maurick. Red.

van het Kasteel vergaan en waren de ruiten er van stuk; was het balkon van het Kasteel in een vervallen staat; waren de fondamenten van het koetshuis verzakt enz.; in een woord het Kasteel verkeerde toen in een deplorabelen staat en vertoonde al de kenmerken van sedert jaren niet meer te zijn bewoond geweest. Van Beresteyn deed, zoodra hij eigenaar van den Kleinen Ruwenberg geworden was, veel daaraan herstellen. Blijkens verschillende schepenakten van St. Michiels-Gestel zorgde hij niet alleen voor den uiterlijken staat van dit goed maar waakte hij ook tegen elke inbreuk, die men naar zijne meening maakte op het eigendomsrecht, dat hij daarop had; dat hij daarin echter wel eens te ver ging bewijst eene schepenakte van St. Michiels-Gestel d.d. 23 September 1726. Volgens die akte toch deed hij, kort nadat de Kleine Ruwenberg zijn eigendom was geworden, Wilhelmus van Grevenbroeck, den toenmaligen pastoor van St. Michiels-Gestel, een proces aan op grond, dat deze hem in zijn rechten van eigenaar zoude hebben gekrenkt door tot zich te nemen zoowel het vischtuig, dat hij, van Grevenbroeck, op het Kasteel de Kleine Ruwenberg had hangen, als den visch, dien hij in de Dommel nabij dit Kasteel bewaarde; hoe dit proces beëindigd is, meldt de geschiedenis niet, doch als men de getuigenverklaringen leest, die in laatstgemelde akte gerelateerd staan, dan is het niet mogelijk van aan eenen anderen uitslag van het proces te denken dan dat de pastoor het gewonnen heeft; immers al de getuigen, onder welken de voornaamste ingezetenen van het dorp waren, zooals de Jonkers d'Adama, verklaarden, dat, zoowel het vischtuig, als de visch, het eigendom van den pastoor was en dat hij indertijd vergunning van de Vrouwe van Asten had gekregen om zijn vischtuig op het Kasteel en zijnen visch in de, in de nabijheid daarvan vlietende Dommel te bewaren. Het is echter best mogelijk, dat de pastoor het einde van dit proces niet heeft beleefd, omdat hij reeds 17 December 1726 overleed en de

processen in den goeden ouden tijd heel wat langer duurden dan thans.

Van Beresteyn betrok den Kleinen Ruwenberg metterwoon, doch bleef er slechts een jaar of acht op, zooals blijkt uit het volgende, dat ontleend is aan eene schepenakte van St. Michiels-Gestel van 18 Juli 1737, houdende de bevinding van den staat, waarin dit Kasteel toen verkeerde: *het Kasteel is bevonden onbewoont, van binnen bynaar sonder meubelen ende morsig en vuyl; het behangsel in eene van de Kamers is seer gedevaliseert en aan stucken; de solders sijn niet anders als een duyfhuys bevonden, waarop de duyven woonden en alsof in jaren en dagen geen menschen daarop gewoont hadden; de gragten rondom het casteel sijn seer vervuylt en bynaar van het oncruyd toegewaschen; de bassecourt is rouw bewaschen en de wijngaarden, die considerabel veel daarop staan, sijn ongesnoeyt en ongecultiveert; het oranjiehuys op het bassecourt staande is seer gedevaliseert; een venster is daaraf gebroocken en veele ruyten van de glasen sijn aan stucken; de hoven sijn vol onkruid, de parterren van palmen geruineert, de leiboomen ongesnoeid; de buitenhof en het Sterrebosch sijn verwildert.*

De akte eindigt met deze verzuchting van heeren Schepenen: *Alsoo het waar en waaragtig is, dat wy een jaar of twee geleden, als de heer Beresteyn nog daarop woonde, dat het alles seer proper en net wierde onderhouden en wy jegenwoordig hetselve soo verandert en verwildert hebben bevonden, dat men naulijcx kon geloven dat het hetselve goedt was en dat het jaren en dagen sal aanlopen eer het alles weder in die florissanten staat sal sijn als het was, wanneer de heer Berensteyn daaraf trock.*

Enkele dagen vóór het opmaken van deze akte had van Beresteyn, wiens eerste vrouw Elisabeth Wilhelmina van Midlum heette, den Kleinen Ruwenberg verkocht aan den vader dezer vrouw Gerard van Midlum, doctor in de godgeleerdheid, sedert 1725

predikant en sedert 1730 hoogleeraar in de heilige letteren te 's-Hertogenbosch. Deze bleef daarvan slechts zeer kort eigenaar, want reeds op 24 December 1737 verkocht hij dit goed weder aan Willem van Rijssel, overste in staatschen dienst, die het ook metterwoon betrok; te voren deed die laatste kooper den staat van het Kasteel opnemen; uit den daarvan door Schepenen van St. Michiels-Gestel op laatstgemelden datum opgemaakte akte blijkt, dat prof. van Midlum niets ter herstelling van dit slotje had gedaan en dat het dientengevolge in nog slechter staat verkeerde dan een jaar te voren; zoo waren toen de daken zoowel van het kasteel als van de daartoe behoorende neringhuizen, koe- en paardestallen *ontrepaneert* en de zolders daarvan op verschillende plaatsen rot en lek; was toen ook rot de brug met hare *gelinten* en waren de vloeren vooral in de brouwerij *ontrepaneert.*

De weduwe van genoemden van Rijssel, Petronella Jacoba van Braam (die eene kleindochter was van Gillis van Braam en Helena de Wijn, wonende te Rotterdam), verkocht zoo voor zich als in hare hoedanigheid van moeder-voogdes over de minderjarige kinderen, gesproten uit haren echt met meergenoemden haren man, den 2en October 1745 den Kleinen Ruwenberg aan Jacob baron van Brakell, luitenant generaal ten dienste dezer landen. Deze laatste verkocht dit goed weder in 1749 aan Johan Heyssel, wonende te Amsterdam, die het op zijne beurt den 12en Mei 1762 in koop overdroeg aan Arnoldus des Tombe, destijds ritmeester, wonende te Utrecht. In de van dezen laatsten verkoop opgemaakte akte verklaart *de heer Johan Hijssel, wonende te St. Michiels-Gestel* te verkoopen: *een vermaakelijk, wel doorbouwt en seer gelegen adelijk kasteel, eertijts genaamt den Ruwenberg en nu genaamt den Grooten* (lees: de Kleine) *Ruwenberg, gelegen binnen de heerlijkheid St.*

des Tombe.

Michiels-Gestel, voorsien van reguliere saletten, needer- en opkameren, mitsgaders bequaeme kelders en een keuken, met een thoorn daarbooven uytstekende, met de bruggen over de gragte daarom van klaer leevende waeteren der reviere de Dommel vlietende, met een bassecour off neerhoff, stallinge, koetshuys en brouwhuys, alles in steen, alsnog een oranjehuys en verder getimmerde met de hooven en boomgaart daarbij en aangehoorende; item de graffsteede en geregtigheyd van dien in de kerke op het choir binnen dese heerlijkheyd, met de bank in deselve kerke; item de privilegien en geregtigheyd van te moogen planten voor het voorsr. huys den Ruwenbergh, gelijk meede de gemeente voor het voorsr. huys daaraan gelegen gen^t de Lokersche Bergen, den Hasenbaart en de Roode Hoof conijnen, sulk vergunt door haar vorstelijke genade de Princesse van Hoogsollern, marquise van Bergen op de Zoom, vrouwe deser heerlijkheyd St. Michiels-Gestel, Oud- en Nieuw Herlaer etc. etc. etc., aan den Hoogwelgeb. Heer Christoffel en Erneste van Boecop gebroderen. soo voor hun als hunne erven, dog ongeprejudicieert haar vorstelijke genade om in deselve plaetsen te furetteeren en doen furetteeren d.d. 10 December 1648, enz. (Schepenakten van St. Michiels-Gestel).

(Wordt vervolgd).

's-Hertogenbosch. A. VAN SASSE VAN YSSELT.

DE GLAS- EN KUNSTSCHILDERS JAN ROELOFSZN. VAN DIEPENBEECK EN ABRAHAM VAN DIEPENBEECK.

IV.

(Met een portret).

Wij zijn thans gekomen aan zijn zoon Abraham, die als kunstenaar meer bekendheid en vermaardheid dan zijn vader en de andere kunstbeoefenende leden van zijn geslacht mocht verkrijgen.

Abraham, die van zijn prille jeugd in het ouderlijk huis de kunst zag beoefenen, zal als zoovele andere zonen van artisten door geboorte en aanleg bij zich reeds vroeg den lust gevoeld hebben de voetstappen zijns vaders op den schoonen maar moeilijken weg der kunst te volgen; onder diens leiding kreeg hij de veelzijdige bekwaamheid, die hem later zoo goed te pas zou komen voor zijne vlugge ontwikkeling als kunstschilder, terwijl hij als glasschilder de evenknie zoo niet de meerdere zijns vaders is geworden.

In de voorhanden manuscripten van het glazenmakersgild wordt de naam van Abraham niet aangetroffen.

Hij moet met zijn vader lang gearbeid hebben voor hij naar Antwerpen trok.

In de lente van het jaar 1623 treffen wij van Diepenbeeck in de Scheldestad aan met geschilderde glasvensters voor de nieuwe kerk van de Lieve-Vrouwebroeders of Karmelieten aldaar.

Vóór dat werk te kunnen voltooien, moest hij volgens de bestaande ordonnantiën zich bij het St. Lucasgild aangeven.

Hij deed daar „sijn proeve ende eedt als glaesmaecker."

De dienstdoende deken Antoon Gootkint schreef hem in den Liggere als „Abraham van Diependael, glaesschrijver" [1]).

Terzelfder tijd deed het stadsbestuur de vierschaar herstellen en droeg onzen Abraham op voor de vensters van de Heerenkamer vier stadswapenen te schilderen, welken hem met 144 gulden betaald werden. [2])

Eervol en opmerkelijk was deze opdracht, en zij zegt veel voor den kunstarbeid van onzen Bosschenaar, zoo men in aanmerking neemt, dat Antwerpen op dat tijdstip onderscheidene glasschilders onder zijne poorters — dat van Diepenbeeck niet was — telde en daarbij bekwame mannen.

Was het wonder, dat de jonge meester spoedig in de

[1]) Liggere (register) van het Antwerpsche St. Lucasgild.

[2]) v. d. Branden, *Gesch. der Antwerpsche Schilderschool*, blz. 778.

kunststad bij uitnemendheid zich thuis gevoelde en weinig lust meer had naar zijne geboorteplaats terug te keeren!

De toestand liet daar bovendien veel te wenschen.

Kunst behoeft immers een rijken grond wil ze tieren.

Het twaalfjarig bestand in 1622 geeindigd zijnde, ontbrandde op nieuw de krijg rond 's Hertogenbosch; als grensvesting tegen Holland verkeerde het voortdurend in gevaar van belegerd te worden, steeds zwierf vijandelijk krijgsvolk in den omtrek, welk een en ander een verlammenden invloed had op haren handel en nijverheid, de twee voornaamste bronnen van bestaan der burgerij.

De keus zal van Diepenbeeck niet moeilijk zijn gevallen.

Antwerpen was wel niet meer de bloeiende en rijke koopstad van de helft der 16e eeuw, maar van dien bloei en rijkdom had de schoone Scheldestad tijdens de levensdagen van onzen Abraham nog zooveel behouden, dat een artist aldaar onder de kunstzinnige burgerij en talrijke geestelijkheid veel gemakkelijker geld kon winnen, dan in de aan alle zijden geprangde oude hertogstad.

Daar leefden en werkten bovendien de groote meesters der schilderkunst, wat voor het artistenhart van van Diepenbeeck mede iets zeer aantrekkelijks moet bezeten hebben.

Zijn vader was toen hoogst waarschijnlijk reeds overleden, vermoedelijk nog de eenige band, die hem aan den Bosch bond, zoodat hem niets behoefde te weêrhouden aan zijn wensch gevolg te geven.

Zijn broeder Gijsbert treffen wij ook later te Antwerpen aan.

Abraham schreef dan 18 Juni 1624 aan den magistraat, dat hij van plan was zich te Antwerpen te vestigen, indien men hem eenige voorrechten wilde toestaan.

Hij noemt zich in dat stuk „Abraham Janssone van Diepenbeeck, geboren van 's-Hertoghenbossche",

en zegt van jongsaf bij zijn vader het glasschilderen te hebben geleerd, en in dat vak andere meesters te overtreffen.

Deze woorden getuigen dat van Diepenbeeck zich zijn meesterschap in deze kunst bewust was.

Aan overdrijving of bluf behoeft men hier niet te denken, daar de dekens van het gild den magistraat anders spoedig zouden ingelicht hebben.

De magistraat, steeds bedacht de kunstbeoefenaars naar hare stad te trekken, verleende van Diepenbeeck vrijheid van burgerwacht [1]), een voorrecht, dat slechts bij hooge uitzondering werd toegestaan, en bij gevolg zeer op prijs gesteld.

Onze Bosschenaar had in zijne nieuwe woonplaats derhalve over geen gebrek aan achting en waardeering te klagen.

Intusschen trokken de grootsche en schitterende tafereelen van den prins der Vlaamsche Schilderschool, Petrus Paulus Rubens, het oog en hart van onzen Abraham

Hij nam het kloek besluit zijne schilderstudiën, in welke kunst hij door zijn beroep en de lessen zijns vaders zekere bedrevenheid moet bezeten hebben, bij den grooten meester voort te zetten, en schaarde zich onder diens talrijke leerlingen.

Hij trof onder deze een ander Bosschenaar aan, die later als hij zelf tot de beste navolgers van Rubens zoude gerekend worden.

Velen der lezers zullen reeds weten wien ik bedoel, namelijk Theodorus van Tulden, zoon van Jacob en Heilwig van Meurs, gedoopt 9 Augustus 1606 in de St. Janskerk.

Blijkens het register van het Antwerpsche St. Lucasgild werd van Tulden in 1621/22 ingeschreven als leerling van Abraham Bleyenberch, die hij spoedig verliet om zijne studiën bij Rubens te gaan voltooien.

[1]) v. d Branden, t a. pl.

In 1626/27 werd hij bij gemeld gild als meester toegelaten en bekleedde in 1638/39 het dekenschap.

Van Tulden vestigde zich later in zijne geboorteplaats, welks stadhuis eenige schilderwerken van zijn penseel bewaart, alsmede een standbeeld van den kunstenaar. [1])

Om op van Diepenbeeck terug te komen, hij legde zich, gelijk men van een man van zijn leeftijd en temperament mocht verwachten, met de borst op de schilderkunst toe en maakte spoedig zulke vorderingen, dat Rubens van zijne hulp gebruik maakte bij het schilderen van onderscheidene van diens tafereelen.

Van Diepenbeeck werd een der beste leerlingen van den grooten meester en maakte zich diens manier van schilderen zoo zeer eigen, dat later verscheidene zijner penseelvoortbrengselen aan Rubens werden toegeschreven. Vooral zijne mythologische voorstellingen vertoonen het sterkst den invloed van Rubens.

In vele gevallen is deze eigenschap geenszins het kenmerk van groote geesten, en zij ontaardt bij velen in eene slaafsche navolging, die alle ziel en leven aan het werk ontneemt en hen tot niets hoogers verheft, dan tot trouwe copiïsten.

Zoo was het met van Diepenbeeck echter niet.

Hij vereenigde bij deze navolging eigen genie, waar-

---

[1]) Twee kapitale doeken versieren de kamer van burgemeester en wethouders: het eene verbeeldt de Bossche maagd door prins Frederik Hendrik met de Hollandsche maagd vereenigd, het andere de vier kwartieren der meyerij van den Bosch hulde brengende aan de Bossche maagd.

Van Tulden schilderde deze stukken op bestelling en werd bij ordonnantie van 25 September 1647 daarvoor 500 gulden betaald.

Verder twee schoorsteenstukken: het eene stelt de gerechtigheid, het andere een wildeman met het stadswapen voor.

Een standbeeld van van Tulden, door den beeldhouwer Frans Donckers Reinh.Hzn. vervaardigd, werd door dezen in 1854 aan de stad geschonken. Het sierlijk beeld in wit marmer is geplaatst op de bovenvestibule.

door in zijne werken eigen geest en vinding met de voortreffelijkheden van zijnen meester op kunstvolle wijze zijn verbonden.

De vergissingen, met onderscheidene zijner penseelvoortbrengselen aan Rubens toe te schrijven, mogen dus vereerend genoemd en geven een hoog denkbeeld van het talent van van Diepenbeeck.

Gelijk zijnen meester, deed hij ook zich kennen als een voortreffelijk portretschilder, van welke conterfeitsels weer eenigen aan vermaarde portrettisten werden toegekend.

Zoo o.a. het portret van Cornelis Lantschot, in de St. Jacobskerk te Antwerpen, dat beurtelings aan Antonie van Dijck en Cornelis de Vos, en van Margaretha hertogin van Newcastle, in Wentworth Castle, hetwelk aan Peter Lely werd toegeschreven.

En wie weet of kan zeggen, hoeveel schilderijen van onzen Abraham nog op naam van Rubens en andere vermaarde meesters doorgaan?

Vrij waarschijnlijk zullen er onder de zoogenaamde „zwakke Rubensen" wel eenige voorkomen.

Hij heeft ook schilderijen van andere meesters gestoffeerd, als van den vermaarden bloemenschilder en pater der Sociëteit van Jezus Daniël Seghers, Jan Philip van Thielen (genaamd Rigouldts), Franchois Ykens enz.

Een zijner tijdgenooten, de Liersche notaris Cornelis de Bie, wijdt in zijn *Gulden Cabinet van de Schilderconst* aan van Diepenbeeck en diens kunst de volgende lofgevende dichtregelen, welke ik hier afschrijf, wijl dit werk in weinig handen is.

„Men seyt voor een Maxiem, dat die de glaesen maecken,
Doorluchtich sijn van aert in al hun claere saecken,
Om dat hun wercken sijn doorluchtich en seer licht,
Die Titan daghelijckx door schijnt met sijn ghesicht.
Dit ampt maeckt menich eel, ghelijck hier wort bevonden

in Abraham Diepenbeeck, schatkist der Schilders [gronden.
Die eerst met suyver glas seer groote Const bedreeff,
Als hij met sijn Pinceel daer op seer aerdigh schreeff
En is daer door gheraeckt op d'eel Picturas trappen,
Die van haer heeft gheleert de diepste wetenschappen
In 't hand'len met Pinceel, en meest met crijt en cool
Al oft hij waer ghevoedt van jonghs in 't Schilderschool.
Seer gheestrijck, soet en net staen alle sijne dinghen,
Soo dat men overal van hem hoort lofsanck singhen.
In de inventiën van teek'nen aldermeest
Wort hij in Nederlant ghenoempt den cloecksten gheest:
Heel mals in 't schilderen, seer los en poeselachtigh,
Al 't gene dat hij maeckt, het staet al even crachtich,
Sijn meester Rubbens was daer hij heeft bij gheleert,
Waer bij hij met dees Const ten hoochsten wert vereert.
De oeffeningh daer van hem daeghlijckx compt verwecken,
Om meerder wetenschap met iever te ontdecken,
Ghelijck men speuren can aen al sijn edel werck,
Waer med' dat hij verciert soo menich huys en Kerck.
De Gheesten die op plaet seer aerdigh connen snijden,
Die moeten altemael en wel met recht belijden,
Dat Diepenbeeck alleen den iersten is van 't Lant
In d' edel Teecken-const, door sijn sinrijck verstant."

Op deze prijzende woorden in poëzie moge volgen in proza wat van den Branden, *Geschiedenis der Antwerpsche Schilderschool*, verklaart van hem:

„Hij bezat, wel is waar, niet de onuitputtelijke grootsche verbeelding, noch den kleurenschitter van Rubens, maar toch waardeert men in van Diepenbeeck's voornaamste tafereelen rijkdom, weelderige natuurlijkheid en leven in de samenstelling, schoonheid van teekening, eenen flinken penceeltoets, warme, aangename en harmonische kleuren bij een overheerlijk licht."

Ik kan hier bijvoegen dat de schilderijen van onzen Bosschenaar die ik te Antwerpen, Brussel en Parijs zag

in correctheid van teekening dikwijls dien van zijnen meester voorbij streven.

Het oudste jaartal op een der schilderijen van den meester bekend, is 1629, wat echter niet uitsluit, dat hij er verscheidene andere vóór dien tijd kan gemaald hebben. Zij verbeeldt eene brooduitdeeling aan de armen, met Christus en Maria verschijnende in de wolken, was vroeger in het bisschoppelijk slot te Würzburg en wordt thans in het museum te München bewaard. Een lijst van 60 zijner schilderijen laat ik aan het einde volgen.

Men wil dat van Diepenbeeck tusschen 1627 en 1638 Italië bezocht en op deze reis werd vergezeld door Jan Thomas van Ieperen, eenen anderen leerling van Rubens, — doch sterken twijfel is hier geoorloofd. Wel was hij korten tijd werkzaam in Engeland, vooral voor William Cavendish, hertog van Newcastle. [1])

Tijdens van Diepenbeeck de lessen van Rubens volgde, bleef hij vlijtig zijn vak van glasschilder beoefenen; de schoorsteen moest immers blijven rooken; ook later, toen hij reeds lang een geacht en gezocht kunstschilder was, bleef hij nog vele jaren zijn oud beroep getrouw.

Zoo ging hij 25 Mei 1633 met de Predikheeren een contract aan voor het koor der tegenwoordige parochiekerk van St. Paulus twaalf groote en vijf smalle glasramen te schilderen.

Tien groote ramen voor het hooge koor zouden de geschiedenis van den apostel Paulus verbeelden, en met de wapens en opschriften, zou hij ze leveren tegen 400 gulden per stuk.

De twee andere groote ramen voor het kruiskoor boven de hoofdingangen der zijgevels en vijf smalle vensters achter het hoogaltaar zouden in evenredigheid der andere, of naar schatting van deskundigen worden betaald. [2])

Het stadsbestuur liet hem ook in dezelfde kerk voor

[1]) H. Walpole. *Anecdotes of painting*, blz. 165.

[2]) Zie over deze ramen *Inscriptions funéraires et monumentales de la prov. d'Anvers* (Anvers. Eglise de St. Paul), blz. 29.

300 gulden glas schilderen, en het volgende jaar twee nieuwe vensters en eenige herstellingen aan de oude in de Vierschaar maken, waarvoor hij 72 gulden ontving. [1])

In de Onze Lieve-Vrouwekerk aldaar beschouwt men nog een gedeelte van een glasraam, met vier portretten van aalmoezeniers in hun schilderachtig costuum, dat het jaartal 1635 draagt en door van Diepenbeeck vervaardigd is.

De meester besloot nu eerst als poorter zich te laten inschrijven, vermoedelijk met het oog op zijn huwelijksplannen, want ondanks zijn veertig jaren behoorde onze Abraham nog tot de vrijgezellen. [2])

Hij werd dan op Vrijdag 4 Januari 1636 als poorter ingeschreven; het poorterboek noemt hem alléén glasschilder en geboortig van 's Hertogenbosch.

Op 30 Mei des volgenden jaars maakte hij huwelijksvoorwaarden met Catharina Heuvinck, dochter van Mr. Lucas Heuvinck, notaris te Antwerpen en secretaris van Schelle, en Maria Verbert.

Een paar weken later geleidde hij te Schelle zijne bruid naar het altaar, en betrok met haar een huis aan de Schoenmarkt, dat hij sedert 1634 bewoonde.

Zijne aanstaande schoonouders beloofden hun eenige dochter eenen bruidschat van 10,000 gulden, doch tusschen beloven en geven is een groot onderscheid, wat onze Abraham dadelijk moest ondervinden.

Zij lieten op de uitkeering der gelden zoolang wachten, dat het den jongen echtgenoot hartelijk begon te vervelen, en hij derhalve de vrijheid nam hen vijftien maanden later langs gerechtelijken weg aan hunne belofte te herinneren; op welke manier hij zijnen schat binnen-

---

[1]) V. d. Branden, t. a. pl.

[2]) Abraham liet zich in April 1634 aannemen als lid der Sodaliteit van bejaarde jongmans, werd in September van hetzelfde jaar en in deze maand van 1636 tot consultor, en 13 Juni 1639 tot consultor der getrouwden van deze vereenigingen gekozen.

Beide vereenigingen waren opgericht in de kerk der Jezuïeten.

kreeg. Van Diepenbeeck, thans een gezeten en welgesteld burger, werd in 1638 toegelaten als meester in het St. Lucasgild en genoot de eer 18 September 1641, door den magistraat tot deken van het gild zich verkozen te zien.

Bij zijne echtgenoote verwekte de meester acht kinderen, waarvan 1, 2, 6, 7 en 8 in de Onze Lieve-Vrouwekerk, en de andere in de St. Joriskerk gedoopt zijn.

1. Jan Baptist, 14 Februari 1639. Peter en meter: Gijsbert van Diepenbeeck en Maria Verbert.

2. Catharina, 25 April 1640. Peter en meter: Lucas Heuvinck en Machtilda Lintermans.

3. Ignatius, 29 September 1641. Peter en meter: Roelof van Diepenbeeck [1]), vertegenwoordigd door Cornelis Coebergh, en Maria van der Heyden.

4. Willem, 26 Mei 1643. Peter en meter: Willem Taterbeeck en Margaretha Verbeeck.

5. Maria, 24 Juli 1644. Peter en meter: Christiaan Hoeffs, in naam van Jan Petrus Aelmans, en Maria Hermeels.

6. Jan Ignatius, 14 Januari 1646. Peter en meter: Laurentius van Isperdonck en Maria van der Heyden.

Deze zoon verwierf den graad van licentiaat in de rechten en huwde Catharina Theresia de Vergnis, van eene familie afkomstig uit Henegouwen.

7. Margaretha, 29 Januari 1647. Peter en meter: Nicolaas Wiringa voor Lucas Heuvinck en Margaretha Verbert.

8. Norbertus Chrysosthomus, 29 Maart 1648. Peter en meter: Lucas Heuvinck en Maria van der Heyden [2]).

---

[1]) Kan deze Roelof ook een broeder van onzen schilder zijn? Hij schijnt niet te Antwerpen gewoond te hebben, daar hij als peter door een ander vertegenwoordigd werd.

Hij was gehuwd met Maria Mathijssen, die in 1654 weduwe wordt genoemd. Zie hierachter.

[2]) Kerkregisters van Antwerpen.

Zijne echtgenoote moet kort na de geboorte van het achtste kind overleden zijn.

Blijkens de archieven van het St. Lucasgild staat haar doodgeld in 1648—1649 geboekt.

Van Diepenbeeck schilderde in 1644 vier ramen voor het koor van de St. Jacobskerk, verbeeldende den Koning en de Koningin van Spanje en Christus met het kruis en Maria der Smarten; de twee laatste ramen zijn nog in wezen en hebben door den tijd eenigszins geleden.

Hij ontving daarvoor 13 November 1644 de som van 800 gulden met inbegrip van den prijs van het glas.

Ook schijnt hij eenige ramen voor het Carmelietenklooster te Boxmeer geschilderd, in ieder geval de teekeningen er voor gemaakt te hebben, door Petrus Clouet in 't koper gebracht [1]).

Onze meester, met zulk een talrijk gezin gezegend, kon in 't belang zijner huishouding en de opvoeding zijner kinderen niet zoolang buiten hertrouwen blijven.

Hij ging dan op 13 Mei 1652 in het dorp Schelle bij Antwerpen eene echtverbintenis aan met Anna van der Dort, de 32 jarige weduwe van Mr. Daniël de Brouwer, secretaris van Aartselaar, Bouchout en Hove; bij welke plechtigheid Christiaan Hoeffs en Philips Bertens als getuigen optraden.

Twee dagen te voren had van Diepenbeeck van Gregorius Del Plano, binnen-burgemeester van Antwerpen, verlof gekregen den eersten nacht na zijn huwelijk te Schelle te mogen blijven, zonder schade voor zijn poorterrecht.

Deze tweede vrouw bracht hem in geld en juweelen 4575 gulden 16¼ stuiver ten huwelijk, [2]) en schonk hem nog vier kinderen, alle in de Onze-Lieve-Vrouwekerk gedoopt.

---

[1]) Zie: *De vensters van het Carmelietenklooster te Boxmeer* in Taxandria I.

[2]) V. d. Branden, t. a. pl.

1. Johanna Maria, 27 December 1654. Peter en meter: Jan van der Dort, pastoor in Holland en en Maria Mathijssen, weduwe van Roelof van Diepenbeeck; beiden vertegenwoordigd door de ouders der eerste vrouw van den schilder, waardoor blijkt dat deze met diens tweede huwelijk ingenomen waren.

Deze dochter trouwde in de St. Joriskerk 25 Juli 1681 Joris van Bredael, geboren te Antwerpen 1 Januari 1661 uit het huwelijk van den schilder Peter van Bredael Peterszn. en Anna Maria Veldener, dochter van den beeldhouwer Jenijn Veldener.

Joris van Bredael was een verdienstelijk schilder van landschappen en jachttafereelen, en werd in 1684 als meester in het St. Lucasgild toegelaten.

Bij zijn huwelijk met Johanna Maria traden als getuigen op de schilder Peter van Bredael en Peter Ykens.

Hij won bij zijne echtgenoote twee zonen:

Jan Peter van Bredael, geboren 27 Juli 1683, overleden te Weenen op het einde van het jaar 1735.

Jozef van Bredael, geboren 14 Augustus 1688, stierf in het begin van het jaar 1739 te Parijs.

Beiden waren verdienstelijke schilders en bleven ongehuwd.

2. Abraham Jan, 21 April 1656. Peter en meter: Jan van der Dort, toen pastoor te St. Willebrord bij Antwerpen, en Anna Cruyt.

Hij trouwde Margaretha Broeckmans en stierf 16 Maart 1706, zijne gade 7 September 1708; beiden liggen begraven in de St. Pauluskerk te Antwerpen, waar men hun grafzerk nog ziet.

3 Anna Theresia, 7 November 1658. Peter en meter: Lucas Heuvinck en Maria van der Dort.

Zij was geestelijke dochter en maakte 5 December 1701 haar testament.

4. Margaretha, 6 Maart 1661. Peter en meter: Jan van der Dort bovengemeld en Maria Verbert.

Deze stierf blijkens een kerkregister der St. Jacobskerk te Antwerpen in 1675. [1])

Van Diepenbeeck ging onverdroten voort met het schilderen van een groot aantal prachtige tafereelen en leverde een massa uitstekende teekeningen voor boeken plaatwerken.

Reeds kort na zijne vestiging in de Scheldestad vindt men hem daarmede bezig; zoo ontving hij 12 September 1627 van de Plantijnsche drukkerij aldaar de som van 20 gulden voor het teekenen van de titelplaat *De Vita et Verbis Seniorum sive Historiae Eremiticae libri X, opera et studio Heriberti Rosweydi.* Antv. 1628.

Voor deze vermaarde drukkerij teekende hij tusschen 1648 en 1650 nog vele missaalplaten mede tegen 20 gulden per stuk. [2])

Hij teekende ook de platen voor *de Tempel der Zanggodinnen,* door Cornelis Bloemaert in 't koper gebracht.

Verder de fraaie titelplaten van de volgende werken:

Afbeeldinghe van de eerste eeuw der Societeyt van Jesus (Antw. 1640), gegraveerd door M. Natalis.

Philosophia naturalis sacrosancti corporis J. C., door P. de Jode Jr.

Chr. Butkens, *Trophées du duche de Brabant* (Antv. 1641 en 1652), door M. Borrekens.

C. Hazart, *Kerckelijcke historie van de geheele Werelt,* 1e deel (Antw. 1667), door A. Lommelin.

Dit deel bevat onderscheidene platen naar den meester.

C. de Bie, *Gulden Cabinet van de Schilderconst* (Antw. 1662), door C. Meyssens.

Costuymen van het graefschap Vlaenderen (Gend 1650), door H. Janssen.

B. Corderius, *Job elucidatur* (Antv. 1646), door C. Galle Jr.

---

[1]) Kerkregisters van Antwerpen.

[2]) M. Rooses, *Gesch. der Antwerpsche Schilderschool.*

Acta Sanctorum (Antv. 1643), door Th. van Merlen. Dit zijn de twee eerste deelen van den beroemden arbeid der Bollandisten en bevatten de levensbeschrijvingen van de heiligen der maand Januari.

Voor een der vervolgdeelen op dit werk teekende hij ook den titel, gegraveerd door R. Collin.

Legatio Ecclesiae triumphantes (Antv. 1638), door A. Voet Jr.

Fr. Bonae, *Commentarii tres in universam. Aristoteles Philosophiam* (Antv. 1652), door A. Lommelin.

Alex. Calawato, *Discursus Morales* (Antv. 1652 en 1656), door P. de Jode Jr.

De Jure Belli et Pacis, door P. Clouet.

Ribadineira en Rosweydus, *Generale legenden der Heylighen* (Antw. 1628), door C. Galle.

L. Lessius, *De Beatitudine* (Antv. 1645), door J. Neeffs.

Hadr. Lyraeus, *Trisagion Marianum* (Antv. 1648), door A. Lommelin.

Viuca Carmeli, door P. Clouet.

Venatio Sacra (Antv. 1650), door P. de Jode Jr.

Pastor fido, door C. van Caukercken.

La Vierge de Prémontré (Antv. 1650), door W. Hollar.

Pharmacio Galeno Chymica, door C. van Caukercken.

Lusthof van Christelijcke Ghebeden ende Oeffeninghen (Antw. 1666), door A. Melaer.

J. Le Roy, *Topographia hist. Gallo Brabantiae,* door P. Clouet.

Philosophia Universa, door W. Hollar.

G. à St Vincentio, *Problema Austriacum plus ultra quadratura circuli* (Antv. 1667), door C. Galle Jr.

Konstboeck, door N. Lauwers [1]).

---

[1]) Ik geef de beknopte titels van eenige der werken, zooals ze mij zijn medegedeeld.

In 1649 teekende hij voor de Sodaliteit van den Zoeten Naam Jezus bij de Predikheeren een „Schetse vanden Soeten Naem Jesus, met 2 Engelen ende den voet", waarvoor hij 5 gulden 4 stuivers ontving.

Dit groot aantal titels bewijst, dat deze arbeid van onzen meester bij zijne tijdgenooten was gezocht en op prijs gesteld.

Verscheidene dezer werken zijnde uit de pen gevloeid van geleerde zonen van den H. Ignatius doet tevens met grond onderstellen dat van Diepenbeeck in het Professenhuis der Jezuïeten te Antwerpen een goed bekende is geweest.

Artist en auteur, wiens woorden hij in beeld moet brengen, komen immers van zelf tot elkander.

Aan het einde laat ik nog een lijst volgen van 158 gravures naar van Diepenbeeck, in 't koper gebracht door de voornaamste Vlaamsche en Hollandsche plaatsnijders van zijn tijd, als Pieter de Bailliu, Jan Baptist Barbé, Cornelis Bloemaert, Boëtius à Bolswert, Schelte à Bolswert, Mattheus Borrekens, Jacobus Brunel, Frans Bouttats, Cornelis van Caukercken, Pieter Clouet, Antoon Coget, Richard Collin, Cornelis van Dalen (vader en zoon), Antoon van der Does, Cornelis Galle Jr., Wenceslaus Hollar, Arnold de Jode, Pieter de Jode, Coenraad Lauwers, Nicolaas Lauwers, Adriaan Lommelin, Theodoor Matham, Adriaan Melaer, Theodoor van Merlen, Michiel Natalis, Jacobus Neeffs, Jacobus Pitau, Paulus Pontius, Alexander Voet Jr., Henri Snijers, Lucas Vorsterman enz. Deze talrijke groep plaatsnijders brengt ons voor den geest de woorden van den dichterlijken Lierschen notaris Cornelis de Bie in diens *Gulden Cabinet van de Schilderconst:*

„De Gheesten die op plaet seer aerdigh connen snijden,
Die moeten altemael en wel met recht belijden,
Dat Diepenbeeck alléén den iersten is van 't Lant
In d' edel Teeckenconst, door sijn sinrijck verstant."

Men mag hierbij voegen, dat er weinig meesters zijn wier werken door zulk een groot aantal graveurs aan de nakomelingschap zijn overgebracht.

Wat zijne teekeningen betreft, ik leerde er 56 stuks kennen, waarvan mede een overzicht wordt gegeven.

Dit toch reeds vrij aanzienlijk getal zou voorzeker nog veel grooter wezen, had ik bij het begin van mijn onderzoek van een duizendtal catalogen van kunstverzamelingen en verkoopingen wat beter acht op de teekeningen geslagen, doch mijn plan bestond eerst alléén de schild rijen te vermelden, toen ik, om het belang van het overzicht te verhoogen, besloot er ook de teekeningen en gravures bij te voegen.

Van Diepenbeeck heeft ook zelf de etsnaald gehanteerd.

Van hem is bekend een voortreffelijke ets, verbeeldende een landschap, gestoffeerd met een rustend boertje, een gezadeld ezeltje aan den toom vasthoudende, hoog 57, breed 147 m.M.

Deze ets is van 1630, de eenige bekende van den meester en komt buitengewoon zeldzaam voor.

Er bestaat eene bedriegelijke copie van, doch die in grootte verschilt, zijnde 60 m.M. hoog en 146 m.M. breed.

Ook heeft de graveur tien vogels, die in het rechtergedeelte van het verschiet boven de bergen vliegen, vergeten te copiëeren [1]).

Het zelf geschilderd portret van den meester werd tijdens zijn leven (in 1661 of 1662) door Paulus Pontius in 't koper gebracht; welk portret is opgenomen in meer vermelde De Bie's *Gulden Cabinet van de Schilderconst,* van welke gravure eene reproductie in dit tijdschrift wordt gegeven.

Met den „kunstrijcken heere Abraham van Diepenbeeck" schijnt de vorst onzer dichters, Joost van

[1]) Het Rijks-Prentenkabinet te Amsterdam en het Prentenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel bezitten een exemplaar van deze ets, zoomede twee copiëen.

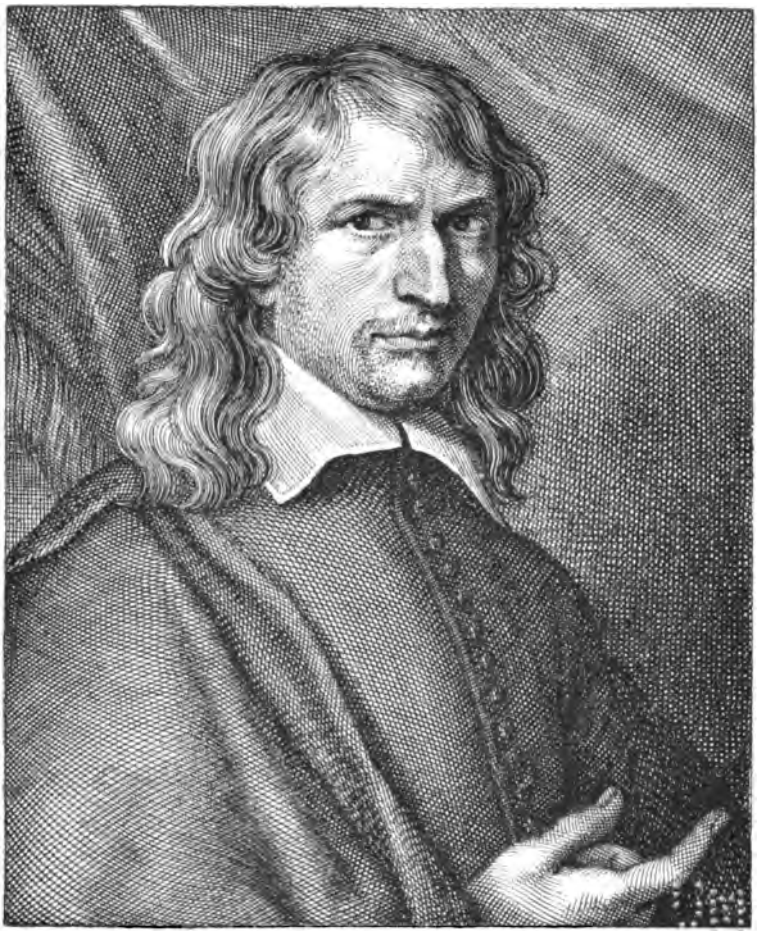

ABRAHAM VAN DIEPENBEKE

Est né a Boisleducq, ayant cy devant exercé pour quelque temps l'art de peindre sur les vitres, en quoy il surpasse tous ceux de son temps, mais a present s'est addonné a peindre toute sorte de peincture mesmes aux desseins tres curieusement, aiant eu pour maistre Pierre Paul Rubbens, tient sa residence a Anvers.

Abr. a diepenbek pixit. Paul. Pontius sculpsit. Ie. Meyssens excudit.

---

[1]) Wij voldeden gaarne aan het verzoek van den heer Verreyt om nogmaals dit portret een plaats te geven. RED.

den Vondel, goed bekend en bevriend te zijn geweest.

Men mag dit afleiden uit het volgende bijschrift, dat hij op het portret vervaardigde:

„Dus tekende Abraham zich zelven naer het leven,
Wij kennen hant en geest aan ommetreck en streeck.
Zij vloeien even rijck, gelijck een Diepe beeck.
't Welschicken, van Natuer aen weinigen gegeven,
Is 't vrije velt, waer in hij weit met zijn penseel.
De vont van 's mans vernuft ontziet geen zonnestralen,
Noch zelfs Apollo's oogh, in kercken en in zalen.
Laat tuigen print en doek, en koorglas en panneel!"

Deze woorden van den grooten Vondel, man van een hoog karakter en geen vleier van halve vernuften, bewijzen welk een hoogbegaafd kunstenaar van Diepenbeeck is geweest.

Voor den bejaarden meester sloeg eindelijk het uur van scheiden.

In de stad van zijn opkomst en roem, in het kunstlievende Antwerpen, stierf hij in de maand September 1675 in den gezegenden leeftijd van 79 jaren [1]).

De voornaamste museums van Europa en Amerika prijken met penseelvoortbrengselen van van Diepenbeeck.

Volgende lijst kan onze lezers daarover nader inlichten.

Vermoedelijk zal hun opvallen, dat onder genoemde openbare verzamelingen geen van ons vaderland voorkomt.

Het is zoo: hoe wonderfijk men het moge vinden, het is een feit, dat geen dezer verzamelingen een schilderij van onzen Bosschenaar bezit!!

Hoe lang zal die miskenning nog duren???

(Wordt vervolgd).

Rotterdam. Ch. C. V. Verreyt.

[1]) 1675 „31 Xber. Voor 't medegaen van 2 meesters met het lijck van Signor Abraham van Diepenbeeck, 12 gulden 10 stuyvers."

Liggere van het Antwerpsche St. Lucasgild.

DE RUWENBERG'EN.
V.

Arnoldus des Tombe, hiervoor genoemd, werd 24 December 1730 te Rotterdam geboren en stierf op den Kleinen Ruwenberg 19 October 1804, na tweemaal gehuwd te zijn geweest, 1° in Suriname met Wendelina Borgesius, dochter van Mr. Borgesius, rentmeester der stad Groningen, en 2° te Grave met Henriëtte Anne de Bons, dochter van den generaal-majoor Andries de Bons, die in 1794 Grave zoo roemrijk tegen de Franschen verdedigde. Zijne eerste vrouw schonk hem geene kinderen; bij de tweede had hij er acht, van welke alleen deze drie hier worden vermeld:

A. Andreas Jan Jacob des Tombe, geb. op den Kleinen Ruwenberg 6 September 1786, maakte de veldtochten van Napoleon I mede in Spanje, Duitschland en Rusland. Napoleon I verhief hem tot baron de l'Empire. Bij besluit van 27 Maart 1829 lijfde Koning Willem I hem in den Nederlandschen adel in met den titel van baron, overgaande bij recht van eerstgeboorte. Hij overleed als luitenant-generaal en opperbevelhebber van Maastricht 18 Februari 1845. Uit zijn huwelijk met Perette Cecile de Lange van Wijngaarden liet hij slechts dochters na.

B. Daniel Gerard des Tombe, geboren op den Kleinen Ruwenberg 6 October 1787, eerst luitenant ter zee en daarna kapitein der infanterie, stierf 17 April 1827. Uit zijn huwelijk met Cornelia Maria Verheye van Citters, sproot o. a. Jacob des Tombe, geboren te Vught 7 October 1819, van wien afstamt de tak *Beeldsnijder des Tombe.*

de Jonge.

C. Franciscus Jan Jacob des Tombe, rijksontvanger van Helvoirt en Oisterwijk, geboren te 's Hertogenbosch 1 Maart 1793, overleden te Helvoirt 14 Februari 1824, huwde te Helvoirt 26 April 1813 Eva Maria Adriana de Jonge van Zwijnsbergen,

geboren te 's Hertogenbosch 29 Maart 1794, gestorven te Helvoirt 14 Maart 1831, zoon van Mr. François Andries en Anna Maria Emilia Martini. — Hun oudste zoon Arnold Hendrik des Tombe, geboren te Helvoirt 29 April 1814, kolonel der Cavalerie, werd bij Kon. Besluit van 6 September 1844 tot den adelstand verheven en huwde te Helvoirt op 9 November 1837 Jkvr. Anna Maria Emilia de Jonge van Zwijnsbergen, geb. aldaar 11 September 1817, dochter van Jhr. Marinus Bonifacius en Jkvr. Sara Ortt van Nijenrode. — Uit dit huwelijk zijn ook kinderen.

De kinderen van meergenoemden Arnoldus des Tombe verkochten 25 November 1806 ten overstaan van Schepenen van St. Michiels-Gestel den Kleinen Ruwenberg aan Jacob Meurs, particulier aldaar. Deze verkocht 10 Mei 1819 bij akte, verleden voor notaris van Fenema te 's Hertogenbosch, dit goed aan Henrietta Struuck van der Steege echtgenoote van Corneille Hipolithe Berail, dat zij, zooals in de akte verklaard wordt, met haar eigen geld betaalde. Zij werd te Groningen, alwaar zij 26 November 1797 gedoopt is, geboren uit het huwelijk van Philibert Lyphart Struuck van der Steege met Geertruida Gijsberta van Randwijck en was den 6en Januari 1819 te Boxtel getrouwd met haren voornoemden man.

Corneille Hipolithe Berail werd 30 Juni 1795 te Montpellier in Frankrijk geboren[1]) uit het huwelijk van Louis Berail, koopman in wijnen te Cette in Frankrijk, met Maria Anna Sophia Bles, de dochter van Cornelus Martinus Bles[2]) en Charlotta

[1]) Eerst 26 April 1801 werd hij gedoopt en wel te Chaam.

[2]) Denkelijk dezelfde als Cornelis Martinus Bles, die 31 December 1805 het huis Zwanenburg onder Esch kocht (Taxandria V bldz 239). In 1773 was een Marcellus Bles heer van Moergestel. In 1774 werd Isaak Bles, zoon van den Tilburgschen schepen Cornelis Bles, op 16-jarigen leeftijd aangesteld tot secretaris van Tilburg.

Catharina Peneux. Zijn vader was in 1784 met zijne moeder te Tilburg getrouwd, alwaar toen hare ouders woonden; hij keerde met haar naar Frankrijk terug en is daar in 1798 of '99 om politieke redenen gevangen genomen; na eene hechtenis van een jaar stierf hij in de gevangenis aan de tering; zijn oudste zoon Pierre Paul Berail, die in 1785 geboren werd, is toen geheel alleen gezonden naar zijn oom Govert Jacobus Bles[1]) te Boxtel met niets anders dan een adres om den hals; behouden kwam hij daar aan en bleef verder in Nederland, alwaar hij zonder nakomelingschap overleed. De weduwe van Louis Berail ging later met haren zoon Corneille Hipolithe eerst te Groningen en vervolgens te Boxtel wonen; later keerde zij met hem naar Cette terug, alwaar deze verbleef totdat hij met Henrietta Struuck van der Steege huwde. Hij heeft zich toen als bierbrouwer en azijnstoker op den Kleinen Ruwenberg gevestigd. Geld had hij niet en hij werd daarom door de Commissie uit het Amortisatie syndicaat daaraan geholpen. Toen hij het moest teruggeven was hij daartoe niet in staat en het Amortisatie syndicaat nam om die reden den Kleinen Ruwenberg in executoriaal beslag. Hiertegen kwam zijne vrouw bij de Bossche Rechtbank op, op grond dat dit landgoed dotaal goed en dientengevolge krachtens den destijds hier te lande nog geldende Code Civil voor de schulden van den man niet aansprakelijk zoude zijn. Zij werd echter in haar verzet in het ongelijk gesteld en daarop is den 7en December 1837 de Kleine Ruwenberg voor de Bossche Rechtbank door het Bestuur der Domeinen, uitgeoefend wordende door de Permanente Commissie uit het Amortisatie syndicaat, gevestigd te Arnhem, bij executie verkocht geworden. Kooper werd toen daarvan jhr. Jacob van Beresteyn,

[1]) Deze was toen rentmeester te Boxtel van den vorst van Salm-Kyrburg, heer van Boxtel en Liempde. Later werd hij notaris van Boxtel en stierf aldaar 14 September 1826.

lid der Ridderschap van Noord-Brabant, wonende op den huize Maurick onder Vught.

Dit financieel ongeluk schrikte Corneille Hipolithe Berail niet af; hij wist dadelijk verschillende personen te bewegen om gelden af te staan ten einde hier te lande eene maatschappij van zijdeteelt op te richten, met hem als directeur, omdat hij gedurende zijn verblijf in Frankrijk de zijdeteelt had geleerd. Zoo werd dan bij akte, den 27en Juli 1838 gepasseerd ten overstaan van notaris Joh. de Bergh te 's Hertogenbosch opgericht de *Maatschappij tot invoering aer zijdeteelt in Noord-Brabant,* die haar hoofdetablissement op den Kleinen Ruwenberg en hem als directeur zoude hebben. Den 13en October 1838 verkocht genoemde van Beresteyn aan haar bij akte, verleden voor notaris Derk Molhuyzen te Vught, den Kleinen Ruwenberg. Zijdewormen werden toen op dat goed gebracht; zij sponnen er wel zijde, doch de aandeelhouders sponnen er geen zijde bij; dividenden toch kregen zij niet en hun maatschappelijk kapitaal werd allengs kleiner en kleiner; daarbij kwam nog tot overmaat van ramp, dat het kasteel de Kleine Ruwenberg 4 Februari 1842 tot op den grond toe afbrandde en zij het tegenwoordig gebouw daarvoor in de plaats moesten zetten. Meer en meer lieten de aandeelhouders daarom de zaak in den steek en daardoor kon het geschieden, dat op de vergadering van aandeelhouders van 28 Juli 1855 van de ruim 400 aandeelhouders, die de Maatschappij toen nog telde, slechts de navolgende verschenen: C. J. C. van Beverwijk, notaris te Schijndel; L. Lenersan, koopman te Rotterdam; W. Hopmans, rijks-ontvanger te Veghel; W. Feuilletau de Bruyn, majoor der artillerie te 's-Gravenhage; de Vassy als vertegenwoordiger van het Fonds der Nationale Nijverheid; H. Majoie Jr., A. Verhagen, notaris te St. Michiels-Gestel; Philibert Berail, luitenant der artillerie te Amersfoort en de directeur Corneille Hipolithe Berail. Met algemeene stemmen, op die van de Vassy na,

die zich buiten stemming hield, werd toen besloten om het goed den Kleinen Ruwenberg in eigendom over te dragen aan genoemden directeur ter voldoening eener som van fl. 10929.11, die hij wegens achterstallige tractementen en eener som van fl 988.88[5], die hij wegens gedane verschotten van de Maatschappij te vorderen had. Hiermede verdween de Maatschappij van zijdeteelt feitelijk van het wereldtooneel en kwam de heer Berail weder in het bezit van den Kleinen Ruwenberg. Hij bleef daarop tot aan zijn dood (6 Februari 1891) wonen, zijn tijd bestedende met te zoeken naar allerlei soort van uitvindingen.

Na zijn dood — zijne vrouw was reeds 4 Februari 1851 overleden — kwam de Kleine Ruwenberg aan zijne dochters Geertruida Gijsberta Berail, geboren te St. Michiels-Gestel 7 Augustus 1822, en Cornelie Henriette Berail, geboren aldaar 20 Augustus 1826. Zij bewonen dit goed thans (Februari 1899) nog. Het woonhuis, dat er op staat, is slechts een zeer gewoon, nieuwerwetsch huis en 't is daarom niet der moeite waard er eene afbeelding van te geven.

's-Hertogenbosch. A. VAN SASSE VAN YSSELT.

EXTRACT UYT DE GENEALOGIE VAN DE FAMILIE VAN VEEN, GESPROOTEN UYT DEN HUYSE VAN HEUSDEN.

Onder de familiën, die gezegd worden uit het huis der oude Heeren van Heusden gesproten te zijn, behoort ook een geslacht van Veen, dat wel te onderscheiden is van een ander van denzelfden naam, dat van de Hertogen van Brabant heet af te stammen en een geheel ander wapen voerde. De Heusdensche van Veens voerden, in afwijking van de andere uit Heusden voort

gekomen huizen, geen rad in hun wapen, doch in goud drie gaande roode leeuwen boven elkaar. [1])

Het ontbreekt mij ten eenenmale aan gegevens om als geschiedschrijver van dit geslacht, dat met talrijke aanzienlijke Brabantsche familiën vermaagschapt was, op te treden; de hieronder volgende genealogie is overgenomen van een handschrift van omstreeks 1700, dat het hier bovenstaande opschrift draagt, doch waarvan mij niet bekend is welke bronnen den samensteller ten dienste hebben gestaan. Hier en daar heb ik alleen aan het oorspronkelijke, dat cursief gedrukt is, eenige uit authentieke gegevens verzamelde aanvullingen toegevoegd; verder strekt mijne verantwoordelijkheid zich dus niet uit.

I. *Hugo van Veen* was waarschijnlijk de vader van:
   1. Jan van Veen, die volgt onder II.
   2. *Jacob van Veen*, die volgt onder IIbis.

II. Jan van Veen verwekte:
   1. Robbert. Deze komt als Robbert Jan Hugenzoons zoon voor onder de schepenen van Heusden in 1470 en was de vader van:
      a. Jan, die als Jan Robbert Jan Huygenszoon vermeld wordt als schepen te Heusden in 1485, '91 en 1501. Zoowel hij als zijn vader zegelen althans met het wapen der van Veens.

IIbis. *Jacob van Veen Hugenz.*, schepen te Heusden in 1436 en '40, *tr. Juffr.* . . . . . *van Vianen* uit welk huwelijk:
   1. *Adriaan van Veen.* Volgt onder III.

[1]) Men vindt veelal opgegeven gaande en aanziende leeuwen (luipaarden); de verschillende zegels van van Veens, welke in de Raadt's *„Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants"* worden beschreven, vertoonen echter het boven omschreven wapen. Als helmteeken vond ik op een zeventiende eeuwsche afbeelding een zittende en aanziende leeuw.

2. *Robbrecht van Veen.* Volgt onder III*bis*.

III. *Adriaan van Veen* met *juffr. . . . . Dircks*, verwekten:

Tuelinck.

1. *Johan van Veen*, vermeld te te Heusden in 1507, tr. *juffr. Adriana Teulinck*, uit welken echt:
   a. *Geertruyd van Veen met Otto van Driel.* Deze zullen wel de ouders zijn geweest van Geertruyt van Driel Otto'sd., die in 1559 vermeld wordt als moeder van het Zusterconvent te Heusden.

III*bis*. *Robbrecht van Veen*, schepen te Heusden 1452, '59, '60 en '63 (Robbrecht Jacob Hugenzoons zoon) *tr. 1° met Joanna Moenbers, 2° met juffr. Justa van Wijck en 3° met juffr. Elisabeth Spierinck van Aalborch.* Deze laatste was zijne weduwe in 1505 en wordt nog in 1525 vermeld.

v. Wijck.

Uit elk huwelijk liet hij kinderen na, 6 uit het eerste, uit elk der andere 3:

1. *Juffr. N. van Veen, geestelijcke dochter.*
2. *Juffr. . . . van Veen* tr. met *Tiel Jacobsz. tot Uytwijck.*
3. *Jacob van Veen de Moenbers.* Volgt onder IV.
4. *Juffr. . . . . van Veen tr. met Wouter, heer van Emmickhoven.*
5. *Adriaan van Veen.* Volgt onder IV*bis*.
6. *Juffr. . . . . van Veen, geestelijcke dochter.*
7. *Heer Willem van Veen, ord. cisteriensis.*
8. *Heer Heimen van Veen, canonick tot Heusden.*
9. *Jan van Veen.* Volgt onder IV*ter*.
10. *Hugo van Veen, J. U. L.* Waarschijnlijk is

hij dezelfde als Hugo Spierinck van Veen, die o. a. in 1516 schepen te Heusden was en bij Oudenhoven meermalen Hugo Spierinck van Wel genoemd wordt; hij leeft nog in 1525.

v. Bruhese.

11. *Juffr. Anthonetta van Veen* tr. met *Hendrick van Brouhesen.*
12. *Juffr. Hijllemdis van Veen.* Volgt onder IV *quater.*

IV. *Jacob van Veen de Moenbers tr. 1° Juffr. . . . . van Kessel, 2° Juffr. Geertruyd van Eyck.*

Hij liet 6 kinderen na, waarvan 1 uit het eerste huwelijk:

1. *Jacob van Veen tr. met juffr. . . . . van den Hove Hendricxdr.*, waarbij:
   a. *Juffr. Jacoba van Veen tr. met Jan van Sterckenburch tot Thiel.*
2. *Juffr. Maria, abdisse tot Hoodonck.*
3. *Juffr. Elsbena van Veen tr. met Jan van Weerdenburch.*
4. *Jan van Veen tr. met juffr. Maria van Aalst Gijsberts.* (Gijsbert van Aelst komt in 1508 te Heusden voor).
5. *Juffr. Joanna van Veen tr. met Joost Spierinck van Aalborch.*
   Mogelijk is hij dezelfde als Joest Spierinck, die in 1521 stadsaccijnsen te Heusden pachtte.
6. *Juffr. Clara van Veen, geestelijcke dochter.*
7. Wellicht moet hier nog worden ingelascht de mij alleen uit dit tijdschrift bekende Adriana van Veen, gehuwd met Corstiaen Heyman Voochts, schepen te Heusden in 1560, '63, '69, en '73.

IV*bis*. *Adriaan van Veen tr. Mechteld* en liet na:

1. *Adriaan van Veen met Adriana Loevens Adriaansdr. hebben negen kinderen verweckt, alle 1558 aan de pest gestorven.*

IV*ter*. *Jan van Veen*, heer van Weyenberg, woonde op zijne goederen te Oisterwijk en overleed 3 Aug. 1540. Hij *tr. 1° Geertruyd Ywout, 2° met juffr. Sophia van Berck*, st. in 1529, *3° met juffr. Maria van Amerongen van Ackersloot*, st. 20 Juni 1534, en met haren echtgenoot te Oisterwijk begraven.

v. Berck.

v. Amerongen.

Uit het eerste huwelijk één, uit het 3de 5 kinderen:

1. *Jan van Veen.*
2. *Robbrecht van Veen* was misschien gehuwd met juffr. Anna ....., die in 1568 voorkomt als weduwe van Mr. Robbrecht van Veen, vermeld in 1524 en 1547.

   In 1565 was een Robbert van Veen broeder in St. Mariëndonk te Heusden.
3. *Pieter van Veen tr. met Anthonetta van Duffel*, waarbij:
   a. *Maria van Veen, geestelijcke dochter tot Antwerpen.*
4. *Heymen van Veen, J. U. D.* kocht in 1567 het poorterschap van Heusden, waar hij vervolgens in 1574, '75, '77, '81 en '83 schepen en in 1576 en '78 burgemeester was. Hij overleed in of vóór 15 5. Hij *tr. met juffr. Margareta* (lees Maria) *van Wijck*, die in 1578 reeds was overleden en Aert Voochts, zoon van Heyman bovengenoemd, tot haren executeur-testamentair benoemd had.

5. *Mr. Willem van Veen*, geb. te Oisterwijk, was raadsheer in den Raad van Brabant (1587), lid der Ill. L. Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch, en st. te Brussel in Januari 1597. Hij *tr. met juffr. Maria Coquillet* (lees Cocquiel), *weduwe van Jacob Vledinc.x.*
6. Juffr. *Jutta van Veen tr. met Laurens Pelgrom*, schepen te 's-Hertogenbosch 1546, '50 en '54, zoon van Hendrick Pelgrom, president-schepen te 's-Hertogenbosch, en Catharina van den Eynde gezegd Back.
Uit dit huwelijk kinderen.
7. Adriana Jan Robbert van Veensdr. moet hier wellicht worden ingelascht. Zij was in 1547 wed. met onmondige kinderen van Wouter Toelinck. De naaste bloedverwanten waren Mr. Robbert van Veen en Hendrick Ingenulant.

IV*quater*. *Juffr. Hijllemdis* (lees Hillegont) *van Veen tr. met Jan de Bever*, zoon van Roelof de Bever, schepen te 's-Hertogenbosch, en Catharina Monix. Hij was president-schepen en raadsheer te 's-Hertogenbosch en werd in 1529 afgevaardigd ter dagvaart van Brabant te Mechelen.

de Bever.

Zij overleefde haren echtgenoot doch sterft vóór 1540, met nalating van 5 kinderen:

1. *Robbrecht de Bever.* volgt onder V.
2. *Juffr. Aleydis de Bever met Franchois van Mechelen.*
3. *Roelof de Bever,* schepen en raadsheer te 's-Hertogenbosch, woonde te Berlicum, tr. *1° met juffr. Anna Schojeth* (lees Schoyte) *tot Lier, 2° met juffr. Adriana van Dielbeeke.*

v. Mechelen.

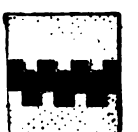

Schoyte.

Van de eerste vrouw vier dochters, waarvan ik er 3 vermeld vind:

a. Hillegonda de Bever, st. 5 Sept. 1609, tr. Floris van Eyck gezegd van Berckel, Heer van Nunen, Gerwen en Nederwetten, zoon van Roelof van Eyck, heer van Blaerthem, schepen te 's-Hertogenbosch, en Heylwich van Berckel. Hij st. 8 Sept. 1609 en werd met zijne vrouw te Nunen begraven.

v. Eyck, gez. v. Berkel.

b. Isabella de Bever, st. 22 Febr. 1611, tr. Johan Monix Aertszoon Hij was schepen te 's-Hertogenbosch in 1578, verliet als aanhanger der Hervorming de stad en werd later schepen te Heusden. Hij st. 12 Mei 1592 met nalating van kinderen.

c. Cecilia de Bever, tr. Pieter van Eyck, waarbij kinderen.

4. *Juffr. Roberta de Bever,* st. omstreeks 1568, tr. *1° met Anthonis van Brouhesen, drossaard tot Gorinchem,* omstreeks 1558 overleden, *2° met Heer Matthijs vander Poorten, Ridder,* die st. 9 Mei 1571.

5. *Cornelis de Bever.* Volgt onder V*bis.*

V. *Robbrecht de Bever,* vermeld in 1539, *tr. 1° met juffr. Margareet van Erp,* dochter van Willem van Erp en Maria van Wijck, *2° met juffr. Margareta van Daver, weduwe van Joncker Willem van Haastrecht tot Drunen;* in 1578 wordt zij weduwe van Robbrecht de Bever genoemd. *Van de 1e vrouw: Jan de Bever,* die volgt onder VI.

v. Erp.

V*bis.* *Cornelis de Bever tr. 1°* in 1544 *met juffr. Alid Beelaerts,* weduwe van Juan

Rosalis, en dochter van den Bosschen schepen Anthonis Beelaerts; st. omstreeks 1556; 2° *met juffr. Lana van Vlierden*, dochter van Jan van Vlierden; overleden circa 1560; 3° *met juffr. Clara Cheris.* Hij was hopman van een vendel Nederlandsche voetknechten in het regiment van den graaf van Megen en st. omstreeks 1582.

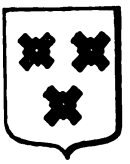

v. Vlierden.

Van de 1e vrouw:

1. *Anthony de Bever*, vermeld in 1580.
2. *Jan de Bever,* volgt onder VI*bis*.

Van de 2e of 3e vrouw:

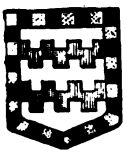

v. Grevenbroeck.

3. Clara de Bever, st. 7 Oct. 1625, tr. Floris van Grevenbroeck, st. 25 Aug. 1623. Zij woonden te Oirschot.

VI. *Jan de Bever*, vermeld 1594, tr. Arnolda van Eyck. Over hunne onmondige kinderen waren in 1611 voogden Jor Robbert de Bever en Mr Jacop van der Cammen; van die kinderen vind ik alleen vermeld:

1. Robbert de Bever, schepen te 's-Hertogenbosch, gehuwd met Maria van Erp, dochter van Goyart van Erp en Maria van Eyck.

VI*bis*. *Jan de Bever tr. met Catharina Pelgroms,* weduwe in 1617, dochter van Laurens Pelgrom voornoemd, bij wie hij 3 kinderen verwekte, terwijl hij bovendien uit een eerste huwelijk met Apostolonia van Eyck een zoon Cornelis naliet:

Pelgrom.

1. *Cornelis de Bever*, sterft in October 1639, begr. te 's-Hertogenbosch.

2. *Willem de Bever,* heer van Weyenberg, st. 13 Dec. 1652. Hij woonde te Oisterwijk, waar hij goederen bezat die vroeger aan Jan van Veen, zijn overgrootvader van moederszijde, hadden toebehoord.

Zijne 16 kwartieren waren:

de Bever.	Beelaerts.	Pelgrom.	van Veen.
van Veen.	v. d. Velde.	v. d. Eynde.	v. Amerongen.
Monix.	v. d. Vleuten	Coenen.	van Wijck.
Spiering.	Venbosch.	Back.	Hulten.

de Jong.

3. *Maria de Bever tr. met Jacob de Jonch, heer van Baartwijck.*

4. Apostolonia de Bever tr. Roelof van Eyck, vermoedelijk dezelfde die in 1613 weduwnaar was van Johanna Berwouts. Uit dit huwelijk een zoon:

a. Cornelis van Eyck van 't Gagelbosch, die te Blaerthem woonde en in 1654 vermeld wordt als universeel erfgenaam van zijnen oom Willem de Bever. De bekende genealoog Philips van Leefdael bezorgde hem zijne genealogie; of die echter nog in origineel of in afschrift bestaat is mij evenzeer onbekend als het antwoord op de vraag of Cornelis gehuwd is geweest en kinderen heeft nagelaten. Zijne 8 kwartieren waren:

van Eyck.	de Bever.	de Bever.	Pelgrom.
van Vladeracken.	Schoyte.	Beelaerts.	van Veen.

Betreffende de nakomelingen van Jan de Bever en Hillegont van Veen kan men nog raadplegen het artikel de Bevere in van Leeuwen's Batavia Illustrata, dat echter, gelijk uit eene vergelijking met het bovenstaande moge blijken, niet vrij is van onjuistheden. Aangaande de personen, die daarin voorkomen en door mij niet werden vermeld, heb ik tot dusver in authentieke stukken niets aangetroffen.

's-Gravenhage. JHR. MR. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND.

NOORD-BRABANTSCHE SCHEPENZEGELS.
IV.

Wederom laten wij een twaalftal Bossche Schepenzegels volgen.

1. Het zegel van jonker Gerard van Eyck.

Bij den dood van den presidentschepen jonker Mr. Gerard van Vladeracken in 1477 kwam hij in den schepenstoel en nog eens in het jaar 1487.

Van Eyck was een zoon van Gerard bij Oda van Munsel en is door den echt verbonden geweest met Maria de Borchgrave.

Behalve deze had hij nog een zoon Govaart die met Mathilda Hals gehuwd was en bij haar vader van Rudolf van Eyck, heer van Blaarthem, Zeelst en Veldhoven, wiens zegel volgt onder 3. [1])

2. Zegel van jonker Hendrik van Eyck, schepen in 1530, zoon van den vorige.

3. Het zegel van jonker Roelof (Rudolf) van Eyck, heer van Blaarthem, Zeelst en Veldhoven.

Hij heeft ruim een halve eeuw deel aan het bestuur genomen en werd tot schepen benoemd in 1536, 1542, 1543, 1546, 1549, 1552, 1553, 1556, 1560, 1571, 1572 en 1573.

Hij was gehuwd met Heilwich van Berckel, overleden 30 October 1590.

Als lid der Lieve-Vrouwebroederschap verwisselde hij het tijdelijke voor het eeuwige 7 Maart 1580.

4. Zegel van jonker Jasper van Eyck, tot den schepenstoel geroepen in de jaren 1563 en 1564.

Hij was lid der meergemelde broederschap en stierf in 1566.

Zijne weduwe, Barbara van den Staedeacker (Staeyacker) wordt nog in 1584 vermeld.

5. Zegel van Hendrik Eyckmans, schepen in 1493 en 1517.

---

[1]) Zie Sassens Tijdschrift III. 123 e. v.

6. Het zegel van jonker Adriaan van Eyndhouts. Hij kreeg zitting in den schepenstoel in 1529, 1530, 1533, 1539, 1543, 1544, 1547 en 1552, terwijl hij van October 1549 tot die maand van 1552 als stadsrentmeester optreedt.

Zijne echtgenoote, Angela Sampsons, stichtte in 1545 met anderen eene fundatie voor het waslicht in den metalen tuin voor het H. Sacrament in de St. Janskerk.

Zij stierf 16 Februari 1572 na haar man bijna twintig jaren overleefd te hebben, daar deze 22 Juli 1553 kwam te overlijden.

Beiden werden in de St. Janskerk begraven, onder een zerk met hun wapen en zijn kwartieren welke afgebeeld is in Sassen's Tijdschrift III, 5.

De Lieve-Vrouwebroederschap telde van Eyndhouts onder hare leden.

7. Zegel van jonker Hendrik van Eyndhouts, schepen benoemd in 1535, 1538, 1545, 1550, 1551, 1554, 1557, 1560, 1561, 1564, 1565, 1574 en 1575.

Van October 1547 tot die maand des jaars van '49 wordt hij als stedelijk rentmeester vermeld.

Tijdens de godsdiensttroebelen nam de stad op 11 April 1567 vier honderd rustbewaarders aan onder vier hoofdlieden, tot welker „overste-kapitein" van Eyndhouts werd gesteld.

Hij was Zwanenbroeder der meergemelde Broederschap en stierf 18 Maart 1576. [1])

8. Zegel van Mr. Reinier Everswijn, schepen in 1578.

Bij den mislukten oogst van 1556 werd hij met Jan van Tongeren door het bestuur in Februari van het volgende jaar naar Amsterdam gezonden om voor de stad granen te koopen.

Hij was een der hoofdleiders van de nieuwsgezinden bij de godsdiensttroebelen in 1566 en '67; het consistorie

[1]) Zie over het geslacht van Eyndhouts o. a. Sassen's Tijdschrift I, 65, 85.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

hield in Juni van het eerstgemeld jaar de eerste vergadering te zijnen huize.

Hij wordt dan oud-advokaat bij den raad van Brabant genoemd.

Bij het herstel der orde in 1567 week hij uit de stad en vestigde zich te Breda.

De commissie belast met het onderzoek naar de voorgevallen beroerten te 's-Hertogenbosch plaatste zijn naam bovenaan de lijst der schuldigen.

Hij stond bij het Spaansch bestuur zoo slecht aangeschreven, dat hij de eenige Bossche poorter was welke bij het generaal pardon van 1574 werd uitgesloten.

Na den dood van den landvoogd de Requesens kreeg 's lands regeering echter een geheel ander aanzien, het Spaansche krijgsvolk verliet ons land en de prins van Oranje werd 22 October 1577 tot ruwaard (rustbewaarder) van Brabant gekozen.

De drie leden (schepenen, gezworens, raden en deken der ambachten) van het bestuur verkozen hem mede, voor zooveel den Bosch aanging, tot ruwaard.

Everswijn achtte toen den tijd gekomen zich weer binnen de stad te vestigen, waar de consistoriemannen, gesteund door het Schermersgild, op drieste wijze het hoofd opstaken en in Mr. Reinier een heftig medestander vonden.

Hij kwam zelf het volgende jaar in den schepenstoel en stierf 28 Juni 1579.

De volgende was zijn zoon.

9. Het zegel van Mr. David Everswijn, schepen in 1597, 1600, 1604, 1605, 1606 en 1609, welke drie laatste jaren hij den presidentszetel bezette.

Hij werd in 1596 kapitein der schuttorij van den Jongen Voetboog.

Met zijne medeschepenen Mrs. Bartholomeus Loeff van der Sloot en Jacob van Balen [1]) schreef hij:

---

[1]) Zie zijn zegel in „Taxandria" II, blz. 331.

„Hist. chronol. oppidi Buscoducis, ab ejus exordio usque ad ann. 1565; welk handschrift is gebezigd door J. B. Grammaye bij zijn *„Taxandria"*. Hij stierf in 1610.

10. Zegel van Jan van Gemert, schepen in 1361 en 1368.

11. Het zegel van Edmond van Gemert, schepen benoemd in 1385.

12. Zegel van Hubert van Gemert.

Hij was gehuwd met Margaretha Heym en zag zich in de jaren 1390, 1397, 1401 en 1418 tot den schepenstoel geroepen.

Ch. C. V. Verreyt.
W. J. F. Juten.

EEN PAAR SCHEPENAKTEN BETREFFENDE DEN SCHILDER THEODOOR VAN TULDEN.

De familie van Tulden, die wel haren naam zal ontleend hebben aan het heerlijk goed Tulden, waarvan Vorsterman van Oyen ons eene beschrijving gaf in den IV^en^ jaargang van dit tijdschrift blz. 2 en vlgd., was van oudsher gevestigd te Oirschot. Een lid daarvan bracht zijne woonplaats over naar 's-Hertogenbosch en werd de stamvader van den tak van dit geslacht, die eenige leden aan de regeering van die stad schonk en ook den schilder Theodoor van Tulden tot den zijne mocht rekenen.

Hoewel deze tak te 's-Hertogenbosch hoog in aanzien was gekomen, bleven zijne leden, zooals men uit menige schepenakte van Oirschot zien kan, toch nog betrekking houden met de familie, welke in het nederige Oirschot was achtergebleven en het niet zoover had gebracht.

De grootvader van onzen schilder, mr. Geraert van Tulden, was rentmeester van 's-Hertogenbosch. Hij werd aldaar met zijne vrouw in de voormalige Minderbroederskerk begraven blijkens eene schepenakte van

Oirschot van 1641, waarbij hunne dochter Lamberta, die aldaar woonde, verklaarde, dat zij, vernomen hebbende dat men gezegde kerk wilde afbreken en wegens ziekte niet in staat zijnde om er voor te zorgen, dat uit de kerk gehaald werd de grafzerk, waaronder hare ouders aldaar begraven lagen, als hun laatst overgebleven kind machtigt Anneken van Tulden, de dochter van haren broeder Jacob om de grafzerk uit de kerk te doen nemen.

Genoemde Jacob van Tulden, was blijkens eene schepenakte van Oirschot van 1629 geboortig van 's-Hertogenbosch en alstoen woonachtig in eerstgemelde gemeente. Blijkens het testament zijner zuster Lamberta, in 1642 voor schepenen te Oirschot verleden en in 1646 door haren dood (die te Oirschot plaats had) bekrachtigd, had hij een ouderen broeder Dirck, die in 1642 reeds overleden was, nalatende eene dochter Maria; hij was toen ook al dood met achterlating van de navolgende kinderen:

a. Theodore (de kunstschilder.)
b. Arnoult.
c. Geraert.
d. François.
e. Jan.
f. Anneken.
g. Peter, religieus van St. Bernard.
h. Hendrick, minderbroeder.

Theodoor van Tulden is volgens de levensbeschrijvingen, welke van hem bestaan, in 1607 te 's-Hertogenbosch geboren.[1]) Als dit juist mocht wezen, wat ik niet betwijfel, dan zal hij wel spoedig met zijne familie uit die stad vertrokken zijn, daar hij toch een deel zijner jeugd te Oirschot doorbracht, zooals blijkt uit de navolgende akte van de schepenen van die plaats, welke

[1]) Zie over hem Taxandria VII blz. 176.

ook nog daarom van belang is, omdat zij behelst bijzonderheden omtrent de triomfbogen, die hij moest schilderen bij gelegenheid van de inhuldiging van den Kardinaal-Infant Ferdinand. De afbeeldingen, die hij van die bogen maakte, kan men nog zien in het Museum te Antwerpen.

Wy Schepenen ende regeerders der vryheyt van Oirschot doen condet een yegelycken ter instantie ende requisitien van Sr. Theodore Tulden, schilder, inne desen requirant. Certificeren mits desen voor de gerechte waerheyt, dat Jacob van Tulden, des requirants vaeder saliger, met huysfrouwe, kijnderen en familie ende oyck metten voirscr. requirant langelijc van jaeren heeft gewoont ende syne fixe residentie gehouden binnen der voirsr. vryheyt, sijnde aldaer alsoo gebleven tot synen sterffdag toe, gelijck tegenwoordig oyck des requirants moeder aldaer haere residentie alsnog is houdende. Ende want dye voirscr. Jacob van Tulden altijt voor sien ende sijn geheele familie ende notanter mede voor den voirscr. requirant in alles binnen de voirscr. vryheyt heeft gecontribueert, soo hebben hy ende sijn geheel familie mede geparticipeert in allen privilegien, sauvegarden ende vryheyd, der gelyckenen ingesetenen wederzijds vergunt ende verleent. Welcke voirscr. requirant oyck altijt mede sijn neutraliteyt, vrydom ende residentie heeft gehouden binnen de voirscr. vryheyt onder de subjectie van syne ouders. Dan overmits de requirant voirscr. ten tyde van de incompste van syne princelyke hoocheyt Ferdinandus, cardinael Infant, saliger memorie, in Antwerpen heeft geschildert ende gemaeckt seeckere arcken ende schilderyen ende daernae noch van de stadt van Antwerpen aengenomen eenen boeck te maecken met de figuren, plaeten, descriptiën ende explicatie ende alle de arcken ende schilderyen tsyner voorgemelde hoocheyt eëre opgericht, dat deselve requirant tot nog toe mede besig is geweest ende hebbende deselve boeck nu onlangs yrst geabsolveert ende int ligt doen coomen, soo en heeft deselve requirant ter oirsaecken van

voirscr. affaire ende beletselen syne voirscr. residentie nyet behoorlyke connen onderhouden ende achtervolgen ende, want goddelijck ende redelijck is der waerheyt rechtverdig getuuch te geven besonder des versocht zijnde, hebben wy de voirscr. requirant dese onse warachtige certificatie, met onsen gemeynen schependomssegele besegelt, doen uytreycken. Gegeven den 24 October 1643.

In 1642 huwde Thodoor van Tulden met Marie van Balen, het petekind van zijnen beroemden leermeester Rubens en is hij kort daarna te Oirschot gaan wonen (denkelijk maar voor korten tijd), zooals blijkt uit de navolgende akte van schepenen van die plaats:

Joffrouw Lamberte van Tulden ter eenre ende Theodor van Tulden, constschilder, haeren neve, ten andere zyde, zijnde met malcanderen geaccordeert ende ... in der voegen, dat dye voirscr. Theodor van Tulden, achtervolgende de brieven van sauvegarde, ter wedersyden by hem geimpetreert, yerst in de souveraine Raede geordineert in Brabant in dato 7 November 1643 ende daernae van de Hoog Mog. Heeren Staeten Generael der Vereenichde Nederlanden in dato den 24 Augusti 1644, met sijn huysvrouwe ende Henrick van Balen, desselfs broeder, wesende familie by de voirscr. Joff. Lamberte van Tulden, in de caemer ende huysinge by haer over eenige jaeren gehuert van Heylken weduwe Frans Ekerschoth ende met expresse consent van deselve Heylcken sal moge innen wonen den tijt van eenen jaer, van nu aff beginnende ende aldaer syne mobelen mede in mogen brengen ende de meubelen van selve Jof. Lamberte van Tulden den voirscr. tijt geduerende mede mogen gebruycken ende dat deselve hueringe sal voorts continueren ende dueren totdat partyen malcanderen sulcx sullen opseggen, waervoir dye voirscr. Theodor van Tulden gelooft heefft aen de voirscr. Jof. Lamberte van Tulden jaerlijcx te geven ende te betaelen de somme van vijff en twintig ggulden, alle welcke voirscr. conditien dye

voirscr. Lamberte van Tulden enz. gelooft hebbe te onderhouden enz. 17 October 1644.

Uit de volgende schepenakte van Oirschot blijkt, dat Theodoor van Tulden werkelijk is gaan wonen in de woning zijner tante Lamberte van Tulden:

Allen dengeenen, dye dese onse opene letteren ende certificatien sullen syen offte werden getoont Saluyt.

Wy Schepenen ende Regeerders der Vryheyt van Oirschot doen condet een yegelycken, certificerende mits desen voor de gerechte waerheyt, dat Theodor van Tulden, constschilder, thoonder deses, ons verthoont heeft seeckere opene brieven ende sauvegarden, ter wederzyden geimpetreert, yerst van Syne Majesteit in synen Raede geordineert in Brabant in dato den 7 Nov. 1643 ende daernae van de Hoog Mog. Heeren Staeten Generael der Vereenigde Nederlanden in dato den 24 Aug. 1644, by dewelcke denselven gepermitteert is met sijn huysvrouwe ende familie syne residentie ende domicilie te nemen binnen deser vryheyt, verclaerende, dat hy in conformiteyt van deselve brieven alhyer syne residentie genomen heeft met syne huysvrouw, Henrick van Balen, derselver broeder, wesende sijn familie, ten huyse van Joff. Lamberte van Tulden, syne moeye, volgens het contract by den voirsr. van Tulden met deselve Joff Lamberte voor ons Schepenen aengegaen, versoeckende, dat wy hem mede voor eenen poorter ende inwoonder deser vryheyt souden willen aennemen ende hem ter registre doen stellen, presenterende in alles naer synen quote, dye hem by de schatheffers gemaekt sall worden, mede te contribueren welcken volgende wy den voirscr. Theodor van Tulden ende syne familie aengenomen hebben voor resideerende ende mede contribuerende naegebueren ende poorteren ende deselve mede laeten gauderen ende participeren in alle de privilegien, vryheden ende sauvegarden der ingesetenen der vryheyd Oirschot, van wedersyden vergunt ende verleent, sulex, dat deselve dyenvolgende neutraele ende vry personen,

dye overall, dair henne affairen gelegen zijn, liber, vry ende ongemolesteert mogen passeren ende repasseren ende dat dyenvolgens dye voorschreven van Tulden, syne huisfrouw ende familie voor vry ende neutrale personen gehouden souden mogen worden ende dyenvolgens passeren ende repasseren liber ende vry als voorschreven is ende dat goddelijck ende redelijck is, ter waerheyt rechtverdig gelijck te geven besunder des versocht zijnde, hebben wy de voorschr. van Tulden dese onse waerachtige certificatie besegelt met onsen gemeynen schependomssegele doen uytreycken. Gegeven 19 Oct. 1644.

Mag den Bosch trotsch gaan op onzen schilder, Oirschot kan, zooals uit voormelde akten is gebleken, het zeker niet minder doen!

's-Hertogenbosch. A. VAN SASSE VAN YSSELT.

DE GLAS- EN KUNSTSCHILDERS JAN ROELOFSZN. VAN DIEPENBEECK EN ABRAHAM VAN DIEPENBEECK.

V.

SCHILDERIJEN.

Aanbidding van het Christuskind door de drie Koningen. D. Museum te Hannover.

Dergelijk onderwerp. D. H. 86, b. 118. Philips-Neven. Maastricht 1895 [1]).

Voetwassching der apostelen door Christus. P. H. 41, b. 52.5. Koning van Polen, Amsterdam 1765.

Kroning van Christus met doornen. In 't koper gebracht door P. de Bailliu.

---

[1]) De naam, plaats en jaartal achter de schilderij of teekening duiden aan de vroegere bezitter, de stad en in welk jaar het stuk is verkocht.

D. beteekent doek, P. paneel.

De afmeting is in c.M.

Christus door Pilatus aan het volk vertoond. Gegraveerd door P. de Jode.

Graflegging van Christus. P. H. 89, b. 65.5. Museum te Brunswijk.

Lijk van Christus ondersteund door Maria en Johannes. D. H. 100, b. 129. Museum te Orleans.

Lijk van Christus beweend door Maria en vijf engelen. D. Belvédère te Weenen.

Christus zit met de Emmaüsgangers aan tafel en breekt het brood. D. H. 86, b. 104.5. Ph. van Dijck. Amst. 1753.

H. Familie. D. H. 165, b. 120. J. Meijers. Rotterdam 1722.

H. Familie naast een wieg. A. Leers. Amst. 1767.

Dit doek heeft gelijke afmeting als het vorige, misschien dezelfde schilderij.

Een H. Familie van den meester werd gegraveerd door P. de Jode; welk stuk hier wordt bedoeld is moeilijk te zeggen, daar van Diepenbeeck dit onderwerp meermalen heeft behandeld.

Maria met het naakte Christuskind op den schoot, zit op een troon, op welks treden een bisschop is geknield. P. H. 47, b. 36. Museum te Oldenburg.

Staande Maria met het kind in 't grauw, met bloemfestoenen van Jan Philip van Thielen. A. Capello. Amst. 1767.

Verheerlijking van Maria. D. H. 140, b. 115. Vroeger in de Domkerk te Aken, thans Museum Suermondt aldaar.

H. Maagd in 't grauw, geplaatst in een bloemenkrans door Daniel Segers. D. H. 79, b. 55. C. L. de Corte. Antwerpen 1853.

H. Maagd met Jezus op den schoot. D. Tentoonstelling Brussel 1855. Ingezonden door Vicomte de Beughem.

H. Familie. Collectie Anguiot. Parijs 1875.

Mystiek huwelijk van St. Catharina. D. H. 200, b. 242. Museum te Berlijn.

St. Norbertus zegent en overhandigt het abtelijk kruis aan den gelukzaligen Waltman, eerste abt van St. Michaël te Antwerpen, bij wien zijn geknield de prelaten van Tongerloo, Averboden en Middelburg. D. Kerk te Deurne bij Antwerpen.

Geschilderd voor de St. Michaëlsabdij te Antwerpen.

Vroeger toegeschreven aan Rubens.

St. Norbertus tusschen twee engelen in een bloemenkrans. D. Onze Lieve-Vrouwekerk te Antwerpen.

Vroeger aangezien voor een Simon de Vos.

H. Augustinus. C. L. de Corte, Antw. 1853.

H. Gudula. P. H. 59, b. 46. W. Herwijns. Brussel 1808.

Geestverrukking van St. Bonaventura. D. H. 203, b. 153. Museum te Antwerpen.

St. Franciscus in aanbidding voor het H. Sacrament. D. H. 262, b. 132. Museum te Brussel.

H. Julia. P. H. 62, b. 41. W. Habich. Cassel 1892.

De Zondvloed, met zeer veel figuren. D. Verzameling Le Brun, 1791. In 't koper gebracht door L. Garreau.

Abraham wil zijn zoon Izaak offeren. D. H. 76, b. 60. Museum te Stutgart.

Abraham herbergt drie engelen, door Sara bespied in de deur. D. H. 143, b. 196. Museum te München. Afkomstig uit het bisschoppelijk slot te Wurzburg.

Kleine herhaling van dit stuk. D. H. 85, b. 123. Museum te Darmstadt.

Het oordeel van Salomon. De beul staat tusschen de twee moeders, van wie de een voor Salomon knielt, hij houdt het kind bij den voet, gereed om te doorhakken. D. H. 123, b. 175. Galerij Lichtenstein te Weenen.

Dergelijke voorstelling met dertien figuren. D. H. 265, b. 365. Verzameling van Christiaan Hammer te Stockholm.

Een dergelijk onderwerp van den meester is in 't koper gebracht door Jacobus Neeffs.

Een brooduitdeeling aan de armen, met Christus en

Maria verschijnende in de wolken (gemerkt 1629). D. H. 107, b. 83. Museum te München. Vroeger in het bisschoppelijk slot te Wurzburg.

Portret van den Schilder. Gegraveerd door Paulus Pontius. (Zie blz. 000.)

Portret van Cornelis Lantschot. St. Jacobskerk te Antwerpen.

Dit stuk is beurtelings aan Antoon van Dijck en Cornelis de Vos toegeschreven.

Portret van Margaretha, hertogin van Newcastle, in geborduurd blauwen rok en schitterend wit zijden robe. Levensgroot staande. D. Wentworth Castle, Engeland.

Vroeger toegeschreven aan Peter Lely.

Portret van prins Rupert, viscomte van Manorhouse en Naseby. Tentoonstelling Londen 1888. Ingezonden door den heer Charles Magniac.

Portret van een officier met blond haar, omgeslagen kanten kraag en een bandelier over de borst. P. H. 27, b. 23.

Portret van een jonge dame met blonde krullen, een collier parels om den hals, in uitgesneden kleed met eene agrafe op de borst. Pendant van vorig.

Beide geschilderd in het grauw en geplaatst in ovale lijsten. Verzameling Beurnonville. Parijs 1881.

Portret van een geestelijke in bruin kleed, gezeten bij een tafel, waarop een kruisbeeld, een doodshoofd en een opengeslagen boek. P. H. 68, b. 49. Jos. Dirikx. Antw. 1856.

Een man te paard. Veiling Tricot. Brussel 1758.

Een vrouw in het satijn zit rechts onder een boom en speelt op de gitaar; Amor met een pijl in de hand en op een knie gezeten, trekt naar haar bij de kleeren een jongman als herder gekleed. Achter hem een ram, twee schapen en een geit. Op den achtergrond een fraai landschap. D. H. 170, b. 236. Louvre te Parijs.

Vroeger toegeschreven aan Rubens.

Beeltenis van een jongman in jagercostuum, met jaartal 1665. D.

Beeltenis eener jonge dame als herderin gekleed. D. Pendant van vorig. Beiden in het Museum te Cassel.

Eene copie van deze twee schilderijen berust in Stadels-Museum te Frankfort.

De inzegening eener religieuse. D. Verzameling Houlton. Londen 1892.

De Kunsten. Vertegenwoordigers der Schilderkunst komen Rubens huldigen, die onder een baldakijn zit. Schets op paneel. H. 40, b. 50.

De Kunsten en Wetenschappen. In eene kamer zitten eenige personen te studeeren, drie te musiceeren, door de open deur treedt Minerva binnen. Schets op paneel. H. 40, b. 50. Beiden Museum Lichtenstein te Weenen.

De Nietigheid der Menschelijke Grootheid. Belvédère te Weenen.

Kinder-bacchanaal. D. H. 115, b. 167.5 Museum te Brunswijk.

De vlucht van Cloelia en haar naakte volgsters door den Tiber uit het kamp van Porsenna, koning der Etruscen. D. H. 236, b. 343. Museum te Berlijn.

Dergelijke voorstelling. D. H. 115, b. 145. Louvre te Parijs.

Dergelijke voorstelling. D. H. 180, b. 267. Museum te Dresden.

Diana met hare nimfen op de jacht wordt door saters verrast, in een zeer schoon landschap. D. H. 93, b. 128. P. L. de Neufville. Amst. 1765.

Diana met hare nimfen. D. Museum te Stockholm.

Den triomf van Neptunus en Amphitrite, tritonen en nereïden. P. H. 51, b. 74. Museum te Dresden.

Jason met den draak. Metropolitan Museum te New-York.

Een wilde zwijnenjacht. D. J. van Leyen. Amst. 1720.

Interieur van een herberg. Op den voorgrond een beschonken drinker met het hoofd tegen een houten beschot geleund, op den achtergrond verscheidene andere

drinkers bij een schoorsteen. P. H. 30, b. 22. C. L. de Corte. Antw. 1853.

Eene historie. P. H. 30, b. 43 5. J. Meyers. Rott. 1722.

In de verzameling van A. de Steenhault, verkocht te Brussel 22 Mei 1758, kwamen voor: „Acht stukken, verbeeldende historien etc., door van Diepenbeeck."

TEEKENINGEN.

De H. Maagd met het kind Jezus op den schoot. Bister en O. I. inkt. H. 25, b. 20.

Christus en Maria verschijnen aan een heilige. Rood krijt, bijgewerkt met wit. H. 20.5, b. 15.5.

De geboorte van Christus. O. I. inkt. H. 47.5, b. 33.

De opvoeding der H. Maagd, met 14 figuren. Zwart krijt, bijgewerkt met wit, op blauw papier. H. 31, b. 41.

St. Nicolaas. Met de pen en O. I. inkt. H. 18, b. 26.

De geeseling van Christus. Item. H. 13, b. 7.5.

De aanbidding van het kind Jezus door de drie Koningen. Zwart krijt en bister.

Neptunus en Amphitrite. Met de pen en O. I. inkt. H. 18, b. 13.

Jezus op den schoot van Maria. Met de pen. Ovaal. H. 12, b. 19.

De boodschap van Maria. Met de pen en bister, bijgewerkt met wit. H. 20, b. 24.5.

Deze tien in de collectie van Ch. van Hulthem, verkocht te Gent in 1846.

Eene martelisatie. Met de pen in het bruin.

Christus aan het kruis. Met de pen.

De besnijdenis van Christus. Met de pen en O. I. inkt.

Een zendeling gedood door de wilden. O. I. inkt en zwart krijt.

Het mystiek huwelijk van St. Catharina. Item.

De pest en David. Item.

Keizer Karel V doet afstand van de regeering. Item.

De H. Geest bestuurt de Kerk. Item.

Het portret van een geestelijke (op de achterzijde der vorige teekening). Item.

Deze negen in het Museum Boymans te Rotterdam.

Maria met het kind Jezus; bezijden St. Joris doodt den draak, met jaartal 1665. Rood en zwart krijt. H. 43, b. 35. G. Gerlings. Amst. 1880.

Oude vrouw. Veiling Lamme. Rott. 1865, Mei.

St. Antonius van Padua. Zwart krijt. H. 27, b. 19. J. H. J. Hoek. Amst. 1887.

De zegeningen van een apostolisch vicaris in Amerika. O. I. inkt.

Veiling H. G. Bom. Amst. 1885, Nov.

De H. Familie. O. I. inkt.

Allegorische voorstelling Bister.

Beide van H. de Kat van Oost- en West Barendrecht. Rott. 1867.

Slapende nimfen. Zwart en rood krijt. D. Vis Blokhuyzen. Rott. 1872.

De vlucht van Jozef en Maria met Jezus naar Egypte. Met de pen en O. I. inkt.

De verschijning der H. Maagd aan den H. Hildefonsus. Item.

Beide veiling van Schilderijen, teekeningen enz., Antwerpen 1883, April.

De ontvoering van Europa. O. I. inkt. H. 37.5, b. 47.5.

Een priester ontvangt het H. Sacrament uit de handen van een engel. Zwart en rood krijt. H. 38.5, b. 26.

Beide van J. H. Cremer. Amst. 1888.

De H. Simon. Bister.

De H. Jacobus. Bister.

Deze twee van G. J Verburgh. Rott. 1865.

St. Joris te paard doorsteekt den draak. Met de pen. H. 36, b. 48. W. de Bruyne. Antw. 1842.

De kruisdraging van Christus. Rood krijt. H. 30, b. 40. Met jaartal 1662.

De graflegging van Christus, met 9 figuren. Met de pen. H. 32, b. 45.

Beide veiling H. Palier, Den Bosch 1834.

Moederliefde, voorgesteld door een vrouw, die een kind zoogt. Zwart en wit krijt. Folio. C. Kramm. Utrecht 1875.

De kerkvaders Ambrosius, Gregorius, Hieronymus en Augustinus, achter hen drie geestelijken, in de lucht twee engeltjes. Rood en zwart krijt. H. 54, b. 39. Dr. Aug. Straeter, Stutgart 1898.

Vroeger in de verzamelingen van Ploos van Amstel, Goll van Frankenstein en Vis Blokhuyzen.

Christus met de doornen kroon. Zwart krijt. H. 24, b. 37. Veiling van C. Heberle. Keulen 1872.

Het kind Jezus slapende op een praalbed, met opengeslagen voorhangsel; Maria zit rechts op den voorgrond te naaien. Onderaan staat: *Puero dormiente divina mens vigilat.* Sepia. H. 26.5, b. 18.5.

Christus met een palmtak in de linkerhand verrijst uit het graf, vergezeld van vele engelen; bij het graf slapende en opgeschrikte soldaten. Zwart krijt met wit bijgewerkt. H. 29, b. 19.

Den H. Franciscus, geknield voor een altaar, verschijnen Christus met een zegevaan in de hand en Maria; achter den heilige een engel en rond het altaar vele engeltjes. Zwart en wit krijt op geel papier. Boven afgerond H. 36, b. 23.

Deze drie in den Catalogus van J. A. C. Weigel. (Leipzig). Stutgart 1883.

Conjuquine. Onafgewerkte teekening in rood krijt.

De H. Maagd verschijnt aan den H. Dominicus.

De afneming van het kruis. Met de pen en O. l. inkt. H. 29, b. 24.

De kruisvinding. Item.

Deukalion en Pyrrha. Op een terrein, dat de verwoestingen van een watervloed vertoont, gaat Pyrrha met gesluierd hoofd steenen achter zich werpende, welke in vrouwen en kinderen veranderen. Op den achtergrond Deukalion. Sepia. H. 24.5, b. 18.5.

Deze teekening is voor de Metamorphoses van Ovidius gegraveerd.

Een heilige met drie kleine teekeningen op een blad.

Een oude vrouw zich warmende. Rood krijt.

Deze zeven in de verzamelingen der Heeren van den Bogaerde, kasteel te Heeswijk bij den Bosch.

Christus sterft aan het kruis. Maria overstelpt van droefheid is op de knieën gezonken en heft de handen op naar haren stervenden Zoon; Johannes tracht de bedroefde moeder te troosten en veegt met een tip van zijnen mantal de tranen van het gelaat, terwijl Maria Magdalena in stomme smart het bloedig drama aanziet. Op den voorgrond een menigte woelende en schreeuwende joden den Heiland bespottende, op een afstand gehouden door een honderdman te paard en vijf soldaten. Op den achtergrond de stad Jerusalem. Met de pen en O. I. inkt. H. 52, b. 60. Met naam' eekening en jaartal 1650.

Onder de teekening staat met de hand van van Diepenbeeck geschreven: *Heere vergevet het hen, want sy weeten nyet wat sy doen.*

Deze uitmuntende kapitale teekening, met meer dan veertig figuren, mocht ik in 1895 ter bezichtiging ontvangen van den ZeerEerwaarden Heer A. F. V. van der Aura, vicaris van het Norbertijner nonnenklooster St. Catharinadal te Oosterhout, vergezeld van het volgend treffende gedicht, met verzoek dat bij de beschrijving der teekening te willen opnemen.

Ik heb gemeend aan den wensch van den kort daarop geachten overledene, wiens hart zoo warm klopte voor Noordbrabants geschiedenis en het tijdschrift *Taxandria*, te moeten voldoen, te meer daar ZEerw. schreef dat de teekening vroeger heeft behoord aan Mr. F. J. Hoppenbrouwers [1]) te Breda, bekend als gelukkig

[1]) Hij schreef o. a. een *Geschiedkundige schets der stichting en voortduring van het Norbertijner nonnenklooster te Oosterhout.*

Geplaatst in den *„Christelijken Mentor"*, 1828 en overgenomen in den *„Godsdienstvriend"* van J. G. Le Sage ten Broek, XXX, blz. 101 -114.

beoefenaar der dichtkunde, zoodat dit gedicht vrij waarschijnlijk uit diens pen is gevloeid en niet uitgegeven.

Zie hier met diep getroffen harten
Vol bloedig zweet den man van smarten,
die, mensch! uw lijdens-beker dronk;
Hem, die naar 's Vaders welbehagen,
onschuldig onder geesel slagen,
die gij verdiendet, nederzonk.

Zie hem met scherpe doornen kroonen
Zoo schandelijk zijne Liefde loonen
door moorders zoo ontaard als snood;
niets kan hun mededoogen wekken,
daar zij Hem wreed aan 't kruishout rekken,
Zoo stierf Hij des zondaars dood.

Blijft dan, o mensch! aanbiddend staren
bij dit aandoenelijk gezicht;
Hij stierf! — voor ons, — die zondaars waren;
gevoel Zijn Liefde! erken uw plicht!

Christus verschijnt aan Franciscaner geestelijken. In het koor eener kerk verschijnt Christus in een wolk op het altaar, vergezeld van engelen; boven den Zaligmaker God de Vader en de H. Geest onder de gedaante eener duif. Voor het altaar zijn eenige geestelijken en leeken geknield; dieren komen zelf toeloopen om eer te bewijzen. Bister met wit bijgewerkt. H. 36.5, b. 27. Veiling F. Muller & Co. Amst. 1882, Nov.

De H. Maagd met Jezus op den arm. Rood krijt. H. 34.5, b. 24. Bij den Schrijver.

Vroeger in het bezit van Jhr. Joh. Custis te 's-Hertogenbosch.

De marteldood van den H. Laurentius. O. I. inkt. H. 30, b. 36. Veiling Lamme. Rott. 1873, Jan.

Drie naakte vrouwen met een mand bloemen in een

landschap. De figuren in dekverf, het landschap met waterverf. H. 28, b. 21. J. F. Ellinckhuysen. Amst. 1878.

Afbeelding eener balustrade. O. I. inkt. J. J. Fels. Amst. 1891.

H. Bonaventura. In kleuren. H. 38.5, b. 25.5. Rijks-Prentenkabinet, Amsterdam.

Schets voor een geschilderd raam, verbeeldende de H. Maagd en twee heiligen. Met de pen. H. 18, b. 14. Bij Mr. F. A. J. van Lanschot, 's-Hertogenbosch.

Bij het Prentenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel worden ook onderscheidene teekeningen van den meester bewaard, waarvan ik tot mijn spijt geen opgave kan laten volgen.

Ik vestig er de aandacht op van belangstellenden.

GRAVURES NAAR VAN DIEPENBEECK [1]).

(Gerangschikt naar de Graveurs).

Pieter de Bailliu.

De kroning van Christus met doornen.

De geeseling van Christus.

H. Benedictus.

H. Catharina van Senen.

H. Dominicus.

De vijf Zinnen. Vijf vrouwenfiguren in de kleederdracht van dien tijd. 5 stuks.

Heuvelachtig landschap.

---

[1]) Het meerendeel dezer gravures berust in 't Prentenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, een kleiner deel in 't Rijks Prentenkabinet te Amsterdam.

Andere zag ik bij boek- en kunsthandelaren of bij particulieren. *Al deze prenten dragen den naam van van Diepenbeeck.*

Ik leerde nog verscheidene prenten kennen van Caspar Bouttats, Adriaan Lommelin, Adriaan Melaer, Paulus Pontius e. a., die hoogst waarschijnlijk naar den meester zijn genomen, maar zijn naam niet dragen. Om geen fouten te maken, ga ik ze stilzwijgend voorbij.

Beter eenige gravures minder, dan één te veel vermeld.

JAN BAPTIST BARBÉ.

Gabriel Marie, minderbroeder.

CORNELIS BLOEMAERT.

Maria met het Kind.

De vlucht naar Egypte.

BOETIUS à BOLSWERT.

Moeder der Smarten beschouwt haren gekruisten Zoon, met de H. Theresia.

SCHELTE à BOLSWERT.

Christus met doornenkroon en een rietstok in de hand.

Christuslijk op den schoot der Moedermaagd.

De Zaligmaker uit wiens wonden fonteinen van bloed ontspringen.

Paus Urbanus VIII ontvangt eer van de vier deelen der Wereld.

Marteldood van Jacques Ghisa, Paul Michi en Jacques Gotto, priesters van de Societeit van Jezus in Japan.

MATTHEUS BORREKENS.

Christus aan de kolom gebonden voor de geeseling.

De Man van Smarten.

Christus aan het kruis.

Christus als Goede Herder.

H. Sacrificie der Mis. (Allegorie.)

De Mis van den H. Gregorius.

H. Albertus.

H. Aloysius van Gonzaga.

H. Clara.

H. Gelasius.

H. Henricus.

H. Norbertus.

H. Philippus Nerius.

Christophorus Butkens, prior van het St Salvatorklooster te Antwerpen, historicus en genealoog, geboren aldaar 1590, overleden te 's-Gravenhage 30 September 1650.

FRANS BOUTTATS.

Vereering van O. L. Vrouw van Blijdschap.

Engel bewaarder (Allegorie.)

Christus zegent de kinderen.

H. Dorothea.

JACOBUS BRUNNEL.

Rochus Gonzales en Alphonsus Rodrigues, priesters van de Societeit van Jezus, in Paraquariën gedoodt.

MICHIEL BUNEL excudit.

Ecce homo.

CORNELIS VAN CAUKERCKEN.

Religieusen plukken vruchten van een boom, geplaatst bij een steenrots.

Eneas verlost zijn vader.

Een vrouw met een zuigend kind aan de borst, met: *der wanhoop hoop.*

Jan Lambrechts, advocaat en dichter te Brugge, overleden 1690.

PIETER CLOUET.

Het lijk van Christus op den schoot der Moedermaagd.

Medaillon met portretten van aartshertog Albertus en aartshertogin Isabella, gekroond door de Godsdienst.

Michiel Boudewijns, geneesheer, geboren te Antwerpen, aldaar 1681 overleden.

Henricus Zoesius, hoogleeraar in de rechtsgeleerdheid te Leuven, geboren te Amersfoort 1571, overleden 16 Februari 1627.

Wapen van de orde der Franciscanen.

Wapen van een ridder der orde van St. Jacob.

Afbeeldingen van geschilderde vensters in het Carmelietenklooster te Boxmeer. (Zie *Taxandria* I, blz. 271.)

ANTOON COGET.

Beeltenis der H. Maagd in een nis.

RICHARD COLLIN.

Job op den mesthoop.

Profeet Elias (Allegorie).

CORNELIS VAN DALEN.

De vier elementen. 4 stuks.

CORNELIS VAN DALEN JR.

Neptunus.

HENDRIK FRANS DIAMAER.

Henricus Zoesius. (Zie bij P. Clouet.)

ANTOON VAN DER DOES.

H. Augustinus.

Ferdinand, aartshertog van Oostenrijk, kardinaal, gouverneur der Spaansche Nederlanden 1634—1641, te paard.

Mattheus Zelhorst, hervormd predikant gedurende 31 jaren te Hengelo, sinds 1645 R.-K. priester.

MARTINUS VAN DEN ENDEN excudit.

De geeseling van Christus.

De kroning van Christus.

H. Aldegonda.

LOUIS GARREAU.

De zondvloed.

CORNELIS GALLE JR.

Christus bij den geeselpaal op de knieën gezonken.

Christus als Man van Smarten.

Oprichting van het kruis door onzichtbare beulen.

Afneming van het kruis.

Het lijk van Christus uitgestrekt op een laken.

H. Agnes.

H. Benedictus.

H. Franciscus ontvangt het Christuskind uit de handen van Maria.

H. Stanislaus Kostka wordt het H. Sacrament toegediend door een engel.

H. Thomas van Aquine.

WENCESLAUS HOLLAR.

O. L. Vrouw patrones der orde van Premonstreit.

Karel II, koning van Engeland.
Alexander Roelans.
Gezicht op het kasteel Monjardin.

ARNOLD DE JODE.

Laocöon brengt den zeegod een offer.

PIETER DE JODE JR.

H. Familie.
Dit onderwerp, vergezeld van engelen.
Hieronymus Xaverius, priester van de Societeit van Jezus, disputeert met Mahomedanen.
Christus door Pilatus aan het volk vertoont.
Zinneprent op den vrede van Munster in 1648.

COENRAAD LAUWERS.

O. L. Vrouw van Scherpenheuvel.
H. Maria Magdalena de Pazzi ontvangt het H. Sacrament.
Ambrosius Capello, karmelieter monnik.
Johannes Chisius van Maciaretho.
Visioen van den gelukzaligen Franco van Siëna.

NICOLAAS LAUWERS.

Zinnebeeldige prent voor Leopold Wilhelm, aartshertog van Oostenrijk, gouverneur der Spaansche Nederlanden, na de overwinning bij Grevelingen en den strijd in Frankrijk, 1652.
H. Agatha.
H. Albertus.

ADRIAAN LOMMELIN.

Christus aan het kruis.
O. L. V. van Carmel. De paus, heilige Stefanus, koning Philips IV van Spanje en Leopold Wilhelm, aartshertog van Oostenrijk, in biddende houding.
H. Franciscus Xaverius.
Z. Henricus, 1e abt van Tongerloo, overleden 28 September 1150.

Z. Jacobus Lacopius, priester te Monster, martelaar van den Briel in 1572.

Pater Cornelis Beudin van de Societeit van Jezus, geboren te Grevelingen in Vlaanderen, gedood in Mexico 4 Juni 1658.

Bernardus Reus en Laurentius Ybarnez met twee andere priesters in Peru gedood.

Mr. Cornelis de Nobelaer, vrijheer van Burgst en ambachtsheer in Grijsoirt. [1])

Antonius Triest, eerst bisschop van Brugge, later van Gent.

Wapen van Triest.

THEODOOR MATHAM.

H. Brigitta.

H. Geertruida.

H. Gelasius.

H. Guarinus.

H. Theodorus.

ADRIAAN MELAER.

Maria Theresia, dochter van koning Philips IV van Spanje, gemalin van koning Lodewijk XIV van Frankrijk.

Didacus de Ortiz, augustijn en Vincentius de Valverde, predikheer, bisschop van Cusco door de Peruanen gedood.

Emanuel Vega en Franciscus Riccius, jezuïeten, doopen van de voornaamsten van Bisnagar.

Marteldood van Isaacus Jogues, Renatus Goupilius en anderen op 18 October 1647 in Canada.

Japansche gezanten binnen Rome van paus Gregorius XIII ontvangen.

Kleederdracht van Canada.

„ „ Mexico.

„ „ Peru.

---

[1]) Zie over hem blz. 76.

Kleederdracht van Japan.
„ „ Brasiliën.
„ „ Florida.

THEODOOR VAN MERLEN.

H. Augustinus.
H. Wilhelmus van Aquitanië.

MICHIEL NATALIS.

Laatste Avondmâal.
H. Bernardus van Clairvaux.
H. Clara.
H. Franciscus van Assise.
H. Johanna van Valois.
H. Raymundus.
H. Thomas van Aquino.
Z. Siardus, 5e abt van het klooster Mariëngaarde in Friesland, overleden 13 November 1230.
Petrus Janssens, kanunnik van Tongerloo en pastoor te Haaren bij Oisterwijk [1]) geboren te Calmpthout, vermoord in zijne pastorie door soldaten in den nacht van 16 April 1572.
Gabriel Marie, minderbroeder.

JACOBUS NEEFFS.

Het oordeel van koning Salomon.
Het ter dood brengen der martelaars van Gorcum, 9 Juli 1572.
Wapen van Marius Ambrosius Capello, bisschop van Yperen.
Geplaatst boven de opdracht in het 1e deel der *Homiliae* van *Hiër. Bapt. de Lanuza.* Antw. 1649.

JACOBUS PITAU.

De H. Maagd geeft het scapulier aan den H. Antonius van Padua, het kind Jezus een papier met *Ave Maria* aan een anderen heilige.

---

[1]) Een geschilderd portret van dezen pastoor wordt op de pastorie te Haaren bewaard.

PAULUS PONTIUS.

Christus aan het kruis (de achtergrond wit.)

Dezelfde voorstelling (anders gerangschikt).

Christus aan het kruis tusschen de twee moordenaars.

Z. Petrus Canisius, eerste provinciaal van de Societeit van Jezus in Duitschland, geboren te Nijmegen 8 Mei 1521, overleden te Freiburg 21 December 1597.

Marius Ambrosius Capello, 7e bisschop van Antwerpen, overleden 1676.

Dit portret, met *J. Meyssens excudit.*

Charles van Brussel, capucijn.

HENDRIK SNIJERS.

H. Aloysius van Gonzaga in een kader van engelen met het H. Sacrament.

CLAAS JANSZN. VISSCHER excudit.

Laatste Avondmaal.

Geeseling van Christus.

Oprichting van het kruis.

Christus aan het kruis tusschen de moordenaars.

Afneming van het kruis.

ALEXANDER VOET JR.

H. Ignatius (Allegorie) 1640.

LUCAS VORSTERMAN.

H. Norbertus.

Zonder naam van Graveur.

Geeseling van Christus. (6 figuren.)

Verrijzenis van Christus (6 figuren).

Zalige Paulus Miki, Jacobus Kisai, Johannes Gotto van de Sociëteit van Jezus, Petrus Batista met vijf minderbroeders en zeventien andere eerste martelaren in Japan gekruist en doorstoken met lansen.

Marius Ambrosius Capello, 7e bisschop van Antwerpen, overleden 1676.

Rotterdam. CH. C. V. VERREYT.

EENIGE GRAFZERKEN TE CHAAM.

In de Katholieke Kerk te Chaam zijn voor een paar jaar eenige grafzerken ontbloot, die langen tijd onder de banken verborgen hebben gelegen.

Door de goede zorgen van den heer Cuypers-Storm zijn de opschriften genoteerd en vinden hier een plaats.

1o. Hier leet begr. Jan aert nouts soen En marie zij huysvrou hij sterf a° X D^{C} han (?) de XX d IIJ meys bidt voer sijn siele.

Deze woorden vormen een randschrift. In 't midden staat een wapen, bestaande uit 2 geschuinkruiste sleutels, de baarden naar boven en naar de buitenzijde gewend.

2o. Hier leet begrave Anthonis Jan Perchiels, die sterf int jaer M D C en En Enghel va mulende zijn huisvro die sterf int jaar MDC en XIIIJ de X January bidt voor die sielen.

Dit opschrift staat grootendeels op den rand van den zerk, gedeeltijk echter in 't midden.

Het midden wordt gevuld door een schild, waarin een bijenkorf met twee vlieggaten.

3o. Hier leet begraven Den Heer va den Wouwer, Schout . . . . . van Drongelen sijn huysfrouw, die sterf int jaar . . . . . .

De zerk is slechts half.

In 't midden staan twee wapens naast elkaar.

Een (van de Wouwer) vertoont twee loodrecht geplaatste visschen naast elkaar met de koppen omhoog en de ruggen buitenwaarts. Daarboven een liggende visch met den kop naar links en den rug naar boven.

Het tweede wapen is het bekende der van Drongelens: een gevierendeeld schild en in ieder kwartier het Heusdensche wiel (vijfspakig).

Jan van de Wouwer, die in 1552 schepen van Breda was, vereenigde het wapen van zijn geslacht (drie zilveren zalmen in blauw) in een gedeeld schild met dat der van Drongelens (gevierend. 1 en 4 rood rad in

goud; 2 en 3 zilver rad in blauw); hij dekte het met een helm en voerde een visch tot helmteeken. [1])

Robrecht van Drongelen was van 1447 tot 1473 eenige malen schepen van Breda.

Een dochter van Jr. François van der Zanden, bastaard van Bergen, uit zijn huwelijk met N. van Cortbemde was gehuwd met eenen van den Wouwere. [2])

W. J. F. Juten.

EENIGE BLADZIJDEN UIT DE GESCHIEDENIS VAN DEN PATRIOTTENTIJD TE 's-HERTOGENBOSCH.

Hetgeen hierna zal volgen is door mij, met weglating van bijzonderheden, die thans voor niemand meer van belang zijn, ontleend aan een Journaal, gehouden door mr. Willem Schuyl van der Does, destijds student te Leiden, geboren te 's Hertogenbosch 9 Februari 1767 en vermoord bij de plundering te Woerden 24 November 1813. Hij was zoon van Jhr. mr. Johan Henrik van der Does, eerst raad en schepen van 's-Hertogenbosch en daarna president der Rechtbank aldaar, geboren te 's-Hertogenbosch 16 Augustus 1741, overleden aldaar den 29 April 1817, en van diens echtgenoote Margaretha Elisabeth Doom. Zijne zusters waren: Jkvr. Elisabeth Jacoba van der Does, gehuwd met Jhr. mr. Pieter Jacob de Bye, lid van den Raad van State, stamvader der familie van der Does de Bye; Jkvr. Susanna Margaretha van der Does, gehuwd met mr. Pieter Josias Moens en Jkvr. Adriana Cornelia Maria van der Does, gehuwd met Dr.

---

[1]) Zie de Raadt Sceaux Armoriés I, 399.

[2]) Zie Taxandria IV, 271.

Pierre Joseph de Willebois, Fransch officier van gezondheid, stamvader der familie van der Does de Willebois.

Een afschrift van het Journaal bevindt zich in de verzameling handschriften van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant.

Den 14 September 1787 kreegen wy in 's Bosch tyding, dat de Pruisische troupen reeds Gelderland hadden bezet en naar Holland op marcheerden. Deze tyding was oorzaak, dat myne ouders begrepen, dat het niet raadzaam (was), dat ik[1] *na Leyden, aan welke Universiteit ik nu reeds drie jaaren gestudeerd had, terugkeerde, hetgeen my zeer bedroefde, te meer daar wy van de Patriottische party waaren en ik lid van het studentencorps te Leyden was en dus zeer gaarne voor de vryheid en het welzijn van Holland mijn laatste droppel bloed zoude gewaagd hebben.*

Den 18 wierden de tydingen van daags te voren (dat Gorinchem n.l. door de Pruisen bezet en Utrecht door de Patriotten verlaten was) *bevestigt; ook kwam er berigt, dat de Pruissen, niettegenstaande de capitulatie van niet te plunderen, echter reeds 50 huizen onder de voet gehaald hadden, en dat zy degeene, die voor Patriotten bekend waaren, met de kolven van de geweeren op straat doodsloegen; dat Leerdam overal uitgeplunderd w is. Dit alles alameerde ons zoodanig, dat wy resolveerde eenige goederen te pakken en ons te informeeren na een plaats, waar wy ons het best in tijd van nood zouden kunnen retireeren. Dan, opdat alles des te geheimer zoude geschieden, zonden wy onzen knegt, die van d'andere party was, na Boxtel, een dorp twee uur van de stad en, nadat hy vertrokken was, begonnen wy het beste goed te bergen, en ik begeef my na den Graav van G*(ronsfeldt), *die in het voorjaar pas in 's Bosch was komen woonen, om te vraagen of hy een paar nagten een koffer wilde bergen, hetgeen hy aannam. 's Avonds kwam dezelve noch eens aan en gave ons*

[1]) Mr. Willem Schuyl van der Does n.l.

raad om zoo spoedig mogelijk te vertrekken, vooral om mijn zusters wil; mijn vader kwam naderhand thuis en zeide ons met den heer Vosch van Avezaat gesproken te hebben, die ons aanrade des anderen daags te vertrekken, en, nadat mijn vader met verscheiden lieden gesproken had, was men het allen eens, dat wy ons na Turnhout zouden begeven. Wy resolveerden des anderen daags te vertrekken en pakten den geheele nacht door.

Den 19e begaf ik my 's morgens na een voerman, die 's weekelijks een kar na Turnhout zond; vroeg hem of hy ons rytuig kon bezorgen en na hetgeen wy met dat goed daar moesten doen; op dit laatste wel onderrigt zijnde, ging ik na een ander voerman, omdat ik by de eerste geen rytuig hadde konnen krygen; wy kreegen dit tegen 's middags een uur, wanneer hetzelve ons aan het huis van mijn Grootmoeder [1]) *kwam afhalen; daar wy niet zonder aandoening van die oude vrouw van 73 jaar, die weinige maanden geleden om mijn moeders wil in 's-Bosch was komen woonen, afscheid namen. Wy waaren ook zeer bedroeft, dat wy mijn vader moesten agterlaaten; van daar hy in de Regeering was, moest hy de zaaken van de goede party zoolang mogelijk voorstaan; ook was het nodig, dat er iemand bleef om onze goederen te bezorgen, want wy hadden niet als eenig lijfgoed bij ons; gaarne had ik hem behulpzaam geweest; dan mijn zusters en moeder kon ik niet alleen laten in een vreemd land. Mijn moeder, mijn drie zusters en ik vertrokken dan na Turnhout; wy namen de knegt mede ten einde op de rijs van eenig nut te zijn; wy allen waren zeer aangedaan, dat wy ons vaderland moesten verlaten en dat, omdat wy voorstanders waren van een rechtvaardige zaak!*

Te Helvoirt komende, kwam den Heer van Onzenoort (Bernardus Jacob Half-Wassenaer, heer van Onsenoort) *ons achterop ryden: Zijn Ed. bragt zijn kinderen na Antwerpen en vertelde ons, dat de stadsvergadering* (van den Bosch n.l.) *om drie uren beleyt was ten*

[1]) Elisabeth van Kerchem wed. van mr. Jacob Doom.

einde de Burgery te verzoeken niet meer te exerceeren. Wy zagen de droevigste gevolgen hiervan te gemoet, vermits op de meeste plaatsen daarmede de oproeren begonnen waaren en wij, uitrydende, reeds eenige menschen met Oranje leuzen gezien hadden. Wy kwaamen 's avonds te Hilvarenbeek, alwaar wy dien nacht zouden slaapen en aanstonds brieven aan onze vrienden te schryven Dan om 8 uur hield er aan ons Logement een koets op, waarin Mijnheer en Mevrouw van Avezaat waaren; zij verhaalden ons, dat zij om drie uur uit 's Bosch gereden waaren op bekomen tyding, dat om vier uur de vlag[1] *van de tooren zoude waayen. Deze tyding ontroerde ons zeer; dan wy verheugaen ons, dat wy noch een huisgezin by ons hadden.*

Den 20e begaven wy ons met het aanbreken van den dag op rijs, teneinde vroegtydig te Turnhout te zijn, vermits wij hoorden, dat zeer veel lieden derwaards zouden vlugten. Wij kwamen te Poppel, de eerste Keyzerlyke plaats, daar men uit de Meyerije aankomt; wy gaaven onze paarden daar wat voeder; de Hospes zeide ons, dat Dominé de Marré[2] *uit Sprang aldaar gevlugt was; ik zogt hem op; Zijn Eerw. was aldaar met zijn geheele familie, waaronder een zwangere vrouw, gevlugt; nadat zijn Eerw. mijn moeder gesproken had en beloofd daags daarna te Turnhout te zullen komen, alwaar hy de Hoofdofficier moest spreeken vervorderden wy onze rijs en kwamen vroegtydig te Turnhout, alwaar wij ons ophielde aan het Logement „De zeven sterren", waar wy kamers voor ons en voor de heer Vosch besproken, die ook eenige tijd na ons arriveerde.*

De heer Vosch proponeerde terstond om een visite te gaan doen aan Jufvrouw La Faillle, die alhier (Turnhout n.l.) *als Pensionair in het Clooster van de*

[1]) De Oranjevlag n.l.

[2]) Hij was Kommandant van het exercitie-genootschap te Sprang. Mr. C. Krom. De Patriotten in de Meierij in 1787 en 1788. Handel. van het Prov. Genootsch. van Kunsten en Wetensch. in N.-Brabant 1884–85 blz. 61

Nonnen van het H. Graft woonde; haar vader had in de stad Wijck by Duurstede veel voor de goede zaak geleden en was een oud vriend van de heer Vosch en wy wierden aldaar wel ontvangen doch eer wij daar kwaamen, ontvongen wy een visite van den heer van Waesbergen, derde Plebaan in de Capittelkerk alhier (Turnhout), *die ons zijn dienst aanbood en zeer veel deel in ons lot nam.*

Den 21en vertrok de heer Vosch vroegtydig naar 's Bosch. Na eene wandeling vonden wy thuis Jufvrouw Philippe, de vrouws moeder van Dominé de Marré; Zijn Eerw. was hier gekomen om met de Hoofdschout van de Meyerij van Turnhout over het een en ander te spreeken. Terwijl wy aan tafel zaten, kwam een van de dochters uit het logement binnen en verhaalde ons, dat de Beggijn (van) *Rijckevorsel een brief uit 's Bosch ontvangen had met tyding, dat 's Bosch over was; wy gingen terst nd voornoemde Jufvrouw opzoeken, die ons haar brief voorlas; dan geen nieuws was daarin als dat alles noch in rust was.*

Den 22en hield 's morgens vroeg een rytuig aan ons logies; het waaren menschen van Brussel, die van hun buitenplaats te Eindhoven kwamen vlugten. Nadat ik de dames in hun rytuig geholpen had, hoorde ik een tweede rytuig aan het Hof van Holland (een logement over het onze) stilhouden; ik ging er na toe; hoe verwonderd was ik, dat ik mijn vader met een heer van Dongen, die uit Heusden (welke plaats over was) gevlugt was, ontmoette. Mijn vader deed ons het volgende verhaal: „mijn vrouw „des Woensdag den 19 Septemb. vertrokken zijnde, gong „ik des nademiddags om 3 uren na de stadsvergadering, „alwaar door den president werd voorgedragen, dat „ingevalle door de Magistraat wierd verboden het dragen van „V en W op de hoeden, alsmede zwarte en andere cocardes, „de Gouverneur aannam de rust in de stad zoude bewaren „en ten dien einde een piket van 60 man des nagts zoude „doen optrekken; dit wierd geresolveerd en had de goede „uitwerking, dat dien dag en den volgenden dag alles in „een diepe stilte afliep, doch des avonds om 10 uur het

„gemeen vernomen hebbende, dat den Gouverneur ordre „had gegeven, dat het guarnisoen des andere daags allen „met oranje cocardes moest optrekken, raakte het canailje „in beweging; de geheele nagt was alles in een volkomen „ongerustheid en geroep van: „Oranje boven! de Patriotten „na den donder!"; des nagts wierd met veel getier op „mijn deur geklopt en gestoten, zodat ik niet anders dogt „of zy zouden my plunderen; Vrijdag den 22en Septemb. „was het des morgens stadsvergadering, waarin geresol- „veerd wierd: 1o het dragen van Oranje cocardes 2o dat „zulks by publicatie aan het volk zoude worden bekent „gemaakt, staande reeds een menigte schippers en canailje met „die kleur voorzien voor het stadhuis; 3o dat de vlaggen [1]) op „de torens zouden gezet werden; 4o dat de regering met „die oproerleuze verzien van het stadhuis zoude gaan; „alle de regenten hadden reeds van die linten by zig, „uitgenomen vijf heeren, daar ik onder was, welke genood- „zaakt wierden staande vergadering die cocardes te laten „kopen; zoodra ik van 't stadhuis kwam, zette ik my op „een chais, verliet mijn ongelukkige geboortestad, die ik „in een 24 uren van vry onder de banden van slaverny „zag gebragt, en begaf my na Turnhout; tot Helvoirt „komende, vond ik daar in de 20 auxiliaires, die uit „Heusden gevlugt waren; dezelve waren razende van spijt, „omdat die stad by verraad, zonder sig te mogen defende- „ren, aan een 40 Huzaren en een menigte Geldersche „boeren was overgegeven; daar kwam ook gevlugt de heer „Koenen met zijn vrouw, doch zijn vrouw iets in de stad „vergeten hebbende, moest wederom terug, zoodat Zijn Ed. „zig by my in de chais zette en daarmede na Poppel rede; „onderwegen kwam nog by mijn de heer van Dongen, „die van Heusden vlugte."

Naauwelijks had vader dit verhaal geeindigd of de heer Vosch kwam terug; Zijn Ed. was niet verder als Helvoirt geweest en, zijn koets na de stad gezonden hebbende

[1]) Namelijk de Oranjevlaggen.

om een chais, was hij dezelfde dag, dat hij van ons vertrokken was, weder na Helvarenbeek geretourneerd, alwaar hy die morgen van daan was gekomen, hebbende zich te Poppel vervoegt bij de heer en mevrouw Koenen, van wien mijn vader in zijn relaas gesproken heeft. Mevrouw had de vorige nacht te Oisterwijk gelogeerd; by hun vertrek uit Poppel hadden zy aldaar den heer Kuffeler[1]*, die wegens Vriesland in Hun Hoog Mogende Vergadering sessie had doch nu ook als vlugteling zijn vaderland moest verlaten, ontmoet.*

's Middags kwam er nog een wagen met vier paarden aan, waarin de heer Verspyck met deszelfs familie zich bevond, dewelke ook in ons logement aftraden, alwaar wy toen met twintig Bosschenaaren waren.

In ons logement teruggekeerd hoorde wy dat den heer Kuffeler in het Hof van Holland gearriveert was met zijn geheele familie.

Mijn vader ging, „In de blinde spiegel" eene herberg informeeren of de tourkar gearriveerd was en bragt van daar een brief mede van de Graaf van Gronsfeldt, waarby dit volgende postscriptum was:

„Madame Doom m'a encore dit que tout le monde, „indifférent de quel parti, vous conseille absolument de „revenir avec votre famille le plûtot possible et de faire „en sorte de partir Dimanche et de vous trouver vers le „midi à Hilvarenbeek pour joindre Madame Doom pour „Bois le Duc, que s'y trouvera alors avec mons. Althuyzen[2]*) „qui vous conseille, vu la necessité absolue, de revenir; „le voyage sera plus ou moins incommode parce que „vous serez dans une voiture pour six personne, mais „dans la circonstance je crois que cela vous fera toujours „plaisir de revoir madame votre Mère."*

By deze brief ontving mijn moeder tegelyker tijd deze van

---

[1]) Reinier Hendrik van Kuffeler, die ook schepen van Helvoirt was en aldaar op Jachtlust woonde.

[2]) Wellicht Willem Michiel Althuysen, 1781 schepen van 's-Hertogenbosch.

G. M. [1]) *„deze korte regelen voeg ik bij de brief van de „Graaf, daar de naare omstandigheid daarin nu in ben „en het vertrek van uw man, die geen tijd had om te eeten, „zoo maar op de chais heeft moeten gaan met de Oranje- „strik en men sprak hier niet als van plunderen en rooven; „ik had alles klaar, linnen en zilver om naar de Lommert „te brengen, maar daar kwam my iemand waarschouwen, „dat ik geen de minste nood had en het maar gerust kon weg- „schikken, maar ik dogt op één getuigenis, dat niet te wagen; „ik liet belet vrage by Mevrouw Douglas* [2]), *maar Mevrouw „liet zeggen, zoodra als Mijnheer thuis kwam, hem de „boodschap zoude doen en zou my d'eer aandoen van by „my te komen, want Mevrouw heel veel gasten had. Toen „Mijnheer te huis kwam, heeft my ten eerste komen spreeken „en wou niet eens eeten vóór dat hy by mijn had geweest „en toen vroeg ik hem wat dat hy mijn raade, of ik mijn „goederen in de Lommert zou brengen; maar hy zeide „mijn, dat ik gerust kon weezen en dat er den geheele „nagt zou gepatrouilleerd worden en dat daar niets zou „gebeuren, want dat alles in de uiterste order zou gaan. „Maar nu het geval van uw knegt en nam zijn mandje „met goed en de sleutel van 't huis en is er meê heen ge- „gaan; maar vrouw 't Hort zal zoo goed wezen van der „van nagt in te slaapen en misschien beter is als hy er „uit als in is. Geen tijd meer hebbende, wensche UEd. „Gods bystand in deze droeve tijd. Ik hoop, dat ik in staat zal wezen van er Zondag te komen."*

Deze brieven gelezen hebbende, begreepen wy, dat er een angel onder het gras schiet, te meer daar wy bemerkten, dat deze verzekering van den kant van Douglas kwam en wy dachten, dat het alleenig was om vader op de Hollandsche bodem te lokken, te meer daar de koets van de heer Vosch terugrydende door den luit. colonel Tompson, kommandant van het Fort Isabel, aan hetzelve Fort

[1]) Grootmoeder.

[2]) Haar man was de generaal Douglas, de Oranjegezinde Kommandant der vesting 's-Hertogenbosch tijdens hare plundering in 1787.

was opgehouden en de voerman gevraagt: „waar hy den heer Vosch gelaten had", waarop die antwoorde: „die zijn al diep in Braband", gerepliceerd wierd: „Ja, Mevrouw en de kinderen, maar Mijnheer is niet gebleven en moest met uw terug komen", waarop de voerman geandwoord had: „hy is aan deze kant Gestel afgetreden".

Dat was bewijs genoeg, dat men niet veilig in 's Bosch zoude komen. Wy resolveerden dan, dat moeder en ik naar Poppel zouden gaan aan Dominé de Marré vraagen, of hy zich op Hilvarenbeek, daar hy niet bekend was, dorste te waagen en dat ik alsdan te Poppel zoude blyven, doch ingeval Zijn WelEerw. zoo niet veilig aldaar achtende, ik derwaards zoude gaan om mijn moeder te vergezellen. Een voerman, die met een ledige chais alhier was, spraken wy of hy er ons wilde brengen, 't geen hy aannam, doch ons niet konde belooven ons terug te brengen, doch ons aldaar een kar te zullen bezorgen en zoo er geen te vinden was, alsdan ons terug te zullen brengen, gelijk ook in gevallen wy eenig leed te vreezen hadden op onze vaderlandsche bodem.

Den 23en ging mijn moeder en ik gezamentlijk naar Poppel, alwaar wy by den Dominé de Marré aftraden, alwaar wy tot ons hartzeer moesten zien, dat de heer Rant, geweze kommandant van het Burgerguarnisoen te Heusden, die op het schandelijks die stad op het aanmaderen der Pruissen verlaten had, aldaar was met zijn broeder en de heer Probsting, eenige leeden van het Genootschap te Waalwijk, dat met volle geweer en wapens tot op de grenzen gemarcheerd en hun wapens in een huis, dat half keyzers half staats was, geplaatst hadden. Dominé de Marré dorst zich volstrekt niet op de vaderlandsche bodem te wagen en rade my zulks ten hoogste af; wy resolveerde dan, dat ik aldaar (te Poppel) *zoude blyven en dat een ordentlijk meisje met moeder mede zoude gaan. Mijn moeder vertrok dan alleen met het meisje naar Hilvarenbeek. Teruggekomen van daar deed zy my het volgend relaas: „om 12 uren kwam ik te Hilvarenbeek;*

„*de ontmoeting met myne moeder was aandoenelijk; zy*
„*insteerde zeer, dat wy weder in de plaats onzer woning*
„*zouden komen; versekerde ons daar niets te vreeze te*
„*hebbe; evenwel verhaalde zy my, gelijk ook de heer*
„*Althuyze, die haar daar vergezelde, dat er zeer ter*
„*eere van de Prins tot zelfs tot laat in de nacht door*
„*menig gepeupel gezongen wierd en aan de huize aange-*
„*beld om eenig geld ten einde zulke buitensporige vrolijk-*
„*heid te kunnen plegen, alwaar zy dan, na een goede gift*
„*ontvangen te hebben, kroontjes en eenig versiersel aan de*
„*huize maakte en onder dit ook, — uit die vrolijkheid —*
„*aan sommige huizen glazen insmeten; ook verhaalde men,*
„*dat er verscheidene lieden, als onder andere de rent-*
„*meester Martini zich des nagts niet veilig in hun huizen*
„*agten en daarom by bekenden, de andere party toegedaan,*
„*gingen slapen; dit alles deed my in mijn besluit volhar-*
„*den om alsnog ons daar niet te wagen, maar op den*
„*vryen bodem te blyven; dit gaf eerst een weinig onge-*
„*noegen, doch nader daarover sprekende kwamen wy over-*
„*een, 't best was daar nog eenige tijd te blyven; wy allen*
„*namen daar gezamentlijk 't middagmaal, terwijl de heer*
„*Althuyzen my een brief aan twee baggijntjes, Jufvrouw*
„*Godschalk en van Erp, gaf met recommandatie om*
„*ons in alles hier* (te Turnhout n.l.) *behulpzaam te zijn*
„*en ons onder de rampen van 't vaderland neergeslagen*
„*harte wat op te beuren; om 3 uren vertrok ik van daar*
„(Hilvarenbeek n.l.) *met de chais, die my gebragt had, na*
„*een hartelijk doch bedroeft afscheid genomen te hebben*
„*van myne oude en geliefde moeder; ik vertrok dan met*
„*het voor my onbekende meisje*".

Ik ontmoette mijn moeder op de Heide en kwam by haar op de chais, zeer verheugd, dat ik haar weder op vryen bodem zag. Na te Poppel ons een oogenblik opgehouden te hebben, namen wy de heer Koenen met ons en vervolgden onzen weg. De heer Koenen nam te Wels een logement, vermits zijn Ed. niet gaarne te Turnhout bleef; daarna vervorderden wy onzen weg, latende aldaar

de zwager van de heer Koenen en kwamen 's avonds in den donker weder te Turnhout, alwaar wy mijn vader en zusters in eene goede welstand, zeer na ons verlangende, vonden; de capellaan van Waesbergen vonden wy by hun.

Den 25e vertrok de heer Verspyck 's morgens vroeg; hy dacht dat de stad (den Bosch) *genoeg in bedwang was door het arrivement van twee eskadrons ruiters van Thuyl. Doch daar er noch van tijd tot tijd glazen ingeslagen en andere molesten aan personen en goederen gedaan wierden, vonden wy niet raadzaam zoo vroegtydig te vertrekken.*

Den 28 kregen wy verscheidene brieven uit 's Bosch, die allen mede melden, dat het thans redelijk stil was. 's Avonds van den 29en kwam de tourkar aan, alwaar wy verscheidene brieven mede kreegen, die ons allen aanraeden om terug te keeren, vooral aan vader; wy hadden van te voren noch een visite van de heer van Roosmalen, student te Douay, die ons ook verhaalde, dat alles stil was. Mijn vader resolveerde 's Maandags te vertrekken en ons alsdan een rytuig toe te zenden.

Den 1en October vertrok mijn vader na 's Bosch, dat ons zeer alarmeerde; 's avonds kwam het rytuig terug en verhaalde ons, dat vader reeds vroeg te Tilburg gekomen was.

Den 3en vertrokken wy om zeven uren. Te Wels namen wy afscheid van de heer Coenen en gingen vervolgens te Poppel by Dominé de Marré koffy drinken, alwaar mijn moeder jufvrouw de Marré noch tydig van een ongelukkig voornemen afbragt (namelijk om te Sprang te gaan bevallen, terwijl haar man haar had aangeboden daarvoor naar Antwerpen te gaan).

Hoe dichter wy by 's Bosch kwamen, hoe meer Oranje zagen wy; en in die stad komende, was alles met die oproerleus voorzien, zoodanig dat ik, niet in staat zijnde al die eerteekens, voor de vyanden des vaderlands opgerigt, aan te zien, mijn oogen toedeed en aanstonds uit het rytuig in huis liep. Terstond kreegen wy bezoek van verscheiden goede vrienden, onder anderen van Grootmoeder,

die zeer verheugd was ons te zien. Wy konden echter ons hardzeer niet bedekken, dat zy ons op zodanig een manier had laaten thuis komen, te meer daar wy hoorden, dat alles noch niet in rust was. Nadat iedereen vertrokken was, gingen wy na bed en alles overwogen hebbende bleven wy in ons plan van niet te zullen uitgaan, zoolang de zaaken niet geschikt waren, volharden.

Ziedaar het relaas van onze rijs na Turnhout, die wy nooit zullen vergeeten, terwijl wy ons altijd zullen blyven herinneren de deelneming der braave Turnhouters met ons en het medelyden, dat iedereen, vooral de Roomsch Catholyke geestelijkheid, met ongelukkige menschen, schoon van hunne godsdienstige begrippen verschillende, toonde te hebben, dat voor allen anderen gezindheden wel tot een navolgenswaardig voorbeeld mag strekken.

Mijn vader ging 's middags 5 October uit; hij had ons gezegt, dat de Fiscaal [1]) *des anderen daags in de stad zoude komen; hy ging zich hierop informeren; terwijl hy uit was, hoorde wy, dat het maar al te waar was en dat de Fiscaal onderzoek zoude komen doen na de Regenten, die zich Patriotisch gedragen hadden, als ook na diegeenen, die ter bescherming der vryheid uitgetrokken geweest waaren en daar ik my aan deze laatste misdaad schuldig gemaakt had en, zoo het mogelijk was, noch zoude doen, doch met dat al geen lust had om na Spandouw te vertrekken, beslooten wy, dat ik des anderen daags weder na Turnhout zoude vertrekken. Mijn Grootmoeder approbeerde dit en mijn vader die laat thuis kwam, vermits hy in een huis had moeten vlugten, omdat de soldaten, die van te vooren Holland gediend hadden, met diegeenen, die na de stadhouderlyke party overgeloopen geweest waaren, vogten, gaf er zijn goedkeuring aan.*

Den 6en vertrok ik met poort openen op de tourkar na

---

[1]) Mr. H. J. van Oldenbarneveldt gen. Witte Tullingh. Zie over zijn optreden tegen de Patriotten in de stad en Meierij van 's-Hertogenbosch Mr. C. Krom t. a. p.

Turnhout. Wy waaren met 15 persoonen, meest jongelieden, die te Turnhout op de Latijnsche school waren, een Leuvens student, genaamd Kemps en Jufvrouw van Oirschot, de vrouw van een groot koopman in 's Bosch, die haar zoon na Turnhout verzelde en noch eenige andere lieden.

Te Helvoirt komende kwam aldaar gelijktydig een diender met publicatien van H. H. M. M. tegens de genootschappen, die ik wegens de kortheid van tijd niet konde leezen.

Den 7e 's morgens ontving ik te Turnhout een visite van Dominé de Marré, die na Antwerpen ging om een huis te huuren. Nadat hy vertrokken was, ging ik na den heer van Gorcom, die een brief van Leuven ontvangen had, waarin gemeld wierd, dat ik aldaar niet konde studeeren: te Douay konde ik ook niet teregt komen, vermits men by de immatriculatie op beide plaatsen bezweerd de fondamenten der Roomsch Catholyken godsdienst.

Den 9e vond ik een brief van mijn moeder, die my meldde, dat vader op zijn toer als schepen overgeslagen was; dat de Fiscaal en de nieuwe Hoofdschout gearriveerd waren en dat er een sterke publicatie tegen de wapening der ingezetenen afgekondigd waar, die zy my zond.

Den 10e, na den eeten, ging ik by den heer van Gorcom om den heer van Onsenoort een visite te doen, dan dezelve was reeds vertrokken.

Den 11e hield er een chais voor mijn logement stil, waarin de heer van Onsenoort en Landschot[1]) *waaren; zy kwamen hoger af en zeide, dat het Gouvernement der Nederlanden aan de vlugtelingen te Antwerpen had laten bekend maken, dat zy vry van inkomende rechten waaren en dat zy over predikant konde beroepen wie zy wilden. Den 12en vertrokken bovengemelde heeren en ik ontving een brief uit 's Bosch, waarin my gemeld wierd,*

[1]) Godefried van Lanschot, koopman te 's-Hertogenbosch, alwaar hij in 1799 stierf. Zijne vrouw was Anna Regina de Pottere.

dat de Zwitsers, die tot nog toe hadden tot troost gestrekt aan onze braaven ingezetenen, tegenwoordig uitgetrokken waaren.

Den eersten November (de houder van het Journaal verbleef toen te Antwerpen, na nog te vergeefs getracht te hebben te Leuven als student aangenomen te worden) *en nog geen uitkomst en reeds zedert den 19e September rondgezworven; wanneer zal er eens uitkomst weezen! wy hoopen noch eenige maanden en Vrankrijk zal ons helpen.*

Den 6e kreegen wy 's morgens visite van Vrythof, die ons verzogt dien avond by hem te komen passeren, dat wy aannamen. Naauwlijks was hy gezeten of de Heer Verbeek uit Dordrecht kwam by ons en zeide een omstandige briev te hebben van het voorgevallene te Louvestein by deszelfs overgaan; las hy daarop een groote brief van zekere Jufvrouw Schoenmakers, wiens vader commandant der Borger Canoniers van Dordrecht geweest was en als zodanig op gemelde fort in guarnisoen gelegen had (volgt een verhaal over hetgeen Schoenmakers en zijne dochters op Loevestein overkwam en hunne vlucht over Veen naar Hedel, van waar zij overstaken naar Empel en naar Hoogstraten gingen; te Veen werden zij nog aangehouden door een troep boeren, die er aan het plunderen waren).

Den 10e ging ik 's morgens met de Marré na de Steen (te Antwerpen), *alwaar de meeste Hollanders by elkander kwamen. Verbeek onderrichte ons, dat de heer Schoenmakers gearriveert was en dat dien avond eene vergadering* (van Hollanders) *in de Gulde Poort* (te Antwerpen) *zoude gehouden worden om een plan te maken tot het oprichten van een nieuwe societeit; wy wierden verzogt ons aldaar mede te laten vinden, dat wy aannamen.*

In de Gulde Poort kwamen wy 's avonds en traden terstond op de gemeene zaal, waar den een en den ander verhaalde, dat in 's Bosch geplundert was; ik hoorde en ik zoude hun geen geloov gegeven hebben, zo ik daags te voren geen briev van mijn Ouders ontvangen had, die my

melde, dat het niet rustig was, my aanmanende om noch wat te blyven met een verhaal, dat er 's middags eenige soldaten van Munster in de Handboog alles kort en klein geslagen hadden; dat was de rede, dat ik eenig geloov hieraan begon te geeven, waarin ik versterkt wierd door ymand, die my zeide een zwager van mijnheer Landschot in 's Bosch te zijn, tyding te hebben dat die totaal geplundert was; ik was droevgeestig; dan ons ongeluk wist ik noch niet zeker en moest mijn nieuwsgierigheid hieromtrent uitstellen.

Den 11e ging ik 's morgens na de kerk; dan daar de Marré wat laat kwam, bleev ik met eenige Heeren wat spreeken en hoorde dat in 's Bosch zeer elendig uitzag; dan men weet van geen byzonderheden, men kan licht begrypen met welk een hart ik in de kerk was en steeds verlangde, dat de Predicatie zoude eindigen; naauwelijks was dezelve geeindigd of ik liep terstond na huis met een voorgevoel, dat er niettegenstaande het geen Bossche post was, echter wel een briev voor my zoude zijn, en inderdaad vond de volgende briev:

Lieve Willem!

Wy zijn door Gods goedheid hier behouden te Turnhout alle met grootmoeder gekomen, en zijn redelijk welvaarende; doet ons het plaisier en komt met de tourkar by ons; de reden, dat wy hier gekomen zijn, is dat het in 's Bosch begon te muiten; wy zijn Vrydag morgen om negen uur vertrokken, te Poppel geslapen en daar met een kar hier van middag om een uur gekomen, Grootmoeder, vader en de drie meisjens groeten uw van harten en verlangen zeer om uw te zien.

Adieu.

Saturdag avond — *Uw lievhebbende Moeder M. E. van der Does geb. Doom.*

Op den ontvangst van die briev begreep ik ons ongeluk; ik wist reeds te veel om zulks niet te vermoeden en deze briev, hoe voorzichtig geschreven, deed my echter begrypen, dat wy niet vry gebleven waren van de algemeene ramp.

Daar de tourkar eerst des anderen daags reed, ging Willem, zoo schreef hij verder, dadelijk te voet naar Turnhout en liep denzelfden dag nog tot aan St. Tunis. *Den 12e*, zoo vervolgt hij, *kwam ik voor den eeten te Turnhoud aan, waar ik door mijn ouders wel ontvangen wierd; niettegenstaande ons ongelukken waren wy allen zeer verheugd van elkander welvarende te zien; ik laat aan mijn Moeder over het gebeurte in 's Bosch te verhalen.*

Het verhaal van de plundering van 's-Hertogenbosch door Mevr. van der Does schijnt niet meer te bestaan. Erg zal dit dan wel niet zijn, daar haar verhaal in hoofdzaak wel hetzelfde zal behelsd hebben als de beschrijvingen, die daarvan nog bestaan. [1])

's-Hertogenbosch. A. VAN SASSE VAN YSSELT.

BRACCO.

Bracco.

Van deze familie, naar welke in den eersten jaargang van het Algemeen Nederlandsch Familieblad reeds werd gevraagd, is tot heden weinig bekend geweest.

De naam wijst op Italiaanschen oorsprong [2]) en wordt in onze dagen in Italië nog gevonden.

Zoo was voor korte jaren Mgr. Vincentius Bracco patriarch van Jeruzalem.

Ik maak daar melding van als van een merkwaardige naamsovereenkomst, want dat er bloedverwantschap zou bestaan hebben tusschen Z. G. en de hier behandelde familie is mij nooit gebleken.

Ik weet niet of de familie reeds vroegtijdig in Bergen-op-Zoom was gevestigd; en 't is alleen om de kleine

---

[1]) Zie o. a. Taxandria III, blz. 125 en vlgd.

[2]) Bracco in het Italiaansch beteekent: brakhond.

overeenkomst van naam, dat ik hier het opschrift geef van den grafzerk, die nog ligt in de Groote Kerk aldaar en waaronder rust het overschot van Willem Brac deken en kanunnik van Bergen-op-Zoom. Dit opschrift luidt:

Brac.

Hier leet begrave(*n*) heer Wille(*m*) Brac deken en canonic van deser kerken [1]) die ..... DCLXXVIJ — XVI daghe in April.

De zerk draagt in het midden den priesterlijken kelk en aan beide zijden nevenstaand wapen.

De eerste, dien ik aantref — in familie-aanteekeningen — is:

I. Hendrik Bracco, die rentmeester was der markiezen van Bergen-op-Zoom uit het huis de la Tour d'Auvergne.

Hij was de vader van:

II. Jacobus Bracco, die 18 Maart 1710 te Bergen-op-Zoom werd begraven in het familiegraf in de Groote Kerk, evenals zijn weduwe Gertrudis de Jonghe, die 4 November 1711 te dier plaatse overleed.

Uit hun huwelijk sproten de volgende kinderen, die te Bergen-op-Zoom Katholiek werden gedoopt:

1°. Catharina B., gedoopt 17 September 1662 en overleden te Bergen-op-Zoom 20 Juni 1729. Zij wordt genoemd *vrouw*, doch van een huwelijk heb ik nooit iets gevonden.

2°. Fredericus Maurinus B., gedoopt 13 November 1666, overleed 1 April 1692.

3°. Maria B., gedoopt 9 Maart 1669, waarbij Franciscus Bracco als peter optrad. Zij overleed 14 en werd begraven in de Groote Kerk te Bergen-op-Zoom 17 Februari 1746.

4°. Margaretha B., gedoopt 10 October 1670.

[1]) Krüger vermeldt hem niet in zijn kerkelijke geschiedenis op het artikel Bergen-op-Zoom.

5°. Jacobus B., gedoopt 19 October 1671; hij was koopman te Bergen-op-Zoom en overleed er ongehuwd 19 Februari 1749.

6°. Elisabeth B., gedoopt 6 November 1673; zij is waarschijnlijk dezelfde als Isabella B., die 24 Januari 1717 te Bergen-op-Zoom huwde met Joannes le Jeune kapitein-luitenant in het regiment cavallerie van generaal-majoor Drimborn.

le Jeune.

Hij was uit Luikerland afkomstig. Isabella B. overleed 28 Maart 1721 in hare geboorteplaats.

7°. Franciscus B., gedoopt 13 Juli 1675, waarbij Franciscus Bracco als peter stond. Hij overleed 8 October 1699 te Bergen-op-Zoom.

8°. Henricus B., *die volgt onder III.*

9°. Geertruid B., die als geestelijke dochter 26 Juli 1715 overleed; haar broeder Jacobus compareerde 4 September d.a.v. namens hare erfgenamen.

Den datum van haar doop heb ik niet gevonden.

III. Henricus Bracco, gedoopt 8 September 1680, huwde 17 Juli 1712 te Roosendaal Cornelia Pijpers; zij was aldaar gedoopt 8 Mei 1687 als dochter van David Pijpers bij zijn eerste vrouw Margaretha Verdonck. [1])

Uit dit huwelijk werden te Bergen-op-Zoom gedoopt:

1. Mr. Jacobus (Johannes) B., *die volgt onder IV.*

2°. Margaretha Cornelia B., gedoopt 18 September 1714.

3°. Fredericus Maurus Bracco, gedoopt 1 April 1716, waarbij Isabella Clara B. meter was. Hij huwde 28 Januari 1752 Lucia van Hencxthoven, uit Wouw en overleed 4 Juli 1790 te Bergen-op-Zoom.

4°. Gertrudis B., gedoopt 22 Augustus 1717.

IV. Mr. Jacobus (Johannes) Bracco, gedoopt 28 Juni 1713 studeerde aan de Hoogeschool te Leiden

[1]) Zie „Taxandria" III, 146.

en behaalde den graad van doctor in de rechten den 5en Februari 1739.

Hij wordt genoemd koopman te Bergen-op-Zoom; ik veronderstel, dat hij het was, die tijdens het beleg der stad in 1747, den 10en October van dat jaar door den raad-intendant van den Doorluchtigen Huize van Bergen, Laurentius Adan, werd aangesteld tot tijdelijk secretaris der stad [1]), nadat de geheele regeering gevlucht was; ofschoon hij daar slechts genoemd wordt *le Sr. Jacob Bracco* en dus even goed zijn oom — die toen echter reeds nagenoeg 76 jaar was — kan bedoeld zijn. In 1776 komt hij voor als burgemeester der heerlijkheid Borgvliet, die onder de muren der stad was gelegen.

Hij overleed 25 November 1784 te Bergen-op-Zoom.

Den 25en Juli 1741 was hij te Leiden getrouwd met Gertrudis Jacoba Kerckman van den Binckhorst.

Zij overleed reeds 12 Mei 1745 te Bergen-op-Zoom na hem twee dochters te hebben geschonken, die aldaar gedoopt werden:

1. Maria Cornelia Bracco, gedoopt 3 September 1742, waarbij als meter optrad Maria Bracco in plaats van Maria Johanna Timmers, vrouwe van den Binckhorst.

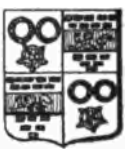
Hoynck v. P.

Zij huwde 9 Augustus 1764 te Castricum Johannes Reynerus Hoynck van Papendrecht, zoon van Mr. Reynier Bernardus H. v. P., advokaat te 's-Gravenhage bij Maria Debora de Moy, diens eerste vrouw.

v. Lintelo.

Hij was sedert 16 Oct. 1762 (toen zij op het huis Overkerk te St. Michielsgestel overleed) weduwnaar van Theresia Maria van Lintelo, dochter van Joannes Benedictus van Lintelo bij N. van Anrae, met welke

[1]) Zie „Taxandria" I, 110.

hij 12 Mei 1752 te Amsterdam was gehuwd, waar zij in 1730 was geboren.

Johannes Reynerus Hoynck van Papendrecht was kolonel-commandant van het regiment Walsche Dragonders van den generaal-majoor, graaf van Bylandt en overleed 23 November 1774 te St. Michielsgestel.

v. d. Broeck.

Zijne weduwe hertrouwde daarna met Mr. Maximilianus Aegidius van den Broeck, raad en momboir in den hove van Gelderland te Roermond. Hij was geboren in 1740 en had 27 December 1768 den graad behaald van Licenciaat in de Beide Rechten aan de universiteit van Duisburg.

Verlaer.

Zijne ouders waren Jacobus Antonius v. d. B., raad te Venlo (overl. 8 Oct. 1777) en Eva Magdalena Frederica Verlaer. [1]) Maria Cornelia Bracco overleed 2 April 1814 te Amsterdam.

Uit het tweede huwelijk sproot o. a. kinderen een dochter Julia Eva Constantia van den Broeck Bracco, die in 1805 te Brussel huwde met Franciscus Antonius Joannus Nepomucenus Gartner; hij was geboren te Weenen en officier in Nederlandschen dienst.

Hij had in zijn eerste huwelijk tot echtgenoote gehad N. Cattory en was een zoon van Anton Gartner bij N. Oliva. [2])

De zoon van Franciscus Antonius Joannes Nepomucenus Gartner uit zijn huwelijk met Julia

---

[1]) Zie „Taxandria" IV, 162.

[2]) Zijne zuster Theresia (von) Gartner, die 14 Maart 1837 te Weenen in haar 65e jaar overleed, was gehuwd met den prins Johan von Maurojeny, Keizerlijk Turksch gezant te Weenen.

De prinsen van Maurojeny bestaan nog in Turkije en worden herhaaldelijk in de hoogste betrekkingen genoemd.

Eva Constantia van den Broeck Bracco nam den naam Bracco bij den zijne aan en in diens afstammelingen — die Bracco Gartner genoemd worden — leeft de naam der oude familie voort.

2°. Gertrudis Adriana B., gedoopt 19 Januari 1744, waarbij Petrus Theodorus Kerckman en Maria Bracco als peter en meter stonden. Zij huwde — na 2 Augustus 1772 te Bergen-op-Zoom te zijn ondertrouwd — met Mr. Herman George Homan, practiseerend advokaat te Groningen en overleed 2 September 1810 in hare geboorteplaats.

W. J. F. Juten.

NOORD-BRABANTSCHE SCHEPENZEGELS.

V.

Van een belangstellende in de Noordbrabantsche Schepenzegels ontvingen wij een schrijven, waarbij ons de vraag wordt gedaan: Wat mag de reden zijn dat onder de Bossche schepenen zooveel edellieden voorkomen?

Gemakshalve zouden wij den geachten briefschrijver kunnen verwijzen naar van Oudenhoven, *Beschrijving der meyerij van 's-Hertogenbosch* (uitgave 1670), waar men op blz. 11 deze vraag naar ons inzien goed beantwoord vindt, doch daar dit werk zeker niet ieder ten dienste staat, laten wij hier de woorden van dien auteur volgen, waaraan wij alleen wenschen toe te voegen, dat bij de drie andere hoofdsteden van het hertogdom Brabant, Leuven, Brussel en Antwerpen, ook veel edellieden in de regeering worden aangetroffen.

„Men vindt daer een menichte van Huysen van Edelen ende noch meer gedachtenisse van oude Adelyke Geslachten, ende hebbe menichmael van oude luyden verstaen dat men daervoor plachte te houden, datter in geen plaetsen in Nederlandt sooveel Edelen plachten te woonen als in de

Stadt ende Meyerije van den Bossche, en gaven daervan dese twee redenen.

Ten eersten: omdat de Edelen veel genomen wierden in de Regeeringhe van de Stadt, ende quamen dan door dit middel onder de Staten van Brabandt, daer dese Stadt een lidt van was. [1])

Ten anderen: omdat hier seer veel te Oorloghen teghen de Gelderschen viel, ende die haer daer in wel queten, die worden van den Hertogh tot Ridders gemaeckt, die oock van oudts hier seer veel geweest sijn, ende inde oude stucken ende brieven met den titel van Ridder veel bekent zijn. Het was hier oock seer vermaeckelijck voor de Edelen om te woonen, dewyle dat het hier hoogh ende droogh landt is, daermen altijts wech kan, ende geeft de Meyerije oock al mede sijn wilt ende gevoghelte, ende bequaemheyt om te jaghen ende te vlieghen, dat de Edelen al mede aenlockt".

Onder de volgende Bossche schepenen worden weer eenige edellieden, waarvan een paar leenbezitters, aangetroffen.

1. Het zegel van jonker Willem van Gent, heer van Aarle, Beek, Rixtel en Stiphout.

Hij kwam in den schepenstoel in 1452, 1458, 1465, 1470, 1476, 1481, 1484 en 1485, van welke jaren hij in 1476 en 1485 als president optrad.

Bij het oproer van 1477 werd hij met andere regeeringsleden gevangen genomen en deelde in het weinig benijdenswaardig lot overgeleverd te wezen aan den moedwil eener opgewonden menigte. [2])

2. Zegel van Frank van Gestel, schepen in 1354 en 1363.

Hij wordt in een stuk van 1383 met Leonus van Beeck en Godevaart Scheyvel kerkmeester van St. Jan genoemd.

---

[1]) Namelijk tot bij den overgang aan de Staten der Vereenigde Nederlanden in 1629.

[2]) Zie over dit oproer *Taxandria* II, blz. 151 en 152.

3. Zegel van Frans van Gestel Hendrikszn., schepen in 1586 en 1590. Hij was van 1572 tot 1593 gasthuismeester.

Van Gestel huwde Johanna van Boxstel Segersdr. en stierf 22 Juli 1598.

Meer bekendheid dan hij kreeg zijn zoon Hendrik, die bijna veertig jaar deel aan het bestuur zijner geboortestad nam.

Deze werd tot den schepenstoel geroepen in 1591, 1594, 1595, 1598, 1599, 1603, 1604, 1607, 1608, 1611, 1612, 1615, 1616, 1619, 1620, 1623, 1624 en 1628; behalve het eerstgemelde was hij de overige jaren steeds presidentschepen; welk feit bij de Bossche regeering eenig is, daar nimmer een schepen zeventien keeren tot voorzitter is benoemd; wel een bewijs dat Hendrik bij de aartshertogen Albertus en Isabella bizonder goed moet hebben aangeschreven gestaan.

Hij was luitenant van de schutterij der kloveniers toen de aanslag op de stad, 19 Januari 1585, door den graaf van Hohenlohe werd ondernomen, bij welke gelegenheid hij zich onderscheidde door zijn beleid en moed bij het verdrijven der Staatschen, we ke reeds met eenige duizenden te voet en te paard binnen gedrongen en belangrijke punten bezet hadden, zoodat een groot deel van dezen gelukkigen uitslag hem mag worden toegeschreven.

Later werd hij tot kapitein dier schutterij bevorderd, in welken rang, en in dien van sergeant-majoor of wachtmeester der stad, waartoe hij zich in 1601 zag benoemd, hij vooral in gezegd jaar tijdens de belegering door prins Maurits zoo vele en gewichtige diensten bewees, dat de aartshertogen Albertus en Isabella, bij brief gegeven te Nieuwpoort 31 Januari 1602, hem tot den erfelijken adelstand verhieven en hem tevens een gouden keten vereerden ter waarde van driehonderd kronen. [1])

[1]) Deze brief berust in het stedelijk archief.

Van Gestel heeft het belangrijk ambt van sergeant-majoor of wachtmeester tot aan den overgang der stad aan de Staten der Vereenigde Nederlanden in 1629 waargenomen.

Den wachtmeester was opgedragen bij het burgelijk bestuur alles te bevorderen wat tot beveiliging en bescherming der vesting kon bijdragen, hield toezicht op de wachten en stond aan het hoofd van de vier schutterijen en gewapende burgers.

In die kwaliteit en als presidentschepen heeft van Gestel zeker veel kunnen bijdragen tot de weerbaarheid der in die dagen beroemde vesting, welke ondanks onderscheidene aanslagen en belegeringen eerst in 1629 door de zegevierende wapenen van Frederik Hendrik aan de zijde der Staten kon gebracht worden.

In 1605 maakte hij deel uit van de commissie, welke de belangrijke taak werd toevertrouwd de costuimen en landrechten der stad, als zoodanig gebruikt en daarvoor gehouden, doch door vroegere vorsten nog niet bekrachtigd, te verzamelen, ten einde door den raad van Brabant te worden onderzocht en goedgekeurd [1]).

Deze commissie bestond, behalve van Gestel, uit de heeren Mrs. Jacob van Balen [2]), Dirk van Vechel, Jan van Breugel [3]), Rogier van Grinsven, Gerard van Someren en Pieter Pelgrom, leden der regeering, alsmede den pensionaris jonker Mr. Willem van Reys en den griffier Gijsbert van den Velde.

Door den echt is van Gestel verbonden geweest aan Johanna van Vucht, die 9 Juni 1633 kwam te overlijden; hij verwisselde het tijdelijke met het eeuwige 12 Maart 1636 en werd begraven bij zijne gade in de St. Janskerk, van welke hij vele jaren kerkmeester is geweest.

[1]) Zie daarover nader *Taxandria* II, blz. 328–330.
[2]) Zie zijn schepenzegel in *Taxandria* II, blz. 331.
[3]) Item VI, blz. 107.

De Lieve-Vrouwebroederschap telde den verdienstelijken regent onder hare leden.

Zijn zoon jonker Pieter van Gestel heeft ook onderscheidene malen in den schepenstoel gezeten, n.l. in 1605, 1606, 1609, 1610, 1613, 1614, 1617, 1618, 1621, 1622, 1626 en 1627; hiervan de drie laatste jaren als president. Na den overgang der stad aan de Staten in 1629 wilden deze hem tot raad bij het nieuw bestuur benoemen, doch hij bedankte, verliet den Bosch en vestigde zich te Breda, waar hij het volgende jaar tot schepen werd benoemd, zoo ook in 1631, 1633, 1634 en 1635, in welk jaar hij kwam te sterven, na nog in 1632 met Christiaan van der Locht het burgermeesterschap bekleed te hebben.

Jonker Pieter was getrouwd met Esther, dochter van jonker Thomas Maes, rentmeester van koningsdomeinen te Bommel, Tiel en Bommelerwaard († 3 Maart 1625), en Gervasia Grauwers van Lombroeck († 9 December 1618.)

Van Gestel is lid der Lieve-Vrouwebroederschap geweest.

4. Zegel van Arnold van Gheel Lambertszn.

Hij werd in 1446 tot schepen benoemd en was lid der meergemelde broederschap.

Zijn dood schijnt op het jaar 1472 te moeten gesteld worden.

5. Zegel van Arnold Goyaerts, schepen in 1343.

6. Het zegel van Jan van Gunterslaer.

Hij zag zich tot den schepenstoel geroepen in 1514, 1518 en 1522, stierf dat jaar en werd door Lambert van de Laerschot Willemszn. vervangen.

Van Gunterslaer reisde op 11 Juni 1515 met den laagschout ridder Jan van Baecx en den secretaris Mr. Maarten de Greve naar den Haag om den jongen hertog Karel bij zijne terugkomst van Amsterdam aldaar van wege de stad te begroeten en naar den Bosch te noodigen voor gehuldigd te worden.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

Zijne weduwe Margaretha, dochter van Theodorus Aerntz legateerde aan de Predikheeren eene rente van vijf carolusguldens op twee huizen in de Vuchterstraat voor een jaargetijde en nog eene rente van tien carolusguldens op huizen in gemelde straat voor twee wekelijksche missen, welke moesten worden gelezen in het H. Sacrements koor der kerk van gezegde kloosterlingen.

Deze renten werden door Agnes Aerntz, zuster van Margaretha, 13 September 1542 aan het convent overgedragen.

7. Zegel van Jan Gijsselen Janszn., schepen in 1460, 1463, 1466, 1469 en 1475.

8. Zegel van Gijsbert Gijsselen, schepen in 1465.

Hij legateerde 1 December 1494 aan de Predikheeren de Lobbenhoeve te Schijndel, eene rente van 12 rijnsguldens en een pacht van anderhalf mud rogge te Erp, voor een grafstede en een jaargetijde in de kerk der genoemde geestelijken, alsmede onder voorwaarde Gerardus Robertszn. van Druenen kosteloos in het klooster op te nemen.

9. Zegel van Hendrik Gijsselen Hendrikszn., schepen benoemd in het jaar 1496.

Hij stierf als lid der Lieve-Vrouwebroederschap in 1535.

10. Het zegel van Gijsbert Haeck.

Hij kwam in den schepenstoel in 1449 en 1456, en toen met eene tusschenruimte van achttien jaren andermaal in 1474 en 1480.

Met Wouter van Vucht trad hij van 1444 tot 1447 als gasthuismeester op.

Hij legateerde 20 Juni 1486 aan de Predikheeren twee bunders land op den Calvenberg bij de stad voor een jaargetijde.

11. Zegel van Mr. Frans van Haenenberg, schepen in 1563, 1568, 1569 en 1570.

Hij bediende onderscheidene jaren het ambt van rentmeester van het klooster der Zusters van Orthen aan de Hinthamerstraat.

12. Zegel van jonker Willem van Haestrecht, heer van Drunen, schepen in 1528.

Volgens van Leeuwen was hij een zoon van jonker Paulus van Haestrecht, heer van Tilburg, Loon-op-Zand, Drunen en Goirle, en Catharina van Naeldtwijck, en was gehuwd met Margaretha van Daveren [1]).

Volgens Schutjes daarentegen was hij een zoon van Frans en kleinzoon van Paulus bovengemeld, volgde hij in 1525 zijn vader als heer van Drunen op en had tot echtgenoote Margaretha Hoens, die hij de heerlijkheid in lijftocht achterliet [2]).

Naar aanleiding van deze verschillende mededeelingen dezer auteurs kan het zijn nut hebben hier te laten volgen wat in een perkamenten handschrift, op den ruggeband *'t Swart Privilegieboek* genaamd, berustende in het stedelijk archief te 's Bosch, betreffende de van Haestrechts voorkomt.

Het was op order van hertog Karel dat Willem van Os, stadhouder van den hoogschout, tusschen 1471 en 1473 een onderzoek deed naar de bezitters der heerlijkheden gelegen in de meyerij van 's Hertogenbosch.

Blijkens dat onderzoek had Jan van Haestrecht liggen „*in de voirss. meyerijen van den Bosch twee dorpen, te weten Tilborch ende Gorle, daer hy toe heeft hoech, middel ende lege gericht.*

Willem van Haestrecht helt te leene dat dorp van Druenen met Gansoyen, tot welken dorpe die voirss. Willem heeft hoge, middel ende lege gerichte.

Dirck van Haestrecht helt't dorp van Venloen (Loon op Zand), *daertoe behoeren hoge, middel ende lege gerichte.*"

Ch. C. V. Verreyt.
W. J. F. Juten.

---

[1]) *Batavia Illustrata*, blz. 977.

[2]) *Gesch. van het bisdom 's-Bosch*, III, blz. 492.
Deze auteur heeft de aanteekeningen van Prosper Cuypers van Velthoven gebezigd.

INHULDIGING
VAN
MAARTEN CHRISTIAAN SWEERTS DE LANDAS
als heer van Oirschot in 1672.

De voormalige heerlijkheid Oirschot, die zich ook uitstrekte over de tegenwoordige gemeente Best, was tweeheerig. De eene helft daarvan behoorde toch toe aan den Hertog van Brabant, terwijl de wederhelft toekwam, eerst aan de van Leefdael's en vervolgens aan de van Petershem's en de van Merode's. De laatste van Merode, die de halve heerlijkheid Oirschot bezat, was Ferdinand baanderheer van Merode, burggraaf van Montfoort en markies van Deynse. Omdat hij zijne schuldeischers niet kon betalen, namen dezen in 1669 vonnis tegen hem en executeerden dat den 9en Maart 1672 op zijne halve heerlijkheden Oirschot en Hilvarenbeek met de ap- en dependentiën van dien en het adellijk huis den Berch onder Spoordonk. Kooper van de halve heerlijkheid Oirschot met hare hooge, middelbare en lage jurisdictie en de ap- en dependentiën van dien, zooals cijnsboeken, visscherij, wildbaan, novalia, tienden, het negende part in de collatie van de kanoniksdij van het Kapittel van Oirschot enz., werd toen Maarten Christiaan Sweerts de Landas, ridder des H. Roomschen Rijks en hoogschout van Kempenland. [1]) Hij was reeds te Oirschot metterwoon gevestigd en wel sedert dat hij met laatstgemelde

[1]) Hij was een zoon van Jozef Sweerts, rentmeester te 's Hertogenbosch, bij Joanna Lopez de Villanova (wier moeder Sara de Landas was). Hij overleed 2 December 1705 en was gehuwd met Geertruid Clementia van Els, die 30 Dec. 1731 stierf. (Zie Mdbl. Ned. Leeuw 1893. blz. 61.)

Volgens de Raadt: Verzameling van Grafschriften (Jaarboekje van Sassen) stierf Maarten Christiaan echter 25 Juni 1704; dit staat ook in eene schepenakte van Oirschot van 1704, waarin aanbesteed werd het luiden der klokken ter zijner nagedachtenis.

betrekking bekleed werd. Vroeger was hij president en raad der stad 's-Hertogenbosch. Nadat hij op voorzegde wijze halfheer van Oirschot geworden was, werd hij op de toen ter tijde gebruikelijke wijze plechtig als zoodanig ingehuldigd, zooals blijkt uit de navolgende schepenakte van Oirschot:

Soo is dienvolgende (n.l. ingevolge voorschreven gerechtelijken koop) *dye voorgemelte Hooch Ed. Welgebooren Heere Sweerts als heer der vryheyt Oirschot by de gansche magistraet verwelcompt met alle de gulden, rotten, schutten ende andere, dye alle sijn Hooch Ed. op het uyterste der jurisdictie ende palen van Oirschot tot Boxtel toe, comende van 's-Hertogenbossche, sijn te gemoet gegaen ende dus met alle eere verwillecompt, ingehaelt, veel gelucx ende voorspoedt gewenst hebbende, alle hun geweer met vliegende vaendelen ende slaende trommelen daerop los gebrant ende dus voorts tot aan de plaetsche alle in ordre gestelt zijnde aldaer wederomme losgeschooten tot in de kercke gebracht ende naer de predicatie*[1] *wederomme uytgegaan, naar den Raethuyse het geweer mette vliegende vaendelen tot 8 in getal ende slande trommelen wederomme losgebrant, in soo grooten getaele, datter ongevaerlijck wel vijftienhondert manne sijn vergadert geweest, daer oyck veele andere meenichte van menschen toegecomen waren, alle den gemelten heere met toegedane genegentheyt noch verwellecommende ende veel gelucx wenschende in syne heerlijckheyt ende is tselve alsoo gepasseert op Sondach Half Vasten 27 Marty 1672.*

's-Hertogenbosch. A. VAN SASSE VAN YSSELT.

---

[1]) Predikant te Oirschot was toen Ds. Robertus Immens, die dan ook wel de predicatie zal gehouden hebben.

MUITERIJ VAN HET GARNIZOEN VAN BREDA [1] in 1623.

Daar de Spanjaarden op Breda, als eene belangrijke plaats, sinds lang het oog hadden geslagen, was die stad door de Staten-Generaal van een vrij sterk garnizoen voorzien.

Onder dit garnizoen heerschte ontevredenheid over het niet-nakomen van de bepalingen, vervat in een plakkaat, betreffende de wijze van betaling der soldij.

De volgende brief bevat het verhaal van de maatregelen die op last van de Staten-Generaal genomen zijn, om de orde te herstellen.

De brief is geschreven aan het hof van Gelderland door Rutger Huyghens, een der Geldersche gecommitteerden in den Raad van State, berust in het Rijks-Archief te Arnhem, en verdient als illustratie van toenmalige toestanden, naar het ons voorkomt, vermelding.

Mijn heeren.

Naerdat den 7en Dec. verleden maent het voetvolck van het garnisoen van Breda geweygert had tho monsteren, hebben de heeren Staten Generaal goetgevonden met advis van Sijn Excellentie ende Raet van State de heeren Wichering ende my den 13en der voorleder maent derwarts to seynden, om ons van de gelegentheyt der saecken te informeren, ende met de gevoechelixste middelen de swaricheyt aldaer gevallen te appaiseren ende neder tho leggen.

Daer komende bevonden de meeste alteraty onder de thien compagniën Engelschen van vier diversche regimenten, onder de hant van de cavaillery (die oock ten besten niet

[1]) Onder dit opschrift werd een paar jaar geleden onderstaand artikel opgenomen in de Arnhemsche Courant. Daar het leven van een dagblad zoo kort is en ik den inhoud merkwaardig genoeg vond om bewaard te blijven, legde ik het op zijde met de bedoeling er in „Taxandria" een plaatsje voor in te ruimen.

Wie de schrijver is, bleef mij onbekend. Red.

betaelt), van de Papiste burgers, ende andere soldaten gestijft. Twee compagniën Franchoisen, twee compagniën Schotten, twee compagniën Walen, een compagnie Nederlanders desavoueerden alles ende presenteerden haeren dienst in wat occasie men se wilde gebruicken, tegen de Engelschen ende tegens een yeder. Op de vier compagniën cavaillery ende een compagnie Nederlanders en hadden ons niet vast te verlaten. De Engelschen, in dry troupes op diverse bolwercken gevordert ende inde wapenen gecomen sijnde, van ons gevraecht in absenty van haer officieren de oorsaeck van de verweygeringe der monstering, geantwoort, d'een compagnie wat beleeffder, d'ander met groote ongestuymheyt, dat se begeerden betaelt te sijn alle seven dagen volgens 't placcaet van de heeren Staten, dat daer was affgelesen, alle twee maenden haer affreeckeninge ende 't geen haer tegenwoordich van haer capiteynen aenquam, ontrent XIIII gulden van d' affreeckeninge, dat se dat aenstont begeerden, seer clagende, dat de capiteynen haer in de affreeckeninge groot ongelijck deden, 't welck oock inderdaet soo is; voorts seer clagende over den duyren tijt dat se met XXVII ende XXVIIII stuyvers ten acht dagen, 't 'sdeels met vrou ende kinderen belast niet kosten leven, ende inderdaet bevonden, datter soo grooten armoet was, dat de kinderen draff aten met de varckens, ende ander ingewant van beesten by de burgery wech gewurpen, bij haer versamelt ende opgegeten. Siende, dat wy geen volcomen meester waren, ende hoewel de manieren van doen gantsch onbehoorlick — noch tans haere clachten 'sdeels in reden bestonden, hebben haer vermaent haere officieren (dewelcke gants geen geseg over haer en hadden) te willen gehoorsamen ende 't lant trouw te dienen, dat wy de heeren Staten alles souden rapporteren ende dat men haer in redelickheyt soude geven contentement; daerop in stillicheyt naer huys vertrocken, belovende te willen verwachten de bevelen van de heeren Staten, ende al roepende: „geen affreeckening ende ten seven dagen betaelt volgende de Staten placcaet."

Naer gedaen rapport hebben de heeren Staten-Generael met advis van Sijn Excellentie ende den Raedt van State goet gevonden mijnheer Prins Hendrick [1]*, de Heer Muys* [2] *ende my weder derwarts te seynden met seecker interpretaty van 't placcaet ende last in generalibus terminis om alles aldaer te doen stillen by d'een off d'ander wech, volgens de bygaende resoluty* (zie hierachter).

Den 20sten derzelver maent derwaerts vertrocken, den darden dach aldaer gearriveert zijnde, naer voorgaende communicatie met de capiteynen het gantsche garnisoen in de wapenen laten comen neffens de cavallery (aan de welcke men ten naesten by haere betaling hadde doen geven) verclaerden dat men sich op haer mocht verlaten. De Engelschen wederom in dry troupes verdeylt op dry diverse bolwercken laten marcheren, hebben haer voorgehouden de oorsaecke van onsse compste ende verclaringe gedaan van de resoluty van Haer Hoog Mogenden, dat den minsten soldaet ten acht dagen soude ontfangen veertich stuyvers te weten: vijff stuyvers 's daechs tot May toe sonder affreeckeninge ten regard van de duyrte, ende nae May XXXII stuyvers ende acht stuyvers tot affreeckening volgens de resoluty. De meeste ende principaelste sijn daer met tho vreden geweest. Dan dry off vier compagniën wilden

---

[1]) Prins Hendrick is Frederik Hendrik.

[2]) Hugo Muys van Holy, ridder, heer van Woude, Kethel en Spaland, schout en later burgemeester van Dordrecht, Baljuw en Dijkgraaf van den lande van Strijen, Gecommitteerde in 't Collego der Staten-Generaal, der Staten van Holland en West-Friesland, en in de Gecommitteerde Raden uit die Staten. In 1626 werd hij Gecommitteerd in den Raad van State, doch hij overleed 28 Mei van dat jaar. Hij was een zoon van Jacob Muys van Holy bij Elisabeth van der Linde.

Uit zijn eersten echt met Philippine de Casembroot sproten geen kinderen en de zoon, die geboren werd uit zijn tweeden echt met Catharina Rataller liet geen kroost na.

Hugo Muys van Holy behoorde tot hetzelfde geslacht als Pater Cornelis Muys of Musius, die door den beruchten Lumey op zoo gruwelijke wijze te Delft werd om het leven gebracht

Red.

hebben 't geen haer van de affreeckeninge aanquam, hebben haer aengeseyt, die daer niet met tho vreden waren, dat ze souden comen aen t' casteel: men soude haer met reden contentement off paspoort geven, ende haer daermede gelast, gelijck oock de cavallery ende andere, naer haer logementen te vertrecken.

Tegens den avont hebben sich omtrent hondert off meer voor 't casteel vergadert, weynige paspoort, sommige particuliere questiën tegens haere capiteynen, aen de welcke paspoort ende contentement is gegeven, de meeste affreeckeninge ende betalinge versoeckende, doch alle jonge gasten.

Men heeft haer laten aenseggen, dat se souden vertrecken tot 's morgens. Sy binnen met een ongestumich gemoet omtrent vijff vuyren [1]*, seggende: „wy willen niet waken," „wij willen niet monsteren", gegaen aen de corps de guarde aen de haven, beseth met Engelschen, deselve geforceert, de wapenen met gewelt affgenomen, ende daeruyt gejaecht, ende voorts gaende nae de tweede corps de guarde, welcke beseth was met Nederlanders, resistenti gevonden, sijn gekeert ende de wapenen aan de corps de guarde, daer sy se genomen hadden, wedergebrocht, van intentie om alle de corps de guarden te ontwapenen ende ons alsdan te persen, dat ze affreeckeninge souden becommen. Daer over geraden gevonden hebben aenstont de trompetten te laten blasen ende trommen laten slaen, ende alle de cavaillerie ende voetvolck, soo Engelsche als andere, in de wapenen laten commen, t' sdeels op de merkt, t' sdeels voor 't casteel, de rest voor yeder sijn logement gelast sich gereet to houden. De bovengemelte soldaten sich alle gevoecht hebbende onder haere compagniën.*

Mijnheer Prins H e n d r i c k met een compagnie cavaillerye by alle de compagniën gereden ende haer vermaent aen haer devoir ende dat zy selve souden willen helpen straffen sulcke moetwillige gasten, de meeste 't selve desavouerende ende sommige noch al affreeckeninge roepende.

---

[1]) Vuyren is uren.

Naer dat alles was gestilt, de wachten wel beseth, een yeder weder naer huis doen vertrecken.

Den selven avont ontboden de vier compagnieën cavaillery ende twee compagnieën te voet van Bergen op Soom ende een compagnie te voet van Steenbergen.

Des anderen daechs sijn by ons gecomen alle de Engelsche capiteynen met thien off twintich van haere adelborsten ende principaelste soldaten ende hebben verclaert wegen haer gantsche compagnie, dat sy sulx alles disavoueerden, ende dat sy souden 't lant trouw dienen ende selffs helpen straffen sulcke moetwillige, daervan haer bedanckt ende haer vermaent van haer trouw ende wel te dragen.

Naer genomen informaty van de principaelste hebbender negen of thien doen gevangen nhemen ende in 't casteel gebrocht, s'deels van haer bedden, s'deels uit de corps de guarde, daer se op de wacht waren, 't welck alles in stillicheyt ende sonder eenigh rumoer is toegegaen. De compagnieën van Bergen ende Steenbergen aengenomen sijnde, zijn de soldaten seer perplex geweest ende bekennen alle dat het qualick is gedaen; naer examinaty ende pertinente informaty by den fiscael ende andere daertho geordonneert, sijnder by den crijchsraet vier van de principaelste gecondemneert te sterven, twee de Justici aan te sien, een voor 't hooft van de compagnieën vergiffenisse te bidden, dienende alleen tot een exempel, want men der genouch meer hadde kunnen becommen. Des anderen daechs al het garnisoen in wapenen laten comen, de vier aen een galch laeten hangen ende de Justici voorts gedaen, 't welck in alle stillicheyt is toegegaen. Aenst nt daeraen hebben alle het voetvolck gemonstert, daertegen sich niemant geopposeert, oock niet een woort gesproocken van 't placcaet off seven dagen; ende opdat de stadt in goede verseeckerheyt zoude blyven, hebben geordonneert vier compagnieën Engelschen daer vuyt tho trecken; ende des anderen daegchs nae ter Tolen ende Steenbergen gesonden neffens het garnisoen van Bergen ende Steenbergen. Het is meer plompicheyt ende armoet geweest als intenti van muitinati, dan indien der

niet promptelick in ware geremedieert geweest, soude groot quaet daer uyt door het gantsche lant gevolcht hebben.

Ick hebbe dit wat langer ghemaeckt als wel gemeynt hadde, op dat U Edelen mochten te dege vande saecke bericht wesen. Ende my tot U. Ed. dienstelick gebiedende, bidde Godt Almachtich, mijn heeren, U. Ed, in voorspoedige regieringe lange tho bewaren. Datum 's Gravenhage den 3den January 1624.

U. Ed. Ootmoedige
Dienaer,
(w.g.) *R. HUYGHENS.*

Het opschrift luidt:

Aan Mijn Heeren
Mijn heeren Cantzler
ende Raden des Furstendombs Gelre
ende Graeffschap Zutphen
tot Arnhem.

Hier volgt de resolutie, waarvan in het voorgaande sprake was:

Extraxt vuyt het register der resolutien van de Hoogh Mogende heeren Staten-Generaat der vereenichde Nederlanden.

Martis den XIXen Decembris 1623.

Sijnde met sijn Exellentie ende den Raet van State gedelibereert opte disordre, die binnen Breda onder het garnisoen is verresen, is met der selver advis goedgevonden ende geresolveert, dat Sijn Excellentie Prins Hendrik mitsgaders de heere Muys vuyt de vergaderinge van haer hoogh Mogenden ende de heere Huygens vuyt den Raet van State sullen worden versocht ende gecommitteert, gelijck de selve versocht ende gecommitteert worden mits desen, om hen te transporteren naer Breda ende de alteratiën aldaer gevallen ten besten doenlick te assopieren, daertoe presenterende by forme van interpretatie van 't placcaet op 't stuk van de monsteringe geëmaneert, dat de minste soldaten sullen hebben vijff stuyvers 's daechs,

daarvan de vier stuyvers betaelt ende een stuyver op affreekeninge sal blyven staen, omme aen de soldaten opten 1sten May betaelt te worden, ter plaetse daer de selve haere cleding begeren te copen sonder dat hen luyden dan yetwes voorders zal worden affgetrokken, soo ten aansien van de wapenen als over andere oncosten, die opte compagnieën tegenwoordich worden gebrocht. Ofte dat ten aensien van de jegenwoordige duyrte de minste soldaten van nu aff souden gevolcht worden die volle gagie van vijff stuyvers s'daechs, ende dat de voorsseyde cortinge ofte inhoudinge van een stuiver eerst aenvanck soude nhemen metten 1sten May toecomende, mits dat de XIIII gulden V. stuyvers, die de soldaten aen haer affreeckeninge nu ten achteren sijn, sullen blyven staen tot den voorsseyden tijt, omme alsdan betaelt te worden, ende by aldien eenige soldaten met het eene off andere middel hun niet wilden laeten contenteren, dat sy de selve sullen mogen geven haer paspoort met een gulden twee of dry om te mogen vertrecken, sonder nochthans aen haer te doen betalen de voorsseide XIIII gulden V stuyvers van affreeckeninge; doende voorts naar exigentie van saeken, al 't gene wat tot meesten dienst van den lande sal comen te strecken, ende sulx met correspondentie van de officieren, doch regard nemende, dat 't lant niet hoger worde beswaert als het tegenwoordich is, ende sijn de heeren van Hollant versocht, den voorsseyden heeren Gecommitteerden te doen hebben eenige penningen om deselve mede te mogen nemen.

Rutger Huyghens, die in 1586 geboren werd, was heer van Clarenbeeck en ridder in de orde van St. Michaël. Behalve gecommitteerde in den Raad van State was hij ordinaris gecommitteerde ter vergadering van Hunne Hoog Mogenden. In 1618 was hij burgemeester van Arnhem, in 1665 gevolmachtigde op 's lands vloot, terwijl hij ook raad extra-ordinaris was van Gelre en Zutphen en landrentmeester der domeinen op de Veluwe.

Hij was een zoon van Mr. Wilhelm H. bij Wilhelmina Tulleken, Rutgersdochter.

Rutger, die 21 Augustus 1666 overleed, is driemaal getrouwd geweest. Eerst met Numida van Lintelo, daarna met Charlotte Louise van Meetkerken, ten derde met Anna Margaretha van Stralen; deze laatste was een dochter van Jonker Gosewijn van Stralen [1]) heer van Merxem en Dambrugge, president van den Hoogen Krijgsraad der Vereenigde Nederlanden, drossaard van de stad en het Marquizaat van Bergen-op-Zoom bij Anna van Randerode van der Aa.

Uit hoofde van dit huwelijk verkreeg Rutger Huyghens verschillende goederen in de nabuurschap van Breda gelegen, waarmede zijn schoonvader Gosewijn den 6en Juni 1620 beleend was geworden.

Die goederen worden omschreven in den beleeningsbrief, opgemaakt voor Johan van Aerssen, ridder, heer van Wernhout, drossaard en stadhouder van de leenen van Stad en Lande van Breda, en de leenmannen Adriaen Dijrven, Jan Brantschats en Cornelis van der Locht.

Zij waren Gosewijn aangekomen na dood van zijn oom, ridder Anthonis van Stalen, heer van Merxem en Dambrugge. Zij waren gelegen onder Ginneken nabij Schoondonck en Nieuwenhuyse en onder Prinsenhage in Craeyenest.

Ook de visscherij in de Mark behoorde er toe, *die totte voorschreven goederen van der Daesdonck te behooren plach, sireckende ter Daesdonck waert, zoo verre als de voorschreven goederen van der Schoondonck strecken ende voorder niet.*

Deze visscherij werd *verheergeweydt met zes stuyvers* eens.

Ik ontleen deze bijzonderheden aan den beleeningsbrief

---

[1]) Zie ook Taxandria II, blz. 232.

op perkament, waaraan echter de zegels ontbreken en die ik door de welwillendheid van Kapitein Kuyck onder mijn berusting heb.

Bij het magescheid, dat in dato 8 Juli 1675 gemaakt werd over de boedels van vrouwe Anna Margaretha van Stralen en vrouwe Anna van Randerode van der Aa — en waarvan ik het afschrift, wederom dank aan den heer Kuyck — werd bepaald, dat al deze leengoederen in Brabant in de Baronie van Breda gelegen, *geheel met uytsluytingh van alle andere blyven aen (den) Hr. Wilhelm Goswijn Huygens tot Clarenbeecq.* In dit magescheid worden deze goederen nog eens omstandig beschreven, nagenoeg in dezelfde termen als boven werd aangegeven.

Ik meen, dat de mededeeling niet overbodig is, dat deze Huyghens'en niet behoorden tot de oorspronkelijk Noord-Brabantsche familie, welke zoovele beroemde mannen heeft opgeleverd, doch tot een geheel ander geslacht, dat uit Gelderland stamde.

W. J. F. Juten.

EENIGE AKTEN VAN SCHEPENEN TE OIRSCHOT, BETREKKELIJK DE FAMILIE BEELAERTS.

(Rijksarchief te 's Hertogenbosch.)

1467

Rutger Henric[1]*, Beelaertszn. als man van Aleyt dr. Rutger van der Vloeten.*

3 Juli 1489.

Her Henrich Belarts, priester[2]*, heeft scout ende gebreck bethoent met syne scepen brieven als van sijn achterstedige pacht, te weten van ene mudde rogge erfpachts*

[1]) Henric Beelaerts is waarschijnlijk dezelfde als die, welke blijkens Taxandria V blz. 259 huwde met Heylwich Vos, en Henrick Beelaerts tot vader had.

[2]) Volgens J. Th. de Raadt, Verzameling van Grafschriften stierf hij op St. Maartensavond 1489.

van de mate van Oerscot end van ene jare t'achter, soe hy sede, welcke pacht vorseyt Willem Didericx soen was van de Hagellaer erffelijck geloeft hadde Henriche Belarts tot syne behoef ende tot behoef Here Henrichs[1]*), Rutgers, Katrine, Heylighe ende Margriete, wittige kijnderen des voirscr. Hendrix, alle jaer te gelden ende te betalen op Onser Vrouwedach Lichtmisse.*

5 November 1489.

Aleyt weduwe wilner Rutger Belarts met hore kijnderen heeft scout ende gebreck bethoent enz.

2 April 1499.

Henrick Rutger Belartszn. [2]) verkoopt een huis te Oirschot.

(Hij was provisor van de kerk te St. Peter, H. Geestmeester en schepen te Oirschot.)

4 April 1499.

Anthonis, sone wilner Rutger Belarts, heeft geloeft super se etc. Mergriete, dochter wilner Henrick Belarts, dat hy soe langhe stille staen sal naer doot Margrete vorscr. totter tijt toe, dat syne susteren ende brueder oeck gehaven ende geboert sellen hebben van den gueden ende versterf; dat denselve Anthonis ende sijne susteren ende brueder aencomen ende versterve sal naer den doot derselven Margriete van den gueden H. Hendrich Belarts, Heylige sijner suster ende der voergen. Mergriete ende dat ten ocksuyne [3]) *van ende voer alsulke xxxii rijnsgulden als dieselver Mergriete den voergen. Anthonis huden des dages uutgedaen heeft*

[1]) Voornoemde priester namelijk.

[2]) Henrick Beelaerts Rutgerszn. had bij Jutte N. twee zonen:

a. Joost, priester en rector der O. L. Vrouw Kapel te Oirschot, (thans de Protestantsche Kerk), welke twee bastaarden had: Anna die in 1535 huwde met Goris Wouterszn. van Kuyck en Maria.

En *b.* Hendrich Beelaerts.

[3]) D. i. te zeggen: ter gelegenheid van.

op sijn voergen. versterf om daermede tot Loven te gaen, soe sy seden ende dieselver Anthonis oeck kende ende lijde die voern. penningen ontfangen te hebben te weten.

23 November 1500.

Margriet Hendrick Belarts dochter [1]) *heeft scout ende gebreck bethoent met scepen brief van Oerschot als van ene pont payments 's jaers ende van drie jaren t' achter, welcke pont payments voersr. Henrick Moermans erffelijck gelooft hadde Margriete Belarts voers. tot behoef den beelde van Sunte Katrine tot Oerschot om te hulpen van coste, te wete die misse te singhe ende wasz te cope, dat die guldebrueders dachlix besinghe ende dieghene die luchtmeester nu is ofte namaels geset wordt altijt maender ende ontfangher daeraf te sijn allen jaer op Sunte Kathrien dach te gelden ende te betalen uut enen huys ende hof ende erffenisse daeraen gelegen in de prochie van Oerschot tot Erdbruggen enz. ut in littera de dato 1480 23 daye in Februario. Margriet Belaerts vuern. 't pant Henrick Belarts na den coop voeren commer voersr. ende voer die costen van recht. Ende is daerna comen goets tijts binnen den derden daghe Jan die brouwer, begerende dien coep te onderstaen ende over te hebben, want hy 't syne daeraen verliesen soude, soe hy sede ende is hem alsoe den coep geworden.*

15 September 1505.

Anthonis Rutgers Belarts [2]) *als ghemechticht van Mergriet Henrich Belaertsdochter heeft scout ende gebreck bethoent met scepen brieven van Oerschot als van*

---

[1]) Zij stierf te Oirschot 8 Januari 1517. Taxandria V. 282, noot 1

[2]) Anthonis Beelaerts Rutgerszn., die denkelijk dezelfde was als Anthonis Beelaerts van Oirschot, die in 1527 en '28 schepen van 's Hertogenbosch was, had eenen zoon Rutger Beelaerts, van wien in de schepenregisters van Oirschot van 1552 als kinderen vermeld vonden:

Ariaan; Mr. Rutger, priester, die in gemelde registers van 1562 gezegd wordt te zijn deken van Heusden, alsmede rector en collator van de arme Godshuisjes van St. Anna te Oirschot; mr. Goesen en Lucia.

vier rijns gulden 't jaers enz., welcke pacht voerseyt Lodewijck van Hersel erffelijck geloeft Here Hendrichen Belarts, priester, tot syne behoef ende tot behoef Heylighen ende Margriete syne susteren allen jaer op Sunte Mertensdach te gelden ende te betalen uut husinge, hove ende erff daeraen gelegen ter Ameyden in de prochie van Oerschot enz.

15 Jan. 1508.

Sijn komen voer ons seepenen (van Oirschot n.l.) *Henrich Rutg. Belaert szn., Anthonis sijn brueder ende Heylich hen suster.*

St. Pauli 1508.

Jacob Henrichszn., Thomaes Gosenszn. van Audenhoven, Art Mengelen ende Henrich Janszn. van Kuyck als dekens, ende Henrich Goyartszn. van den Laeck, Symon Dircks Cortteszn. ende Dirck van Speecke soen ende meer andere, guldebrueders ende Margriet Belarts als luchtmeesteres der gulden van Sunte Katrijn tot Oerschot ende hebbe van der gulden wege voir hen ende henne medebrueders ende susteren opgedragen etc. *met ene scepenbrief van Oerschot om dat hemelsel boven dat auter ende 't glas mede te betalen* etc. *ende Lijsbette Wouter Merttens dochter alsulke een pont payements te v i i stuiv. gereckent, als Willem Henrichszn van Berse erffelijck geloeft hadde Margriete Henricks Belarts dochter tot behoef van Sunte Katrine in der kercke 't Oerschot allen jaer op Sunte Remeysdach te gelden ende te betalen ut en stuck beempd, geheyten die Soperdonck in de hertscappe van Spordonck gelegen enz. Geloven voert op verbijntenisse des gudes ut more* etc. *ende alle commer van der gulden wegen* etc. *in af te doen.*

5 Februari 1508.

Cornelis Smeets als provisor des Gasthuys van Oerschot heeft met consent van den deken ende heeren van den Capittel 't Oerschot opghedragen ende erffelijck overgegeven met ene helmelinge vertyden Henrichen

Rutg. Belartszn. tot behoef van Mergriete Belarts syner moyen alsulken enen gouden gulden erfgels als Henrich Henrichszn. van Berse erffelijck geloeft hadde denselve Cornelissen tot behoef des Gasthuys van Oerschot voirgen.

'S anderen daags na Sint Maarten 1509.

Heylich, dochter wilner Rutger Belarts, als gemechticht van Mergriete Belarts hore moye heeft scout ende gebreck bethoent met scepenbrieve van Oerschot van twee rijnsgulden 't jaers erfgels ende van veerthien rijnsgulden 't achter onbetaelt, soe sy sede, welcke twee rijnsgulden erfgels te x x st. elck gulden gherekent Clausz. Thomaeszn. van Audenhoven erffelijck geloefft hadde Her Hendricke Belarts, priester, 't syne behoef ende tot behoef Heylwige ende Mergriet syne wettige susteren allen jaer op Sunte Gielisdach te gelde ende te betalen.

's-Hertogenbosch. A. v. Sasse v. Ysselt.

ONSENOORT EN NIEUWKUIK.

In de *„Beschrijving der stad en lande van Heusden,"* die toegeschreven wordt aan den predikant Theod. Groen, een geboren Heusdenaar, en die thans in handschrift berust in de Boekerij van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant, [1]) wordt de heerlijkheid Onsenoort beschreven als volgt:

Onsenoort, van ouds Honsoirde genaamt, paalt Oostwaarts zo na aan Vlymen, dat de huisluyden hare voeten niet buiten de deur konnen zetten of zy werden gezegt op den bodem van Vlymen te treden. Zuidwaarts strekt het zig uit na het dorp nieuw Cuik. Voor dezen zijn veel geschillen daarover tusschen die van Heusden en 's-Hertogenbos gerezen, yder hetzelve zig op het vinnigste toe-

[1]) Zie nieuwe Catalogus der oorkonden en handschriften, berustende in gezegde boekerij, sub no. 496 der handschriften.

eygenende. Het casteel, dat van een groten ouderdom is, word neffens de gansche heerlijkheyt van Onsenoort te leen ontfangen van de graaflijkheid van Holland, voor zo veel die den Heer van Heusden verbeeld; het is rondsom met diepe en brede gragten voorzien. Onzenoort heeft geen kerk, maar een Capel gemeen met die van nieuw Cuik, welke zy op gemeyne kosten onderhouden. Het is een oud zeggen, dat de Maas hier voorby plag te loopen en dat op het casteel of een toorn daarby staande eenigh tol plagt ontfangen te worden.

In de zeldzame *Beschryvinghe van het Landt van Heusden door Jacobum van Oudenhoven* van 1651 wordt op blz. 11 van deze heerlijkheid gezegd: „Honsoirt streckt oostwaert aen de Heerlijckheydt van Helvoirt (hiermede is zeker Vlijmen bedoeld), West aen Herp, Zuyd aen Nieu-Cuyck, Noord aen Hedickhuysen.

Tot Honsoirt heeft de heer van Honsoirt een Huys ofte Kasteel, al vrij van eenen hooghen ouderdom, ende wordt dat Huys met alle Gherechte, hooghe ende laeghe daertoe behoorende, te Leen gehouden van de Graeffelijckheydt van Hollandt".

Wanneer Onsenoort voor goed gerekend is tot Holland te behooren is onbekend. Waarschijnlijk zal dit gebeurd zijn bij de arbitrale uitspraak van 18 October 1374, waarbij in het geschil, dat bestond tusschen Hertog Wenceslaus en zijne vrouw Joanna, Hertogin van Brabant ter eenre en den Ruwaard Albrecht ter andere zijde over de grensscheiding van de Heerlijkheid Heusden, de dorpen Engelen en Vlijmen aan Holland werden toegewezen.[1]) Deze twist was in 1372 tot dadelijkheden overgeslagen en het was toen, dat de Brabanters onder Jan van Nederveen den brand staken in het Huis Onsenoort. Volgens de Vaderlandsche Historie van Wagenaar III blz. 309, alwaar deze brandstichting wordt medegedeeld, was de toenmalige heer van Onsenoort

[1]) Mollenberg, Onuitgegeven bronnen voor de Geschiedenis van Geertruidenberg blz. 19 en 20.

Laurens van der Putte; dit klopt niet met hetgeen de HoogEerw. Heer G. van den Elsen op blz. 14 van den Ven jaargang van dit tijdschrift mededeelt; daarin maakt hij toch melding van den volgenden transportbrief van 1368 des Dinsdages voor St. Servaas: Transport door Jor. Laureyns van den Putte aan heer Rutger den Oude, Ridder, van: *de heerlijckheyt van Honsorde mit alle hare toebehoerten in hoghen, in leghen, in naten ende in droeghen, met 55 mergen lanst, die borch ende die tymeringhe, die in desen voors. 55 mergen staen ende een erfl. cijns van 64 pond, 5 scilling sjaers payements ende 55 hoender sjaers, die men tot Honsoerde te ghelden pleghet.*

Van welk geslacht de verkooper was en op welke wijze hij in het bezit der heerlijkheid Onsenoort gekomen is, blijkt niet, evenmin wie de nieuwe eigenaar was. Ten tijde dat deze laatste haar bezat, zal het huis Onsenoort weder opgebouwd zijn, althans pastoor Schutjes deelt op blz. 184 van het Ve Deel zijner bekende Geschiedenis mede: „dit Kasteel met toren, in 1372 eene prooi der „vlammen geworden, is in het jaar 1388 ten koste van „den Graaf van Holland herbouwd." Van dezen nieuwen bouw is thans alleen nog maar de toren over, die geheel alleen op eenigen afstand van het tegenwoordige kasteel Onsenoort staat, welk huis, naar den bouwtrant te oordeelen, gebouwd is in de tweede helft der XVIIe eeuw.

In 1382 werd Jan Kuyst Arent Dirckszn. met Onsenoort beleend, terwijl in 1396 — blijkens de beide hier voor gemelde beschrijvingen [1]) — beleend werd *Arent van Wijck van Honsoirde, by doode van Jan Kuyst Arent Dirkszn. sijn Vader.*

Van Oudenhoven deelt aangaande de familie van deze bezitters blz. 34 t.a.p. het volgende mede: „De Kuyst'en hebben aengenomen den naem van Wyck, ghelijck dat blijckt uit de Heeren van Wyck ende van

[1]) Ook blijkens het rep. der leenen, berustende op het rijks archief te 's-Gravenhage.

Honsoirde, ende hebben de Kuyst'ens Heeren van beyde dese Heerlijckheden geweest ende ghevoert het wapen van Wyck ghelyck oock de Poorter's, uit dien stam ghesproten, met den naem van Kuyst-Poorter in oude Brieven bekent staen, ghelijck oock teghenwoordigh Dirck ende Jan Poorter tot Veen ende Wyck het wapen van Wyck noch voeren.[1])

Blijkens „Taxandria" t.a.p. was reeds eenige jaren vroeger een Boud Kuyst heer van Nieuwkuik geworden, daar toch aldaar vermeld wordt: 1383, 12 Mey draagt *Jan van Cuyc, heer van Hoegstreten, over aan onsen getrouwen man Boud Kuyst van Wyc 't ghericht ende die heerlijcheyt van Niewekuyc.* Vermits de heerlijkheden Nieuwkuik en Onsenoort later altijd in dezelfde handen waren, zoo zal die van Nieuwkuik van dezen Boudewijn Kuyst of van een van diens erven gekomen zijn aan de heeren van Onsenoort. Zij waren echter afzonderlijke heerlijkheden en hadden verschillende leenheeren; terwijl Onsenoort te leen gehouden werd van de Graven van Holland, erkende Nieuwkuik als zijnen leenheer den Graaf van Hoogstraten; dit blijkt o.a. uit hetgeen Mr. W. C. Ackersdijck daarover als volgt mededeelde in de Geschied- en Aardrijkskundige Beschrijving der Stad en Meierij van 's Hertogenbosch door Steph. Hanewinkel blz. 476: „Dit dorp is in 1383 door Jan van Kuik, Here van Hoogstraten, als eene Heerlijkheid uitgegeven aan Boudewijn Kuyst van Wyck, zoals dezelve ook altijd, en nog door den tegenwoordigen Bezitter van den Hertog van Hoogstraten is verheven. Nieuwkuik hoorde in vroegeren tijd niet onder Brabant, maar onder

v. Wijck.

[1]) Van Oudenhoven t. a. p. blz. 23 deelt over dit wapen het volgende mede: Die van Wijck voeren twee geele Raeykens in eenen schilt half sabel ende half Gout, ende stelt die Gouthoeven pag. 145 onder de rancken of sprancen van den Huyse van Heusden daer nochtans dat Huys van Heusden maar een Rat en voerde.

het Land van Luik, en betaalde in de Quotisatiën van hetzelve, hetwelk in de XVIIe eeuw ook door die van Nieuwkuik is aangevoerd met dat gevolg, dat zelfs H.H. Mog. den 10 July 1636 verklaarden, dat Nieuwkuik ressorteerde onder den Lande van Luik. Naderhand is zulks echter anders begrepen en Nieuwkuik is onder de Generaliteit gekomen en gebleven en op denzelfden voet als een Meierijsch dorp behandeld".

Thans vormen Nieuwkuik en Onsenoort ééne burgerlijke gemeente.

Arent van Wijck voornoemd werd blijkens een handschrift, geheeten „Geslachtsregister en korte levensbeschrijving der aloude Heeren van Heusden", voorkomende onder no. 497 der handschriften in voorschreven catalogus vermeld, volgenderwijze met Onsenoort beleend: *Aelbrecht* etc. *doen condt allen luden, dat wy verlydet hebben ende verlyen mits desen brieve Aernt van Wijc van Honsoorde dat huys tot Honsoerde mit allen gerechte, hoge en lage daertoe behoerende ende him aengecomen is bi doode Jan Cuyst Aernts Dirkzoens sijns vaders, die dat van ons te lyen te houden plach. 7 July 1396.*

Blijkens hetgeen pater van den Elsen in dit tijdschrift t. a. p. nog mededeelde, heeft deze *Aernt van Wijc, heer tot Honsoerde, ghebeden goeden mannen uut der stat van Huesden ende uut den lande van Huesden van den oudsten ende van den besten, dat sy tughen willen hoer beste conde ende ghehoechghenisse waer aff dat men Honsoerde ghehouden heeft,* waarna de door hem vermelde mannen, — er waren er bij, die heugenis hadden van 60, 70, 80 en 85 jaren terug, — getuigden, dat Onsenoort een leen was, dat van de grafelijkheid van Holland afhing, en, voegden zij er bij: *oec en hoerde wy nie van onsen ouderen ghesegghen, dat men ye Honsoerde van Brabant hielde of dat die van den Bossche ye ennich inghebieden hadden tot Honsoerde van rechts weghen.* 1428 op St. Bavenavond.

Van Oudenhoven t. a. p. leert ons kennen hen,

die Arend van Wijck in het bezit der heerlijkheid Onsenoort opvolgden. Zij waren als volgt:

Anno 1436 Arent van Wijck[1] *by doode van Arent van Wijck synen Vader.*

Anno 1489. Arent van Wijck by doode van Arent van Wijck synen Vader.[2] *Ende in 't selve Jaer Joost van Wijck van Honsoirde by doode van Arent van Wijck synen Vader.* De vrouw van dezen Joost van Wijck leert men kennen uit de navolgende oorkonden, voorkomende in meergemeld handschrift no. 496:

Wy Claes Buys Henricxzoon ende Boudewijn Bertolszoon van Wijck, scepen in Heusden, tugen onder onse zegele, alsoe Jan van Nedervenne[3]*, ambachtsheere van Dircxlandt, als oem ende curatoir van Hubrechten van Wijck, heere van Onsenoirt ende van Nieuwe Cuyck, ter kennisse is gecomen, dat een ge naemt Marie Jans huysvrou, innegeseten ende wonende binnen de heerlijcheyt van nieuwe Cuyck voirsr., hair gevordert heeft Joncfrou Agnes van Nedervenne*[4] *weduwe wylen Joest van Wijck, heere was tot Onsenoirt, syne suster, die moeder van den voirsr. Hubrechten, duwagiere op dese tijd van der heerlicheit van Onsenoirt ende Kuyck voirsr., te recht te betrecken voir die wethouderen van Huesden ter saken van zekeren aentast, die de wedue voirsr. ofte heur officier ende dieners in der heerlicheyt van Nieuwen Kuyck gedaen hadden in den*

---

[1]) In het voormelde handschrift no. 496 wordt nog gezegd: *Arent van Wijk word in een handvest des jaars 1437 genaamt heer van Honsoirde ende Nieuw Cuik ende Dijkgraaf des lands van Heusden.* Id. van Oudenhoven t. a. p. blz. 25. In 1443 was hij kastelein van Heusden.

[2]) Hij was lid der Ill. L. Vr. Broederschap te 's-Hertogenbosch en overleed blijkens de ledenlijst dier broederschap in 1488. Hij was gehuwd met Elisabeth van der Velden.

[3]) Zie over de familie Nederveen: S. van Leeuwen Batavia Illustrata II, blz. 1024.

[4]) Hare ouders waren Jan van Nederveen en Agnes van Naeltwijck.

perscen van de voirn. Marie voor sekere forfeyten, dair dieselve Maria Jans huysvrou inne bevonden was enz.; *soo heeft die voirsr. Jan van Nedervennen in den name als voir opelijck geprotesteert* etc. 18 Sept. 1531.

Genoemde Joost van Wijck zal door Schutjes t. a. p. blz. 185 zekerlijk bedoeld zijn, waar deze schreef: „Den 19 Julij 1510 bewilligt de prelaat van Tongerloo op verzoek van J^or^. Jan van Wijck, heer van Cuyck ende Onsort, van den schout Jan Wouterss. en van den kapelmeester Reynaert Reynaerts, dat elken dag, ook op Zon- en feestdagen, de hoogere feesten uitgezonderd, de Heilige Mis in de kapel [1]) van Nieuwkuik mogt gecelebreerd en tevens het woord Gods verkondigd worden: deze vergunning mogt echter zoo min mogelijk tot schade van den pastoor van Drunen (alwaar de moederkerk stond) verstrekken; de naburen van Nieuwkuik en Onsenoort moesten daarom in het onderhoud van den rector der kapel voorzien.

De zoon van Joost van Wijck, Huybrecht van Wijck, werd blijkens het leenregister en van Oudenhoven in 1517, bij doode van Joost van Wijck, zijnen vader, met Onsenoort beleend."

Volgens eenen kwartierstaat, vermeld in het Jaarboekje van Sassen 1892, blz. 768 heette de vrouw van dezen Huybrecht van Wijck, Bachelier. In „De voormalige heerschap Malsen en het geslacht van Malsen" blz. 72 noemt de heer Anspach haar daarentegen Beukelaer en zegt, dat hare moeder eene Sandelijn van Herenthout [2]) was; hij beroept zich daarvoor op een handschrift van van Spaen.

[1]) Deze kapel is in 1648 door de Protestanten aan de Katholieken ontnomen en op 2 Juni 1746 geheel afgebrand door een brand, die tengevolge van een fellen wind van Vlijmen naar Nieuwkuik en Onsenoort was overgeslagen.

[2]) Volgens Dumont Fragmens Généal. III, blz. 71 huwde Philippe Beukelaere, burgemeester van Antwerpen, met Adriana Sandelijn. Was deze een dochter van Adriaan Sandelyn († 1515) en Catharina van Brimeu († 1512)?

De kwartieren zijn op dezen staat in elk geval geheel door elkaar gehaspeld. Het is niet mogelijk te beslissen of het kwartier Bachelier of Beuckelaer moet zijn. Bachelier en Wymaer zijn beide Antwerpsche geslachten. Beuckelaer is uit het land van Heusden. Philippe de Beuckelaer, schepen en burgemeester te Antwerpen (1509–'22) behoorde waarschijnlijk tot een ander geslacht.

Op Huybrecht van Wijck volgde in het bezit van *„dat Huys tot Hontsoerde mit allen gerechten, hooge ende lage, daertoe behorende*, zooals in haren verleibrief geschreven staat, anno 1554 *Jonckvrouwe Agnes van Wijck, by doode van Huybrecht voorschreven haren Vader.* Nog vind ik: Huberta van Wijck genaamd van Onsenoirt (st 17 Juni 1628), huwde tusschen 1600 en 1620 Gerard van Oudheusden Heer van Oudheusden (st. 1641), zoon van Wouter, heer van Oudheusden, en Cornelia Spiering van Wel.

v. Malsen.

Wie hare ouders waren heb ik niet kunnen opsporen.

Zij huwde met Carel van Malsen, ridder, zoon van Adriaan, pandheer van Tilburg en Goirle, en Josina van Blaesvelt; evenals zijn vader was hij ook pandheer van Tilburg en Goirle. Hij behoorde in 1566 tot het Verbond der Edelen [1]) en stierf in 1587. Zij overleed in 1583 en is volgens voorzegd handschrift van van Spaen met deze kwartieren begraven:

Wijck.	Beukelaer.
Neerveen.	Sandelijn van Herenthout.

Zij wonnen deze vijf kinderen:

1. Huybert van Malsen, geboren 1555, 27 Febr. 1588 beleend als pandheer van Tilburg en Goirle, was heer van Peursum en stierf 22 Maart 1612; hij huwde te 's-Gravenhage in 1582 Ottelina van Hargen, dochter

[1]) J. te Water, Verbond der Nederl. Edelen III, blz. 3.

van Splinter van Hargen, heemraad van Schieland (1553-'74) en vrouwe van Oosterwijk, Houweningen en Crayesteyn (st. 1615); hunne dochter Maria van Malsen, vrouwe van Houweningen, erfdochter van Tilburg en Goirle na doode van haren broeder Adriaan, huwde Antony Schetz, baron en later graaf van Grobbendonck, heer van Durbuy, Koningsgezind gouverneur van 's-Hertogenbosch in 1629.

2. Adriaan van Malsen, *die volgt.*

3. Robert van Malsen, kanonik ten Dom van Utrecht, huwde in het klooster van Berne 1562 Maria Spiering van Wel, dochter van Jan Spiering van Wel en Anna van Borssele, die als zijne weduwe kinderloos overleed 3 Juni 1619 en begraven is te Boxtel. [1])

4. Paulus van Malsen.

5. Anna van Malsen, 29 Nov. 1620 te Utrecht overluid, huwde Derk van Haestrecht, pandheer van Drunen en Gansoyen.

In 1588 was hij kapitein van een vendel onder zijn oom Diederick Sonoy. Zijne ouders waren Goyaert van Haestrecht, heer van Drunen en Gansoyen en Josina van Malsen.

Adriaan van Malsen hiervoor genoemd, 1583 na doode zijner moeder beleend met Onsenoort en Nieuwkuik (van Oudenhoven t. a. p. deze beleening vermeldende noemt hem *Jonckheer*), stierf 6 Juni 1638, blijkens zijn rouwbord, dat in de Kapel te Nieuwkuik hing; hij had in 1628 van den koning van Spanje de heerlijkheden Tilburg, Goirle, Drunen en den tol van Venloon (Loon-op-Zand) gekocht, [2]) en huwde Josina van Varick, dochter van Jan en Maria van Erp [3]); zij stierf 24 Dec. 1641. Haar rouwbord werd in de

v. Erp.

[1]) Jaarboekje van Sassen 1891, blz. 561.
[2]) Jaarboekje van Sassen 1892 blz 757.
[3]) Deze was eene dochter van Joost van Erp, hoofdman van het land van Cuyk in 1535 en Margaretha van Galen.

Kapel te Nieuwkuik met deze kwartieren opgehangen [1]):

Varick	Haeften	Erp	Heeckeren
Ducroos [2])	Heym	Galen	Poederojen
vande Poll	Sevenbergen	Heym	Erp
Holt	Poederojen	Nydeggen	Bommel.

Zij hadden deze kinderen:

1. Carel van Malsen, 1638 na doode zijns vaders beleend met Onsenoort en Nieuwkuik, stierf 26 Augustus 1672 blijkens zijn rouwbord, dat ook in de Kapel te Nieuwkuik hing, [3]) huwde 1646 Anna Maria van Arkel, dochter van Otto, heer van Ammerzoden en Françoise d'Affaytadi; zij stierf in 1682. Daar hun huwelijk kinderloos was gebleven, stelde hij tot zijnen erfgenaam in zijnen aangehuwden neef Gerard van Poelgeest.

2. Robbert van Malsen, volgens zijn in de kapel te Nieuwkuik opgehangen rouwbord overleden 24 December 1641. [4])

3. Johan Adriaan van Malsen, Duitsch-Ordens ridder te Aldenbiesen.

4 (?) Maria Isabella van Malsen, huwde Adolf Engelbert von Kerchem.

v. Poelgeest.

Gerard van Poelgeest, die als voorzegd de heerlijkheden Onsenoort en Nieuwkuik erfde, was heer van Hoogmade en gehuwd met Isabella van Malsen, dochter van Huybert van Malsen en Ottelina van Hargen hiervoor genoemd. Hij werd volgender wijze met Onsenoort beleend. *De Staten van Hollant ende Westvrieslant doen cond allen luyden, dat wy, behoudens ons ende een iegelijcx recht, verlijt ende verleent hebben, verleyen ende verleenen by deesen onsen brieve*

---

[1]) Jaarboekje van Sassen 1892 t a. p.

[2]) Lees Du Crois. [3]) Jaarboekje alsvoor. [4]) Jaarboekje alsvoor.

Gerard Heere van Poelgeest, out . . . . jaeren, dat huys tot Onsenoirde met allen gerichte, hooge ende lage daertoe behoorende, alsoo dat gelegen is by Vlymen in den lande van heusden, als hem Gerard van poelgeest aengecomen ende bestorven by doode ende maeckinge van Charles Heere van Malsen, volgens extract van sijn testament ende ooctrooy daer van sijnde, op dewelcke dienthalven brieven van investiture sijn gepasseert den 18 Juny 1638. Wat er kort daarna met den overgang van Onsenoort en Nieuwkuik is voorgevallen is eenigszins duister. Volgens eene schepenakte van St. Michielsgestel, blijkens welke Henrick Heym en zijne vrouw Johanna van Malsen [1]), beiden woonachtig te Vught op Maurick, aldaar in 1675 ten behoeve van elkaar testeerden, noemden deze echtelieden zich heer en vrouw van Onsenoort en Nieuwkuik; zij achtten zich toen alzoo blijkbaar gerechtigd op de heerlijkheden Nieuwkuik en Onsenoort; waarom blijkt echter niet. En Schutjes t. a. p. blz. 184 laat eene vrouwe Maria Ernestine Albertine van Merode, douairière van J^or^ Gerard van Poelgeest en voogdesse over haren zoon J^or^ Gerard van Poelgeest in 1690 de heerlijkheden Onsenoort en Nieuwkuik voor de somme van fl 8350 verkoopen aan Mattheus Hoeufft! Waren de echtelieden Heym dan maar pretendenten naar Onsenoort en Nieuwkuik en was Gerard van Poelgeest, de erfgenaam van Carel van Malsen, tweemaal gehuwd geweest?

Wat er ook van de opvolging in de rechten van den erfgenaam van Carel van Malsen ook geweest moge zijn, dit is zeker, dat Mattheus Hoeufft door koop heer van Onsenoort en Nieuwkuik werd.

De familie Hoeufft, die van Roermondschen oorsprong was, moest wegens de godsdienstgeschillen in de 16e eeuw hare woonplaats verlaten en vestigde zich eerst

[1]) Zij was volgens Anspach t. a. p. de zuster van genoemde vrouw van Gerard van Poelgeest.

in Duitschland, later in Holland; hare leden behooren nog tot den Nederlandschen adel.

De eerste van dit geslacht, die als heer van Onsenoort en Nieuwkuik voorkomt, Mattheus Hoeufft, was ook heer van Oyen.

Deze laatste heerlijkheid had hij geërfd uit de nalatenschap van zijn vader Mattheus,[1]) die tevens heer was van Buttingen en Zandvoort en den 8en April 1669 te 's-Gravenhage overleed, zeven kinderen nalatende uit zijn huwelijk met Maria Sweerts de Landas.

Mattheus Hoeufft — de zoon — was geboren den 12en Augustus 1647 als tweeling met Johan Diederick, van wien de jonkheeren Hoeufft en Hoeufft van Velsen afstammen.

Hij trad in den krijgsdienst, werd in 1677 kapitein, in 1683 majoor en in 1690 kolonel. Als zoodanig nam hij deel aan den slag aan de Boyne, waar de Koning-Stadhouder Willem III de troepen van zijn schoonvader Jacobus II versloeg. In 1704 werd hij luitenant-generaal der cavalerie.

Hij overleed den 6en October 1720 op zijn kasteel te Onsenoort, terwijl in de kerk te Nieuwkuik zijn wapenbord met acht kwartieren werd opgehangen.[2])

Hij was den 27en April 1683 in het huwelijk getreden met Constantia Theodora Doublet, vrouwe van St. Annaland; door dit huwelijk werd hij een zwager van Constantijn Huygens, heer van Zuylichem, een kleinzoon van den bekenden dichter, daar deze Constantijn getrouwd was met Philippina Doublet; beide vrouwen waren dochters van Philips Doublet[3]), heer van St. Annaland, Moggershil en Calandsoog

---

[1]) Zijn broeder was Dirk Hoeufft, wiens achterkleinzoon de bekende letterkundige was, die o. a. over het taaleigen van Breda heeft geschreven en die aldaar in 1843 overleed.

[2]) Jaarboekje van Sassen t. a. p. blz. 758.

[3]) Her. Bibl. 1879, bladz 258 Zie ook M. G. Wildeman: Iets over het Geslacht Huygens bladz.9, 12 en 14.

bij Suzanna Huygens, welke laatste een dochter was van den dichter bij Susanna van Baerle; terwijl Philips Doublet Geertrui Huygens tot moeder had, die op hare beurt een zuster was van Constantijn.

Door zijn huwelijk was de heer van Onsenoort en Nieuwkuik, dus ruimschoots verwant aan de Huygens'en, die van Noordbrabantschen oorsprong waren.

Constantia Theodora Doublet overleed den 14en Augustus 1725 te 's-Gravenhage.

Zij had haren man twaalf kinderen geschonken, waarvan ik er slechts drie zal noemen.

De oudste zoon n.l. Philips Hoefft, die 1 October 1686 werd geboren, werd na den dood zijns vaders heer van Oyen, Onsenoort en Nieuwkuik.

Hij werd 11 November 1735 tot kolonel benoemd, den 1en Januari 1742 aangesteld tot brigadier en ten slotte bekleed met den rang van luitenant-generaal der cavalerie, die ook zijn vader had ingenomen. Hij werd ernstig gekwetst in den slag van Rocoux en overleed ongehuwd 24 December 1754.

Na zijn dood kwamen zijne heerlijkheden, waaronder ook Onsenoort en Nieuwkuik, aan zijn broeder Matthijs, die den 11en September 1690 was geboren.

In 's lands krijgsdienst was hij achtereenvolgens kolonel (10 September 1735), generaal majoor (1 Januari 1742) en luitenant-generaal der cavalerie (16 Mei 1747); hij overleed zonder afstammelingen 5 Februari 1765.

Hij was gehuwd met Anna Isabella gravin van Nassau-Lalecq, die — geboren den 30en September 1695 — een dochter was van Maurits Lodewijk, graaf van Nassau-Lalecq bij Elisabeth Wilhelmina, gravin van Nassau-Odijck.

Van vaders- en moederszijde stamde zij af van een der zonen, die de stadhouder prins Maurits verwekt had bij „het vrouwtje van Mechelen" en aan welker

afstammelingen in 1679 de titel was verleend van graven des H. Roomschen Rijks.

Anna Isabella van Nassau-Lalecq, was 22 Januari 1765, dus kort voor haren echtgenoot, gestorven.

Na zijn dood kwamen Onsenoort en Nieuwkuik, zoo wel als Oyen aan zijn broeder Leonard Hoeufft, die 9 April 1697 te 's Gravenhage was geboren en die evenals zijn vader en zijn broeders in krijgsdienst was getreden.

Hij werd 2 November 1748 aangesteld tot generaalmajoor, den 14en Maart 1766 tot luitenant-generaal der cavalerie, terwijl hij ten slotte voorzitter werd van den krijgsraad en in 1772 overleed.

Hij was gehuwd geweest met Margaretha, de dochter van Jan Eelbo bij Maria Margaretha Karsseboom; zij was in 1701 geboren en overleed 31 October 1762.

Twee zoons zijn uit dit huwelijk geboren, in wier kinderen deze tak der familie Hoeufft echter in 't begin der negentiende eeuw uitstierf.

Half-Wassenaer,

Leonard Hoeufft heeft de heerlijkheden Onsenoort en Nieuwkuik den 24en September 1743 verkocht aan J^or^ Joannes Half-Wassenaer; deze was in 1706 geboren als zoon van J^or^ Adam Half-Wassenaer, [1]) heer van Stad-aan-'t Haringvliet bij Sophia van der Linden.

Hij huwde 19 Januari 1743 Jvr. Joanna Everarda

[1]) De zuster van Adam, Maria H.-W. was bij T. Timmers moeder van twee kinderen: de dochter Maria Johanna Timmers huwde Jan Kerckman, heer van den Binckhorst. Ik vermoed, dat Gertrudis Jacoba Kerckman van den Binkhorst (zie Taxandria VII, blz. 252) een dochter was van dit echtpaar.

Als peter en meter over hare dochter komen voor Maria Johanna Timmers, vrouwe van den Binckhorst en de heer Petrus Theodorus Kerckman.

In geval deze Gertrudis Jacoba K. en Petrus Theodo-

de Roye, dochter van Bernard Willem de Roye, brigadier-generaal der Staatsche Infanterie, die zich bij het beleg van Bergen-op-Zoom in 1747 zeer verdienstelijk maakte. [1])

Hare moeder was Antonia Johanna Howard, de dochter van William Howard-Mowbray en als zoodanig gesproten uit het doorluchtige Engelsche huis van dien naam, welks hoofd thans den titel voert van hertog van Norfolk, Graaf-Maarschalk en erfelijk Maarschalk van Engeland, Graaf van Arundel, Surrey en Norfolk, Baron Fitz Allen, Clun, Oswaldestre en Maltravers, Eerste Hertog, Graaf en Baron van Engeland, en Postmeester-Generaal van Engeland, Schotland en Ierland en tot welk Katholiek geslacht ook de tegenwoordige gezant bij ons Hof Sir Vincent Howard behoort. [2])

Jan Half-Wassenaer en Joanna Everarda de Roye, overleden beiden te 's-Gravenhage: hij in 1782, zij in 1784; zij werden begraven in hun grafkelder te Nieuwkuik. Uit hun huwelijk sproot — behalve een dochter, die slechts één maand oud werd — een zoon Bernardus Jacobus Half-Wassenaar, die heer was van Onsenoort en Nieuwkuik.

Hij was 7 September 1746 geboren en huwde 29 April 1771 te Vucht Petronella Jacoba Maria van Engelen.

Zij was een dochter van Rudolph Arnold van Engelen, die 19 September 1719 was geboren te 's-Hertogenbosch en 26 Juni 1770 overleed, en van Mechtildis Maria van Beugen, welke 16 April 1711 was geboren en 3 November 1771 stierf. [3])

---

rus Kerckman kinderen zijn van Jan, is de bewering van Herald. Bibl. 1878 bldz. 49 onjuist.

Zie over den Binckhorst (een ridderslot nabij 's Gravenhage) v. d. Aa, in voce.

[1]) Zie Taxandria V, blz. 209 e. v.

[2]) Zie Debrett's Peerage en Almanac de Gotha, in voce Norfolk.

[3]) Zie Alg. Ned. Fam. ~~II~~, bladz. 180, (geneal. van Engelen).

Petronella Jacoba Maria van Engelen, die 23 Februari 1745 te 's-Hertogenbosch het levenslicht zag, had in het Klooster Berlaymont te Brussel hare opleiding ontvangen; zij stierf te 's-Hertogenbosch 1 Januari 1823.

Haar echtgenoot werd 4 April 1795 bij de eerste vrije volkskeuze gekozen tot lid der Bossche Municipaliteit.

Bij de vestiging van het Koninkrijk Holland werd hij lid van het Wetgevend Lichaam, terwijl hij in dato den 25en van Oogstmaand 1808 door koning Lodewijk Napoleon tot ridder der Unie werd benoemd [1]) onder den naam van van Wassenaer van Onsenoort.

Hij overleed te 's-Hertogenbosch 20 November 1810.

Uit zijn huwelijk waren geboren vijf dochters en een zoon.

Vier dezer dochters traden in het huwelijk: de oudste Jacoba Mechtildis Half-Wassenaer met J^or^ Mr. Johannes Josephus Franciscus van Zurpele te Vucht; de tweede — Rufina Jacoba — met Jacob Cornelis Balthasar van Bommel; de derde Antonia Joanna Barbara, op Onsenoort 27 October 1799 met Joannes Franciscus van Rijckevorsel; de jongste Everarda Francisca werd in 1810 met diens broeder Augustinus Theodorus van Rijckevorsel, van wien de baronnen en jonkheeren van Rijckevorsel van Kessel afstammen, in den echt verbonden.

v. Rijckevorsel.

[1]) Zie Gedenkboek van de Koninkl. Orde der Unie blz. 156, waar hij genoemd wordt Bernard Jacob van Wassenaer van Onsenoort.

Ten tijde, dat hij heer van Onsenoort was, werd dit kasteel beschreven als volgt:

Onsenoort of Hondsoort, een modern gebouw, liggende rondom in zijne graft, van 't oude kasteel is niets anders meer over als een vierkante toren, staande achter het tegenwoordige gebouw; de muren van den toren zijn verwonderingswaardig recht uit hoofde der dikte; men vindt in dien toren verscheidene aanzienlijke kamers, alsmede het gevangenhuis. (Dietsche Warande 1875 blz. 264.)

De eenige zoon Mr. Jacob Willem Half-Wassenaer, die 5 Februari 1775 te 's-Hertogenbosch was geboren, trad na den dood van zijn vader in het bezit van Onsenoort en Nieuwkuik, terwijl het vruchtgebruik daarvan tot aan haren dood aan zijne moeder bleef.

Koning Lodewijk Napeleon benoemde hem 20 Januari 1808 tot lid van de Vroedschap te 's-Hertogenbosch en plaatsvervangend wethouder; toen het Koninkrijk Holland door Napoleon bij zijn rijk werd ingelijfd werd hij als zoodanig 12 Mei 1810 bevestigd; de keizer benoemde hem tot lid van den Raad van het Departement des Bouches du Rhin, later tot president van het Kanton Waalwijk.

Nadat ons land zijne onafhankelijkheid herwon en een nieuwe staatsregeling werd ingevoerd werd hij bij Organiek Besluit van 28 Augustus 1814 opgenomen in de Ridderschap van Noord-Brabant en als zoodanig komt zijn naam voor op de Eerste Lijst van Personen, wier namen en titels op de registers van den Hoogen Raad van Adel zijn ingeschreven en wel onder den naam van Half-Wassenaer van Onsenoort. Hij was sedert dien ook lid der Provinciale Staten van Noord-Brabant en districts-commissaris. Hij overleed te 's-Hertogenbosch 5 Februari 1837.

v. Willigen.

Den 15en November 1803 was hij aldaar in het huwelijk getreden met Barbara Jacoba van Willigen. Zij was geboren te Ravestein 12 October 1775 als dochter van Franciscus Antonius v. W., [1]) regeeringsraad van den Keurvorst van Beyeren te 's-Gravenhage, bij Maria Anna van den Broeck en overleed 16 November 1857 op Onsenoort.

v. d. Broeck.

Zij waren de ouders van twee kinderen: een zoon Jhr. Mr. Frans Frederik Half-Wassenaer, rechter te Eindhoven, die

[1]) Zie over dit geslacht Taxandria IV, bladz. 162.

de heerlijkheden Nieuwkuik en Onsenoort erfde. Hij was 19 Juli 1808 geboren en overleed te Brussel 14 Augustus 1853 als laatste mannelijke afstammeling van ridder Andries van Wassenaer, die een natuurlijke zoon was van Jan II van Wassenaer, den laatsten burggraaf van Leiden, welke Andries gehuwd was geweest met Digna van Brakell.

Jhr. Mr. Frans Frederik is gehuwd geweest met Anna Petronella Theodora Maria van Rijckevorsel, geboren te 's Hertogenbosch 23 Maart 1821 en overleden aldaar 13 Juli 1879, dochter van Gerardus Johannes v. R. bij Maria Cornelia van Rijckevorsel.

Onsenoort en Nieuwkuik kwamen na zijn dood aan zijne zuster Jvr. Julia Maria Clara Half-Wassenaer van Onsenoort, die 19 April 1807 te 's Hertogenbosch geboren was.

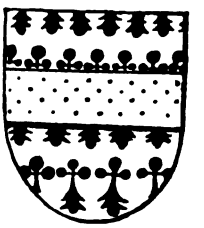
de la Court.

Zij was 8 September 1833 te Onsenoort gehuwd met Jhr. Mr. Leopoldus Josephus Antonius Arnoldus de la Court, en zoo zijn deze beide oude heerlijkheden gekomen in het bezit van den telg eener familie, die, hoewel ze uit Belgisch Limburg en het Luiksche afkomstig is, toch sedert meer dan een eeuw in Noord-Brabant gegoed en gevestigd was en tal van mannen heeft opgeleverd, die zich voor de vrijheid en de welvaart van ons gewest zeer verdienstelijk hebben gemaakt.

De familie de la Court stamt af van Johannes Arnoldus de la Court, die burgemeester van Hasselt (Belg. Limburg) was en aldaar 17 Febr. 1762 overleed; hij had van zijne vrouw Aldegundis Tulleneers, gestorven te Hasselt 20 Mei 1763, een zoon:

Peter Adriaan de la Court, geboren te Hasselt 2 Maart 1725; hij werd 28 Aug. 1750 te Rheims bevorderd tot licentiaat in de beide rechten, in 1753 benoemd

tot secretaris en in 1760 bevorderd tot drossaard der vrije heerlijkheid Gemert; hij huwde 1° 4 Febr. 1758 te Velp bij Grave Maria Henrica Elisabetha van der Gheest, dochter van Anton Josephus van der Gheest, landscholtis en dijkgraaf van stad en lande van Ravenstein, wonende op het kasteel te Velp en Maria Schott; deze laatste was weduwe van Johan Hubert Borret, landrentmeester van stad en land van Ravenstein, die bij haar o. a. deze kinderen had verwekt: mr. Theodorus, stamvader der thans nog bestaande familie Borret, Cornelia, Maria Margaretha en Arnoldus Borret, apostolisch vicaris van Ravenstein. Nadat Maria van der Gheest 5 October 1765 te Gemert overleden was, hertrouwde Peter Adriaan de la Court 21 Sept. 1773 Maria Anna van Gemert, dr. van mr. Martinus en Helena van der Cruysse. Te Gemert werden uit beide huwelijken deze kinderen geboren:

Borret.

Uit het eerste:

1. Aloysia Petronella Joanna de la Court, 17 October 1758 geboren, huwde te Hasselt 5 Aug. 1782 Josephus Bernardus de Stuers, raadsheer te Roermond.

2. Lambertus Josephus Joannes de la Court, geboren 20 Nov. 1759, advokaat en schepen te Roermond.

3°. Paulus Emmanuel de la Court, *die volgt.*

Uit het tweede:

4°. Aldegundis Helena de la Court, geboren 23 Juni 1774, overleden te Helmond 10 Maart 1809, huwde Peter Covels.

5°. Paulina Mechtildis de la Court, geboren 25 Maart 1779.

Mr. Paulus Emmanuel de la Court, geboren te Gemert 24 December 1760, vestigde zich als advocaat te 's Hertogenbosch, alwaar hij lid werd der Municipali-

teit en zich als een vurig Patriot deed kennen. Het district Zalt-Bommel verkoos hem tot lid van het Vertegenwoordigend Lichaam. Koning Lodewijk Napoleon benoemde hem in 1806 tot landdrost van Brabant, 13 Februari 1807 tot lid van het Wetgevend Lichaam en 15 Maart 1807 tot commandeur van de Orde der Unie. Keizer Napoleon benoemde hem in 1810 tot Commandeur in de Orde der Reunie en prefekt van het Departement des Basses Pyrenées; deze laatste benoeming trok de Fransche Keizer echter in, waarna hij hem benoemde tot ontvanger-generaal van het Departement des Bouches du Rhin. Koning Willem I benoemde hem in 1820 tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw en verhief hem den 17 Juni 1823 met alle zijne nakomelingen in den adelstand met het prædicaat van Jonkheer en Jonkvrouw. In hetzelfde jaar werd hij benoemd tot administrateur van 's Rijksschatkist in Noord-Brabant. In 1824 werd hij toegelaten tot de Ridderschap van die provincie. Hare Staten kozen hem in 1830 tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dat hij tot 1840 bleef. Behalve dat hij schitterde als politiek persoon, was hij nog een ijverig voorstander en bevorderaar van landbouw en houtteelt. Den 5 April 1848 overleed hij op den huize Baast onder Oostelbeers. Hij was te 's Hertogenbosch 27 Januari 1794 gehuwd met Maria Joanna Theresia van Bommel, dochter van Johannes Baptista Henricus Josephus en Maria Agnes Vercamp, geboren te Leiden 13 October 1766 en overleden te 's Hertogenbosch 17 Augustus 1814. Zij schonk hem o. a.:

Jhr. Mr. Leopoldus Josephus Antonius Arnoldus de la Court, geboren te 's Hertogenbosch 13 April 1795, werd in 1829 benoemd tot administrateur van 's Rijks schatkist in Noord-Brabant en kommandeerde in 1831 als kapitein der D. D. Schutterij het Fort Isabella bij 's Hertogenbosch. Hij overleed in die stad 28 December

1865. Zijne echtgenoote, die op bladzijde 294 reeds genoemd werd, schonk hem deze kinderen:

1°. Jonkvrouwe Paulina Wilhelmina Jacoba Lambertina de la Court, geboren op Onsenoort 1 Juli 1834, huwde 2 Maart 1859 Jhr. Octave Jean Vincent Vergauwen, secretaris van legatie van Z. M. den Koning der Belgen, overleden te Brussel 7 Januari 1900; zij overleed 19 October 1900 aldaar.

2°. Jonkheer Josephus Maria Wilhelmus Emmanuel de la Court, *die volgt.*

3°. Jonkvrouwe Louisa Hubertina Cornelia Julia de la Court, geboren te 's-Hertogenbosch 3 April 1842, huwde 4 Juni 1862 Jhr. Georges Edouard Benjamin Vergauwen, lid der Provinciale Staten van West-Vlaanderen, den broeder van Jhr. Octave voornoemd.

4°. Jonkheer Willem Jacob de la Court, geboren te 's-Hertogenbosch 9 Februari 1844, lid der Provinciale Staten van Noord-Brabant.

5°. Jonkheer Lambertus de la Court, geboren te 's-Hertogenbosch 28 November 1846, overleden op den huize Baast onder Oostelbeers 16 Juli 1866.

6°. Jonkvrouwe Maria Anna Barbara Josepha de la Court, geboren te 's-Hertogenbosch 5 December 1849, huwde 24 Januari 1877 Jhr. Louis Henri Marie Ghislain van Pottelsberghe de la Potterie, burgemeester van Desteldonck.

Jonkheer Josephus Maria Wilhelmus Emmanuel de la Court, geboren 's-Hertogenbosch 16 Februari 1840, was lid van den Raad en later wethouder dier gemeente, totdat hij, lid der Provinciale Staten zijnde, gekozen werd tot lid van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, welke betrekking hij thans nog bekleedt. Z.M. Koning Willem III benoemde hem tot ridder in de Orde van den Nederl. Leeuw. Van zijne moeder erfde hij de heerlijkheden Onsenoort en Nieuwkuik,

alsmede het kasteel Onsenoort. Hij huwde 31 Mei 1870 Jonkvrouwe Marie Antoinette Julie Clémence Ghislaine Béthune, geboren te Brugge 11 Juni 1849, dochter van Jean Baptiste baron Béthune [1]) en Jonkvrouwe Emilie van Outryve d'Ydewalle.

Hun werden te 's-Hertogenbosch deze kinderen geboren, behalve vier, die jong stierven:

1°. Julia, geboren 4 Juli 1872, stierf te 's-Hertogenbosch 1 Januari 1890.

2°. Arnold, geboren 18 Jannari 1875.

van de Mortel.

3°. Cécile, geboren 28 November 1876, huwde te 's Hertogenbosch 15 October 1896 Johannes Henricus Josephus van de Mortel, geboren 27 Juni 1871, candidaat-notaris aldaar, zoon van Victor en Catharina Mahie [2])

4°. Marie, geboren 22 Januari 1879.

5°. Isabella, geboren 6 Januari 1882.

6°. Emmanuel, geboren 7 December 1886.

7°. Paula, geboren 23 Januari 1887.

8°. Claire, geboren 2 Augustus 1889.

—o—

Voor en aleer ik de geschiedenis dezer beide aloude heerlijkheden eindig moet ik een plicht van dankbaarheid vervullen jegens de heeren Jonkheeren Mrs. A. F. O. van Sasse v. Ysselt en F. Beelaerts van Blokland, zonder wier mededeelingen en inlichtingen ik tal van punten dezer beschrijving niet had kunnen vermelden.

W. J. F. Juten.

---

[1]) Zie een beschrijving van deze merkwaardige persoonlijkheid met portret in den Messager des Sciences Historiques (1895.)

[2]) Taxandria II, bldz. 274.

VERBETERINGEN EN BIJVOEGINGEN.

Eerste jaargang.

Blz. 248, 8e regel v. b. moet de begrafenis aanteekening vervallen als hebbende betrekking op een zoontje.

9e regel v. o. lees: zie voor 't wapen Bommelaar, Rietstap.

Zevende jaargang.

Bldz. 25. 9 r. v. b. staat kosten, lees koortsen.

Bldz. 55, 4e regel v. o. staat van Eussche, lees van Ensse,

Bldz. 101. noot 1) moet zijn noot 3.)
noot 3) moet zijn noot 1.)

Bldz. 193, 2e regel v. b. staat zoon, lees dochter.

Bldz. 211, 10e regel v. b. de hier genoemde Jacob van Tulden was lakenkooper te 's-Hertogenbosch.

Bldz. 213, 8e regel v. b. staat Thodor lees Theodoor.

Bldz. 233, 1e regel v. b. staat: In de Katholieke kerk, moet zijn: In de voormalige Katholieke kerk.

ALPHABETISCH REGISTER

op de Namen van

Personen, Familiën, Plaatsen en Zaken.

A.

Aarle (heer v.): 255.
Ammerzoden (heer v.): 286.
Annales Cartusianorum S. Sophiæ H. S.: 22
Asten: 104.
„ (heer v.): 20; 168.

B.

Baardwijk (heer v.) 204.
Baast (huize, onder Oostelbeers) 195.
Batenborch: 16; 34.
Bekesteyn (heer v.): 15.
Berk (de) huis onder Spoordonk: 263.
Besoyen (heer v.): 63.
Beuckelius (Joan) pr. te 's-Hertogenbosch: 142,4.
Binckhorst: 135, 290.
Blaarthem (heer v.): 205.
Bloteghem (kasteel): 132.
Bockhoven: 105.
Breda (muiterij in 1623): 245.
Bredael (Joris v.) schilder: 138.
Brempt (huis onder Wenekendonk): 9.
Breuckelaer (Ger. v.) pastoor der St. Catharina te 's-Bosch: 138.
Brouwmeer (de): 9.
Bruels (Fulg.) Capuc.: 151.
Burgemeesters van Helmond: 147.
Burgst (heerlijkh.) 76.

C.

Cabau, (heer v.): 77.
Capelle, (heeren v.): 13 e. v.
Chaam, (Eenige grafzerken in de kerk v.): 233.
Coptiten, (Willem en Jac.): Z. 26.
Craenendonck (Jan v.): Z. 28.

D.

Dachverlies (Jan, Hendr. en Walraven) Z.: 29, 33.
Dicbier (schepenen v. 's-Bosch) Z.: 65, 174.
Diepenbeeck (Jan Roelofsz. v.): 45; 93.
Diepenbeeck Jan Roelofsz. v.): zijne werken: 145.
Diepenbeeck (Abraham v.): 145.
Diepenbeeck (Abraham v.): Schilderijen: 215.
Diepenburch (heer v.): 131.
Dionysius (de Karth.): 22.
Dirckx (Barth.) Z.: 65.
Dooren (Gijsb. v.) Z.: 66.
Dordrecht (Heinr. v.) Z.: 66.
Drunen (heer v.): 43; 285.
Dungen (Alb. v.) Z.: 66.
Duppen (Willem v.) pr.: 118.

E.

Elmpt (Mart. v.) Z.: 124.
Elsvoirt (Hendr. v.) Z.: 124.
Emmickhoven (heer v.): 198.

Erp, (Vastenavond te): 69.
Erp, v. (Schepenen te 's-Bosch) Z.: 124.
Erp (Walt. v.) past. te Vught): 123.
Eyckendonck (Karthuizers): 24.

F.

Familiën:

Aa (v. d.): 13; 123; 127 — ; v. Aalst: 199 — ; Aerntz- 261 - : d'Affaytadi: 286 - ; v. Amerongen: 200 - ; v. Ameroyen: 21 —; v. Amstel; 78 —; v. Anrae: 252 -; Ansems: 21 —; v. Amstel: 78 — ; v. Arckel: 78; 286 —; v. Assendelft: 63 - ; v. Avezaat: 236 - ;

Baalen (v.): 9 — ; Bachelier: 283 —; Baert Verspyck: 10 - ; v. Baexen: 35 — ; v. Balen: 213 ; Balfour: 19 — ; Beckx: 19; 148 — ; v. Beeck: 61 — ; Beelaerts: 203 ; 273 — ; Beeldsnijder des Tombe: 192 — ; de Beer: 130 — ; Beernharts: 137 — ; v. Belven: 169 — ; Berail: 193 — ; v. Berchem: 78 - ; v. Berck: 200 — ; v. Berckel: 18 — ; v. Berkenrode: 129 — ; v. Beresteyn: 169 —; Béthune: 298 —: v. Beugen: 290 —; Beukelaere: 283 —; de Bever: 201 e. v. ; de Bie: 64 — ; Biemans: 116 —; v. Blaesvelt: 284 — ; Bles: 193 — ; v. Blocqueryen: 19 — ; v. Blommendael: 15 — ; v. Bockhove: 128 — ; v. Boecop: 11 5; 168 — ; v. Boedtberg: 117 —; v. Bommel. 16; 292 —; v. Bönnighausen: 117 —; de Bons: 192 —; de Borchgrave: 205 —; Borgesius: 192 - ; Borluut: 14 — ; Borret: 295 ; v. Borsele: 285 — ; Bowier: 10 — ; v. Braam: 172 — ; Bracco. 249 —; v. Brakel: 132 — ; v. Brakell: 172; 294 — ; v. Brecht: 128 ; 147 - ; v. Bredael: 184 —; v. Brederode: 135 —; Breeman: 61 —; v. Breugel: 119 — ; v. Brimeu: 283 — ; v. d. Broeck: 253 ; 293 — ; v. Broeckhoven: 13 ; Broeckmans: 184 —; de Brouwer: 183 —; v. Bruheze: 14; 99; 122; 202 —; v. Brunninghausen: 136 —; Brust gez. Loen: 44 —; de Bruyn: 62 — ; v. Bueren: 121 — ; de Bye: 234 — ; v. Bylandt: 162 — ;

Campen (v.): 13; 137; 167 —; de Casembroot: 267 —; Cattory: 253 —; Verheye v. Citters: 192 —; de Clerck gez. Beuvèkerke: 21 —; v. d. Cluse: 117—; Cocquiel: 201 —; Coenen: 13; 33; 122,7 —; Coptiten: 27 —; Coradin: 20 —; v. Corswarem: 44 —; v. Cortbemde: 234 —; de la Court: 294 —; Covels: 295 —; v. Craenendonck; 28 —; v. d. Cruysse: 295 —; Cuper (Cuyper): 29 —;

Dachverlies: 29 — ; v. Dam: 78 — ; Damisse: 63 —; v. Daver: 202 —; v. Daveren: 262 —; v. Deventer: 34 —; Dicbier: 65; 124 — ; v. Dielbeke: 201 —; v. Diepenbeeck: 88; 100; 180 —; v. d. Dilft: 62 —; Dimmer: 79 —; v. Dingeren: 116 —; v. Doerne: 168 —; v. d. Does: 34; 234 —; v. Dommelen: 13 —; v. Dooren: 66 —; v. d. Dort: 183 —; Doublet: 288 - ; v. Driel: 198 —; v. Drongelen: 233 —; v. Duffel: 200 —; v. Dunne: 60.2 —; v. d. Duyn: 78 —;

Echeld (v.): 18 —; Eelbo: 290 —; v. d. Ehren zu Birgell: 168 —; v. Els: 263 - ; Elsevier: 9; 44 —; v. Engelen: 291 —; Erbervelt: 165 —; v. Erffrenten: 15 —; v. Ermel: 10 — ; v. Erp: 124; 202; 285 —; v. Eyck: 199; 205 —; — gez. v. Berckel: 202 —; v. d. Eynde gez. Backs: 201 —; v. Eynthouts: 14; 41 —;